

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

VI. CUMHURBAŞKANI
FAHRİ S. KORUTÜRK

(1903 – 1987)

137429

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANİZYON MERKEZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DERYA KÖSE

ANABİLİM DALI : SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ
PROGRAMI : YÖNETİM BİLİMLERİ

TEZ DANIŞMANI : PROF. DR. HİKMET ÖZDEMİR

KOCAELİ, 2003

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

137429

VI. CUMHURBAŞKANI
FAHRİ S. KORUTÜRK

(1903 – 1987)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: DERYA KÖSE

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Tarih ve No: 02.07.2003, 2003/9

Hikmet Özdemir

Prof.Dr. Hikmet ÖZDEMİR

Hasret Çomak

Prof.Dr. Hasret ÇOMAK

Mustafa Koçak

Doç.Dr. Mustafa KOÇAK

KOCAELİ, 2003

SUNUŞ

Ulu Önder ATATÜRK bir konuşmasında şöyle demiştir: “Türkiye Cumhuriyeti yalnız iki şeye güvenir: Biri millet kararı, diğeri en üzücü ve en güç şartlar içinde dünyanın takdirlerine hakkıyla layık olma niteliğini kazanan ordumuzun kahramanlığı; bu iki şeye güvenir. Bu ordular tarihte benzeri görülmemiş kahramanlıklar, fedakarlıklar göstermiştir. Şanlı zaferler kazanmıştır. Millet ve memleketin gerçekten minnet ve teşekkürüne hak kazanmıştır.”

İşte böylesine büyük bir milletin evladı ve yine böylesine kahraman bir ordunun mensubu olmaktan duyduğum eşsiz gurur ve övünç duyguları içersinde, bu araştırma ve tez konusu; Türk Vatanı'nın ve yüce Türk Milleti ile Türk Devleti'nin ebedî varlığını devam ettirmek, millî birliğini ve bölünmez bütünlüğünü muhafaza etmek amacıyla, ülkemizin her karış toprağına kanlarını akıtarak tarihimize altın sayfalar yazdıran, başta M. Kemal ATATÜRK olmak üzere, şehit ve gazilerimizin, merhum Fahri S. KORUTÜRK'ün aziz hatıralarına sunulmuştur.

Ayrıca bu çalışmanın oluşmasında; her zaman yanımda olan, varlığından güç aldığım sevgili eşime; destek ve himayelerinden dolayı Deniz İkmal Binbaşı Uğur Güngör'e; gösterdikleri ilgi ve alakadan ötürü, TBMM Başkanlığı, Genelkurmay Başkanlığı, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı ve Deniz Harp Okulu Komutanlığı bünyelerindeki kütüphanelerde görevli personele; TRT Genel Müdürlüğü'ndeki ilgili çalışanlara; bilgisi ve tecrübesiyle yol gösteren saygıdeğer tez danışmanım Prof. Dr. Hikmet Özdemir'e ve değerli katkılarından ötürü tez kabul juri üyeleri Prof. Dr. Hasret Çomak ile Doç. Dr. Mustafa Koçak'a; bize zaman ayıran Merhum Cumhurbaşkanımız Fahri S. KORUTÜRK'ün muhterem eşleri Emel Hanımefendi'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Kocaeli, Haziran 2003

Derya KÖSE

İÇİNDEKİLER
FAHRİ SABİT KORUTÜRK
(1903 – 1987)

SUNUŞ	I
İÇİNDEKİLER	II
ÖZET	IV
ABSTRACT	V
KISALTMALAR	VI
GİRİŞ	1
I. ÇOCUKLUĞU VE ASKERİ ÖĞRENCİLİK HAYATI	2
II. EVLİLİK VE AİLESİ	5
III. VEFATI	8
BİRİNCİ BÖLÜM	
FAHRİ S. KORUTÜRK'ÜN ASKERİ HAYATI	
I. AMİRAL OLMADAN ÖNCEKİ ASKERLİK YILLARI	11
II. AMİRAL OLDUKTAN SONRAKİ ASKERLİK YILLARI	16
III. DENİZ KUVVETLERİ KOMUTANLIĞI DÖNEMİ	18
IV. KORUTÜRK'ÜN ASKERİ HAYATINA AİT ÖZELLİKLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	20
İKİNCİ BÖLÜM	
CUMHURBAŞKANLIĞI ÖNCESİ DİPLOMATİK VE SİYASİ HAYATI	
I. DİPLOMATİK HAYATI	23
II. SİYASİ HAYATI	28

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CUMHURBAŞKANLIĞI DÖNEMİ

I.	KORUTÜRK'ÜN CUMHURBAŞKANI ADAYLIĞI	36
II.	KORUTÜRK'ÜN CUMHURBAŞKANLIĞINA SEÇİLMESİ	39
III.	KORUTÜRK'ÜN CUMHURBAŞKANLIĞI DÖNEMİNDE GELİŞEN SİYASİ OLAYLAR	44
IV.	KORUTÜRK'ÜN CUMHURBAŞKANLIĞI DÖNEMİNDE YAPTIĞI YURTIÇI VE YURTDIŞI GEZİLERİ	51
A.	YURTIÇI GEZİLERİ	51
B.	YURTDIŞI ZİYARETLERİ	54
V.	KORUTÜRK'ÜN CUMHURBAŞKANLIĞI GÖREV SÜRESİNİN SONA ERMESİ	57
VI.	KORUTÜRK'ÜN CUMHURBAŞKANLIĞI DÖNEMİNE AİT ÖZELLİKLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	61
	SONUÇ	70
	BİBLİYOGRAFYA	72
	EKLER	74
	RESİMLER	195
	ÖZGEÇMİŞ	221

ÖZET

Bu tez çalışmasında; 1957-1960 yılları arasında Deniz Kuvvetleri Komutanlığı yapmış, ardından Moskova Büyükelçiliği ve Cumhuriyet Senatosu Üyeliği görevlerinde bulunmuş, 1973-1980 tarihleri arasında ise Türkiye Cumhuriyeti'nin VI. Cumhurbaşkanlığı görevini deruhte etmiş olan Fahri S. KORUTÜRK'ün hayatı bir bütün olarak incelenmiştir.

Bu monografi çalışması; yarım asırdan fazla devlet hizmetinde bulunmuş olan Merhum Fahri S. KORUTÜRK'ü tanımak, hayatında yaşadığı önemli yılları ve Türkiye Cumhuriyeti tarihine katkılarını anlamak ve böylece genç nesillere örnek olmasını sağlamak amacıyla yapılmıştır.

İnceleme ve araştırma çalışmalarımızın temel esaslarını; gazete, dergi, sürekli yayın ve Türkiye Radyo Televizyon Kurumu'nun arşiv kaseti, eklerdeki belgeler, resimler ve ikili görüşmeler oluşturmuştur.

ABSTRACT

In this paper, the Honorable Fahri S. KORUTÜRK, who was the sixth president of the Turkish Republic between 1973 and 1980, is studied. He was the Commander In Chief Turkish Naval Forces (1957-1960), ambassador to the former Soviet Union in Moscow, and a member to the Senate of the Turkish Republic.

This monograph has been written to know closely the Honorable Mr. KORUTÜRK, whom served his country more than a half of a century, to recognize his attributions to the history of the Republic and, finally, in order for the younger generations to emulate His Excellency.

This study is based on the newspaper and magazine articles, the archives of the Department of Turkish Radio and Television, supplementary documents and pictures presented within the study and the interviews made with his relatives.

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Alb.	: Albay
ANAP	: Ana Vatan Partisi
AP	: Adalet Partisi
CGP	: Cumhuriyetçi Güven Partisi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
Doç.	: Doçent
DP	: Demokrat Parti
Dr.	: Doktor
DSP	: Demokratik Sol Parti
DYP	: Doğru Yol Partisi
Dz.	: Deniz
Dz.K.K	: Deniz Kuvvetleri Komutanlığı
Em.	: Emekli
Hak.	: Hakim
GATA	: Gülhane Askeri Tıp Akademisi
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
Kur.	: Kurmay
MC	: Milliyetçi Cephe
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
MSP	: Milli Selamet Partisi
NATO	: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)

Ord.	: Ordinaryus
Prof.	: Profesör
s.	: Sayfa
SHP	: Sosyal Demokrat Halkçı Parti
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCG	: Türkiye Cumhuriyeti Gemisi
TRT	: Türkiye Radyo ve Televizyonu
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
Tüma.	: Tümamiral
Ütğm.	: Üsteğmen

GİRİŞ

Cumhuriyet ve demokrasinin koruyucusu ve savunucusu olan Türk Silahlı Kuvvetleri, anayasal hukuk düzeni içersinde asırlardır bünyesinde yetiştirdiği, Türk Milleti'nin inancına ve güvencine mazhar olmuş büyük komutan ve liderlerle haklı olarak öğünmektedir.

Cumhuriyet Dönemi'nin ilk deniz subaylarından olan KORUTÜRK, mesleğinin en üst makamına ulaşmış, Deniz Kuvvetleri Komutanı olmuştur. Moskova Büyükelçiliği ve Cumhuriyet Senatosu Üyeliği görevlerinde de bulunan KORUTÜRK, Türkiye Cumhuriyeti'nin VI. Cumhurbaşkanlığı'na seçilmiş ve olağanüstü gayret ve özveri göstererek, devletin en yüksek makamındaki bu kutsal göreve layık olmaya çalışmıştır.

Fahri S. KORUTÜRK, inisiyatif sahibi, açık sözlü, adaletli, bilgili, Atatürk ilke ve inkılaplarına gönülden bağlı, tutum ve davranışlarıyla astlarına güven telkin etmiş cesur ve kararlı bir komutan; aynı zamanda Cumhurbaşkanı olarak, Hukuk Devleti ilkesine içten inanmış, Laik Demokratik Cumhuriyet'e ve Anayasa'ya çok bağlı bir liderdir.

Denizi ve denizciliği büyük bir sevgiyle benimseyen, "konuşmayı az" fakat "hizmet etmeği çok" şiar edinmiş, yarım asırdan fazla devlet hizmetinde çalışmış bu üstün insan ve devlet adamının 84 yıllık ömrü ders alacağımız örneklerle doludur. Bu nedenle; Deniz Kuvvetleri Eski Komutanımız, VI. Cumhurbaşkanımız Fahri S. KORUTÜRK'ün tanınmasında büyük yarar vardır. Bu tez çalışması, bahse konu alandaki boşluğu tamamlamak için yapılmış ve genç nesillere örnek olması düşünülmüştür.

I. ÇOCUKLUĞU VE ASKERİ ÖĞRENCİLİK HAYATI

Fahri S. KORUTÜRK, 15 Ağustos 1903 (2 Ağustos 1319) tarihinde, İstanbul'un Ayasofya Senti'nin Soğuk Çeşme Sokağı'nda doğmuştur.⁵ (Fahri S. KORUTÜRK'ün doğduğu ev 1986 yılında restore edilmiştir.) Babası Şurayı Devlet (Danıştay)'da görevli Osman Sabit Bey'dir. Annesi Emine Nesrin Hanım'dır. Nesrin Hanım, oğlu Fahri'yi üç, kızı Fahriye'yi ise bir yaşında bırakarak 1906 yılında ölmüştür. Babası bir süre sonra Nuriye Hanım'la evlenmiştir. Nuriye Hanım'a kısa sürede alışan Fahri Sabit onu annesi bilip sevmiş ve bu sevgi yaşamı boyunca devam etmiştir.⁶ KORUTÜRK, yıllar sonra kendisiyle yapılan bir röportajda şöyle demiştir:

“Ben annemi tanımadım. İlk annem Emine Nesrin Hanım vefat etmişti. Bineanaleyh aile hayatının en belli başlı kısımları babamın iki defa evlenmiş olması, birinci annemi, beni doğuran beni dünyaya getiren insanı, görememiş olmanın üzüntüsü vardır içimde. Fakat ondan sonraki ile anne çocuk şeklinde Cumhurbaşkanlığı'na kadar birlikte yaşamışızdır.”⁷

Fahri Sabit 1909 yılında Sultan Ahmet'teki Tefeyyüz Mektebi'ne, bugünkü adı ile hazırlık sınıfına başlamıştır. Bu sırada aile Eyüp'e taşınmış, Fahri Sabit de Sultan Ahmet'teki okulundan ayrılarak Reşadiye Rüştüyesi'nde öğrenimine devam etmiştir. Fahri Sabit, ilk eğitim döneminde Bulgar Ordusu'nun Çatalca'ya kadar geldiğini, Birinci Dünya Savaşı'nın çıktığını, İki Alman Gemisi (Yavuz ve Midilli)'nin Türk Bayrağı altında Boğazlar'dan geçerek, Sivastopol'u bombardıman ettiğini ve bu olayda Osmanlı İmparatorluğu'nun Dünya Savaşı'na sürüklendiğini görmüştür. İngilizlerin Gelibolu Yarımadası'ndan sürülüp atıldığı günlerin sevincinin yaşadığı 1916 yılının sonbaharında, babası deniz sevgisine destek olunca, Fahri Sabit, Mektebi Furunu Bahriye-i Şahane'ye girmiştir.⁸

⁵ Fahri Çoker, *Bahriyemizin Yakın Tarihinden Kesitler*, Ankara, Dz.K.K. Karagah Basımevi, 1994, s.262

⁶ *Deniz Kuvvetleri Dergisi*, Ekim 1987 Eki, Ankara, Dz. K. K. Karargah Basımevi, 1987, s.4

⁷ *TRT Arşiv Kaseti*, VI.Cumhurbaşkanı Fahri S. KORUTÜRK, Ankara, 1987

⁸ *Deniz Kuvvetleri Dergisi*, Ekim 1987 Eki, s.4

Fahri Sabit'in Bahriye Mektebi'nde okuduğu dönem, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş öncesi aşamalarının yaşandığı yıllardır. Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı İmparatorluğu ve müttefikleri mağlup olunca İtilaf Devletleri'nin Donanmaları da, İstanbul'a gelip demir atmışlar ve İstanbul'u işgal etmişlerdir.

1973 yılında Fahri KORUTÜRK, Cumhurbaşkanı sıfatıyla İstanbul'a geldiğinde Deniz Lisesi'nin 200 üncü yıldönümünü kutlamak için Dolmabahçe önünde dost gemilerini görüp 1918 Kasım'ındaki İstanbul'u hatırlamış ve duygularını şu şekilde belirtmiştir⁹:

“İstanbul'un yedi tepesinden Marmara'ya, limana ve boğaz sularına bakan İstanbul'lular tarihin muhtelif devirlerinde bu sulara, değişik manada, değişik donanmaların yattığını hatırlayacaklardır. Çok eski devirleri bir tarafa bırakıyorum.. Bunlardan en hazini, bizim için 1918'de İstanbul'un işgalinde gördüğümüz donanmadır. Onlar şehiri selamlamadan müsadesez gelmişler ve fakat bu şehirden Türk Bayrağı'nı ve Türk Askeri'ni selamlayarak ayrılmışlardır.”

“Başka hazin ve o nispette manalı tablo, İstanbul'lular için Cumhuriyetimizin Kurucusu Atatürk'ün buradan ebedi istirahatgahına teşyi olundukları tarihte çizilmiştir. 1938'de dünyanın en güçlü devletlerinin Karadeniz'den Akdeniz'den gönderdikleri harp gemileri İstanbul Limanı'nı selamlamışlar ve bu limandan Atatürk'ün arkasında en derin bir saygı ve en mükemmel bir seyir nizamı içerisinde Marmara sularına açılmışlardır.”

“Türkiye Cumhuriyeti'nin 50 nci yılı olan 2 Ağustos 1973 tarihinde, İstanbul'un bu defa şahit olduğu manzara ise büsbütün başka bir mana taşımaktadır. Bu defa İstanbul halkı, Silahlı Kuvvetleri'nin güçlü bir kaynağı olan Deniz Harp Okulu ve Lisesi'nin kurulmasının 200 üncü yılını kutlayan milletimizin neşesine katılmak üzere gelen dost devletler harp gemilerini sinesinde görmektedir. İstanbul'un yedi tepesinden limana bakan İstanbul'lular ve bütün Türk Milleti, ibret

⁹ Deniz Kuvvetleri Dergisi, Ekim 1987 Eki, s.5

verici yakın tarihi gururla hatırlayarak dost gemileri dostane hislerle selamlayarak uğurlayacaklardır.”

Fahri Sabit, Bahriye Mektebi'nden 1921 Eylül'ünde birincilik diplomasını almış Harbiye sınıfına geçmiştir. (Fahri Sabit'in Harp Okulu'na geçişindeki sınıf mevcut listesi, çalışmamızın EKLER bölümündeki 1 numaralı Ek'te sunulmuştur.) Artık “O”, Hamidiye Okul Gemisi'ndedir. O dönemde görev yapılacak gemilerimizin sayısının iki elin parmakları ile sayılacak kadar az olduğu unutmamalıdır. Bahriye Mektebi'ni kapatmayarak Türk Donanması için denizci yetiştirilmesine müsaade eden İngilizler, Hamidiye'de deniz talebelerinin, Yavuz Gemisi'nde de, “Mühendis” adını taşıyan Teğmenler'in yetiştirilmesini hoşgörü ile karşılamaktadır. Hamidiye'deki eğitimi takiben öğrenciler “Mühendis” rütbesi ile mezun olmakta ve Yavuz Gemisi'nde ihtisas eğitimine başlamaktadırlar. 1921 yılında Bahriye Mektebi'ni bitiren Fahri Sabit, 1923 yılında Hamidiye Gemisi'ndeki eğitimini tamamlayarak diplomasını almıştır. Fahri Sabit'in diplomasında şu bilgiler yer almaktadır:

“Ahlaki ve mesleki bilgisi çok iyi, genel görevdeki yeteneği takdire şayan, İngilizce'den tercüme yapar, astlarını iyi yetiştirir.¹⁰”

¹⁰ Deniz Kuvvetleri Dergisi, Ekim 1987 Eki, s.5

II. EVLİLİK VE AİLESİ

KORUTÜRK, TBMM VI-VII. Dönem İstanbul Milletvekili Salah Cimcoz'un kızı Emel Hanım ile 01 Mart 1944'de evlenmiştir.¹¹ 1915 yılında İstanbul'da dünyaya gelen Emel KORUTÜRK, Dame De Sion Fransız Kız Lisesi'ne girmiş ve daha sonra bu eğitimine İsviçre-Cenevre'de devam etmiştir.¹² 1933 yılında Ankara'da açılan Cumhuriyet'in 10. yıl sergisine 18 yaşında katılan sanatçının eseri Büyük Önder Atatürk'ün dikkatini çekmiş ve sanatçıya teşekkür etmiştir. Emel KORUTÜRK, 1936 yılında İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'ni bitirmiştir.¹³

İstanbul'un en eski ailelerinden birinin kızı olan Emel KORUTÜRK, giyimi, davranışı, sadeliği ve kibarlığı ile tipik bir İstanbul Hanımefendi'sidir. Bütün davranışları gibi, sözleri, oturup kalkması hep ölçülü olmuştur ve tam bir İstanbul şivesine sahiptir. Soylu bir aileden gelen Emel KORUTÜRK Hanımefendi boş zamanlarında da resim yapmaktadır. Şevkatli, merhametli, ince ruhlu ve sanatsever Bayan KORUTÜRK kocasına, çocuklarına olan düşkünlüğü ve yine eşine her alanda yardım etmeye çalışması ile asil Türk Kadınlığı'nın tipik bir örneğidir.¹⁴

Fahri KORUTÜRK, evlilik üzerine olan düşüncelerini şöyle dile getirmiştir:

*“Bir hayat arkadaşına sahip olmak, insanlara çok uygun, kendi düşüncesine kendi hayalinde yaşattığı bir evlilik hayatını idare edecek bir eşe sahip olmak çok mühim bir olaydır. Bu mefkureyi daima askeri faaliyetler içerisinde, onun cereyanına kapılmış olmakla beraber, hayatımın ve hayalimin gerisinde yaşatmışımdır.”*¹⁵

1944 yılı Mart ayında Emel Hanımefendi ile evlenen KORUTÜRK, o sıralarda Yarbay rütbesiyle II. Denizaltı Filotilla Komodorluğu görevini icra etmektedir.

¹¹ Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi, Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri II.Cilt* (1966-1980), Ankara, TBMM Vakfı Yayınları, s.765

¹² *Hürriyet Gazetesi*, 7 Nisan 1973

¹³ www.kultur.gov.tr

¹⁴ *Hürriyet Gazetesi*, 7 Nisan 1973

¹⁵ TRT Arşiv Kaseti

Ağustos ayında Albaylığa terfi etmiş ve Deniz Harp Akademisi'ne öğretmen olarak atanmıştır. Aynı yılın sonunda ilk oğulları Osman doğmuştur. 1949 yılı başlarında ikinci çocukları Salah doğduğunda, KORUTÜRK Kurmay Kıdemli Albay rütbesiyle Deniz Okulları ve Kurslar Kurmay Başkanı'dır. 1955 Ağustos'unda Tümamiral rütbesiyle Donanma Komutanlığı'na atanan KORUTÜK'ün, aynı yıl üçüncü çocukları Ayşe doğmuştur.

Fahri KORUTÜRK, Cumhurbaşkanı seçildikten sonra Emel Hanımefendi 29 yıllık evliliklerini ve çocuklarını şöyle anlatmıştır:

“1944 yılında İstanbul'da evlendik, eşim de ben de İstanbul'luyuz. Eşim İstanbul'da Harp Okulu'nu bitirdi. Ondan sonra uzun yıllarımız, eşimin deniz subayı olması nedeniyle Gölcük'te geçti. Sonra bir ara Moskova'da büyükelçi olarak bulunduk. Büyük oğlumuz Osman 28 yaşında ve bekar. Hala askerliğini yapmaktadır. Kendisi avukattır. Fakat şimdi hariciye imtihanına girdi ve kazandı. Belki de hariciye mesleğine yönelecektir. İkinci oğlumuz Salah 24 yaşındadır ve Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin ikinci sınıfında okuyor. Üçüncü çocuğumuz Ayşe, İstanbul'da Moran Lisesi'nde, son sınıfındadır. Ayşe 17 yaşındadır. Eşim, görevi dolayısıyla Ankara'da oturuyor. Ben de sık sık Ankara'ya gelirim. Evimiz Moda'dadır. Parlamento'nun tatil olduğu zamanlarda eşim Moda'ya gelir.¹⁶”

Emel KORUTÜRK, 6 Nisan 1973 - 6 Nisan 1980 tarihleri arasında Çankaya Köşkü'ne ev sahibeliği yaptı. Eşi Fahri KORUTÜRK ile birlikte kermeslere, toplantılara katılırdı. Mükemmel dilbilgisi ile kordiplomatiğin sevdiği bir ev sahibesiydi.¹⁷ O dönemde ilk kez Çankaya Köşkü'nde sanatçılara resepsiyon verilmesini sağladı. Özel sanat galerilerinin açılmasını teşvik etti. Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesi'nin açılışına yardımcı oldu. Fikret Mualla'nın 34 eserinin müzeye kazandırılmasını sağladı. Çeşitli müzelerde eserleri bulunan Emel Hanımefendi halen İstanbul'da yaşamaktadır.¹⁸ Bugün, KORUTÜRK'lerin oğulları Osman ve Salah KORUTÜRK, VI. Cumhurbaşkanımızın adını Dışişleri'nde bir bayrak gibi şerefle taşımaktadırlar. Berlin Büyükelçimiz Osman KORUTÜRK ve

¹⁶ Hürriyet Gazetesi, 7 Nisan 1973

¹⁷ www.biyografi.net

¹⁸ www.kultur.gov.tr

Tunus Büyükelçimiz Salah KORUTÜRK, görev yaptıkları ülkelerde Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni büyük bir onur ve gururla temsil etmektedirler. Yine KORUTÜRK'lerin kızları, Ayşe Arzık Hanımefendi ise uzman psikolog olarak Marmara Üniversitesinde görev yapmaktadırlar.

Merhum Cumhurbaşkanımızın eşi Emel KORUTÜRK Hanımefendi ile İstanbul Moda'daki evlerinde yaptığımız röportajda (Bu röportajın ayrıntısına çalışmamızın EKLER bölümündeki 43 numaralı Ek'te yer verilmiştir.), aile hayatlarına dair şunları söylediler:

“Çok iyi bir aile babasıydı. Gayette otoriter idi, laubali olmazdı ama çok anlayışlı ve hisli bir insandı. Sevdiğini çok severdi. Çocuklarını ve ailesini çok severdi.”

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANİSTON MERKEZİ**

III. VEFATI

Yaşamındaki en büyük tutkusu deniz olan ve Atatürk ilkelerinin gerçek koruyucusu Fahri S. KORUTÜRK, 12 Ekim 1987 tarihinde, İstanbul'da, Moda'daki evinde 84 yaşında hayata gözlerini kapadı.¹⁹ KORUTÜRK'ün bir süredir dolaşım bozukluğundan rahatsız olduğu ve bir kalp krizi sonunda öldüğü öğrenildi.²⁰ Yıllardır süren bir kalp rahatsızlığı olan KORUTÜRK'ün yakınları da ilk kalp rahatsızlığını 1974'te, ikincisini ise 1978'de geçirdiğini söylediler.²¹

Vefatı dolayısıyla Türkiye ve KKTC'de bayraklar yarıya indirildi. Türkiye Radyo ve Televizyonları programlarında değişiklik yaparak eğlence programlarını yayından kaldırdı ve televizyonda üç bölüm halinde KORUTÜRK'ün yaşamını anlatan bir film yayınlandı.²²

VI. Cumhurbaşkanı KORUTÜRK'ün ölümüyle ilgili o dönemin devlet erkanı ve siyasi parti liderlerinden bazıları tarafından yayınlanan mesajlar şöyleydi:

Kenan Evren (VII. Cumhurbaşkanı): “Seçkin asker, değerli devlet adamı, Türkiye Cumhuriyeti'nin VI. Cumhurbaşkanı, Emekli Oramiral Sayın Fahri KORUTÜRK'ü kaybetmenin derin teessürü içerisindeyiz. Kalbi insanlık sevgisiyle dolu örnek bir vatansever olarak, hayatı boyunca bulunduğu her görevde, devletimize ve milletimize yararlı hizmetler veren Sayın KORUTÜRK, özellikle Cumhurbaşkanlığı döneminde engin sağduyusu, özverisi ve uzlaştırıcı tutumu ile birçok sorunun çözümünde etkili olmuştur. Değer bilir milletimizin sayın KORUTÜRK'ün bu hizmetlerini daima takdirle anacağına inanıyorum. Bu büyük kaybımız dolayısıyla başta kederli ailesi olmak üzere, Silahlı Kuvvetlerimize ve bütün vatandaşlarıma başsağlığı dilerim.”²³

Necmettin Karaduman (TBMM Başkanı): “Türkiye Cumhuriyeti'nin VI. Cumhurbaşkanı Fahri KORUTÜRK'ün vefatını teessürle öğrenmiş bulunuyorum.

¹⁹ Deniz Kuvvetleri Dergisi, Ekim 1987 Eki, s.14

²⁰ Parlamento Dergisi, Ekim 1987 Sayı 36, Ankara, Seldem Ofset, 1987, s.2

²¹ Milliyet Gazetesi, 13 Ekim 1987

²² Deniz Kuvvetleri Dergisi, Ekim 1987 Eki, s.14

²³ Hürriyet Gazetesi, 14 Ekim 1987

KORUTÜRK gerek asker, gerekse diplomat ve siyaset adamı olarak Türk Devleti'ne değerli hizmetler vermiştir. Muhterem ailesine ve Türk Milleti'ne başsağlığı dilerim.²⁴”

Turgut Özal (Başbakan ve ANAP Genel Başkanı): “Büyük asker ve devlet adamı, VI. Cumhurbaşkanımız Fahri KORUTÜRK'ün vefatını büyük bir üzüntüyle öğrenmiş bulunuyorum. Anısını her zaman kalbimizde taşıyacağımız Sayın KORUTÜRK'ü, sadece başarılı bir asker değil, aynı zamanda devlet adamı olarak da minnet ve şükranla daima anacağız. Türk Milleti'ne ve tüm ailesine başsağlığı dilerim.²⁵”

Erdal İnönü (SHP Başkanı): “Sayın KORUTÜRK'ün vefatını üzüntüyle öğrendim. Allah'tan rahmet diliyorum. Bayan KORUTÜRK'e ve bütün ailesine başsağlığı diliyorum. VI. Cumhurbaşkanımız olarak demokrasi tarihinde saygın bir yer tutmuştur. Vatana ve millete bağlılığı ve iyi niyetli davranışı her zaman hatırlanacaktır.²⁶”

Süleyman Demirel (DYP Genel Başkanı): “Kendisinin Cumhurbaşkanı olma fikri bizden gelmişti. Kendisiyle Başbakan olarak en uzun ben çalıştım. Dürüst, ciddi ve makamının hakkını vermek için didinen, çırpınan bir devlet adamıydı. Allah rahmet eylesin.²⁷”

Bülent Ecevit (DSP Genel Başkanı): “Sayın KORUTÜRK, asker olarak, diplomat olarak ve devlet adamı olarak çok değerli hizmetlerde bulunmuştur. Kendisi, Atatürk devrimine yürekten ve bilinçli olarak bağlıydı. Sağlam bir devlet ve demokrasi anlayışı vardı. Vefatından derin acı duydum.²⁸”

Ali Baransel (Cumhurbaşkanlığı Basın Danışmanı) : “Sayın KORUTÜRK, demokratik parlamenter sisteme yürekten bağlı değerli bir asker ve devlet adamıydı. 7 yıllık görev dönemi süresinde zaman zaman büyük güçlüklerle karşı karşıya kaldı.

²⁴ Milliyet Gazetesi, 13 Ekim 1987

²⁵ Milliyet Gazetesi, 13 Ekim 1987

²⁶ Milliyet Gazetesi, 13 Ekim 1987

²⁷ Parlamento Dergisi, Ekim 1987 Sayı 36, s.2

²⁸ Parlamento Dergisi, Ekim 1987 Sayı 36, s.2

Önsezisi, sağduyusu ve yetenekleriyle bu güçlüklerin üstesinden gelmeye çalıştı. Kendisiyle beraber çalışmanın onurunu hayatım boyunca taşıyacağım.²⁹”

KORUTÜRK'ün ölümünü uluslar arası ajanslar arasında ilk duyuran Associated Press oldu. Adı geçen ajan, Cumhurbaşkanlığı görevinden sonra kamuoyunun gözünden uzak bir yaşantı sürdürdüğünü kaydettiği KORUTÜRK'ün “bağımsız, ılımlı” bir devlet adamı olduğunu belirtti. Ayrıca KKTC Cumhurbaşkanı Vekili ve Cumhuriyet Meclisi Başkanı Derviş Eroğlu da, Türk Devlet ve Hükümet yetkilileri ile KORUTÜRK'ün ailesine başsağlığı mesajı gönderdiler.³⁰

KORUTÜRK'ün cenazesi, 15 Ekim Perşembe günü, kaldırıldığı GATA Haydarpaşa Eğitim Hastanesi morgundan alınarak bir askeri araçla Ankara'ya getirildi. Etimesgut Havaalanı'ndan TBMM'ye getirilen KORUTÜRK'ün naaşı TBMM Başkanı Karaduman, Başkanvekilleri Halim Aras, İskender Cenap Ege ve Özer Gürbüz tarafından karşılanarak, Meclis şeref holünde hazırlanan katafalka konuldu.

KORUTÜRK'ün katafalka konan naaşı önünden önce ailesi, daha sonra Cumhurbaşkanı Kenan Evren, TBMM Başkanı Necmettin Karaduman, Cumhurbaşkanlığı Konsey Üyeleri, Başbakan Turgut Özal, Genel Kurmay Başkanı Necip Torumtay, Ana Muhalefet Partisi Başkanı Erdal İnönü daha sonra da diğer devlet erkanı saygı geçişinde bulundu. Öğleden sonra da halk saygı geçişini sürdürdü. O gece general, amiral ve yüksek rütbeli subayların başında nöbet tuttuğu KORUTÜRK'ün naaşı, Cuma sabahı, başta Kenan Evren olmak üzere tüm devlet erkanının katıldığı bir törenle katafalktan alınarak top arabasına kondu. Askerlerin eşliğinde çekilen top arabası ve cenazeyi izleyen kortej, TBMM'nin Dikmen kapısından çıkarak, bandonun çaldığı cenaze marşı eşliğinde Maltepe Camii'ne vardı. Öğle namazından sonra kılınan cenaze namazını takiben KORUTÜRK'ün naaşı Devlet Mezarlığı'na götürülerek toprağa verildi. KORUTÜRK, Devlet Mezarlığı'na gömülen ilk Cumhurbaşkanı oldu.³¹

²⁹ Milliyet Gazetesi, 13 Ekim 1987

³⁰ Milliyet Gazetesi, 13 Ekim 1987

³¹ Parlamento Dergisi, Ekim 1987 Sayı 36, s.3

BİRİNCİ BÖLÜM
FAHRİ KORUTÜRK'ÜN ASKERİ HAYATI
I. AMİRAL OLMADAN ÖNCEKİ ASKERLİK YILLARI

Teğmen Fahri Sabit, 1923 Mart ayında Yavuz Gemisi'nde ihtisas eğitimine başlamıştır. (Fahri sabit'in Teğmen Rütbesiyle Yavuz gemisine atanması nedeniyle yazdığı bir hatırası, EKLER bölümündeki 2 numaralı Ek'te sunulmuştur.) 1924 yılında Üsteğmen olmuş, torpido kursuna katılmıştır. 1925 yılında Astsubay Okulu'nda sınıf subaylığı ve matematik öğretmenliği yapmıştır. O sıralarda Hollanda'da inşa edilmekte olan iki denizaltı gemisine (I. İnönü, II. İnönü) personel yetiştirmek üzere açılan ve 01 Ocak 1926'da başlayan denizaltıcılık kursuna tefrik edilmiştir. Bu kursu 15 Eylül 1926 tarihinde başarıyla tamamlamıştır. Ancak gemiler 9 Haziran 1928'de Türkiye'ye geldikleri için önce Hamidiye Gemisi'nde Bölük Komutanı olarak görev yapmıştır. Bu arada 1927 yılında Yüzbaşılığa yükselmiştir. Mecidiye Kruvazörü'nde görev yaptığı tarihlerde; bu gemi tek baca ve tek direk durmakta, makine aksamı ise paketler halinde muhafaza edilmektedir. O yıllardaki deniz subayları, mühendis sıfatını sadece taşımamakta, aynı zamanda görevlendirildiği gemileri de onarmaktadırlar. İşte bu subaylar arasında Fahri Sabit de bulunmaktadır. 1928 yılında topçu kursu da görmüştür. Bu sırada Osmanlı Donanması'ndan kalan gemiler tamir edilirken, öteyandan da, Cumhuriyet Donanması'nın kuruluşu ile ilgili olarak sipariş edilen gemiler Türkiye'ye gelmektedir. 1929 yılı Ocak ayında Fahri Sabit bu gemilerden I. İnönü Denizaltısı'nın top vardiya subaylığına atanır. 1930 yılında, aynı yıl eğitime başlayan Deniz Harp Akademisi'nin ilk yedi öğrencisi arasında Fahri Sabit de bulunmaktadır. Bu onun hayatının en önemli dönüm noktalarından biridir. Fahri Sabit, Harp Akademisi'ni birincilikle bitirmiş ve 1933 yılında kıt'a stajı için, Dumlupınar Denizaltısı Gemisi I. Zabit (II. Komutan) liği'ne atanmıştır. 1934 yılında ise Deniz Kurmay stajeri olarak Genel Kurmay İstihbarat Şubesi (II.Şube)'nde görevlendirilmiştir.³²

Genel Kurmay İkinci Başkanı, Korgeneral Asım Gündüz bu şubede çalıştığı günlerde kendisine bir görev verir. Bu görev I. Dünya Savaşı'nın kaderini belirleyen

³² Deniz Kuvvetleri Dergisi, Ekim 1987 Eki, s.6

Skagerrak Deniz Muharebesi hakkında bir konferans verilmesidir. Konuşma orduvünde, zamanın sivil ve askeri yöneticileri önünde yapılacaktır. KORUTÜRK bu göreve ciddi şekilde hazırlanır. 6-10 Mart 1935 tarihlerinde iki ayrı güne bölerek, krokiler, haritalar, grafikler yardımıyla, konferans verir. Dinleyiciler arasında zamanın Başbakanı İsmet İnönü de vardır. 1916 yılının Mayıs ayında Alman ve İngiliz Donanmaları arasında yapılan ve Skagerrak Boğazı sularında olduğu için “Skagerrak Muharebesi” diye tanıtılan deniz muharebesinin sonucunu, İngilizler’in kara, hava ve deniz kuvvetleri arasında koordinasyon kurmasına; buna karşılık, Alman kuvvetlerinde bu uyumun sağlanamamasına dayandıran KORUTÜRK, sözlerini şöyle bitirmiştir:

“Siyasi düşmanların nüfus ve maliyesi ne olursa olsun, karalardan gelecek tehlike ne kadar büyük olursa olsun, mevcudiyetini en ucuz bir surette korumaya, milli bünyesini harici tesirler önünde en az hırpalatmaya ve nihayet dünya üzerinde refaha ulaşmaya, bir varlık göstermeye karar vermiş olan bir devlet; er geç bir risk donanması yapmaya mecburdur. Bu zaruretle doğmuş kavi bir donanmaya, bilhassa karada vurduğu yerden ses getirecek kavi bir orduya, hatta havalarda kimsenin malik olmadığı silaha malik fakat müşterek bir sevk ve idareden mahrum bir devlet bhusus askeri vaziyeti koruyamayan bir siyasetle idare edilen bir devlet; bir harbin gayesine varamaz; işte 1914-1916 Almanyası. Bu sebeptendir ki; istikbal için şefleri asker ve siyasi olan ve askeri kuvvetleri bir elden idare edilen bahtiyar milletlere ne mutlu demek lazım gelir.”³³

Ankara’daki yaşamının birinci yılında 18 Mart 1935 tarihinde Fahri Sabit, akşam yemeği için Karpiç Lokantası’na gitmiştir. O gece Karpiç Lokantası’na gelen Atatürk, sivil giyinmiş olan Yüzbaşı Fahri’yi masasına çağırılmış ve bir süre kendisi ile konuştuğundan sonra iki yazı dikte ettirmiştir. (KORUTÜRK tarafından kaleme alınan bu karşılaşmanın ayrıntılı metni Ek 4’de sunulmuştur.) Birincisi Fahri Sabit’e KORUTÜRK soyadını vermesi ile ilgili olandır. Yazılardan ikincisi ise bu olayın gazetelerde yer alabileceği düşüncesi ile Genel Kurmay Başkanı Fevzi Çakmak’a hitaben yazılmıştır ve şöyledir:

³³ Fahri KORUTÜRK, Skagerrak Deniz Muharebesi Hakkında Bir Konferans, İstanbul, Deniz Matbaası, 1937, s.85

“Deniz İstihbarat Subayı Yüzbaşı Fahri Sabit’i bir vesile ile tanıdım. Kendisine mühim bir vazife verdim. Bu subayın aldığı vazifeyi başarı ile ifa ettiğini ve hizmetin tam ehli bulunduğunu gördüm. Bu gibi subaylara, daha mesuliyetli vazifeler ve çalışmalarında daha geniş imkanlar verilmesi, uygun olacaktır.³⁴”

KORUTÜRK, yıllar sonra kendisiyle yapılan bir röportajda Atatürk ile geçen diyalogunu şöyle anlatmıştır:

“Her fırsatta böyle eskiden kalma ailelerin bir takım isimleri vardı. Onu mu alsam ne almasam diye düşünürken Atatürk’te bana soyadı aldın mı dedi. Tesadüfe bakınız efendim . Arifesindeyim alacağım dedim ama eskisini mi alayım yenisini mi alayım derken alamadım daha dedim. Bak çocuğum dedi ben sana bir takım sorular sordum, seni bir hayli sıkıştırdım. Bunlara cevaplar verdin. Sana KORUTÜRK desem ne dersin dedi. Aman efendim bahtiyar olurum süphesiz fevkalade minnettar olurum dedim. Biz bu memlekete pek çok inkılaplar yaptık ve bunları da Türk gençliğine emanet ettik. Bunu Türk gençliği koruyacaktır. Sende onlardan biri olarak bunu korumakla görevlisin, dedi. Fevkalade güzel isabetli bir buluş, minnettar olurum, dedim. Bu suretle KORUTÜRK ismini almak bana akşamın güzel bir mükafatı oldu. Hayatım boyunca bana ve benimle birlikte bütün aileme böyle mutlu bir isim, bir sülale ismi vermiş oluyordu. Atatürk’ü bir defa daha rahmetle anıyorum.³⁵”

Yüzbaşı Fahri S. KORUTÜRK 1935 yılının Aralık ayında Roma Deniz Ateşeliği’ne atanır. Böylece bildiği dillere İtalyanca’nın eklenmesi mümkün olur. Roma Deniz Ateşesi olarak görev yaptığı sırada 1936 yılında Binbaşılığa yükselir. Avrupa’nın Birinci Dünya Savaşı’nın yaralarını sarmaya çalıştığı o günlerde, İkinci Dünya Savaşı’nı başlatacak tohumlar da saçılmaktadır. İtalyanların Habeşistan’da savaştığı 1936 yılında, Türkiye Lozan’da karşılıklı imzalar attığı ülkelere başvurarak, Boğazlar Rejimi’nin değiştirilmesini teklif eder. 29 Mayıs 1936’da İsviçre’nin Montreux (Montrö) şehrinde toplanan Boğazlar Konferansı’na Türk Diplomatları’nın dışında, Korgeneral Asım Gündüz ile birlikte iki subay daha katılmıştır. Bunlardan

³⁴ Deniz Kuvvetleri Dergisi, Ekim 1987 Eki, s.7

³⁵ TRT Arşiv Kaseti

biri, Fahri KORUTÜRK'tür. İki ay süren görüşmelerden sonra, Türk tezi kabul edilir ve 20 Temmuz 1936'da anlaşma imzalanır. Böylece Çanakkale ve İstanbul Boğazları'nın askerden arındırılması ile ilgili Lozan Anlaşması'nın hükmü geçersiz kılınır. Her iki Boğazı da denetleyen Boğazlar Komisyonu kaldırılır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Boğazlar'la ilgili hükümdanlık hakkını ilk kez kazanır.³⁶

Yıllar sonra Montrö Konferansı hakkında Profesör Seha Meray ve Osman Olcay'ın kitabına bir sunuş yazan KORUTÜRK (Metnin tamamı Ek 5'de sunulmuştur.), şöyle diyecektir:

“Tarih gösteriyor ki, savaşların nedenleri genellikle yine savaş sonunda imzalanan barış anlaşmalarında düğümlenir. Türkiye, Lozan Anlaşması ile uzun Osmanlı Dönemi'ne ait tarihte emsali geçmemiş bir siyasi zafer kazanmıştır. Ancak bu anlaşma ile, Türk Boğazları dediğimiz Karadeniz Boğazı Marmara Denizi ve Çanakkale Boğazı kompleksinde Türk egemenliği, tamamiyle sağlanamamıştır. Ayrıca Anadolu Yarımadası'nın devamı olan Ege Adaları'nı, Türk hakimiyeti dışında bırakmakla, Lozan'ın Cumhuriyet Türkiye'si'ne kafi derecede bir güvenlik getirmediği de muhakkaktır. Boğazlar bölgesindeki bu zaaf, Montrö Sözleşmesi ile ortadan kaldırılmıştır. Bu anlaşmanın birinci özelliği Lozan'ın Boğazlar Bölgesi'nde Türkiye hesabına açık bıraktığı bir boşluğu doldurmasıdır. İkinci özelliği ise, uluslararası ilişkilerde siyasi anlaşmaların müzakere ve barışçı yollarla günün şartlarına daha uygun hüviyete sokulabileceğine dair tarihte ender rastlanan bir örnek getirmiştir.”³⁷

Yeniden 1936'ya dönersek o yıl Büyük Millet Meclisi'nde ikimilyon liralık özel bir ödenek kabul edilmiştir. Bu ödenekle Almanya'ya iki denizaltı siparişi verilmiştir. Ayrıca Taşkızak Tersanesi'nde de iki yeni denizaltı gemisi yapılması kararlaştırılmıştır. Bu nedenle Berlin'de bir Türk deniz subayının hizmetine ihtiyaç duyulmuş ve KORUTÜRK bu görevi de kapsamak üzere Berlin Deniz Ateşeliği'ne atanmıştır. Berlin'de bulunduğu dönemde Hitler'in yayılma siyasetine ve Alman Kuvvetleri'nin, Çekoslovakya ve Avusturya'yı işgal etmesine tanık olmuş ve

³⁶ Deniz Kuvvetleri Dergisi, Ekim 1987 Eki, s.7

³⁷ Seha L. MERAY ve Osman OLCAY, Montreux Boğazlar Konferansı, Tutanaklar Belgeler, Sunuş, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1976

özellikle Alman Deniz Kuvvetleri yetkilileri ile, dostluklar kurmuştur. Bu dönemde kurduğu dostlukları da yıllarca korumuştur. Nitekim, Deniz Kuvvetleri Komutanı olarak Batı Almanya'yı resmen ziyaret ettiğinde, hasta olduğunu öğrendiği Hitler döneminin Alman Deniz Kuvvetleri Komutanı Reider'e, Genel Sekreteri Kurmay Albay Şemsi Bargut'u göndererek hatırlarını sormuştur. Berlin'deki görevinden sonra Kurmay Binbaşı KORUTÜRK önce 1938 yılında Denizaltı Gemileri Komutanlığı Kurmay Başkanlığı'na 1940 yılında ise Dumlupınar Gemisi'nin Komutanlığı'na atanmıştır.³⁸ 1941 yılında yarbaylığa yükselmiş ve I. Denizaltı Filotilla Komodor Vekilliği'ne atanmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın Avrupa'yı pençesi içinde kavradığı o dönemde, denizaltılarımız ancak Marmara Denizi'nde dalışlar yapabilmektedir. Savaş yıllarında denizaltı filomuz bir kez Marmara dışında eğitim yapmıştır ki, Denizaltı filomuzun bu cesur çıkışında birlik komutanı, 37 yaşındaki Fahri KORUTÜRK'tür. 1941 yılında Sinop'a kadar gidip gelmekten ibaret olan bu eğitim sonunda Komodor Vekili Yarbay KORUTÜRK, Alman ve Sovyetler Birliği'nin Karadeniz'deki geniş mayın alanlarına rağmen, beş denizaltı gemisinin katıldığı bu görevi başarı ile tamamlamıştır. Gölcük'teki Komodor Vekilliği'nden sonra Kurmay Yarbay Fahri KORUTÜRK, 1942 yılında yeniden Berlin Deniz Ateşeliği'ne atanmıştır. Bu sırada İsveç nezdinde akredite askeri ateşelik de yapmıştır.³⁹

1943 yılında II.Denizaltı Filotilla Komodorluğu'na atanmıştır. 1944 yılı Mart ayında Emel Cimcoz Hanımefendi ile evlenmiştir. Ağustos ayında Albaylığa terfi etmiş ve Deniz Harp Akademisi'ne öğretmen olarak atanmıştır. Aynı yılın sonunda ilk çocukları Osman doğmuştur. Kurmay Albay KORUTÜRK'ün Harp Akademisi'ndeki tabiye dersleri öğretmenliği bir yıl sürmüş ve 1945 yılında Deniz Harp Akademisi Komutanı olmuştur. İki ders yılı süren Komutanlığı döneminde derslerini de aksaksız sürdürmüştür. 1947 Ağustos'unda I. Denizaltı Filotilla Komodorluğu'na, 1948 yılında Deniz Okulları ve Kurslar Kurmay Başkanlığı'na atanmıştır. 1949 yılı başlarında ikinci çocukları Salah doğmuştur. Aynı yıl Ağustos ayında Donanma Komutanlığı Kurmay Başkanlığı'na atanan KORUTÜRK 1950 yılı Haziran ayında İstanbul Deniz Komutan Vekilliği'ne getirilmiştir.⁴⁰

³⁸ Deniz Kuvvetleri Dergisi, Ekim 1987 Eki, s.8

³⁹ a.g.e, s.8

⁴⁰ a.g.e, s.8

II. AMİRAL OLDUKTAN SONRAKİ ASKERLİK YILLARI

İstanbul Deniz Komutan Vekili KORUTÜRK, Ağustos 1950'de Tuğamiralliğe yükselmiş ve Denizaltı Filosu Komutanı olmuştur. Fahri KORUTÜRK, Tuğamiralliği'nin son aylarında Denizaltı Filosu Komutanı olarak NATO Deniz Kuvvetleri Tatbikatı'nın Komutanlığı'nı üstlenmiştir. 16-25 Mart 1953 tarihleri arasında Akdeniz'de yapılan bu tatbikatta, Türk Kuvvetleri büyük başarı göstermiş ve zamanın Milli Savunma Bakanı ve Deniz Kuvvetleri Komutanı, Fahri S. KORUTÜRK'e bu başarısı nedeniyle, takdirname vermişlerdir. Tatbikat sonunda Türk gemileri, biri hariç üslerine dönmüşler ancak Dumlupınar Denizaltı Gemisi, 4 Nisan günü Boğaz geçiş rotası dışında seyreden İsveç yük gemisi Naboland ile, Nara Burnu önünde çarpışmış ve batmıştır. 7 subay, 35 astsubay ve 39 er şehit olmuş sadece 3 subay ve 2 astsubay kurtulabilmiştir.⁴¹

Dumlupınarın batışı, KORUTÜRK'de silinmez bir iz bırakmıştır. 3 Haziran 1953 tarihinde Ankara Orduevi'nde Denizaltı Filosu Komutanı Tuğamiral Fahri KORUTÜRK, Dumlupınar Denizaltı Gemisi'nin zaiyatı hakkında verdiği konferansa (Bu konferansın tam metni Ek 8'de sunulmuştur.) şu sözlerle başlamıştır:

“Üzerinden süratle iki ay geçmiş olan elim bir hadise hakkında bir konuşma yapacağız. İki ay evvel 4 Nisan 1953 günü Çanakkale Boğazı'nda Nara önünde İsveç bandıralı bir tüccar gemisiyle müsademe neticesinde kaybetmiş olduğumuz Dumlupınar Denizaltı Gemisi gerek hazin akıbeti itibariyle olsun ve gerek o akıbeti doğuran sebepler bakımından olsun bütün Türk Milleti'nin umumi eftarını üzerine çekmiş ve bütün millet hayatlarını bu gemi içersinde feda etmiş denizci evlatlarının feci kaderi için göz yaşı dökmüştür. Dumlupınar üzerine, yalnız Türk Milleti'nin değil bütün Dünya insaniyet aleminin dikkat ve alakası da teveccüh etmiştir. Esasen memleketin bayrağı ne olursa olsun batan ve kaybolan bir denizaltı gemisi insanlık aleminin daima rikkat ve sempatisini çekmiştir. Hakikaten batmış bir denizaltı gemisi içinde henüz ölmemiş ve fakat mukadder bir akıbeti beklemeye mahkum edilmiş olan bir denizcinin azap ve ıstırapı, dünyada hiçbir mücrimin akıbetini intizardaki acısı

⁴¹ Deniz Kuvvetleri Dergisi, Ekim 1987 Eki, s.8

*ile kıyas olunmaz. Temiz hava bol ışıktadır düşünen ve yaşayan bir insan kalbi bu akibeti daima kalbi sızlayarak hatırlayacaktır.*⁴²

1953 yılında Tümamiralliğe yükselen Fahri KORUTÜRK, Harp Filosu Komutanlığı'na atanmıştır. 1954 Ağustos ayında, Savarona Yatı ile Yugoslavya'ya giden Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın refakatine verilmiştir. Cumhurbaşkanı'nın resmi gezisinde Savarona'ya bazı harp gemilerimiz de refakat etmiştir. KORUTÜRK, III. Cumhurbaşkanı'nın bu ziyaretinde Harp Filosu Komutanı olarak yer almıştır. Yugoslav Devlet Başkanı gezi sırasında, kendisine bir nişan vermiştir. KORUTÜRK'ün altıncı Cumhurbaşkanımız olduğu günlerde, Türkiye'ye gelen Mareşal Tito, bu kez kendisine üstün hizmet nişanı takmıştır. Halen, her iki nişan da, Fahri KORUTÜRK'e ait diğer madalya ve şahsi eşyalar ile birlikte İstanbul'daki Deniz Müzesi'nde sergilenmektedir. Tümamiral KORUTÜRK, gezi sonunda Deniz Eğitim Komutanlığı'na, 1955 yılı Ocak ayında Genelkurmay İstihbarat Başkanlığı'na, 1955 Ağustos'unda Donanma Komutanlığı'na atanmıştır. Aynı yıl üçüncü çocukları Ayşe doğmuştur. KORUTÜRK, 1956 Ağustos'unda Koramiralliğe yükselmiştir. Bu sıfatı ile ilk görevi bugünkü Kuzey Deniz Saha Komutanlığı'nın karşılığı olan Boğazlar ve Marmara Deniz Kolordu Komutanlığı'dır.⁴³

⁴² Dumlupınar Şehitleri, 4 Nisan 1953'ün Hazin Hatırası, Deniz Basımevi, İstanbul, s.1

⁴³ Deniz Kuvvetleri Dergisi, Ekim 1987 Eki, s.10

III. DENİZ KUVVETLERİ KOMUTANLIĞI DÖNEMİ

KORUTÜRK, Boğazlar ve Marmara Deniz Kolordu Komutanı iken, Deniz Kuvvetleri Komutanı Sadık Altıncan yedi yıllık Kuvvet Komutanlığı'ndan, devrin yöneticilerinin de arzusu ile, politik hayata geçmek üzere ayrıldı.⁴⁴ Bunun üzerine KORUTÜRK, Koramiral rütbesi ile, 17 Eylül 1957-13 Aralık 1957 tarihleri arasında idareten Deniz Kuvvetleri Komutan Vekilliği görevini yürüttü. 13 Aralık 1957 tarihinde Deniz Kuvvetleri Komutan Vekilliği'ne atandı. 1959 Ağustos'unda Oramiralliğe yükselen KORUTÜRK, 17 Kasım 1959 tarihinde Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na atandı.⁴⁵

1958-1960 tarihleri arasında, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı döneminde, Genel Sekreterlik görevi ile KORUTÜRK'ün emrinde, yakınında çalışmış bulunan Em. Dz. Kur. Alb. Şemsi Bargut şöyle nakletmiştir⁴⁶:

“Oramiral KORUTÜRK'ün Komutanlık dönemi, Türkiye'nin bütçe ve özellikle döviz bakımından son derece sıkışık olduğu bir döneme rastlar. Bu bakımından Deniz Kuvvetlerimiz'in icap ve ihtiyaçlarının karşılanmasında ciddi güçlüklerle karşılaşmıştır. Buna rağmen Komutanlığı dönemi içinde Deniz Kuvvetlerimiz'de belirgin bir ilerleme ve gelişme vardır. Deniz Kuvvetlerimiz'in muharip gücünde olduğu kadar, sabit tesislerinde de dikkati çeken ilerlemeler sağlanabilmektedir.”

“Oramiral KORUTÜRK, kendisinden önceki Deniz Kuvvetleri Komutanı rahmetli Oramiral Sadık Altıncan'a büyük saygı ve sevgi ile bağlıydı. Her fırsatta “*Biz Oramiral Altıncan'ın başlattığı çalışmalarını zamanında tamamlayabilirsek kendimizi başarılı addedeceğiz.*” diyerek vefa ve kader birliğini, hizmet ve meslekte devamlılık ilkesine olan bağlılığını belirtmek istemiştir. Komutanlık döneminde bu hedeflere ulaşılmış ve hatta kanımca geçilmiştir.”

⁴⁴ Deniz Kuvvetleri Dergisi, Ekim 1987 Eki, s.10

⁴⁵ Türk Silahlı Kuvvetleri General ve Amiralleri Albümü 1923-2000, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 2001

⁴⁶ Deniz Kuvvetleri Dergisi, Ekim 1987 Eki, s.60

KORUTÜRK, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı görevinde üç yıldan fazla hizmet görmüştür. Bu görevi sırasında Deniz Kuvvetlerimiz en son ve modern çağımızın gereklerine uyularak vurucu gücü yüksek ve manevra olanağı geniş harp gemileri satın almış ve bunlarla güçlendirilmiştir. KORUTÜRK, Kuvvet Komutanı iken sık sık düzenlediği basın toplantıları ile Türk Donanması'nın kaydettiği gelişmeleri kamuoyuna açıklamıştır.⁴⁷ KORUTÜRK döneminde Donanmamız'a 4 muhrip, 10 refakat gemisi, 8 mayın arama tarama gemisi, 1 denizaltı, 1 kontrollü mayın dökücü gemi ve 4500 ton kaldırma kapasiteli bir yüzer havuz ile Gölcük Tersanesi'nde yapılan bir su gemisi ve 2 makam motoru katılmıştır.⁴⁸

Merhum Cumhurbaşkanımız'ın eşi Emel KORUTÜRK Hanımefendi ile İstanbul Moda'daki evlerinde yaptığımız röportajda kendilerine, merhum KORUTÜRK'ün üç yıl süren Deniz Kuvvetleri Komutanlığı döneminde en büyük idealinin ne olduğunu sorduğumuzda, cevaben şöyle dediler:

“Çok karakterli, dürüst, kıymetli subaylar yetiştirmek en büyük tutkusuydu. Bahriyeyi, çok severdi, aşık gib severdi. Sadık Altınca'dan devraldı Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nı. Çok bağlıydı Altınca'a; çok sevdiği ve saydığı biriydi. Çünkü o da çok dürüst bir insandı. *Sadık Paşa'nın başlattığı işleri bitirebilirsek eğer, kendimizi başarılı sayacağız*, derdi ve onu yaptı. Kendini göstermek için yeni şeyler değil, Sadık Paşa'nın bütün başlattığı işleri bitirdi.”

⁴⁷ Hürriyet Gazetesi, 7 Nisan 1973

⁴⁸ Deniz Kuvvetleri Dergisi, Ekim 1987 Eki, s.10

IV. KORUTÜRK'ÜN ASKERİ HAYATINA AİT ÖZELLİKLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Cumhuriyet'le birlikte Teğmen rütbesiyle Deniz Kuvvetleri'ne katılan KORUTÜRK, mesleğinin en yüksek makamı ve en üst rütbesine erişmiştir. Cumhuriyet Dönemi'nin ilk Deniz Subayları'ndan olan KORUTÜRK, kendini hep bir denizci olarak görmüştür ve ömrünün sonuna kadar da kendisine kısaca "Amiralim" denilmesini istemiştir.⁴⁹ Yine kendi ifadesiyle askerlik sahasında fiili ve itibari olarak 47 seneyi bulan hizmeti olmuştur.⁵⁰

Fahri Sabit'i Bahriye Mektebi'nde tanıyan arkadaşı Necati Gökçen, o günlere ilişkin şöyle demiştir:

"Fahri, arkadaşlarımızın içinde temayyüz eden ve kendisine, muhataplarında saygı hissini doğuran fevkalade bir arkadaşımızdı. Kendisiyle arkadaşlık etmek bizim için bir onur meselesi olurdu ve arkadaşlarımızı seçerken onu seçtiğimiz zaman iftihar duyardık. Fevkalade dürüst, musikiye, edebiyata hevesli, spora vucudu zaten elverişli, bunu fevkalde güzel bir şekilde ifade eden, müstesna bir arkadaşımızdı."⁵¹

Deniz Harp Akademisi'nde tabiye öğretmenliği yapmış olan KORUTÜRK daha sonra mezun olduğu Deniz Harp Akademisi Komutanlığı'na getirilmiştir ki, bu memlekete kurmay subay yetiştiren en güzide okulumuzun başına layık görülmüş olması kendisinin ilim, fen ve liyakatının en bariz bir delilini teşkil etmektedir. Üstün dirayeti, askeri sevk ve idaresi, denizcilikteki yüksek bilgisi gözönüne alınarak 1950 yılında Tuğamiralliğe yükseltilen KORUTÜRK, ideal bir komutan olarak kendisine verilen bütün görevleri zevkle, heyecanla yapmış ve emrine verilmiş olan insanlara örnek olmuştur. Onlara, çalışma zevk ve heyecanı aşlamıştır. Önce memleketin ve milletin sevilmesi ve korunması gerektiğini anlatan KORUTÜRK, memleketin

⁴⁹ Deniz Kuvvetleri Dergisi, Ekim 1987 Eki, s.4

⁵⁰ Cumhuriyet, 7 Nisan 1973

⁵¹ TRT Arşiv Kaseti

korunmasının denizlerden başladığını ve denizlere hakim olan ulusların dünyaya da hakim olabileceklerini emrindeki askerlere anlatmıştır.⁵²

Deniz Kuvvetleri, memleketimizi ve milletimizi koruyan üç büyük kuvvetten biriydi. Bu konumda görevlendirilecek kişilerin, demokratik esaslara uygun olarak geniş bir hürriyet anlayışı içerisinde görev yapmaları geleceğimizin teminatını teşkil edecekti. Vaktin iktidar sahipleri uzun bir araştırmadan sonra, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na yüksek kültürlü, hürriyetsever, demokratik kurallara bağlı, memleketini ve milletini çok seven, üç yabancı dil bilen, dirayetli, çağımızın teknolojisini iyi kavramış Koramiral Fahri KORUTÜRK'ü getirmiştir. Bütün bunlar, demokratik nizama inanmış ve çağımızın bir hürriyet çağı olması gerektiği fikrinden hareket eden herkesin bilgisini, görgüsünü baskıdan uzak olarak ortaya koymasını isteyen KORUTÜRK'ün bu rütbeye gelmesinde ifa eylediği değerli hizmetlerin bir sonucu idi ve buna fazlasıyla layıktı.⁵³

Em. Dz. Kur. Alb. Şemsi Bargut, KORUTÜRK ile ilgili düşüncelerini şöyle nakletmiştir :

“Oramiral Fahri KORUTÜRK'ün 1958-1960 yıllarında, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı döneminde, Genel Sekreterlik görevi ile emirlerinde ve yakınlarında çalışmış bulunmam, meslek hayatımın mutlu bir dönemi ve anısıdır. Oramiral KORUTÜRK'ün büyük insan ve komutan vasıflarını takdir şüphesiz benim haddimi aşar. Oramiral KORUTÜRK prensipleri olan ve bu prensiplerine bağlı bir kişiliğe sahip biriydi. İnançlarından taviz vermez karakteri, adil ve dürüst yönetimi; bağlayıcı ve inandırıcı idi. Oramiral KORUTÜRK şahsi ve mesleki vakarını her zaman ve her şartta titizlikle korumuştur. Konuları inceden inceye tetkik eder, acele kararlardan ve özellikle olup bittilerden hoşlanmazdı. Oramiral KORUTÜRK özel yaşamında da son derece dürüsttü. En büyük titizlikle incelediği belgeler belki de kendi yolluk bordroları idi. Yapmadığı herhangi bir masraf ve iş için yanlışlık yapılmamasını ve fazla tahakkuk hatasına düşülmemesini ısrarla takip ederdi. Resmi denetleme

⁵² Mustafa ATALAY, Fahri KORUTÜRK ve Hayatı, Ankara, Halkevleri Kültür Vakfı Basımevi, 1974, s.16

⁵³ a.g.e., s.20

gezilerinde bile orduevi hatta çay hesaplarının mutlaka ödenmesini isterdi. Oramiral, dost ve aile çevresinde zarif, ölçülü ve esprili idi.⁵⁴”

1941 yılından itibaren KORUTÜRK’ü tanıyan Emekli Tümamiral Fahri Çoker, düşüncelerini şöyle dile getirmiştir:

“Tanıdığım ilk günden itibaren Sayın KORUTÜRK’ün üstün insan meziyetlerinin hayranı olduğumu peşinen söylemeliyim. Doğruluğu, dürüstlüğü, özel ve resmi yaşamında ciddiyeti, vakarı, ağırbaşlılığı, ölçülü davranışları, etraflı düşünüp az ve öz konuşması, vardığı sonuçta karalılığı, okuma zevki, dil bilgisi ve geniş kültürü kendisini yakından tanıyanların gözledikleri meziyetleridir. Sayın KORUTÜRK, kayırma nedir bilmemiş, herkese muamelesi eşit düzeyde olmuştur. Hayatında pişmanlık diye bir sorun olmamış ve bu kelimedden hiç hoşlanmamıştır. Pişmanlık duyacağı söz ve hareketi söylemek ve yapmaktan kaçınmıştır.⁵⁵”

Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Fahri KORUTÜRK, 27 Mayıs 1960 İhtilali’nden sonra kendi isteğine uyularak emekliye sevk edildi. Böylece şanlı Ordumuz çok değerli bir Komutanı’ndan uzak kalmış oluyordu. Aynı zamanda KORUTÜRK’ün toplam 47 yıllık fiili ve itibari askerlik hizmeti sona eriyordu.⁵⁶

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

⁵⁴ Deniz Kuvvetleri Dergisi, Ekim 1987 Eki, s.58

⁵⁵ a.g.e, s.61

⁵⁶ Atalay, a.g.e. , s.21

İKİNCİ BÖLÜM

CUMHURBAŞKANLIĞI ÖNCESİ DİPLOMATİK VE SİYASİ HAYATI

I. DİPLOMATİK HAYATI

KORUTÜRK'ün Deniz Kuvvetleri Komutanı olduğu yıllarda, çok partili demokratik düzen zor bir dönem yaşamaktaydı. 27 Mayıs 1960'da Ordu, yönetime el koydu. Bu harekattan sonra KORUTÜRK'ün Dışişleri Bakanlığı gündeme geldi. İlk hükümet listesinde KORUTÜRK'ün adı açıklanmasına rağmen Selim Sarper Dışişleri Bakanı oldu. Bu olayın ayrıntılarını öğrenmek maksadıyla Emekli Albay Sadi Koçaş, KORUTÜRK ile yaptığı görüşmeyi şöyle nakletmektedir:

“Niçin Dışişleri Bakanı olarak isminiz yayınlandı ve 3-4 saat sonra Dışişleri Bakanı olarak Selim Sarper ile karşılaştık. Bunu hiç kimse çözmedi. Güldü ve “Ben çözeyim o zaman” dedi. “ Sayın Cemal Gürsel Başbakan olarak beni Dışişleri Bakanı yapmak istediğini söyledi . Böyle bir teklif benim prensiplerime uygun, hiçbir sakınca görmediğim bir görevdi. Memnuniyetle kabul ettim ve teşekkür ettim kendilerine ve bildiğiniz gibi ismim de bakanlar kurulu arasında açıklandı. Fakat 1-2 saat sonra Sayın Gürsel beni tekrar çağırdı. Dediler ki ben ilk olarak Dışişleri Bakanlığı 'nı Sayın Selim Sarper 'e teklif etmişim. O, bir askeri harekattan sonra bir diplomatın Dışişleri Bakanı olmasını sakıncalı görmüş ve sizi tavsiye etmişti ve sizde kabul etmiştiniz. Fakat sizin isminiz yayınlandıktan sonra Sayın Selim Sarper tekrar bana geldiler ve askeri bir harekattan sonra bir askeri tekrar Dışişleri Bakanı yapmanın yararları yanında bazı zararlar getireceğini ve bu teklif hala devam ediyorsa Dışişleri Bakanlığı 'na talip olduğunu söyledi. Sayın Gürsel bu şekilde olayı bana intikal ettirdi. Fikrimi sordu. Bazı sakıncalar olduğunu söylüyorsunuz böyle bir sakınca varsa Dışişleri Bakanlığı 'ndan tekrar Deniz Kuvvetleri Komutanlığı 'na dönmek benim için bir şereftir, dedim.⁵⁷”

Bu gelişmenin ardından yine Devrim Hükümeti'nin gördüğü lüzum üzerine KORUTÜRK Moskova Büyükelçiliği'ne getirildi. 27 Ağustos 1960'ta askerlikten emekliye ayrılarak Büyükelçilik görevini sürdürmek üzere Dışişleri Bakanlığı kadrosuna nakledildi. 30 Temmuz 1960'da Büyükelçilik görevine başladı. 6

⁵⁷ TRT Arşiv Kaseti

Ağustos'ta SSCB Devlet Başkanı'na güven mektubunu sundu.⁵⁸ Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Prezidyum Başkanı Brejnev tarafından Kremlin'de kabul edilen Fahri S. KORUTÜRK Türkiye'nin tam yetkili elçisi olarak iki ülke arasındaki ilişkilerin dostane bir şekilde geliştirilmesi için büyük çaba harcadı.⁵⁹

Oramiral KORUTÜK'ün Moskova Büyükelçiliği'ne atanması ile ilgili ve kendisi tarafından nakledilen anısını, Em. Dz. Kurmay Alb. Şemsi Bargut şöyle dile getirmiştir:

“27 Mayıs askeri hareketından bir ay sonra bir gün, Oramiral Cumhurbaşkanlığı Köşkü'nden davet edilmişti. Dönüşünde askerlikle ilişkisi kesilmemek kaydı ile Moskova Büyükelçiliği görevine atanması hususunda Devlet ve Hükümet Başkanı Orgeneral Cemal Gürsel'in (ki birbirlerine karşı daima dost ve güvenilir ilişkileri devam edegelmiştir.) kendisine teklif ve ricada bulunduğunu ve “Amiralim, şu hususu bilhassa belirtmek isterim, biz size bir görev bulmaya değil, bu büyük ve mühim komşumuz nezdinde bizi ve yeni hükümeti, yetki ile temsil edebilecek kişiyi bulmak icap ve zaruret içinde size bu teklifi yapıyoruz.” dediğini söylemişlerdi.⁶⁰”

1962 yılı Nisan ayında Moskova Büyükelçiliğimize elçi-müsteşar rütbesiyle atanan Semih Günver, Büyükelçi Amiral Fahri KORUTÜK hakkındaki düşüncelerini şöyle kaleme almıştır⁶¹:

“1962 yılı Nisan ayında Moskova Büyükelçiliğimize elçi-müsteşar rütbesi ile atandım. Moskova'ya gelişimin üçüncü günü sabahı saat 11:00'da Büyükelçi Amiral Fahri KORUTÜRK, beni makam odasında kabul etti. Birbirimizle ilk defa karşılaşıyorduk. Amiral Fahri KORUTÜRK, orta boylu, zayıf sayılabilecek kadar ince, fakat zarif elbiseleri içinde spor yaptığı belli olan adaleli bir vücuda sahip, siyah kalın kaşları altında zeki ve parlak bakışlı gözleri, yüzünden eksik etmediği sınırlı ve kontrollü tebessümü ile muhatabına derhal saygı telkin eden bir insandı. Hafif sesle ve sözcükleri vurgulayarak telafuz ederek konuşuyordu. Ses tonunda hafif bir titreme

⁵⁸ Çoker, *Bahriyemizin Yakın Tarihinden Kesitler*, s.263

⁵⁹ *Deniz Kuvvetleri Dergisi*, Ekim 1987 Eki, s.11

⁶⁰ a.g.e, s.59

⁶¹ a.g.e, s.65

hissediliyordu. Kelimeleri itina ile seçiyor, kanaatlerini, düşüncelerini yumuşak ve yanlış olarak müteredditmiş intibahını verecek şekilde nezaketle ifade ediyordu. Fakat, kısa bir tecrübe denemesinden sonra bu munis ifade tarzının kuvvetli bir iradeyi ve eşine az rastlanan bir otoriteyi gizlediği ortaya çıkmaktaydı. Uzun askeri meslek hayatı, özellikle Deniz Kuvvetleri'nde en yüksek mevkilerde geçirdiği tecrübe yılları Amiral KORUTÜRK'e disipline ve protokol kaidelerine bağlılığı, sivil hayatta ve Dışişleri mesleğinde bile alışılmamış bir düzeyde aşlamıştı. Büyükelçi KORUTÜRK, Amiral KORUTÜRK olduğunu, Cumhurbaşkanlığı görevini büyük ve vakar sorumlulukla yüklendiği yıllarda bile, hiçbir zaman unutmayacak ve icabında bunu maiyetindekilere açıkça hatırlatacaktı. Kendisine Sayın Büyükelçi veya Beyefendi diye hitap edilmesinden hoşlanmaz "Amiralim" denilmesini ister ve bunu kadın-erkek herkese uygulatırdı."

"Amiral ile konuşmamız resmi bir hava içinde geçti. Fahri KORUTÜRK, yeni ve değişik bir mesleğin Moskova Büyükelçiliği gibi zor bir görevi iki yıllık kısa bir sürede yerine getiriyordu. Bütün hayatını çok sevdiği esas mesleğine vakfetmişti. Donanma Komutanlığı yapmıştı. Oramiralliğe yükselmişti. Mesleklerden kopmak çok zor ve imkansızdır. Meslek, duvarı saran sarmaşık gibi insanı kollarının arasına alır ve bir daha bırakmaz. İnsan, yeni mesleği daima yadırgar ve eski geleneklerini, çalışma yöntem ve uslubunu beraberinde taşır, geçmişi şuur altında yaşamaya devam eder. Ben bu gerçeği, bugün, beş buçuk yıldır yaşadığım emeklilik hayatımda daha iyi anlıyor, çeşitli konularla uğraşan kendimi oyalamaya çalıştığım sırada her an mesleğime ne kadar bağlı kaldığımı görüyor ve Amiral KORUTÜRK'ü daha iyi anlıyor, daha çok seviyor ve sayıyorum."

"Amiral KORUTÜRK, Büyükelçiliği, donanmanın okul gemisini idare eder gibi yürütüyordu. Herşey muazzam, programlı ve disiplinli idi. Ben günde iki defa belirli saatlerde odasına girebiliyordum. Askeri Ateşleri, haftada bir, Perşembe günleri saat 11:30'da üniformalı olarak kabul ediyordu. Amiral'in yanında sigara içilmezdi. Amiral giyimine itina gösterirdi. Tatil günleri gri pantolon, madeni düğmeli koyu lacivert blazer giyerdi. Ceketin içinde vişne veya tatlı sarı yelekleri severdi. Memurlar, Sefarethane'ye yaz-kış yekeleli gelirlerdi. Hergün saat 17:00'de bürosunda akşam çayını içerdi. Misafirlerine veya o sırada yanında bulunan memurlarına ancak

kendisi çay ikram ettirebilir ve servisin personel tarafından talimatsız yapılmasından hoşlanmazdı. Amiral KORUTÜRK, kitap okumayı çok severdi. İngilizce ve Almanca dergileri takip ederdi. Çalışma odasındaki bürosunun üzerinde, portatif bir radyo daima açık bulunur, Moskova Radyosu spikeri avaz avaz bağırırken biz günlük işlerimizi, bu koruyucu ses şemsiyesinin altında görüşürdük.”

“Büyükelçi, Sovyet idarecilerinin, yabancı büyükelçilerin takdir ve sempatilerini kazanmıştı. Dürüst, ahlaklı, prensip sahibi ve iyi niyetliydi. Demokrasiye inanmıştı. Ödün vermeden Türkiye ile SSCB arasında işbirliğinin ve yapıcı bir zihniyetle iyi komşuluk ilişkilerini geliştirmek ve bu gaye ile kimi peşin kanaatlerden sıyrılıp, gerçekçi bir politika yürütmek istiyordu. Ankara’dan beklediği desteği her zaman bulamadı, kırıldı. Beş yıl bu görevde kaldı, sonra Madrid’e atandı. Gitmedi, istifa etti. Kendisi diplomasi mesleğinde kalmadı ama Dışişleri’ni sevmişti. İki oğlunun, Dışişleri meslek memuru olmalarını istedi. Bugün, Osman ve Salah, Amiral KORUTÜRK’ün adını Dışişleri’de bir bayrak gibi şerefle taşımaktadırlar. KORUTÜRK’ün ufulü ile Türkiye, değerli, deneyimli, karakterli, şahsiyetli ve uygar bir evladını kaybetmiştir.”

KORUTÜRK, Moskova Büyükelçiliği’nde de saygın kişiliğini herkese kabul ettirmiştir. Em. Hak. Tüma. Fahri Çoker naklettiği şu iki olay ile bunu açıkça belirtmektedir :

“ABD’nin U-2 uçağı 1 Mayıs 1960’da Sovyetler Birliği topraklarında görülerek düşürülmüştür. 7 Mayısta SSCB casus uçağı olarak nitelediği bu uçağın Türkiye’den kalktığını ileri sürerek bir nota vermiş, Türk Hükümeti ertesi günü verdiği cevabı notada, Sovyetler Birliği toprakları üzerinde uçacak hiçbir ABD uçağına kalkış izni verilmediğini bildirmişti. Sayın KORUTÜRK Moskova’da göreve başladığı sırada, düşürülen U-2 uçağının halka teşhir edildiğini, Sovyetler’in konuyu ABD aleyhine bir kampanya için vesile saydıklarını gözlemiştir. Kısa bir süre sonra bir davette Sayın KORUTÜRK, Parti I. Sekreteri Kruşçev’in Yunanistan Büyükelçisi Christopoulos’a “Böyle bir uçak Yunanistan’dan kalkacak olursa Akropolü başınıza yıkarım.” dediğine biraz uzaklardan tanık olmuş, ancak Kruşçev, hükümetine nota verdiği Türkiye Büyükelçisi’ne olaydan hiç bahsetmemiştir. Yine resmi bir davette

Sayın KORUTÜRK, Mısır Büyükelçisi Dr. Galip ile konuşurken, “*Moskova’ya gelişim neredeyse iki yıl olacak Sovyet Deniz Kuvvetleri Komutanı’nı görmek ve tanışmak mümkün olmadı*” demiş, kısa süre sonra Kremlin’deki görkemli yılbaşı davetinde Sovyet Deniz Kuvvetleri Komutanı, Türkiye Büyükelçisi’nin karşısına oturtulmuştur.⁶²”

Kritik bir dönemde dört yılı aşkın bir süre Büyükelçilik görevini yürüten KORUTÜRK, 2 Ekim 1964’te Madrid Büyükelçiliği’ne atandı. Ancak göreve başlamayarak Merkez’de kaldı. 1 Ağustos 1965’te kendi isteği ile emekliye ayrıldı.⁶³

⁶² Deniz Kuvvetleri Dergisi, Ekim 1987 Eki, s.62

⁶³ Çoker, Bahriyemizin Yakın Tarihinden Kesitler, s.263

II. SİYASİ HAYATI

KORUTÜRK, 7 Haziran 1968'de Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay tarafından Cumhuriyet Senatosu Üyeliği'ne atandı.⁶⁴ Nihat ERİM'in, 12 Mart 1971 Askeri Muhtırası'ndan sonra Başbakanlığa getirilmesi ile açılan Kontenjan Grubu Başkanlığı'na seçildi. Bu görevde iken bütçeler ve çeşitli vesilelerle kürsüde yaptığı konuşmalar ile dikkati çekmiştir.⁶⁵ (Bu konuşmalardan bazıları çalışmamızın EKLER bölümündeki 11-19 numaralı Ek'lerde sunulmuştur.)

Merhum Cumhurbaşkanımız'ın eşi Emel KORUTÜRK Hanımefendi ile yaptığımız röportajda kendilerine, merhum KORUTÜRK'ün Cumhuriyet Senatosu Üyeliği'ne atanmasını nasıl karşıladığını sorduğumuzda, cevaben şöyle dediler:

"Hiç beklemiyordu fakat Cevdet Sunay Paşa'yı da çok severdi. O da çok seviyormuş. O tayin etti. Gayette rahatlıkla, hiçbir çekincesi olmadan, vazifesini yapmaya çalıştı. Zaten tüm zorlukların üstesinden gelebilecek bir yapıdaydı."

Senatör KORUTÜRK'ün 26 Eylül 1972 tarihinde, Senato'nun 86. Birleşimi'nde Preveze Deniz Zaferi'nin yıldönümü münasebetiyle Türk Denizciliği'nin durumu hakkında vermiş olduğu gündem dışı demeci şöyledir⁶⁶:

"Sayın Başkan, Sayın Senatörler; 27 Eylül Çarşamba günü, Cumhuriyet Türkiyesi'nde geleneklerimiz arasına girmiş olan, Preveze Deniz Zaferi'nin yıldönümü milletçe kutlanacaktır. Yetkili ve görevli şahsiyetler, basın ve yayın organlarımız, bu milletçe kutlanacak olan tarihi günün önemi ve değeri üzerinde şüphesiz duracaklardır. Ben, huzurunuzda eski bir asker olarak sadece, yarın şerefine törenler, nutuklar, mesajlar düzenlenmesi haklı bir gelenek olan bu Deniz

⁶⁴ Kazım Öztürk(haz.), Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 23 Nisan 1920-14 Ekim 1973, Ankara, Önder Matbaa, 1973, s.XX

⁶⁵ Çoker, Türk Parlamento Tarihi, Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri II.Cilt (1966-1980), s.765

⁶⁶ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 11 inci Toplantı Yılı, Ankara, 01 Kasım 1971 – 31 Ekim 1972, Cilt 6, s.131-135

Kuvvetleri Günü münasebetiyle siyaset adamlarını ve Türk Milleti'ni, denizler üstünde birlikte düşünmeye davet edici bir iki noktaya temas etmek üzere söz aldım."

"Fihakika, bizde Cumhuriyet idaresinde artık gelenekler arasına girmiş olan Kara, Deniz, Hava Kuvvetleri günleri, yabancı memleketlerde de törenlerle kutlanmaktadır. Milli Bayramların yanında her sene muhtelif günlerde Silahlı Kuvvetler'in ayrı ayrı yaptıkları bu törenleri fazla bulan ve eleştiren kimselere her yerde ve her memlekette tesadüf olunmaktadır. Bununla beraber bütün milletler, bütünüyle kendi istiklallerinin ve istikballerinin teminatını Silahlı Kuvvetler'de buldukları için muntazam üniforması içinde, bandosu başında, milli bayrağını da dalgalandırarak sokaklardan geçen askerlerin adımlarına ayak uydurarak yürümekte ve bu sırada gönlünde, kalbinde bir gurur ve bir güven duymakta, daima birleşmekte ve daima birbirlerine benzemektedirler. Diğer memleketlerde bugün Silahlı Kuvvetler kendi günlerini ve bu maksatla tarihlerinin kaydettiği büyük olayların, büyük zaferlerin geçtiği günlerden seçmektedir. Nitekim, Türk Deniz Kuvvetleri Günü olarak seçilen 27 Eylül tarihi, 1538 yılında cereyan etmiş olan Preveze Deniz Meydan Muharebesi olarak tarihimizde çok önemli bir yer işgal etmektedir."

"Bugün 20 nci asır insanının kaderine hakim olduğuna şahit bulunduğumuz ideolojik savaşlar, 16 ncı asırda insanların kendilerini kaptırdıkları İslamlık, Hıristiyanlık mücadelesi halinde beşeriyeti kırıp geçirmektedir. Preveze Deniz Meydan Muharebesi, Orta Avrupa ve Balkanları Haçlı Seferleri'ne kapayarak din savaşlarını durdurmuş ve asırlık bir zaman için Akdeniz'i, Osmanlı İmparatorluğu'na kendi denizi olarak kazandırmıştır. Gündem dışı bir konuşma, şüphesiz tarih içine girmek yersizdir. Ben daha ziyade Deniz Kuvvetleri Günü münasebetiyle deniz alaka ve menfaatlerinin siyaset adamları ve parlamento çalışanları ile ilgili olan çerçevesi içinde kalmaya çalışarak konuşacağım."

"Tarihin seyri malumdur. 4,5 asır evvel Karadeniz'i ve Akdeniz'i bir göl halinde idaresi ve hükmü altında bulunduran bir ülkenin evlatları olarak biz Türkler, Birinci Dünya Harbi sonunda Orta Anadolu'ya sıkıştırılmış ve bütün denizlerle ilişkisi kesilerek ölüme mahkum edilmiş bulunuyorduk. Atatürk'ün kurduğu yeni Cumhuriyet

Türkiyesi bütün cihana karşı yaptığı bir mücadele ile milli misak sınırları çerçevesinde bize tekrar Karadeniz'i ve Akdeniz'i kazandırmıştır. Bir millet olarak dünya ile deniz bağlarının tekrar kazanmanın manası ve nimetleri üzerinde durmak, düşünmek ve bunu kafamızda ve gönlümüzde değerlendirmek, Deniz Kırvetleri Günü'nde şüphesiz hepimiz için zevkli bir vazifedir."

"Filhakika bu memleket, milli, sınırları ile tekrar Karadeniz'e ve Akdeniz'e kavuşmuştur fakat bütün bu deniz sanayi ve tesislerimiz, fabrikalarımız, tersanelerimiz ve kıyılarımız sadece bu coğrafyanın bir köşesinde bulunan Marmara'ya sığınmış olmasının zaafına dikkatleri çekmek isterim. Camialtı, Taşkızak, Haliç Tersaneleri, İstinye Boğaz Tesis ve Fabrikaları, Gölcük Anaüssü ve fabrikaları ve hatta tasavvur halinde bulunan Pendik, Tuzla Tersaneleri ile düşünülmelidir ki 8-10 bin kilometrelik sahile malik olan Türkiye Cumhuriyeti'nin bütün deniz gücü, esas itibari ile bu muazzam coğrafyanın köşesinde toplanmış durumdadır."

"Marmara, bugün coğrafya dili dışında hukuk anlayışına göre bir deniz bile değil; İstanbul ve Çanakkale Boğazları kompleksine dahil bir su geçidinden ibarettir ve arzettiğim şekilde Türkiye'nin sadece bir köşesidir. Akdeniz'de kıyası olmayan devletler denizleri, boğazları ve kıtaları aşarak denize girmişler ve bu denizin sulhunda sükûnunda iddia sahibi olmuşlardır. Türkiye'nin dünya ile irtibatı üstünde ve Türkiye'nin, açık deniz yolları üzerine cereyan ederek her türlü çekişmede elbet bir söz sahibi olması gerekecektir. Bu bakımdan Türkiye başkalarına hiçbir tecevüz emeli beslemeden, sadece kendi coğrafyasının kendi verdiği hakka ve zorunluluğa uyarak bir Akdeniz Devleti olması siyaset planlamasının da bir baş düstür olarak kabul etmek zorunluğundadır. Tabiatıyla deniz harp bahriyesinin gücünü ve vasfını, bu plan hedeflerine göre, deniz menfaatlerini ve dünya deniz yolları ile olan bağlarını korumak gayesi temin edecektir."

"Memleketin kalkınmasında sanayileşmek nasıl zorunlu görülmüş ve bütün siyasi partiler ve hemen bütün vatandaşlar bu zorunluluğu nasıl kabul etmişlerse bu kalkınmada deniz menfaatlerinin ve dünya denizleri ile olan bağların

korunmasındaki kıymet de bütün siyasi partiler ve bütün vatandaşlar tarafından birgün elbet daha çok benimsenecektir.”

“Son yıllarda harp bahriyemizin yöneldiği hedef kendini Akdeniz’de daha çok hissettirir bir güç olma gayreti, bu anlayış ve bu görüşün bir ifadesidir. Silahlı Kuvvetler’e, Parlamento’nun uzun senelere sari harcama yetkisi veriş, milletin yeni tesis olunan Donanma ve Hava Kuvvetleri Vakıfları’na olan ilgisi, bu gayretlere Devletin ve Millettin temelden ve gönülden katılmış olmasının açık bir delilidir. Bunu böylece tespit ettikten sonra, deniz menfaatleri ve deniz ulaştırması üzerindeki milli alakaya kısaca temas etmek istiyorum.”

“Şükran şayandır ki, son zamanlarda Türk Hükümetleri’nin programlarında ve Başbakanlar’ın konuşmalarında deniz ulaştırması, ticaret filomuz, üzerinde önemle durdukları bir konu olmak değerini kazanmıştır. Ben çok umumi olarak arzedeceğim ki, bugün asırlık deniz devleti olan Türkiye’nin Ticaret Filosu hemen hemen ve ancak komşumuz Bulgaristan’a ve İsrail gibi genç bir Akdeniz Devleti’ne eşit tonajda ve dünyada 33 üncü sıradadır. İşletmecilik başarı ve mükemmeliyetleri mukayese etmek istemiyorum. Başka memleketler kendi ithalat ve ihracat hacimleri dışında diğer dünya devletlerinin elinden taşıma hizmetlerini söküp alarak zenginleşme yarışına girdikleri halde, biz kendi ticaretimizin belki ancak 1/3’ini kendi gemilerimizle taşıyabilmekteyiz. Gün geçtikçe artmakta olan ticaret hacmimizi yabancılara teslim etmekle onların zenginleştirilmesine çalışmaktayız.”

“Türk Denizyolları İşletmeciliği’nde ve Türk deniz ticaret alanında birçok bunalım ve bilhassa bir personel bunalımı dikkati çekmektedir. Bu bunalım, denizci yetiştiren okul ve kaynaklardan başlayarak, işveren ve işçi münasebetlerine, gemi adamı olarak çalışanlarla onları denizde değil de merkezde yeşil çuha masalar üzerindeki kararları ile idare edenler arasında ve hatta gemiler içerisinde komuta sınıfı ile diğer gemiciler ve hizmet erbabı arasında sirayet etmiştir. Zıt sendika anlayışsızlıkları uzayıp gitmektedir. Denizcilik alemimizin iç dünyasına zaman zaman hakim olan bu yaranın dışarıya sızmakta olduğunu görmekteyiz.”

“Şikayetler şöyle hülasa olunmaktadır:

-- Hizmetler ehil ihtisas sahipleri elinde değildir.

-- Karşılıklı hak ve menfaatler layıkı ile ayarlanmamıştır.
-- Organizasyon bozuktur.
-- Modası geçmiş mevzuat çağın ihtiyacına uygun iş çıkarmaya engeldir.
-- Diğer devlet sahalarında olduğu gibi politika Denizyolları İşletmeciliği'nde ve Türk Deniz ticaret alanında hakim bir unsur olarak olumsuz bir rol oynamaktadır. Hükümet ve idare adamlarımıza aksetmiş ve onların bilgilerine etraflı ile intikal etmiş olan bu hayati problemlerin, memleket menfaatine uygun bir çözüm yolu beklemekte olduğuna önemle işaret etmek isterim.”

“Cumhuriyet Türkiyesi son çeyrek asır içinde birçok limanlara kavuşmuştur. Karadeniz'in doğusundan Akdeniz'in en uç noktasına kadar birçok limanlar, barınaklar, iskeleler yapılmıştır; fakat Türkiye'de limanlarda, gemilerin yanaşacağı rıhtımlarda yükleme-boşaltma hizmetlerinde, yolcu alıp vermede turist karşılamada ve gümrük işlerinde son derece iptidailik hakimdir. Hatta İstanbul ve İzmir gibi en gözde limanlarda dahi modern ihtiyacı karşılanmamakta, Akdeniz'in diğer memleket limanları ile mukayese olunamayacak kadar bir iptidailik vardır.”

“Genel olarak Türkiye'de birkaç liman dışında reislikler, liman hizmetleri tahsili noksan, denizcilik sahasında tecrübesi noksan kimselerin elindedir. Ecnebi limanlarında liman reislikleri büyük önem taşımakta, buralarda tahsil görmüş tecrübeli denizciler hizmet almaktadır. Türkiye'de kıyı emniyet işletmeciliği, fenerler, kıyı tahsiliyeciliği, deniz kurtarıcılığı, sahil koruma teşkilatı ve hizmetleri asrın ihtiyacına uygun duruma ve bir statüye sokulmak lazımdır.”

“Denizyolları İşletmesi'nde, fabrikalarında, gemilerin makine, bakım ve onarım kollarında, büyük tamir işlerinde sistemli bir çalışma yürütmediği, tersane ve fabrikalarda yedek malzeme beklemekte olduğu gelip geçen vatandaşların tersane önüne yığılmış olduklarına şahit oldukları gemilerle sabittir. Ben sözlerimde hiçbir hedef almıyorum. Sadece memlekette denizcilik hayatında mevcut olan durumu ve prensipleri dile getirmek istiyorum.”

“Ulaştırma Bakanlığı'nda deniz hizmetleri hiçbir zaman layık olduğu önemi bulmamıştır. Bakanlığın denizle ilgili bütün teşekküllerinde bir reorganizasyona

kesin ihtiyaç vardır. Devlet Planlama Teşkilatı'nda ve Kamu İktisadi Teşekkülleri'nde deniz ve denizcilik ihtisası hiçbir zaman arzu edilen önemi bulmamıştır. Muhtelif mevzularda olduğu gibi memleketin denizcilik alanında da politik ve sosyal bunalımlar, demode bağlantılar ve demode tedarik formalitelerinden arınmak lazımdır.”

“Bir iki acı örnek vermek istiyorum. Haliç'te 28 Haziran 1972'de kuru havuzda Eminönü araba vapuru havuz kapağı parçalanarak batmıştır. Tarihinde o batan geminin içinde yattığı muazzam havuzları yapan bu milletin bugünkü çocukları, yüz tonluk bir havuz kapağını yenileyerek üç ayda yerine koyup vapuru dışarı atamamışlar ve havuzu hizmete kavuşturamamışlardır. Yetki noktasını formalite bozukluğu, organizasyon aksaklığı, her türlü inşa kabiliyet ve bilgi sahibine malik bulunan memleketimizde işletmenin bu feci olay karşısında elini kolunu bağlamış olmasına rağmen ve onbinlerce ziyana girmiş olmasına bizi şahit kılmıştır”

“Diğer acı örnek : Haliç'de 5 Mart 1972 de takriben 45 milyon lira değerinde 5 bin tonluk Marmara Gemisi yanarak batmıştır. Altı aydan beri bu batık gemi fabrika rıhtımını işgal etmekte, diğer gemi tamir işleri bu yüzden aksamaktadır. İdare ile sigorta arasındaki ihtilaf aylarca sürüp gitmiştir ve daha hazini Atatürk Köprüsü'nden sabah-akşam geçen her vatandaşın Devlet nizamına ve otoritesine karşı, memleket malına karşı işlenen bu feci hiyaneti, bu batık geminin karinasını yalayan sulara sabah-akşam aylarca görerek kalplerinin kan ağlamasıdır”

“Sayın Senatörler; Türkiye'de yüksek mühendisleri modern gemi ve deniz inşa tesisleri ve hatta Türkiye'de asrın çeşitli memleketlerinde işletmecilik ihtisası yapmış birçok eleman vardır; fakat Türkiye'de hizmetlere ehlini getirip ona gerekli yetkiyi vermek ve onu modası geçmiş tedarik formalitelerinden kurtararak sorumlu kılmak, hizmet beklemek reformu henüz fiiliyat sahasında doğmuş değildir. 27 Eylül Deniz Günü'nü kutlarken, elbette yalnız mazinin bize gurur veren destanlarından değil, onlarla birlikte bugün denizlerle ilgili davalarımızı, noksanlarımızı ve kusurlarımızı dile getirmekte milli menfaat vardır. Biz millet önünde bu menfaatlerin nerede noksan olduğuna ve onlara nasıl sahip olabileceğimize işaret etmek istiyoruz. Bu memlekette artık kıyılarda yaşayıp arkalarını çevirerek dik ve sarp dağlarda

kendisine mısır tarlaları açmaya çalışan halkın ve bu halkın yüzünü ve gözünü denize çevirmek zamanı gelmiştir.”

“1962 senesinden beri Parlamento’da senelerce müzakeresi sürüp giden ve nihayet iktidar ve muhalefet parti mensuplarının ittifakıyla ve değerli sebatkar parlamenter arkadaşların takibi ve gayretiyle 1970 senesinde tahakkuk ettirilmiş bir Su Ürünleri Kanunu vardır. Parlamento zabıtlarında göreceksiniz, bu kanun Meclisler’in ne kadar zamanını almış ve ne kadar zorlukla meydana getirilmiştir. Bu kanunun getirdikleri, su ürünü üzerindeki planlı çalışmalar üstünde hükümetin acaba bugüne kadar ve ne derece bir yol aldığını öğrenmek isterdik.”

“Balıkçılıkta planlı çalışmak, gerekli personel eğitimini hazırlamak demektir; gerekli araç ve gereci sağlamak demektir ve nihayet gerekli organizasyonu kurmak demektir. Balıkçılıkta planlı çalışmak demek; balık ile uğraşan vatandaşlarının sosyal güvenliklerinin sağlanması, kredi ihtiyaçlarının karşılanması demektir. Hükümetin bu yolda atmış olduğu adımları öğrenmek bizi memnun edecektir.”

“İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda, 1972 senesinde yılda 240 bin ton balık sağlanacağı öngörülmüştür. Zamanla ve planlı çalışma ile memlekette 300 bin ton balık sağlanabileceği düşünülüyordu. Bu miktarın 100 bin tonu memlekette istihlak olursa Türkiye’nin istikbalde 200 bin ton bir balık ihracaat ürününe sahip olacağı hesaplanmıştır. Balığın tonu 300 dolara satılmak kabil olsa memlekette bu alanda 60 milyon dolar senelik döviz gelebileceği anlaşılmıştır. Hükümetin bu yoldaki hesaplarını ve düşüncelerini öğrenmekten bahtiyarlık duyacağımızı ifade etmek isterim. Orta Avrupa balık piyasasına Japonya el atmıştır ve bu pazara hemen hemen hakimdir; fakat Türkiye’nin uygun coğrafi durumu ile bu pazara en uygun bir aday olduğu meydandadır. Su ürünlerimizin pazarlanma hazırlıklarının Hükümetçe dikkate alındığına emin olmak isterdik.”

“Diğer taraftan, su ürünlerinin memlekette büyük mikyasta döviz sağlamakla beraber senede %9 nispetinde hızla artan nüfusumuzun besin ihtiyacını da geniş ölçüde sağlayabileceği düşünülürse, bu safhada Hükümet faaliyetlerini öğrenmek hususundaki arzumuzun rastgele bir istek olmadığına teslim edileceği ümidindeyim.

Hülasa olarak; Deniz Kuvvetleri Günü'nde gerek deniz ticaretinin, gerek su ürünlerimizin memleket kalkınmasına ve vatandaşa iş sahası açma imkanına, sermaye sahibine karlı yatırım alanı teminine yarayan cepheleriyle, fakat bütün bunlarla birlikte denizcilik alemimizin içinde bulunduğu bunalımlara temas etmek istedik. Sizleri fazla meşgul ettiğimden ötürü beni mazur göreceğinizi ümit etmek isterim. Sözlerime ilave etmeliyim ki, Osmanlı İmparatorluğu'ndan devralınan çürümüş, dağılmış bir deniz gücü yerine Cumhuriyet idaresi, gerek harp bahriyesinde gerek ticaret bahriyesinde, bu millete her hususta müstakil ve her hususta gelişmeye açık bir deniz alemini getirmiştir. Sınırlarımız dışında yaşayan pekçok kimsenin konuşamayacakları bir hürriyet içinde biz, daha iyiye ve daha mükemmele sahip olmak iyi niyetiyle noksanlarımızı dile getirmek istiyoruz.”

“Biz 50 senelik Cumhuriyet idaresinin yetiştirdiği Türk gençleri arasında muasır medeniyetin istediği her sahada, her türlü mütehassıs kadroya malik bulunduğumuza eminiz. Denizcilik alanında da yüksek mühendis, mühendis, kaptan, makinist ve işletmeci olarak elbette çok değerli elemanlara sahibiz. Yalnız bu kadrolardan, bu seçkin ihtisas elemanlarından faydalanabilmek için, politikacılığın ve partizanlığın olumsuz etkilerinin her yerde olduğu gibi denizcilik alemine de kabının dışarıda bırakılması lazımdır. Denizlerde tarihten gelen eski alışkanlığımız, ülfetimiz vardır. Donanmalar yapmış ve bu donanmaları donatmış, okyanuslarda gezmiş ve hatta oralarda herkesten evvel haritalar çizmiş ve böylece uzaklarda bugün başkalarının insanlık ve sulh namına üzerlerine aldıkları vazifeleri, asırlar önce ve asırlar boyunca denizler üstünde yürütmüş bir milletin evlatlarıyız. Tarih sayfaları denizler üstünde bu kabiliyet ve kudretimizin inkar olunmaz sayısız olaylarıyla doludur. Ben denizin insanlara ve toplumlara sağladığı menfaatlerin Türk Milletince gereği gibi kavranmasının memleket kalkınmasına en önemli katkılardan birini sağlayacağına yürekten inanıyorum.”

“Beni sabırla dinlemiş olan sayın senatörlere şükranlarımı arzeder; Deniz Kuvvetleri Günü'nde vatan uğrunda denizlerde hayatını feda etmiş sayısız şehitlerimizi saygı ile anar, bugünün Deniz Kuvvetlerimize, bütün denizcilere ve memlekete kutlu olmasını dilerim.”

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
CUMHURBAŞKANLIĞI DÖNEMİ
I. KORUTÜRK'ÜN CUMHURBAŞKANI ADAYLIĞI

Anayasa'nın 101 inci maddesi, Cumhurbaşkanı'nun görev süresinin dolmasına 15 gün kalınca, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yeni Cumhurbaşkanı seçmesi hükmünü içermektedir. Bu hüküm uyarınca Türkiye Cumhuriyeti'nin V. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın görev süresinin dolmasına 15 gün kala, 13 Mart 1973 Salı günü Cumhurbaşkanı seçiminin ilk turu yapıldı. Cumhurbaşkanlığı için aday gösterilen Cumhuriyet Senatosu Başkanı Tekin Arıburun, Kontenjan Senatörü Faruk Gürler ve İstanbul Milletvekili Ferruh Bozbeyli, yapılan beş turda Anayasa'da öngörülen sayıda oy toplayamadılar. 16 Mart 1973 günü, yapılan 6'ncı oylamada da adaylardan hiçbiri gerekli 318 oyu sağlayamadı. Bunun üzerine Arıburun ve Gürler, adaylıktan aynı anda feragat ettiler. Bu arada Adalet Partisi ile Cumhuriyet Halk Partisi, Cumhurbaşkanı Sunay'ın görev süresini iki yıl uzatmak için Anayasa değişikliği teklifi hazırladılar.⁶⁷ Ancak bu konuda hazırlanan uzatma teklifi, ilgili komisyonda kabul edildiği halde, 22 Mart günü Millet Meclisi'nde, 25 Mart günü de Cumhuriyet Senatosu'nda yeterli sayıda oy alamadığı için düşmüştür. Bu teklife CGP ve DP karşı çıkmıştır.⁶⁸ Yeni durum karşısında AP ve CHP Genel Başkanları arasında yoğun temaslar yapılmış; bu arada Ecevit'in Anayasa Mahkemesi Başkanı Muhittin Taylan'ın, Tabii Senatörlüğe getirilerek aday gösterilmesi yolundaki önerisi; Demirel, Ecevit ve Feyzioğlu tarafından Sunay'a iletilmiştir. Ancak bu öneriye Sunay karşı çıkmıştır. CHP Genel Başkanı Ecevit önerisinde ısrar ederken, AP ve CGP, Taylan'ın adaylığından vazgeçmişlerdir.

Cumhurbaşkanı Sunay'ın 28 Mart 1973 günü görevden ayrılmasından sonra ise, Cumhurbaşkanlığı'na Anayasa gereğince Cumhuriyet Senatosu Başkanı Tekin Arıburun vekalet etmiştir. Bundan sonra siyasi partiler yeniden bir Cumhurbaşkanı adayı tespiti için çalışmalara başlamışlardır.

⁶⁷ Cumhurbaşkanı Fahri S. KORUTÜRK'ün Söylev ve Demeçleri (6 Nisan 1973 - 6 Nisan 1975), Ankara, Başbakanlık Basımevi, 1975, s.13

⁶⁸ Cumhuriyet, 7 Nisan 1973

Bu arada yeni gelişmeler olmuş; AP, Cumhurbaşkanı seçimiyle ilgili konuda insiyatifi ele almıştır. AP'li üyelerin bu sırada hazırladığı, Cumhurbaşkanı seçiminden önce genel seçimlerin 10 Haziran'da yapılması önerisi pek ilgi görmemiştir. 2 Nisan'da da AP Genel İdare Kurulu üç teklifle ortaya çıkmıştır. Bunlar, genel seçimlerin öne alınması, Cumhurbaşkanı'nın TBMM içinden seçilmesi ve halk tarafından seçilmesine olanak verecek Anayasa değişikliği yapılması etrafındaydı. Üç tekliften, TBMM içinden bir Cumhurbaşkanı seçilmesi konusu ağırlık kazanınca AP Genel Başkanı Demirel ile Ecevit ve Feyzioğlu arasında yapılan temaslar olumlu yolda sonuçlanmıştır. TBMM'den aday olarak Millet Meclisi Başkanı Sabit Osman Avcı, AP Eskişehir Milletvekili Prof. Orhan Oğuz ve Eski Senato Başkanı, AP Nevşehir Senatörü T. Şevket Atasagun adları ortaya atılmıştır.⁶⁹

Deniz Kuvvetleri Eski Komutanı, Moskova Eski Büyükelçisi ve Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Grubu Başkanı Emekli Oramiral Fahri S. KORUTÜRK'ün adaylığı, Anayasa Mahkemesi Başkanı Muhittin Taylan ile ilgili formül ortaya atıldığında AP'lilerce önerilmiş, CHP Genel Başkanı Ecevit, "Tanımıyorum." deyince sonuçsuz kalmıştır. Fakat, 4 Nisan 1973 Çarşamba gecesi, Ankara Mesnevi Sokak'ta, CHP'li bir milletvekilinin evinde KORUTÜRK gibi Deniz Kuvvetleri kökenli Fahri Çoker ile görüşen CHP lideri ikna olunca Oramiral'e Cumhurbaşkanlığı yolu açılmıştır. Hukukçu Amiral Çoker'in Demirel, Ecevit ve Feyzioğlu ile yakınlarının evlerinde yaptığı görüşmelerde Deniz Kuvvetleri Eski Komutanı üzerinde birleşilmesini önerdiği, bunda başarılı olduğu bir gerçektir.⁷⁰

Sonuçta, seçimlerin öncesinden beri parlamento kulislerinde aday aday olarak adı geçen Kontenjan Senatörü Fahri KORUTÜRK'ün adaylığı etrafında birleşilmiş ve üç partinin ortak önergesiyle Cumhurbaşkanlığı'na aday gösterilmiştir.⁷¹ Yıllar sonra Eski Senato Başkanı İhsan Sabri Çağlayangil, bu çekişmeli geçen Cumhurbaşkanlığı seçimleri hakkında şunları söylemiştir:

⁶⁹ Cumhuriyet, 7 Nisan 1973

⁷⁰ Hikmet Özdemir, *Ordunun Olağandışı Rolü*, İstanbul, İz Yayıncılık, İstanbul, 1994, s.262

⁷¹ Cumhuriyet, 7 Nisan 1973

“Reisi-Cumhuru seçmedik ama başka adam da bulamıyoruz. Bir kaos meydana geldi. Bu boşluk iyi değildir. İktidar boşluğunu doldurmak ister kuvvetler... Süleyman Bey’le oturduk konuşuyoruz. Kimi seçelim. Ben Fahri KORUTÜRK’ü önerdim. Önce reddetti. Kabul ettiremeyiz, dedi. Nihayetinde o gün razı oldu. Dedi ki, “Sen git evinden telefon et İstanbul’a, yarın biz bu zatın adaylığını koyacağız, Ankara’ya gelsin.” Havaalanına gittim. Kendisini karşıladım. Arabada konuştuk. Kendisinin Reisi-Cumhur adaylığının söz konusu olduğunu, itiraz etmemesini rica ettim. Dedi ki bana, “*Sadece Adalet Partisi olarak mı konuşuyorsunuz , T.B.M.M. olarak mı?*” Dedim ki, bu Reisi- Cumhur, Meclis içinden seçilecek. Reisi-Cumhur olmaya yetenekli on kişinin ismini yazdık, partilere sirküle ettik. Sizin isminiz etrafında CHP kabul ediyor, Turan Fevzioglu itiraz etmiyor, Ferruh Bozbeyli bizim adayımız var biz ona oy veririz diyor. Üç partinin adayısınız. Üç parti %80’nin üzerinde oy sahibi. Zaten AP ile CHP bir olunca %80’i buluyor. *Pekala dedi eğer bu üç parti liderleri beni Reisi-Cumhur olarak gösterdilerse kabul ederim.*⁷²”

⁷² TRT Arşiv Kaseti

II. KORUTÜRK'ÜN CUMHURBAŞKANLIĞINA SEÇİLMESİ

Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Grubu Başkanı Fahri KORUTÜRK, partilerin Cumhurbaşkanı olması konusunda adı üzerinde anlaşmaya varılınca, Başkent'e davet edilmiş ve 6 Nisan sabahı Esenboğa Havaalanı'nda AP Bursa Senatörü İhsan Sabri Çağlayangil ile Cumhurbaşkanlığı Hukuk Müşaviri Emekli Amiral Çoker tarafından karşılanmıştır.⁷³ Çağlayangil'in otomobiliyle TBMM'ne gelen KORUTÜRK, Cumhuriyet Senatosu Dışişleri Komisyon Başkanı odasında bir süre dinlendikten sonra yine Çağlayangil'in özel otomobiliyle eski silah arkadaşı Fethi Gürel'in Çankaya, Hoşdere Sokak'taki evine gelmiştir.⁷⁴

6 Nisan 1973 günü TBMM birleşik toplantısı, saat 15:00'da başlamıştır. Başkan S. Osman Avcı "TBMM'nin 16 ncı birleşimini açıyorum" demiş ve çoğunluk olduğunu bildirerek Cumhurbaşkanlığı seçimine geçileceğini söylemiştir.⁷⁵

Toplantıdan önce Genelkurmay Başkanı Semih Sancar Kuvvet Komutanları Akıncı, Batur, Kayacan, Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Orhan Yiğit, Milli Savunma Müsteşarı Orgeneral Eken ve diğer yüksek rütbeli subaylar Meclis'e gelerek davetli localarında yer almışlardır.⁷⁶ Fahri KORUTÜRK'ün eşi Emel KORUTÜRK, beraberinde Cumhurbaşkanlığı Başhukuk Danışmanı Fahri Çoker ile Meclis'e gelmiş ve locada oylamayı seyretmiştir.⁷⁷

Başkan Avcı, birleşimi açtıktan sonra, Adalet Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi, Cumhuriyetçi Güven Partisi grup başkan vekillerinin ortaklaşa verdikleri bir önerge ile Cumhuriyet Senatosu Üyesi Fahri S. KORUTÜRK'ün Cumhurbaşkanı adayı gösterildiğini bildirdi. Demokratik Parti Genel Başkanı İstanbul Milletvekili Ferruh Bozbeyli'nin adaylığı da devam ediyordu. Oylamaya geçildi. Oylama sırasında bütün senatör ve milletvekillerinin salonda buldukları dikkat çekmiştir. Saat 16:55'de Türkiye Büyük Millet Meclisi birleşik toplantısını yöneten Sabit Osman Avcı, o zamana kadar yapılan turlarla birlikte 15 inci tur oylamasının sonuçlarını açıklarken,

⁷³ Cumhuriyet, 7 Nisan 1973

⁷⁴ Milliyet, 7 Nisan 1973

⁷⁵ Milliyet, 7 Nisan 1973

⁷⁶ Hürriyet, 7 Nisan 1973

⁷⁷ Milliyet, 7 Nisan 1973

Fahri S. KORUTÜRK'ün, oylamaya katılan 557 üyeden 365 inin oyunu toplayarak Türkiye Cumhuriyeti'nin VI. Cumhurbaşkanlığı'na seçildiğini duyuruyordu. Başkan Avcı'nın bu konudaki açıklaması şöyle olmuştur:

“Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin çok sayın üyeleri: Cumhurbaşkanı seçimi için yapılan 15 inci tur oylamasının sonucuna dair sayma ve ayırma komisyonu tutanağı gelmiştir. Takdim ediyorum: Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantısı Başkanlığı'na, Cumhurbaşkanı seçimi için yapılan 15 inci tur oylamaya 557 üye katılmış neticede aşağıda isimleri yazılı sayın üyeler hizmetlerinde gösterilen oyları almışlardır; saygıyla arz olunur. Sayın ve ayırım komisyonu: Üye İsmet Sezgin, üye Cihat Alpan, üye İbrahim Öztürk, üye Ahmet Çakmak, üye Sami Turan, üye Hasan Değer, üye Yılmaz Alpaslan, üye Ali Erbek, üye Orhan Kabibay.

FAHRİ KORUTÜRK	: 365 oy
FARUK GÜRLER	: 87 oy
FERRUH BOZBEYLİ	: 51 oy
TEKİN ARIBURUN	: 17 oy
İSMET İNÖNÜ	: 3 oy
SABİT OSMAN AVCI	: 2 oy
ALİ NAİL ERDEM	: 1 oy
RIFAT ÖZTÜRKÇİNE	: 1 oy

Sayın üyeler, Cumhuriyet Senatosu Üyesi Sayın Fahri KORUTÜRK 365 oy alarak Türkiye Cumhuriyeti'nin VI. Cumhurbaşkanlığı'na seçilmiş bulunmaktadır. Memleketimiz, Büyük Milletimiz, Cumhuriyetimiz ve Demokrasimiz için hayırlı ve uğurlu olmasını diliyorum. Yeni Cumhurbaşkanı'na seçildiğini bildirmek ve and içmek için Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne davet etmek üzere birleşime saat 18:00'da toplanmak üzere ara veriyorum.⁷⁸”

Daha sonra Millet Meclisi Başkanı Sabit Osman Avcı, Cumhurbaşkanlığı'na seçilen Fahri S. KORUTÜRK'ün bulunduğu eve giderek kendisine Cumhurbaşkanı

⁷⁸ Cumhurbaşkanı Fahri S. KORUTÜRK'ün Söylev ve Demeçleri (6 Nisan 1973 - 6 Nisan 1975), s.14

seçildiğini belirleyen tutanağı sundu ve and içmek için Meclis'e davet etti. TBMM Başkanı Sabit Osman Avcı'nın mazbatayı sunuş konuşması şöyle olmuştur:

“Türkiye Büyük Millet Meclisi birleşik toplantısının bugünkü birleşiminde zat-ı devletiniz 365 oyla VI. Cumhurbaşkanı seçilmiş bulunmaktasınız. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin bu kararını ve seçim tutanağınızı zat-ı alilerine inanarak tevdi etmekle gurur duyuyorum. Başarınızın mutlak olacağına inanarak memleketimize, Büyük Milletimize, Cumhuriyetimize ve genç demokrasimize hayır ve uğur getirmesini diliyorum. Mazbatanızı saygılarımla sunuyorum.⁷⁹”

Cumhurbaşkanı KORUTÜRK cevaben şöyle demiştir: “Çok teşekkür ederim. Şeref duydum. Zat-ı alilerinize candan teşekkür ederim...” Daha sonra evin kapısı önünde toplanan halkın coşkulu alkışları arasında Büyük Millet Meclisine gelmiş ve askeri törenle karşılanmıştır. Cumhurbaşkanı KORUTÜRK sancağı selamlamış ardından şeref kıtasını denetlemiştir.⁸⁰

Meclis Başkanı Sabit Osman Avcı saat 18.00'da birleşimin ikinci oturumunu açmış ve KORUTÜRK'ü and içmek üzere başkanlık kürsüsüne davet etmiştir.⁸¹ Cumhurbaşkanı KORUTÜRK'ün göreve başlarken, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 96 ncı maddesi gereğince, Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde içtiği and şöyledir:

“Cumhurbaşkanı sıfatıyla, Türk Devleti'nin Bağımsızlığı'na, Vatan'ın ve Millet'in Bütünlüğü'ne yönelecek her tehlikeye karşı koyacağıma; Millet'in kayıtsız şartsız egemenliğini ve Anayasa'yı sayacağıma ve savunacağıma; İnsan haklarına dayanan Demokrasi ve Hukuk Devleti ilkelerinden ve tarafsızlıktan ayrılmayacağıma; Türkiye Cumhuriyeti'nin Şan ve Şerefini koruyup yüceltmek ve üzerime aldığım görevi yerine getirmek için bütün gücümle ve varlığımla çalışacağıma namusum üzerine söz veririm.”⁸²

⁷⁹ Cumhurbaşkanı Fahri S. KORUTÜRK'ün Söylev ve Demeçleri (6 Nisan 1973 - 6 Nisan 1975), s.15

⁸⁰ Milliyet, 7 Nisan 1973

⁸¹ Milliyet, 7 Nisan 1973

⁸² Cumhurbaşkanı Fahri S. KORUTÜRK'ün Söylev ve Demeçleri (6 Nisan 1973 - 6 Nisan 1975), s.17

Cumhurbaşkanı KORUTÜRK'ün TBMM'ne hitaben yaptığı teşekkür konuşması şöyle olmuştur:

“Sayın Başkan, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin sayın üyeleri; Cumhuriyetimizin kurucusu Büyük Atatürk'ün her türlü sorunun çözüm yeri olarak işaret buyurdıkları Yüce Meclis'in, naçiz şahsıma gösterdiği ilgi ve güvene şükranlarımı arz ederim. Bana tevcih buyurulan bu yüksek görevi, biraz önce içtiğim And'a sadık kalarak, başta Yüce Meclis olmak üzere, bütün Milletimin ve Devlet kuruluşlarımızın desteği ile gereği gibi yerine getirmeğe çalışacağım. Bu konuda rehberim And'ım olacaktır. Yüce Meclis'in seçkin üyelerini saygı ile selamlarım.”⁸³

Bundan sonra Cumhurbaşkanı KORUTÜRK, Meclis binasının tören salonuna geçerek protokola dahil zebatın tebriklerini kabul etti. TBMM'den sonra KORUTÜRK, eskort eşliğinde Çankaya Köşkü'ne hareket etti. Çankaya Köşkü'nde Cumhurbaşkanı askeri törenle karşılandı. Şeref Kıtası'nı denetleyen KORUTÜRK, “Merhaba asker” diyerek kıtayı selamladı.⁸⁴ Köşkün kapısına çıkan bütün personeli de selamladıktan sonra içeri girip doğruca makam odasına gitti. Cumhurbaşkanı'nın köşkte ilk oturduğu koltuk, makam koltuğu idi ve bu sırada yanında Genel Sekreter Fuat Bayramoğlu vardı. Daha sonra Pembe Köşkten ayrıldı ve bu köşkte kalacağı yerin tamirat ve boyasının tamamlanacağı güne kadar kalacağı Camlı Köşk'e gitti. Akşam saat 20.00'da eşi Emel Hanımefendi geldi. Cumhurbaşkanı seçildikten sonra Onunla ilk kez Camlı Köşk'te yan yana gelebildi. Cumhurbaşkanı KORUTÜRK akşam yemeğinden sonra erken saatte istirahate çekildi.⁸⁵

Ertesi sabah Çankaya Köşkü'nde resmen kabul ettiği ilk kişi Genel Kurmay Başkanı Semih Sancar oldu. Bu görüşmenin hemen ardından Anıtkabir'e gitti. Orada askeri törenle karşılandı. Atatürk'ün manevi huzurunda saygı duruşunda bulundu ve çelenk koydu.⁸⁶ Cumhurbaşkanı KORUTÜRK, Anıt Kabir Özel Defteri'ne şunları yazdı (Orjinal metin Ek 20'de sunulmuştur.):

⁸³ Cumhurbaşkanı Fahri S. KORUTÜRK'ün Söylev ve Demeçleri-I, s.19

⁸⁴ Hürriyet, 7 Nisan 1973

⁸⁵ Milliyet, 8 Nisan 1973

⁸⁶ Milliyet, 8 Nisan 1973

“38 yıl önce, ben henüz genç bir subay iken, mutlu bir tesadüfle bana “Biz bu memlekette Cumhuriyet’i kurduk, bir takım inkılaplar getirdik ve onları gençliğe emanet ettik. Bütün bunları gençlik koruyacaktır. Onlardan biri sensin, sana KORUTÜRK soyadını veriyorum” demiştiniz. Bugün Cumhurbaşkanı olarak göreve başladığım ilk gün , kulaklarımda ve kalbimde duymakta olduğum o müstesna sesin ve sözlerin idraki içinde, huzurunuzda saygı ile eğiliyorum.⁸⁷”

⁸⁷ Anıt-Kabir Özel Defteri, Cilt 6, Ankara, 2001, s.393

III. KORUTÜRK'ÜN CUMHURBAŞKANLIĞI DÖNEMİNDE GELİŞEN SİYASİ OLAYLAR

KORUTÜRK'ün Cumhurbaşkanlığı dönemindeki siyasi durumu tam olarak analiz edebilmek için biraz öncesine göz atmak gerekmektedir. Türkiye Siyaseti'nde "12 Mart Rejimi" diye adlandırılan dönem, 12 Mart 1971 günü Türk Silahlı Kuvvetleri adına Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç, Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Faruk Gürler, Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Celal Eyiceoğlu ve Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Muhsin Batur'un imzalarıyla gerçekleşen muhtıra ile başlamış ve 1972 Ağustos'unda Genelkurmay Başkanlığı'na getirilen Orgeneral Gürler'in, Nisan 1973'te yapılan Cumhurbaşkanlığı seçiminde saf dışı bırakılması ile sona ermiştir. Muhtıra metninde anlaşılacağı üzere Generaller kendi deyimleriyle anarşi ve ekonomik ve sosyal huzursuzluklardan parlamentoyu ve hükümeti birlikte sorumlu tutuyor; çözümü yine aynı parlamentonun içinde arıyorlardı. İlk olarak, parlamento çoğunluğuna sahip olan Başbakan Süleyman Demirel ve AP hükümetten uzaklaştırılmış ve kendilerine reformcu diyen teknokrat ve bürokratlardan partiler üstü bir kabine kurulmuştur. CHP'den istifa ettirilen ve partiler üstü Başbakan olarak görevlendirilen Prof. Dr. Nihat Erim (1912-1980) Başkanlığı'ndaki I. Erim Hükümeti, 26 Mart 1971-3 Aralık 1971 tarihleri arasında 8 ay görevde kalabilmiştir. 12 Martçı generallerin tam desteğine sahip prestiji yüksek başbakan Prof. Erim'in II. Hükümeti ise ancak 4 ay dayanabilmiş ve Erim, yeni hükümetin kurulmasını bile beklemeden yerine Milli Savunma Bakanı Ferit Melen'i vekil bırakarak başbakanlık görevinden ayrılmak zorunda kalmıştır⁸⁸

Prof. Erim'den sonra Başbakanlık görevine atanan Milli Savunma Bakanı Ferit Melen'in Başkanlığı'nda 22 Mayıs 1972-10 Nisan 1973 arasında yaklaşık 11 ay çalışan hükümet döneminde en önemli olay, süresi dolan Cevdet Sunay'ın yerine Cumhurbaşkanı seçme işidir. Oramiral Fahri S. KORUTÜRK'ün, Cumhurbaşkanı seçilmesinden sonra Orgeneral Gürler adına yapılan kulislere adı duyulan Ferit Melen başbakanlık görevinden çekilmek zorunda kalmıştır.

⁸⁸ Hikmet Özdemir, *Çağdaş Türkiye 1908-1980, Siyasi Tarih (1960-1980)*, İstanbul, Cem Yayınevi, Temmuz 1997, s.229

Görüldüğü gibi 1971’de yaşanan 12 Mart olayından sonra kurulan hükümetler uzun ömürlü olmadı. KORUTÜRK’ün Cumhurbaşkanı oluşunda ilk karşılaştığı olay Başbakanın istifasını vermesi, hiçbir partinin tek başına çoğunluğu sağlayamaması ve koalisyon hükümetlerinin birbirini izlemesiydi. Yeni Cumhurbaşkanı tarafından başbakanlığa getirilen Naim Talu’nun AP-CGP ve Bağımsızlar’dan oluşan Bakanlar Kurulu kendisini reform hükümeti diye değil, ülkeyi seçimlere götüreceğ geçici seçim hükümeti şeklinde tanıyordu.⁸⁹

14 Ekim 1973’te yapılan genel seçimlerden sonra parlamentoda temsilcisi bulunan siyasi partilerden herhangi birinin çoğunluk sağlaması mümkün olmadı. 26 Ocak 1974 günü CHP ile Milli Selamet Partisi Bülent Ecevit’in Başkanlığı’nda bir karma hükümet kurdular. Ancak bu hükümetin işbirliği de sorunsuz olmadı.⁹⁰ 1974 yazı başlarken beklenmeyen gelişmeler olacaktı. Komşu Yunanistan ile Ege sorunu dolayısıyla artan gerginlik ve ardından Kıbrıs’ta Yunan askeri rejiminden destek alarak faşist eğilimli EOKA’cılarının darbesi, Ada’da yaşayan Türkler’in haklarını korumayı, Türkiye’nin siyaset gündeminde baş sıraya getirdi. Yine aynı günlerde Ecevit Hükümeti’nin 12 Mart 1971 yönetimince yasaklanan haşhaş ekimine cesur bir tutumla izin vermesi üzerine ABD’nce askeri yardımın kesilerek ambargo kararı alınması, ülke genelinde 1968’deki gibi Amerika aleyhtarı bir dalganın yayılmasına yol açtı.⁹¹

KORUTÜRK, Kıbrıs’ta cereyan eden olaylar karşısındaki duygularını şöyle dile getirmiştir:

“Kıbrıs Türkiye’yi tamamlayan ve Türkiye’nin artık orada cereyan eden hadiselerle kayıtsız kalamayacağı bir şekilde gelişen bir ülke halinde gözümüzün dibinde, ayağımızın dibinde bir ülkedir. Orada bulunan Türkler büyük bir ıstırap içerisindeydiler. Bunlara müdahale etmek gerekiyordu.”⁹²

⁸⁹ Hikmet Özdemir, *Çağdaş Türkiye 1908-1980, Siyasi Tarih (1960-1980)*, s.236

⁹⁰ TRT Arşiv Kaseti

⁹¹ Özdemir, *Çağdaş Türkiye 1908-1980, Siyasi Tarih (1960-1980)*, s.239

⁹² TRT Arşiv Kaseti

15 Temmuz 1974'te Kıbrıs'da Nichos Sampson, Makarios'u devirerek kendisini Devlet Başkanı ilan etti. Sampson darbesi, ENOSİS, yani adanın fiilen Yunanistan'a ilhakından başka bir şey değildi. Hadise aynı zamanda Yunanistan'ın Kıbrıs'a açık bir müdahalesi idi.⁹³ İç ve dış siyasi etkenleri ve Kıbrıs Türk toplumuna yönelik faşist eğilimli saldırı ve eylemleri değerlendiren Ecevit önderliğindeki CHP-MSP karma hükümeti, Zürih ve Londra Anlaşmaları'na göre İngiltere ile birlikte yükümlülük haklarını kullanmak istemiş, kabul edilmeyince Türkiye, ilki 20-22 Temmuz 1974 ve ikincisi 14-16 Ağustos 1974 tarihlerinde olmak üzere Ada'nın kuzeyinde havadan ve denizden büyük çapta iki askeri hareket gerçekleştirmiştir.⁹⁴ Müdahalenin amacı; Kıbrıs'ta bozulmuş olan barışı tekrar tesis etmek, Kıbrıs Türk Halkı'nın can güvenliğini sağlamak, adaya adil bir düzen getirmek, ENOSİS'e engel olmak ve Türkiye'nin güney emniyetini sağlamaktı.⁹⁵ Bu askeri operasyonlar sırasında hükümetin MSP kanadı Ada'nın tamamen ele geçirilmesi yolunda "fetihçi" önerilerde bulununca koalisyon dağılma sürecine girmiştir. Nitekim Ecevit'in MSP ile "hükümet etme ve siyaset anlayışının çok farklı" oluşunu koalisyonun bozulmasına gerekçe olarak göstermesi ve CHP kurumlarınca Kıbrıs'taki askeri hareketler sırasında kamuoyunda yaratılan heyecanın oy oranına artırıcı etken şeklinde düşünülmesi üzerine, başbakanlıktan istifa ederek erken seçim önerilerinde bulunduğu bilinmektedir.⁹⁶ Harekat sonunda Türkler'in mahsur kaldığı bölgeler ele geçirildi ve Türk Kuvvetleri'nin güvenliği sağlanmış oldu. Ancak Türkiye'nin Kıbrıs'tan çekilmesi için baskılar başladı. Amerika silah ambargosu uyguladı.

KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş, Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesi konusundaki düşüncelerini şöyle dile getirmiştir :

"Türkiye'nin müdahalesi, 1963'te Makarios Ortaklık Cumhuriyeti'ni yıktığı zaman bir hak olarak belirlemiştir. 1974 Barış Harekatı bizim için kurtuluş getirmiştir. Bunun nasıl verildiğini çok kez anlattım. Her anlattığımda yine heyecanla dolarım.

⁹³ Fahir Armanoğlu, *20.Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Cilt-I: 1914-1980, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1994, s.802

⁹⁴ Özdemir, *Çağdaş Türkiye 1908-1980, Siyasi Tarih (1960-1980)*, s.236

⁹⁵ Veli Yılmaz, *Siyasi Tarih*, İstanbul, Harp Akademileri Basımevi, Mayıs 1998, s.445

⁹⁶ Özdemir, *Çağdaş Türkiye 1908-1980, Siyasi Tarih (1960-1980)*, s.236

Çünkü yıllarca artık kurtulma ümidi de kalmamış insanların kurtuluşu kucaklayışı gibi birşeydi Türk askerini kucaklamak.⁹⁷”

Cumhurbaşkanı KORUTÜRK tarafından 17 Kasım 1974'te Ecevit'in yerine Başbakanlığa atanan kontenjan senatörü Ord. Prof. Dr. Sadi Irmak'ın hazırladığı Bakanlar Kurulu listesinin güvenoyu alamayacağı belliydi. Teknokrat ve bürokratlardan oluşan partiler üstü görünümlü Prof. Irmak Hükümeti'ne ancak 17 güvenoyu verildi. Fakat yerine başka hükümet kurulamadığından aylarca görev yapmak durumunda kaldı. 1 Mart 1975'te Başbakanlık görevi yeniden Prof. Irmak'a verildiyse de kabul etmedi. Ecevit de aynı şeyi yaptı. Nihayet AP lideri Süleyman Demirel Başbakanlık görevine getirildi. 12 Nisan 1975 günü Demirel Başkanlığı'ndaki AP-MSP-CGP-MHP-Bağımsızlar Ortak Hükümeti'ne (I. Milli Cephe Hükümeti) 218'e karşı 222 güvenoyu ile işbaşı yaptırılması, Türkiye siyasetinde 1960'larda ortaya çıkan sağ-sol şeklindeki kutuplaşmanın artık yerleştiğine kanıttır.⁹⁸

KORUTÜRK'ün Cumhurbaşkanlığı döneminde Dünya Petrol bunalımının etkilediği fiyat artışları, 1976'da enflasyonu yüzde 20-30'lara çıkartmış, 1977'de yüzde 40-50 düzeyine fırlatmıştır. İçerde bunlar olurken, dış politikada özellikle Yunanistan ve ABD ile anlaşmazlıklar sürmektedir. Şubat 1975'te Irmak Hükümeti döneminde kurulan Kıbrıs Türk Federe Devleti dünya kamuoyunda tepki ile karşılanmıştır. Yunanistan'ın Ege Denizi'ndeki karsularını 12 mile kadar genişletmek istemesi, Türkiye'nin kıta sahanlığında petrol arama çalışmalarında bulunması, gerginliği daha da tırmandıracaktır. Fakat MC hükümeti döneminde en önemli sorun halkın can ve mal güvenliğinin sürekli tehdit ve saldırı altında olmasıdır. Türkiye'de 1976'dan itibaren iç savaş ortamı gözlenmektedir.⁹⁹

1977 seçim sonuçları ile 1973'teki eğilimin pekiştiğini söylemek doğru olacaktır. Türkiye'de artık seçmenlerin yaklaşık yüzde 42'si düzen değişikliği isteyen ve açıkça solda yer aldığını söyleyen partiye oy vermekte ve onun iktidara gelerek programını uygulamasını istemektedir. Fakat CHP'nin parlamentoda yeterli

⁹⁷ TRT Arşiv Kaseti

⁹⁸ Özdemir, Çağdaş Türkiye 1908-1980, Siyasi Tarih (1960-1980), s.240

⁹⁹ a.g.e., s.242

çoğunluğa erişemeyerek 213 milletvekilliğinde kalması güvenoyu alamamasına neden olmuştur. Bunun üzerine Süleyman Demirel'in liderliğinde kurulan II. Milli Cephe Hükümeti 219 red oyuna karşılık 229 ile güvenoyu almıştır.

1977 yılı grev ve direniş gibi işçi hareketlerinin yoğunlaştığı bir dönem oldu. 1 Mayıs 1977'de Taksim Meydanı'nda 50'ye yakın insan öldü. Şiddet olayları tırmanmaya devam etti. II. MC Hükümeti Ocak 1978'e kadar dayanabildi. Bu Hükümet, Cumhuriyet'in gensoru ile düşürülen ilk hükümetidir.¹⁰⁰

5 Ocak 1978'de AP'den istifa eden 11'ler, CGP ve DP desteği ile kurulan III. Ecevit Hükümeti 229 güvenoyu alarak iş başına gelmiştir. III. Ecevit Hükümeti'nin önünde çözüm bekleyen pek çok sorun vardı. Halk, şiddet eylemlerine karşı önlem alınmasını, can ve mal güvenliğinin sağlanmasını istiyordu. 1978'de, 3 yıl önce hafifletilmiş olan Amerikan silah ambargosu, Türkiye'nin Kıbrıs konusunda iyi niyet göstermesi şartıyla kaldırıldı. Askeri yardımdan başka ekonomik destek de sağlandı. Fakat dünya petrol bunalımının etkileri ekonomiyi fena halde yıpratırken, siyasal cinayetlerde hızlanarak devam etti. Şiddet eylemleri sağlı sollu genç halk kitlelerine yayıldı.¹⁰¹

14 Ekim 1979'daki ara seçimler ise hükümet değişikliği dışında yeni durum yaratmamıştır. Boş bulunan 5 milletvekilliği için yapılan seçimlerden AP'nin güçlenerek çıkması ve hepsini kazanması üzerine III. Ecevit Hükümeti istifa etmiş ve yerine Demirel tarafından öteki sağcı partilerce dışardan desteklenen örtülü III. MC Hükümeti kurulmuştur. 12 Kasım 1979- 12 Eylül 1980 arasında görev yapan hükümet ekonomiyi yoluna koymak umuduyla bir dizi önlemi yürürlüğe sokmuş fakat sonuç alınamamıştır.¹⁰²

Bu anlamda Türkiye'nin 1976'dan sonra iç savaş koşullarını, 1978'den sonra iç savaş ortamını yaşadığı gerçeği kabul edilmelidir. Şiddet eylemlerinde, İstanbul'da (1 Mayıs 1977), Kahramanmaraş'ta (1978) olduğu türden katliam şeklinde kitle kırımlarında, resmi açıklamalara göre 5000 vatandaş can vermiştir. Ayrıca çok

¹⁰⁰ Özdemir, *Çağdaş Türkiye 1908-1980, Siyasi Tarih (1960-1980)*, s.242

¹⁰¹ TRT Arşiv Kaseti

¹⁰² Özdemir, *Çağdaş Türkiye 1908-1980, Siyasi Tarih (1960-1980)*, s.246

sayıda insan yaralanmış, bombalı ve silahlı saldırılar sonucu ev ve işyerleri tahrip olmuştur.¹⁰³ Bununla birlikte, dış politikada ki durum da pek iç açıcı değildi. Kıbrıs'a yapılan müdahalenin Türkiye'yi dış politikada kesin yalnızlığa ittiği de bir başka gerçektir. Her ne kadar Türkiye, 1965'den sonra başta SSCB olmak üzere, bloksuz ülkelere, özellikle 1973 petrol bunalımından sonra İslami ülkelere yönelik bir dostluk ve işbirliği politikası izlemiş; bunda başarılı olmuşsa da, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu ve öteki uluslar arası forumlarda Kıbrıs'taki askeri hareketlerden ve 1975'de Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kurulmasından sonra yükselen karşı-propagandayı etkisiz hale getirememiştir. Bu arada 1974-78 yıllarında ABD Türkiye'ye karşı silah ambargosu uygulamıştır. 1975'den itibaren Türk Hariciyecileri Ermeni tedhişinin boy hedefi haline getirilmiştir.¹⁰⁴

1979 yılı sonunda Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanları Cumhurbaşkanı'na bir uyarı mektubu verdiler. Zamanın Genelkurmay Başkanı Kenan Evren (VII.Cumhurbaşkanı) bu uyarı mektubuna ilişkin olarak şunları söylemiştir:

“Ben 27 Aralık'ta bu mektubu verdikten sonra, KORUTÜRK, *“Ben yarın bu mektubu, hükümet başkanına ve parti başkanlarına veririm.”* dedi. Siz bilirsiniz efendim dedim, ayrıldım. Gece saat 23.00'a doğru yatmak üzereydim; telefon çaldı. Dediler ki efendim Cumhurbaşkanı görüşmek istiyor. Telefonda KORUTÜRK vardı. Bana dedi ki *“Düşündüm de önümüzde bir yılbaşı var. Bütün dünya yılbaşına hazırlanmaktadır. Şimdi bu mektubu verirsek büyük bir olay olacaktır. Herkes yılbaşını rahat rahat kutlayacak, acaba bu mektubu yılbaşından sonra versek bir şey olur mu?”* dedi. Ne olacak efendim dedim. Hiçbir mahsuru yok böyle rastladı da onun için verdik. Siz ne zaman tensip ediyorsanız, o zaman verirsiniz dedim. Mesele budur yoksa rahmetli KORUTÜRK'ün bunu bekletmesi sırf yılbaşını ülke ve vatandaşlar rahat geçirsün şeklindedir. Başka bir gayesi yoktur, zannediyorum.¹⁰⁵”

¹⁰³ Özdemir, *Çağdaş Türkiye 1908-1980, Siyasi Tarih (1960-1980)*, s.247

¹⁰⁴ a.g.e., s.247

¹⁰⁵ TRT Arşiv Kaseti

Mektup olayı 1980 yılının ilk günlerinde kamuoyuna duyuruldu. Cumhurbaşkanlığı Eski Basın Danışmanı Ali BARANSEL konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir:

“ Rahmetli KORUTÜRK mektubu alınca gerçekten büyük bir sıkıntıya düştü. Birkaç gün bu mektubu nasıl değerlendirmesi gerektiğini düşündü ve sonunda yeni yılın ilk günlerinde bu mektubu o dönemin siyasi parti genel başkanlarına sundu. Ben ertesi gün bir arz için odasına gitmiştim. Odada dolaşıyordu ve eskiye oranla biraz daha rahattı ve gülümsüyordu. Beni görünce, “*Baransel Demokratik parlementer sistemin üstünde büyük bir fırtına estî. Ben bu fırtınanın hızını aşağıya indirdim ve olayı parlamentoya kanalize ettim. Son derece mutluyum.*”, dedi. Rahmetli KORUTÜRK gerçekten zor bir dönemde görev yapmıştı.¹⁰⁶”

KORUTÜRK, daha sonra, siyasilere bildirmek durumunda kaldığı uyarı mektubu hakkında yine siyasilere yönelik olarak şunları söylemiştir:

“*İşte ordu bildiğiniz şekilde uyarı mektubu verdi. Bu uyarı mektubunu saklı tutmak... Hayır bu uyarı mektubunu bütün siyasi partilere bildirmek; durum bu merkezdedir. Memleketi, demokratik bir şekilde idare edebilmek için siyasi sistemi yaşatmak sizin elinizdeydi. Buna muktedir olmadığınız için en nihayet ordunun müdahalesi zaruret halini alacaktır.*¹⁰⁷”

¹⁰⁶ TRT Arşiv Kaseti

¹⁰⁷ TRT Arşiv Kaseti

IV. KORUTÜRK'ÜN CUMHURBAŞKANLIĞI DÖNEMİNDE YAPTIĞI YURTIÇİ VE YURTDIŞI GEZİLERİ A. YURTIÇİ GEZİLERİ

Cumhurbaşkanı Fahri KORUTÜRK, 1973 yılında ilk iki yurtiçi gezisini, Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgeleri'ni kapsayacak şekilde gerçekleştirmiştir. Doğu Anadolu Gezisi dönüşü 7 Temmuz 'da basına verdiği demeçte, bu bölgelere yönelik izlenimlerini belirtmiştir. Nüfus ve aile planlamasının doğru anlaşılması, bunun lüzumuna halkın inandırılması ve uygulamada başarı sağlanmasının zorunlu olduğunu söylemiştir. Enerji ve sulama işlerinin uzun vadeli planlarının önemle ele alınması gerektiğini belirtmiştir. Yine bu bölgemizde, yatılı bölge okullarının yaygınlaştırılmasının ve gençlerin yüksek tahsile teşvik edilmesinin gerekliliğinden bahsetmiştir.¹⁰⁸

KORUTÜRK, 1973 yılı üçüncü yurtiçi gezisini Trakya Bölgesi'ne yapmıştır. 30 ve 31 Temmuz günlerini Kırklareli, Edirne ve Tekirdağ illerinde geçirmiştir. Bu bölgelerde tespit ettiği başlıca sorunları, nüfus artışı, yeni yerleşme sahalarının gerektirdiği alt yapı tesisleri ve bunlara ilişkin sosyal ve ekonomik problemler olarak belirtmiştir.¹⁰⁹

Cumhurbaşkanı KORUTÜRK, 1974 yılı ilk yurtiçi gezisini 13-16 Mayıs tarihleri arasında İzmir ve çevresine yapmıştır. İzmir Bölgesi'ne gelişinin öncelikli sebebi İlk Kurşun Anıtı'nı açmak içindir. Açılış esnasında yaptığı konuşmayı şu sözlerle bitirmiştir:

“Hasan Tahsin, 15 Mayıs 1919'da, bir kahramanlık örneği vererek ölmeseydi, onun fani vücudu elbet bir gün toprağa tevdi olunacaktı. Fakat bugün, O'nun manevi şahsiyetini, sizlerin yani vefakar Türk Milleti'nin eliyle İzmir'in bağrında ve cihanın gözleri önünde Türk tarihinin sinesine tevdi ediyoruz... O, orada ebediyen yaşayacaktır.”

¹⁰⁸ Cumhurbaşkanı Fahri S. KORUTÜRK'ün Söylev ve Demeçleri-I (6 Nisan 1973 - 6 Nisan 1975), s.69

¹⁰⁹ a.g.e.,s.71

Bu seyahatte, zamanın sınırlı olması dolayısıyla sadece Turizm Bakanlığı'nın mevzuları ele alınmıştır. KORUTÜRK, turizm alanında çok yönlü bir çalışma ve bunu gerçekleştirmeye azimli ve kabiliyetli elemanların olduğunu görmekten mutluluk duymuştur.¹¹⁰

KORUTÜRK 1974 yılı ikinci yurtiçi gezisini Haziran ayında Balıkesir, Çanakkale ve çevresine yapmıştır. Balıkesir İli'nin; coğrafyası, enerji ve tabii kaynaklara sahip oluşu ve turistik potansiyeli itibariyle parlak bir geleceğe aday olacağını söylemiştir. Ayrıca, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nca; Ege'de Ayvalık, Çanakkale arasında muhripler, denizaltı gemileri, hücum botları ve deniz helikopter ve uçaklarının katılmasıyla düzenlenen tatbikat ve atışlar, Hava Kuvvetleri'ne mensup uçakların da iştirakiyle başarılı bir şekilde icra edilmiş ve KORUTÜRK'ün takdirine mazhar olmuştur. Bunun yanısıra KORUTÜRK, Çanakkale Boğazı dışındaki Gökçeada ve Bozcaadalı vatandaşlarımızın daha üstün bir hayat standardına kavuşturulmaları hususundaki çalışmaların hızlandırılmasını ve özellikle su ürünleri için yapılan ilmi araştırmaların gereği gibi değerlendirilmesini temenni etmiştir.¹¹¹

Cumhurbaşkanı KORUTÜRK, 6 Ağustos 1975 tarihinde İstanbul Vilayeti'ni ziyaret etmiş ve kentin çeşitli sorunlarını dinlemiştir. KORUTÜRK, özellikle son zamanlarda sıklaşan ve birçok yurttaşın hayatını tehdit eden trafik kazalarının önlenmesi konusunda daha etkin tedbirlerin alınması gerektiğini belirtmiştir.¹¹²

KORUTÜRK, 10-22 Ağustos 1975 tarihleri arasında 10 gün süren ve Samsun, Ordu, Giresun, Rize, Hopa ve Trabzon illerini kapsayan Doğu Karadeniz Gezisi'ne çıkmıştır. Buralarda yöresel sorunlar hakkında bilgi almış ve bazı tesislerde incelemeler yapmıştır. Samsun'dan itibaren uğranılan her kıyı kentinde halkın sevgi ve alakasının gittikçe artması, Cumhurbaşkanı KORUTÜRK'ü son derece bahtiyar etmiş ve bu gezi dönüşü basına verdikleri demeçte duygularını şöyle ifade etmiştir:

¹¹⁰ Cumhurbaşkanı Fahri S. KORUTÜRK'ün Söylev ve Demeçleri-I (6 Nisan 1973 - 6 Nisan 1975), s.143

¹¹¹ a.g.e., s.145

¹¹² Cumhurbaşkanı Fahri S. KORUTÜRK'ün Söylev ve Demeçleri-II (6 Nisan 1975 - 6 Nisan 1977), Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1977, s.44

“Türkiye Cumhuriyeti'nin ve Türk Milleti'nin birliğini sembolleştiren Devlet Başkanı'nun şahsında, kendi birlik ve beraberliğinin ifadesi olan bu coşkun sevgi gösterileri, bana ve beraberimdekilere, dıştan gelecek her türlü baskı ve tehditlere milletçe verilen veciz bir cevap olarak görülmüştür.”¹¹³”

Cumhurbaşkanı KORUTÜRK, 6 Eylül 1975 tarihinde Lice'de meydana gelen deprem felaketinden 40 gün sonra, devlet olarak yaraların nasıl sarıldığını ve bölge halkı için neler yapıldığını bizzat kendi görmek amacıyla bu bölgeye gitmiştir. Bölgeye vardığında yaptığı konuşmada şöyle demiştir:

“Emin olunuz ki, sizin yaralarınızı sarmak, acılarınızı bir dereceye kadar hafifletmek, nihayet kış gelmeden evvel aç açta hiçbir vatandaşımızı bırakmamak üzere bir azim ve gayret içersindeyiz. Sizlere en içten duygularla başsağlığı diliyorum. Milletimize başsağlığı diliyorum. Ve kaybettiğimiz aziz vatandaşlarımıza Tanrı'dan rahmetler diliyorum”¹¹⁴.” KORUTÜRK, devletin bütün gücüyle Lice deprem bölgesindeki felaketi sarmak istikametine yönelmiş olduğunu görmekten son derece memnun olmuştur. Türk Devleti'nin gücünün her türlü felaketi karşılamaya yeterli olduğu inancıyla müsterih olarak Ankara'ya dönmüştür.

Cumhurbaşkanı KORUTÜRK, 1976 yılı Mayıs ayında, Van, Hakkari, Mardin, Urfa ve Diyarbakır illerini kapsayan Doğu ve Güney-Doğu Anadolu Bölgesi gezisine çıkmıştır. Üç yıl ara ile bu bölgeleri ikinci defa gezmiştir. Bir evvelki geziye oranla tespit edilmiş problemlerde ilerleme kaydedildiğini görmüştür. Bu gezi dönüşü 14 Mayıs 1976 tarihinde basına verdiği demecin bir bölümünde şöyle demiştir:

“Doğu' da ve Güney-Doğu' da umumi kanaat devletin, henüz kendileriyle, kafi derecede ilgilenmediği yolundadır. Bunları zamanla Cumhuriyet Hükümetleri'nin silmekte oldukları konusunda karşılıklı görüşmelerde, bir nebze onlar hislerini, biz müşahadelerimizi ve bildiklerimizi ifade ettik.”¹¹⁵”

¹¹³ Cumhurbaşkanı Fahri S. KORUTÜRK'ün Söylev ve Demeçleri-II (6 Nisan 1975 - 6 Nisan 1977), s.46

¹¹⁴ a.g.e., s.74

¹¹⁵ a.g.e., s.180

B. YURTDIŞI ZİYARETLERİ

Cumhurbaşkanı KORUTÜRK, yurtdışına ilk resmi ziyaretini, 2-7 Haziran 1975 tarihleri arasında, İran'a yapmıştır. Bu tarihten iki yıl önce İran Devlet Başkanı Şehinsah Aryamehr Muhammed Rıza Pehlevi' nin nazik davetine icabet maksadıyla gelişen bu ziyaret esnasında dünya meseleleri ve bölgelerimizi ilgilendiren konular hakkında, karşılıklı fikir teatisinde bulunulmuştur. Her iki ülkenin kalkınması yolunda birbirini destekleyecek şekilde pekçok meselenin kolaylıkla çözümlenebileceği neticesine varılmıştır. Orta-Doğu'da söz sahibi olan iki büyük devletin birbirine yardımcı olmaları, Orta-Doğu'nun istikrarlı bir barışa kavuşmasına en kuvvetli bir etken olacağı konusunda hem fikir olmuşlardır. Türkiye ve İran'nın, kalkınma halindeki iki komşu, dost ve müttefik ülke olarak, ekonomik alanda, ticari ve teknik alanlarda işbirliğini genişletmek ve bu yoldaki gayretlerini birleştirmek zorunda olduklarına karar verilmiştir. Tarihten gelen ortak ve şerefli bir miras üzerine bu sahalarda getirilecek yeni katkılar her iki milleti birbirine daha çok yakınlaştıracığı sonucuna varılmıştır.¹¹⁶

Fahri KORUTÜRK, Pakistan İslam Cumhuriyeti Başkanı Fazal Elahi Chaudhry' nin yapmış oldukları davete icabetle 18 Kasım 1975 tarihinde Pakistan'a resmi ziyarette bulunmuştur. 7 gün süren bu resmi ziyaret boyunca Pakistan Halkı'nın kendisine göstermiş olduğu büyük samimi sevgi tezahüründen son derece memnun olmuştur. Pakistan ile Türkiye arasındaki karşılıklı sevgi, saygı ve anlayışa dayanan bağların, her iki ülkeye sağladığı yararların yanında, bölge, barış ve istikrarına katkıda bulunan bir unsur olduğu değerlendirilmiştir. Her iki ülke arasında karşılıklı iktisadi alanda, teknik alanda geniş kapsamlı bir anlaşma imzalanmıştır. KORUTÜRK, Pakistan Cumhurbaşkanı'nın onuruna verdiği yemekte yaptığı konuşmanın bir bölümünde şöyle demiştir¹¹⁷:

“Türkiye ile Pakistan arasındaki geleneksel dostluktan güç alan ilişkilerimizin hergün daha da gelişeceğine, bizi birbirimize bağlayan değerli bağlar sayesinde ülkelerimiz arasında her alandaki işbirliğinin genişleyeceğine inanıyoruz.”

¹¹⁶ Cumhurbaşkanı Fahri S. KORUTÜRK'ün Söylev ve Demeçleri-II (6 Nisan 1975 - 6 Nisan 1977), s.39

¹¹⁷ a.g.e., s.102

Cumhurbaşkanı KORUTÜRK, 26 Nisan 1976 tarihinde Irak Cumhurbaşkanı Ahmet Hasan El Bakr'ın davetlisi olarak Irak'a resmi ziyarette bulunmuştur. Bu suretle, 1972 yılında El Bakr'ın Türkiye'ye yapmış oldukları resmi ziyareti iade edilmiştir. Irak resmi ziyareti sırasında KORUTÜRK'e Bağdat Şehri'nin altın anahtarı verilmiştir. Bu anahtarı aldıktan sonra yaptığı konuşmanın bir bölümünde şöyle demiştir:

“Irak topraklarına ayak bastığımız andan itibaren, Bağdat Halkı'nın bize göstermiş olduğu yakınlık ve samimi sevgi tezahürlerini, Irak ve Türk Milleti arasındaki geleneksel dostluğun güzel bir örneği olarak kabul ediyoruz. Bu güzel şehrin anahtarını aramızdaki kardeşlik ilişkilerinin bir nişanesi olarak saklıyacağız.”¹¹⁸

Dört gün süren Irak resmi ziyaretin ardından 29 Nisan tarihinde yurda dönen KORUTÜRK, Esenboğa Havaalanı'nda basına verdiği demeçte şöyle demiştir:

“Komşumuz Irak'la ilişkilerimizin hakikaten öteden beri bir özelliği vardır. Aramızdaki bağların değeri sadece manevi değildir. Karşılıklı tamamlayıcı bağlarla birbirimize bağlı bulunuyoruz. Ülkelerimizde her iki milletin yararlarını geliştirmeye elverişli geniş bir potansiyel mevcuttur. Dünyanın birçok ülkesi Irak'ın kalkınma gayretlerine şimdiden ortak olma yolunda birbiri ile büyük bir rekabet ve mücadele içerisine girmiş bulunmaktadır. Bizim ziyaretimizin esas hedefi, Türkiye'de ve Irak'ta mevcut bulunan büyük kalkınma potansiyelini müşterek bir gayretle harekete geçirebilme yönünde olmuştur.”¹¹⁹

Cumhurbaşkanı Fahri KORUTÜRK, üç günlük bir resmi ziyaret için 12 Nisan 1977'de Finlandiya'ya gitmiştir. Bu ziyaretin amacı, Finlandiya Cumhurbaşkanı Kekkonen'in 1971 yılında Türkiye'ye yaptığı ziyareti iadedir. Ayrıca KORUTÜRK'ün Finlandiya'ya yapmış olduğu ziyaret, Avrupa'ya yönelik ilk resmi ziyaretidir. KORUTÜRK, Finlandiya'da, Devlet Başkanı'ndan itibaren, resmi çevrelerden ve özel vazifede olan kimselerden gördüğü büyük samimiyetten son

¹¹⁸ Cumhurbaşkanı Fahri S. KORUTÜRK'ün Söylev ve Demeçleri-II (6 Nisan 1975 - 6 Nisan 1977), s.195

¹¹⁹ a.g.e., s.176

derece memnun olmuştur. Her iki ülkenin, gerek iktisadi alanda gerek turistik alanda gerek kültürel alanda birbirini ikmal edecek taraflarının olduğu konuşulmuş ve bu temasların devamı temennisinde bulunulmuştur. Bu resmi ziyaret sırasında, Finlandiya Parlamentosu'nu gezen KORUTÜRK, orada yaptığı konuşmada şöyle demiştir:

“Demokratik ilke ve idealleri benimsemiş olan ülkelerimizde, milletlerimizin arzularını gerçekleştirmek ve haklarını korumak görevlerini şerefle yüklenmiş olan parlamentolarımızın ve onun seçkin temsilcilerinin müstesna bir yeri vardır. Özgürlükçü demokratik sistem, Türk ve Fin toplumlarının vazgeçilmez bir hakkı haline gelmiştir. Bu sistemin, giderek artan bir güçle korunması ve dünyaya yayılması en samimi temennimizdir¹²⁰.”

15 Nisan 1977'de Finlandiya Resmi Ziyareti'nden yurda dönen KORUTÜRK, basına verdiği demeci şu sözleriyle bitirmiştir:

“Bizim en çok muhtaç olduğumuz şey, Türkiye Cumhuriyeti'nin bugünkü kuşaklarını dışarıya tanıtabilmektir. Kadınıyla, erkeğiyle, kültürüyle her meseleyi münakaşa edebilecek bir kudrette ve kabiliyette olan yeni genç nesillere sahip bir Türkiye Cumhuriyeti'nin mensupları olduğumuzu gösterebilmektir. Biz bu vazifeyi yapmış olduğumuz kanaatindeyiz. Memleketimize kavuşmuş olmaktan duyduğumuz büyük memnurluğu bir defa daha vatandaşlarıma ifade eder kendilerini muhabbetle selamlarım¹²¹.”

¹²⁰ Cumhurbaşkanı Fahri S. KORUTÜRK'ün Söylev ve Demeçleri-III (6 Nisan 1977 - 6 Nisan 1980), Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1980, s.45

¹²¹ a.g.e., s.34

V. KORUTÜRK'ÜN CUMHURBAŞKANLIĞI GÖREV SÜRESİNİN SONA ERMESİ

KORUTÜRK'ün Cumhurbaşkanlığı döneminde, Naim TALU, Bülent ECEVİT (3), Sadi IRMAK, Süleyman DEMİREL (3)'in Başbakan olduğu (8) hükümet kuruldu. Bunlardan ikisi güven oyu alamadığından uzun süreler hükümet kurma bunalımları yaşandı. (8) Başbakan ile birlikte (229) Bakan atandı. TBMM'nin kabul ettiği (598) kanundan (11) ini bir daha görüşülmek üzere Meclis Başkanlığı'na geri gönderdi. (587) kanun yayımlanarak yürürlüğe girmekle beraber bunlardan (5) inin iptali için Anayasa Mahkemesi'nde açtığı dava olumlu sonuçlandı. (17) kişiyi Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyeliği'ne atadı. Yurtdışına (109) Büyükelçi gönderdi. Hastalık ve başka nedenlerde (22) vatandaş hakkında özel af çıkardı.¹²²

KORUTÜRK, sancılı dönemlerin Cumhurbaşkanı oldu. *“Yedi yılımın bir yıldan fazlası hükümet bunalımlarını çözmekle geçti.”* diye kimi zaman çevresine yakınırdı.¹²³ Yine kendi ifadesiyle Başbakan bulmakta güçlük çektiği günler oldu. Vefatından önce kendisiyle yapılan son söyleşide bu konuda çektiği sıkıntıyı şöyle dile getirmiştir:

*“Ben Cumhurbaşkanlığı'mda hep zorluklar içinde yaşadım. 1973'ten 1980'e kadar hükümet bunalımları, memlekete bir başbakan bulabilmek...İstirabın bir değil, beş değil. Benim zamanımda yedi defa başbakan değişti.”*¹²⁴

KORUTÜRK, görev süresince siyasi partiler arasında meydana gelen birçok anlaşmazlığı ve hükümet bunalımlarını uzlaştırıcı kişiliği ile çözmeyi başardı.¹²⁵ Bu konuda kendisi şunları söylemiştir:

“Bütün gayretimiz Türkiye'nin hükümete kalmamasına, bir parti tarafından olmasa dahi bir koalisyon şekli ile idare edilmiş olmasına imkan verecek yolları aramaya gayrete yönelik olmuştur. Bunda da zannediyorum ki 73'ten 80 senesine

¹²² Çoker, Türk Parlamento Tarihi, s.764

¹²³ Cüneyt Arcayürek, Demokrasinin Sonbaharı (1977-1980), Ankara, Bilgi Yayınevi, 1985, s.264

¹²⁴ Milliyet, 13 Ekim 1987

¹²⁵ Hürriyet, 13 Ekim 1987

*kadar devam eden Cumhurbaşkanlığı'mın en başarılı cephesini, şahsi olarak, Türkiye'yi hükümete bırakmamak oluşturmuştur. Başka öyle büyük işler yapmış bir Cumhurbaşkanı olarak kendimi ileri sürecek bir insan değilim.*¹²⁶

KORUTÜRK, Cumhurbaşkanlığı döneminde sanatçılarla yakından ilgilenmiş ve onlara Cumhuriyet tarihinde ilk defa Cumhurbaşkanlığı köşkünde bir resmi kabul düzenlemiştir. Ayrıca Ankara'da Devlet Resim Heykel Müzesi'nin açılmasını sağlamıştır.¹²⁷

Cumhurbaşkanı KORUTÜRK, Anayasa'da öngörülen yedi yıllık görev süresinin sona ermesi dolayısıyla TBMM Başkanı'na, Başbakan Süleyman Demirel ve Bakanlar Kurulu Üyeleri'ne, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren ve Kuvvet Komutanları'na veda ziyaretinde bulunmuştur. 5 Nisan 1980 tarihinde vatandaşlara hitaben yayınladığı veda mesajının bir bölümünde şöyle demiştir:

*“Anayasamızın öngördüğü sürenin sonuna geldiğimiz bugün siz sevgili vatandaşlarıma veda ederken uzun yıllar boyunca sadece andıma ve vicdanımın sesine uyarak vermiş olduğum tüm kararlardan ötürü büyük bir gönül rahatlığı içinde olduğumu, açık kalplilikle ifade etmek isterim. Bütün tutum ve kararlarımda And'ım, rehberim olmuştur.*¹²⁸

Emekli Büyükelçi Fuat Bayramoğlu çok daha sonraları bu sözleri tasdiklercesine Cumhurbaşkanı KORUTÜRK'ün göreve başlarken Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 96 ıncı maddesi gereğince T.B.M.M. önünde içtiği And'a ilişkin anısını şöyle anlatmıştır:

“O gün, o kağıdı, yeminin üzerinde yazılı bulunduğu kağıdı, sümenin içine koymuştu ve her zaman o yemine sadık olacağını göstermek için zaman zaman o

¹²⁶ TRT Arşiv Kaseti

¹²⁷ Deniz Kuvvetleri Dergisi, Ekim 1987 Eki, s.13

¹²⁸ Cumhurbaşkanı Fahri S. KORUTÜRK'ün Söylev ve Demeçleri-III (6 Nisan 1977 - 6 Nisan 1980), s.207

yemini okumuş ve bu yemini yerine getiriyor muyum diye kendi kendine düşünmüştür.¹²⁹”

KORUTÜRK, Cumhurbaşkanlığı görevinden ayrılırken 5 Nisan 1980 günü Anıt-Kabir Özel Defteri'ne şunları yazmıştır (Orijinal metin Ek 33'de sunulmuştur.):

“Ulu Önder Atatürk, Türk Ulusu olarak Önderliği'nde kurmuş olduğumuz Cumhuriyet'in altıncı Cumhurbaşkanı sıfatı ile ilkelerin doğrultusunda çalıştığım. görevim 6 Nisan'da sona eriyor. Hür Demokratik Parlamenter Sistem'in içinde Senin ifadenle (Muasır Medeniyet) üstüne çıkmak gayretinde olan Ulusu'nun, benden görevi alacak olan Başkan'ın devrinde de, her türlü müşküle rağmen, bu yolda çalışacağı güvenci içinde nöbeti devrediyor, önünde saygıyla eğiliyorum.”¹³⁰

Görev süresi dolan KORUTÜRK'ün ayrılmasıyla yerine İ. Sabri Çağlayangil vekalet etmeye başlamış; bu arada da Cumhurbaşkanı seçimi turlarına geçilmiş fakat arka arkaya yapılan turlardan hiçbirinde de adaylar gerekli oyu alamadıkları için sistem tamamen tıkanmıştır. Memleketin içinde bulunduğu sıkıntılı duruma bir de siyasi partilerin yeni Cumhurbaşkanı'nı seçme konusunda fikir birliğine varamamaları eklenmiş ve uzayan bu belirsizlik ülkeyi 12 Eylül Askeri Müdahalesi'ne götürmüştür. Bu süreç esnasında kendisine görev süresinin uzatılması teklif edilen KORUTÜRK bunu kabul etmemiştir ve daha sonraları nedenini şöyle açıklamıştır:

“Cumhurbaşkanlığı süresi 7 yıl olaraktan tayin edilmiş. Bana, partiler anlaşamıyor , anlaşmaları da mümkün olmuyor, bunu temin edelim şöyle yapalım böyle yapalım dediler. Bunlar Anayasa değişikliğine dayanan meselelerdir. Yine gelecek Meclis'te halledilecek; Meclis'te bu anlaşma sağlanamayacak.. Bu itibarla benim Cumhurbaşkanlığıyı uzatmak bir solüsyon değildir. Ben ne bir gün eksik ne bir gün fazla Cumhurbaşkanlığı yapmayacağım. Bana vazife olarak verilmiş olan

¹²⁹ TRT Arşiv Kaseti

¹³⁰ Cumhurbaşkanı Fahri S. KORUTÜRK'ün Söylev ve Demeçleri-III (6 Nisan 1977 - 6 Nisan 1980, s.260

kanunun gerektirdiği 7 senenin sonunda ben usule göre hareket edeceğim, dedim.¹³¹”

Fahri KORUTÜRK, 6 Nisan 1980’de Cumhurbaşkanlığı görevinden ayrıldıktan sonra 12 Eylül 1980 hareketına kadar Eski Cumhurbaşkanı olarak Cumhuriyet Senatosu Tabii yeliği’nde bulundu.¹³² Bundan sonraki gelişmeleri de hiçbir tepki vermeden Moda’daki evinden izledi. Daha sonraları bu evde kendisiyle yapılan bir görüşmede Cumhurbaşkanlığı’na ilişkin şöyle demiştir:

“Cumhurbaşkanlığı görevini kabul ettikten sonra onu da memlekete bir kargaşa gelmesin şeklinde bütün takatimle başarmaya gayret ettim. Bu siyasi hayattan uzak kalmak kararında iken, o kararın dışına çıkararak tekrar bu çekişmeli hayatın içerisine girdim ve işte ne kadar yaptıkrsa onu diğer müşahede eden arkadaşlar değerlendirsın.¹³³”

¹³¹ TRT Arşiv Kaseti

¹³² Türk ve Dünya nlleri Ansiklopedisi, İstanbul, Anadolu Yayıncılık, s.3311

¹³³ TRT Arşiv Kaseti

VI. KORUTÜRK'ÜN CUMHURBAŞKANLIĞI DÖNEMİNE AİT ÖZELLİKLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Fahri KORUTÜRK , mizaç itibariyle “konuşmayı az” fakat “hizmet etmeği çok” şiar edinmiş ve yarım asırdan fazla devlet hizmetinde çalışmıştır. KORUTÜRK, çok okuyan, memleketin reformlarla kalkınacağına inanan basiretli ve ileri görüşlü, laik anlayışlı, demokrat, barışçı, uzlaştırıcı, milliyetçi ve insancıl... bir kelime ile Büyük Ata'nın izinde yürüyen güvenilir devlet adamı ve önderdir.¹³⁴

KORUTÜRK'ün, 1973 yılında Cumhurbaşkanı seçildikten sonra beş yılı geçkin bir süre Hukuk Danışmanlığı'nı yapan Merhum Emekli Tümamiral Fahri Çoker şunları söylemiştir:

“1941 yılında tanıdığıma göre en az kırk yıllık geçmişimiz var Sayın KORUTÜRK'le. Hakim karakter olarak şunu söyleyebilirim ki KORUTÜRK fevkalade ciddi, ağırbaşlı, çok dürüst herşeyi iyice incelemeyen, bir konu üzerinde iyi hazırlanmadan herhangi bir karar almayan, temkinli, hukukun üstünlüğüne, mesleği itibariyle özellikle vurgulamak isterim, ve anayasaya çok bağlı bir Cumhurbaşkanı idi.¹³⁵”

Eski Senato Başkanı İhsan Sabri Çağlayangil, KORUTÜRK'ün prensiplerinden asla taviz vermeyen kişiliğine ilişkin bir anısını şöyle nakletmiştir:

“Anayasamız gereğince İçişleri, Adalet ve Ulaştırma Bakanları seçime üç ay kala tarafsız kimselerden seçilmektedir. KORUTÜRK de meclisteydi ve Kontenjan Senatörü olarak herhangi bir siyasi partiye bağı yoktu. Onun için bu üç makamdan birini kendine pek münasip görüyorduk. Bazı tekliflerimiz oldu. Kabul buyurmadılar. 12 Mart devresinden sonra bir aralık Nihat Erim Bey Başbakanlığı bırakınca, Başbakanlık'ta bir boşluk hasil oldu. Yine onun ismi üzerinde duruldu. Ben Sayın Sunay'a, acaba KORUTÜRK'ü bu devrede getiremeyiz mi? dedim. „Tecrübe edelim, dedi. Sonra da kendisinin kabul etmediğini söyledi. Ben Cumhurbaşkanı

¹³⁴ Mustafa Yazıcı, *Oğuzhandan Korutürk'e Kadar Devlet ve Hükümet Başkanları ile Mehmetçik*, Ankara, s.189

¹³⁵ FRT Arşiv Kaseti

seçildikten sonra Sayın KORUTÜRK'e sordum. Sayın Sunay'la aramızda böyle bir görüşme geçmişti acaba bizzat bir teklife muhatap oldunuz mu? dedim. *Kendileri teklif etmediler ama vasıta ile haber gönderdiler, ben kabul edemedim*, dedi. Ondan bilmiyorum ki muayyen prensiplerin kişisidir ve böyle bir seçim devresi Bakanlığı ve Başbakanlığı kabul buyurmamışlardır.¹³⁶

KORUTÜRK'ün Cumhurbaşkanı seçilmesinden sonra merhum gazeteci-yazar Abdi İpekçi, Cumhuriyet Gazetesi'ndeki köşesinde şöyle yazmıştır:

“KORUTÜRK, geçmişteki hizmetleri, tecrübeleri ve yetenekleri ile Devlet Başkanı'nda aranacak özelliklere sahip bulunuyordu. Kendisini aynı nitelikleri taşıyan öteki parlamenterlerden ayıran önemli bir yanı vardı. KORUTÜRK'ün hiçbir partiyle ilişkisi olmamış, hiçbir partiye ters düşecek bir davranışta bulunmamıştı. KORUTÜRK'ün kişiliği, bu dönemde gerçekleştirilmesi gereken dengeyi de sağlayabilecektir. Zira KORUTÜRK, parlamentodaki partilere olduğu gibi, parlamento dışındaki etkili çevrelere de ters düşmeyecek bir özelliğe sahiptir. Ordumuzun, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı gibi en önemli kademesine yükselmiş bulunan KORUTÜRK, son 12 yıl içinde diplomasi ve politika alanında da sivil hizmetlerde bulunmuştur. Bu özelliği ile içinde olduğumuz dönemin gerektirdiği dengeyi kişiliğinde de gerçekleştirmiş durumdadır. KORUTÜRK'ün bu özellikleri, rejimin, herhangi bir reaksiyonun sarsıntısına uğramadan güçlenmesine büyük katılarda bulunabilecektir.¹³⁷”

Merhum gazeteci-yazar Uğur Mumcu, Cumhuriyet Gazetesi'ndeki köşesinde, KORUTÜRK'ün vefatının ardından şunları yazmıştır:

“KORUTÜRK, son derece uygar bir insandı. Ailesi, giyimi kuşamı ve tavırlarıyla gerçekten Çankaya Köşkü'ne yakışan bir Cumhurbaşkanı oldu. Onun zamanında Çankaya Köşkü, devletin yıllarca pasaport vermediği sanatçıların da aralarında yer aldıkları aydınlara açıldı.¹³⁸”

¹³⁶ TRT Arşiv Kaseti

¹³⁷ Cumhuriyet, 7 Nisan 1973

¹³⁸ Cumhuriyet, 14 Ekim 1987

KORUTÜRK'ün Cumhurbaşkanlığı'nın son zamanlarında Hukuk Danışmanlığı'nı yapan Prof. Dr. İlhan ÖZTRAK, kendisiyle alakalı şunları söylemiştir:

“Sayın KORUTÜRK hukuka bağlıydı. Hukuk Devleti ilkesine içten inanmış kişiydi. Bunun dışında, tabii Hukuk Devleti deyince Demokratik ve Laik Cumhuriyet'e bağlıydı. Görevini yerine getirirken devamlı bu ilkeleri göz önünde tutardı. Aile yaşantısına ilişkin olarak da; kendisi, aile hayatında fevkalde sade fakat çok vakarlı bir yaşantıyı tercih etmişti. Öyle ki Sayın KORUTÜRK'ün ailesinin ve gerek muhterem eşlerinin gerekse çocuklarının yaşantıları konusunda, en yakın çalışma arkadaşlarının dahi bilgileri olmazdı. Nitekim rahmetli KORUTÜRK'ün çocuklarından ikisi üniversite talebesiydi o zaman ve biri benim de öğrencim olmuştu. Fakat hemen söyleyeyim ki benim öğrencim olduğunu ben ancak imtihan kağıdını okurken öğrendim.¹³⁹”

Prof. Dr. Rıdvan EGE, Cumhurbaşkanı KORUTÜRK'le olan bir anısını şöyle nakletmektedir:

“1973'te Cumhuriyetin 50. yıldönümü nedeniyle Ankara Üniversitesi Öğretim Üyeleri olarak bir üniversite haftası düzenledik. Samsun, Amasya, Sivas, Erzurum'u içine alan 23 ile gittik. Orada halkın biraz fazla dernekleştiğini, fazla kutuplaştığını, birbirine farklı gözle baktığını gördük ve bu üzüntülerimizi Sayın Cumhurbaşkanı KORUTÜRK'e arz etmek istedik. Kendileri kabul ettiler. Ben kendilerine dedim ki aman Sayın Cumhurbaşkanımız bu önü alınamayan bir olay olabilir ne olur bunlara karşı candan önlem alalım dedim. Gülerek dedi ki “*Sayın Ege; Sen, beni Atatürk ve İsmet İnönü gibi meydan savaşları kazanarak buraya geldim mi sanıyorsun. Ben Anayasa'yla buraya geldim. Anayasa ve kanunların verdiği yetki çerçevesi içinde görev yapıyorum. Fakat buna rağmen gerekli kişilere tekrar bu olayları anlatacağım.*” dedi. Yani KORUTÜRK hakikatten bir kanun adamı idi. Anayasa'ya çok saygılı, kurallara çok saygılı bir devlet adamı idi.¹⁴⁰”

¹³⁹ TRT Arşiv Kaseti

¹⁴⁰ TRT Arşiv Kaseti

KORUTÜRK'ün Cumhurbaşkanlığı döneminde, kendisinin müsadeseyle biyografisi hakkında bir kitap çıkarmış olan yazar Mustafa ATALAY'ın eserindeki KORUTÜRK'ün kişiliğine yönelik analizler şöyledir¹⁴¹:

“Fizyonomi ilmi tahsil edenler ve karakter yazarlarının birleştikleri tek nokta vardır. Bunlar, devlet adamlarının sağlam bir karaktere sahip olmalarını isterler. Devlet yönetiminde karakterin büyük rol oynadığında tam bir fikir sahibidirler. Devlet yönetiminde “Demokratik Düzen” formülü içinde kalan ve bütün bir milletin fikir ve düşüncesini aldıktan sonra bu paralelde kararlar veren Devlet Başkanımız, sağlam karakterin canlı bir örneğidir. Türkiyemiz’de kalkınmanın, hürriyetlerin, insanca yaşamının, toplumsal sefaletlerin kaldırılmasının, böylece refah devletine giden yolun yalnızca demokratik bir düzen içinde gerçekleşeceğine inanmıştır. Fahri KORUTÜRK'ün potresinde milliyetçilik yeteneği de vardır. Memleketimizin yabancı fikir ve ideolojik eylemlerle değil, vatanperver ve milletperver bir ruh ve anlayışla çalışacak kimseler tarafından yönetilmesi gerektiğinde ısrar etmektedir. KORUTÜRK, büyük bir kumandan iyi bir devlet adamı ve tarafsız yöneticiliği yanında aynı zamanda da iyi bir hatiptir. Geniş bilgisi, olağanüstü yeteneği, seçkin kişiliği, inandırıcı sözleri, akıcı üslubu, güven verici ve olgun hareketleri ve böylece halk kitlelerini arkasından sürüklemesi, kuvvetli karakterinin en belirgin bir örneğidir. Her işi olumlu açıdan düşünen, hayale kapılmayan bir düşünür olarak aynı zamanda çok okuyan ve ilim adamı özelliklerini taşıyan örnek bir insandır. Daima insanların birlik ve beraberlikle, birbirlerini sevmelerini, aralarındaki anlaşmazlıkları da anlayış içersinde ve içtenlikle sonuca bağlamalarını isteyen KORUTÜRK'ün en büyük ideali sevgili milletini refah içinde ve mutlu görmektir.”

1973 yılında NATO Genel Müdürü olan Ercüment Yavuzalp'in, Liderlerimiz ve Dış Politika adlı eserinde yaptığı KORUTÜRK analizi ise şöyledir¹⁴²:

“KORUTÜRK, Devletin başına kendi talebiyle gelmedi. Hemen hemen hiçbir şeyde anlaşamayan iki büyük siyasi parti, onun ülkenin bu en yüce makamına layık bir kişi olduğunda anlaşılabilir. Bunda kuşkusuz herkese güven veren dürüst ve saygın

¹⁴¹ Atalay, a.g.e. , s.38-57

¹⁴² Ercüment Yavuzalp, Liderlerimiz ve Dış Politika, Ankara, Bilgi Yayınevi, Eylül 1996, s.196-208

kişiliği en büyük rolü oynadı. O da kendisine duyulan bu güvene layık olmak için yeteneklerini azami ölçüde kullanarak en büyük iyi niyet ve feragatla, çoğu zaman sağlığını da zorlayarak işgal ettiği mevkinin hakkını vermeye çalıştı. Cumhurbaşkanlığı sırasında, işgal ettiği makam için Anayasa için öngörülen yetkilerin sınırları içinde kalmaya titizlikle özen gösterdi. Devletin başyım diye Hükümet'in yetki alanına giren konulara müdahale etmeye kalkmadı. Kendi yetki alanına giren konularda da müdahale kabul etmedi. Sık sık basına demeçler vermek, her fırsatta televizyonda görünmek ve bu suretle gündemde kalmak hevesine kapılmadı. Ciddiyeti, vakarı, devlet geleneklerine bağlılığı ile Devlet Başkanlığı görevini, ülkenin çok zor günler yaşadığı bir dönemde, Anayasamızın öngördüğü sınırlar içinde ve güven veren bir şekilde yürüttü. Bu tabii, hiçbir zaman kendisinin eleştirecek tarafı olmadığı anlamına gelmez. Ancak, kendisine şu veya bu şekilde eleştiri yöneltenlerin bile, KORUTÜRK'ün bu görevini bir Devlet Başkanı'ndan beklenen saygınlık, vakar, ciddiyet ve dürüstlikle yürüttüğünü kabul ettiklerinde, zannederim, kuşku yoktur. KORUTÜRK'ün genel hatlarıyla verdiğim bu kişiliği dış politika konularına yaklaşımına da yansımıştır. Dış politikadaki gelişmeleri hep yakından izledi ve hiçbir zaman devre dışında kalmadı. Bununla beraber, Cumhurbaşkanı'nın bu konudaki görev ve yetkisinin sınırlarını iyi saptadı ve buna uymaya özen gösterdi. Hükümet'in yapması gereken işlere ve özellikle dış politikanın günlük uygulamalarına karışmadı. Ancak, benim o zaman bulunduğum görevden görebildiğim kadar, çok önemli konular söz konusu olduğunda devreye girdi. Ön planda görünmek hevesine kapılmadı. Devreye girmesi gerektiğinde, hem Hükümet, hem de Dışişleri Bakanlığı ile yakın temas ve uyum halinde hareket etti. Direktif vermek durumu ortaya çıktığında da ilgililerle daima danışma halinde oldu.”

“1974 Kıbrıs krizi ve giriştiğimiz Barış Harekatı sırasında, Devlet ve Hükümet Başkanlarımız arasında karşılıklı yetki alanlarına tecavüz etmemek hususunda gösterilen özen ve sergilenen uyumun, özellikle ciddi sorunlarla karşılandığında, devletin iyi yönetimi için, ne kadar yararlı olduğunu kanıtlayan bir örnek oldu. Her ne kadar bu krizin yönetiminde, Başbakan olan Bülent Ecevit başrolü oynadıysa da, KORUTÜRK'ü hiç devre dışı bırakmadı. KORUTÜRK de, gelişmeleri yakından izlemekle beraber, başrolde görünme ve yasal olarak Hükümet'in yetki alanına giren işlere karışma hevesine kapılmadı. Başka bir deyimle, gerek Devlet Başkanı, gerek

Hükümet Başkanı yekdiğerinin görev ve yetkilerine saygılı oldular. Bunlar benim, söz konusu kriz sırasında zaman zaman devre içinde olmuş bir görevli olarak, yapabildiğim gözlemlerdir.”

“Dış konulara yaklaşımında KORUTÜRK, Cumhuriyetimiz’in kuruluşundan bu yana izlenen dış politikanın temel çizgisinden sapma olmamasına özen gösterdi. Güvenliğimiz ve gelişmemiz için Batı ile yakın işbirliğinin saklı tutulması hususunda duyarlı oldu. Bu çerçevede NATO ittifakı ve bu ittifak çerçevesinde ABD ile geliştirilmiş olan ilişkilerimize önem atfediyordu. Tabii bu ilişkiler ve işbirliğinin karşılıklı yarar dengesi ve saygıya dayanması kaydıyla. Nitekim, ABD Kongresi’nin, Kıbrıs Barış Harekatı üzerine, bize karşı aldığı silah ambargosu kararını inatla sürdürmesi üzerine, Bakanlığımız’ın, NATO savunma stratejisi çerçevesinde ülkemizin savunması için birinci derecede önemli olan İncirlik tesisi hariç, diğer bütün ortak savunma tesislerinin faaliyetlerinin durdurulması hususunda yaptığı öneriyi onaylamakta tereddüt etmedi.”

“KORUTÜRK, Devlet mekanizması içindeki hiyerarşik düzenin gereklerine göre hareket edilmesi hususunda gayet titizdi. Genelde Başbakan ve onun bilgisi dahilinde olmak kaydıyla Bakanlar’la temas ederdi. Arada bürokratlarla da görüşür, fakat bunu yapmadan ilgili Bakan’ı haberdar etmeyi ihmal etmezdi. Bir gün Cumhurbaşkanlığı’ndan telefon ettiler ve KORUTÜRK’ün o zaman Bakanlık Genel Sekreteri olan Şükrü Elekdağ ve benimle görüşmek istediğini söylediler. Beraber Köşk’e çıktık. NATO ile ilgili bir konuda bilgi almak istiyormuş. Konuya girmeden ilk söylediği, bizi çağıracağını daha önce Bakanımız Turan Güneş’e bildirdiği oldu. Ayrıca, “Sizleri sadece teknik bilgi almak için çağırdım.” demek suretiyle de, neden Bakan’ı değil de bizi çağırıldığını izah ve Bakan’ı atlayıp, doğrudan bizimle temas gibi bir uygulamanın söz konusu olmadığını anlatmak istedi.”

“KORUTÜRK, düzenli ve programlı çalışan bir kimseydi. Ben birkaç kere Köşkte Milli Güvenlik Kurulu toplantısına katıldım. Toplantı başlamadan bir süre önce Kurul Üyesi Bakan ve Komutanlar ve diğer ilgililer aşağıda toplanırlar, herkesin tamam olduğu haber verilince KORUTÜRK evvela aşağı iner, herkesin elini sıkar, ve daha sonra hep beraber toplantı salonuna geçilirdi. Toplantıların

saatinde başlamasına çok önem verirdi. İsteddiği bu düzen bir süre aksamadan devam etti. Ancak Milli Cephe Hükümeti kurulduktan sonra aksamalar başladı. Kurula katılan, Necmettin Erbakan, genelde gecikiyor, o gecikince de, yukarıya “herkes tamam” haberi gidemediği için, KORUTÜRK de aşağı inemiyor, yukarıda tamam haberini beklemek zorunda kalıyordu. Gerçi Erbakan’ın gecikmeleri gittiği başka toplantılara nazaran daha kısa olmakla beraber, yine de bazen on, onbeş dakikayı buluyordu. Son derece dakik bir insan olan KORUTÜRK’ün bu gecikmeleri hiç hoş karşılamadığı, Erbakan’ın elini sıkarken takındığı sıkıntılı tavırdan belli oluyordu. Bir seferinde de “*Necmettin Bey, galiba trafik çok sıkışık, ondan geciktiniz herhalde*” şeklinde bir tarzde bulunduğunu da hatırlıyorum.”

“KORUTÜRK, bulunduğu mevkiye, buna talip olarak ve bu makamı ele geçirmek için çabalar harcıyarak gelmemiştir. Devlete hizmet görevinin sonuna geldiği inancında olduğu ve kendisini emekli hayatına hazırlamakta olduğu bir dönemde, bütün partilerin bu makam için aranan koşullara en iyi cevap veren kimse olduğu hususunda anlaşmaları üzerine, yapılan davete icabet ederek bu makama gelmiştir. Kuşkusuz arkasında uzun bir devlet hizmeti vardı ve bunun verdiği deneyime sahipti. Ancak siyasetçi değildi. Bunun tabii avantajları yanında dezavantajları da vardı. Avantajları bu hizmeti makamının gerektirdiği tarafsızlıkla ve güven veren bir şekilde yürütmesine olanak sağlamasıydı. Dezavantajı ise, hem yabancı olduğu, hem de içine bir türlü sindiremediği siyaset oyunlarının kendisinde yarattığı sıkıntılardı.”

“KORUTÜRK’ün Cumhurbaşkanlığı belki pek renkli değildi. Ancak, böyle bir makamı işgal eden ve Devletimizi temsil eden bir kişide varolması gereken manevi değerlerin ne olacağını örnek bir şekilde sergilemiş olduğunu kabul etmek gerekir. Dürüsttü, vakurdu ve ağırbaşlıydı. Tarafsızlığını titizlikle sürdürmeye, günlük politika ve polemiklerin hep dışında kalmaya özen gösterdi. Bu nitelikler sadece kendisinde değil ailesinin bütün bireylerinde de mevcuttu. Her yerde projektörler bu makamda olan kişinin aile bireylerinin de daima üzerindedir. Bizde ise bu merak daha da fazladır. Buna rağmen, görevde bulunduğu yedi yıl içinde, KORUTÜRK ailesinin hiçbir ferdinde kimse, değil suçlanabilecek, eleştirilebilecek bir davranış bile bulamamıştır. Devletin başında olan kimsenin sahip olması gereken bu

meziyetlerin aslında ne kadar önemli olduğu, ilerki yıllarda malesef tanık olunan bazı davranışların kamuoyunda neden olduğu rahatsızlık ve yarattığı tepkiyle, zannedirim, daha iyi anlaşılmıştır.”

Dışişleri Eski Bakanı Hayrettin Erkmen, KORUTÜRK’le olan bir anısını şöyle nakletmektedir:

“Dışişleri’ne yeni atanmıştım. Papa’nın ziyaret programını beraber uyguladık ve Papa’yı Esenboğa Hava Meydanı’nda birlikte karşıladık. Papa uçak merdivenlerini indikten son basamak sonra bir anda yere kapaklandı. Endişe ettik ve ne oldu acaba kazaya mı uğradı, ayağı mı kaydı nasıl oldu. Sonra baktık doğruldu ve Papa’nın adetiymiş; indiği ülkelerde evvela şükran ifadesi olarak toprağı öpermiş. O jestmiş bizi telaşa düşüren, endişeye sevk eden. Sonra aramızda bunu zaman zaman şaka yolla naklederdik birbirimize. Bir hatıra bu. Genellikle Fahri KORUTÜRK çok dikkatli, çok hassas bir insandı. Zarif bir insandı aynı zamanda. Büyükelçilerin itimat mektuplarını verişlerinde beraber olurduk. Ve itimat mektubu alışında, karşılayışta, daima çok dikkatli ve çok zarif hareket içerisinde bulunurdu. Bir de hangi ülkenin büyükelçisiyse gelip itimat mektubunu takdim eden, o ülke hakkında önceden etraflı bilgi edinirdi. İtimat mektubu tebliğ edildikten sonra ki çay sohbetinde o ülkeye ait can alıcı sorular sorar ve dikkatle değerlendirdiği görüşlerini sergilerdi. Bu da etkileyici bir olaydı, benim nazarımda.¹⁴³”

Cumhurbaşkanlığı Eski Genel Sekreteri Haluk Bayülken’in o döneme ait bir anısı ise şöyledir:

“Hastalandılar. Köşkteki tedavi kafi gelmedi ve yine prensipleriyle alakalı olarak dışarda bi tedavi, kattiyen... Yani ayakta durmak falan kolay bir iş değil o kadar halsizler o sırada. Uğurlamaya gidiyoruz hastaneye, işte başyaver, diğer yaver arkadaşlar böyle bir grup... Bir de ne bakayım, Sayın KORUTÜRK şapkasını giymiş, siyah atkısını, güzel, paltosunu filan almış, onunla arabaya bindi ve bize Allaha ismarladık dedi, gitti. Hiç unutamıyorum.¹⁴⁴”

¹⁴³ TRT Arşiv Kaseti

¹⁴⁴ TRT Arşiv Kaseti

Cumhurbaşkanlığı eski basın danışmanı Ali Baransel, KORUTÜRK için şunları söylemiştir:

“Rahmetli KORUTÜRK en güzel değerleri kişiliğinde toplamış bir insandı. Sevecen, dürüst ve son derece iyi niyetliydi. Atatürk ilke ve inkılaplarına yürekten inanmıştı.¹⁴⁵”

VII. Cumhurbaşkanı Kenan Evren, KORUTÜRK hakkındaki izlenimlerini şöyle açıklamıştır:

“Bende bıraktığı izlenim odur ki; birkere Sayın KORUTÜRK demokratik parlamenter sisteme gönülden inanmış, onun yürütülmesi için gayretlerini bu noktada toplamış ve bunun gereğini yerine getirmiş Cumhurbaşkanları’ndan bir tanesidir. Protokola ve zaman mefhumuna çok riayet eden ve o zaman içerisinde işlerin bitirilmesini arzulayan bir yapıya sahipti. Bunu şuradan esinlenerek söylüyorum. Milli Güvenlik Kurulu toplantılarında takdimler muayyen sürelerle çerçevesizdir. Her takdimci o saat içerisinde takdimini yapmak zorundadır. Görüşmeler içinde bir zaman ayrılmıştır. O zaman aşıldığında sıkılmaya başladılar ve bazan da bunu dile getirirdi. Bu konuda çok hassastı . Prensiplerine sıkı sıkıya bağlı bir Cumhurbaşkanı idi. Rahmetliyi minnetle ve şükranla anıyorum. Toprağında rahat uyusun.¹⁴⁶”

¹⁴⁵ TRT Arşiv Kaseti

¹⁴⁶ TRT Arşiv Kaseti

SONUÇ

Türkiye Cumhuriyeti'nin VI. Cumhurbaşkanı Fahri S. KORUTÜRK'ün hayatını incelediğimiz bu çalışmamızda, tarih içindeki konumu ve önemi değerlendirilmiştir.

KORUTÜRK'ün askeri öğrencilik dönemi, Osmanlı Devleti'nin çöküş, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş öncesi aşamalarının yaşandığı aynı zamanda Birinci Dünya Savaşı'nın tüm hararetiyle cereyan ettiği yıllara rastlamaktadır. Cumhuriyet Dönemi'nin ilk Deniz Subayları'ndan olan KORUTÜRK, 1923 yılında Deniz Harp Okulu'ndan mezun olmuştur. Çeşitli gemi görevlerinden sonra, kazandığı Deniz Harp Akademisi'ni, 1933 yılında Kurmay Yüzbaşı olarak birincilikle bitirmiştir. Muhtelif gemi ve karargah görevleri ile Roma ve Berlin Deniz Ataşelikleri'nde bulunmuştur. 1950 yılında Tuğamiral, 1953 yılında Tümamiral, 1956 yılında Koramiral ve 1959 yılında Oramiralliğe yükselen KORUTÜRK; mesleğinin en üst makamına ulaşmış, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı yapmıştır.

Atatürk ilkelerinin gerçek koruyucusu KORUTÜRK, üstün dirayeti, askeri sevk ve idaresi, denizcilikteki yüksek bilgisi ile ideal bir komutan olarak kendisine verilen bütün görevleri zevkle, heyecanla yapmış ve emrine verilmiş olan insanlara örnek olmuştur. KORUTÜRK, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı görevinde üç yıldan fazla hizmet etmiştir. Bu görevi sırasında, Deniz Kuvvetlerimize en son ve modern çağımızın gereklerine uyularak vurucu gücü yüksek ve manevra olanağı geniş harp gemileri satın alınmış ve bunlarla Deniz Kuvvetlerimiz güçlendirilmiştir.

27 Mayıs 1960'da Silahlı Kuvvetler'in ülke yönetimine el koymasından sonra kurulan Devrim Hükümeti'nin gördüğü lüzum üzerine Moskova Büyükelçiliği'ne getirilen KORUTÜRK, askerlikten emekliye ayrılmıştır. 1964'te Madrid Büyükelçiliği'ne atanmış ancak göreve başlamayarak merkezde kalmıştır. 1965 yılında Dışişleri Bakanlığı'ndaki görevinden kendi isteğiyle emekliye ayrılmıştır.

1968 yılında Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay tarafından Cumhuriyet Senatosu Üyeliği'ne atanmış ve 1973'te görev süresi dolan Sunay'ın ardından Türkiye Cumhuriyeti'nin VI. Cumhurbaşkanlığı'na seçilmiştir.

KORUTÜRK, hakim karakter olarak fevkalade ciddi, ağırbaşlı, çok dürüst herşeyi iyice incelemeyen, bir konu üzerinde iyi hazırlanmadan herhangi bir karar almayan, temkinli, Hukuk Devleti ilkesine içten inanmış, Demokratik ve Laik Cumhuriyet'e ve Anayasa'ya çok bağlı bir Cumhurbaşkanı idi. Okumayı çok seven, memleketin reformlarla kalkınacağına inanan basiretli ve ileri görüşlü, laik anlayışlı, demokrat, barışçı , uzlaştırıcı, milliyetçi ve insancıl... bir kelime ile Büyük Ata'nın izinde yürüyen güvenilir devlet adamı ve önderdi.

KORUTÜRK'ün, Teğmenliği'nden itibaren 37 yılı askeri hizmetlerde , 5 yılı Büyükelçilik'te, 5 yılı Cumhuriyet Senatosu Üyeliği'nde ve 7 yılı ise Cumhurbaşkanlığı'nda geçmiştir. Mizaç itibariyle “konuşmayı az” fakat “hizmet etmeği çok” şiar edinmiş KORUTÜRK, yarım asırdan fazla devlet hizmetinde çalışmıştır.

Üstün insan ve devlet adamı, Deniz Kuvvetleri Eski Komutanı, VI. Cumhurbaşkanımız Fahri S. KORUTÜRK'ün hayatını bir bütün olarak inceleyip, Türk Tarihi içindeki değerini ortaya koymak ve gelecek nesillere örnek olmasını sağlamak maksadıyla bu monografi hazırlanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA

I. İNCELEMELER, ARAŞTIRMALAR VE YAYINLAR

- **Anıt-Kabir Özel Defteri**, Cilt 6 ve Cilt 9, Ankara, 2001 (yazar yok.)
- ARCAYÜREK Cüneyt, **Demokrasinin Sonbaharı (1977-1980)**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1985
- ARMANOĞLU Fahir, **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Cilt-I: 1914-1980, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1994
- ATALAY Mustafa, **Fahri KORUTÜRK ve Hayatı**, Ankara, Halkevleri Kültür Vakfı Basımevi, 1974
- **Cumhurbaşkanı Fahri S. KORUTÜRK'ün Söylev ve Demeçleri-I, II ve III** (6 Nisan 1973 ile 6 Nisan 1980 arası), Ankara, Başbakanlık Basımevi (yazar yok.)
- ÇOKER Fahri, **Bahriyemizin Yakın Tarihinden Kesitler**, Ankara, Dz.K.K. Karagah Basımevi, 1994
- ÇOKER Fahri, **Deniz Harp Okulumuz-1773**, Dz. K. K.lığı yayınları, 6.Baskı, Ankara, 2000
- ÇOKER Fahri, **Türk Parlamento Tarihi**, Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri II.Cilt (1966-1980), Ankara, TBMM Vakfı Yayınları, s.765
- **Dumlupınar Şehitleri**, 4 Nisan 1953'ün Hazin Hatırası, Deniz Basımevi, İstanbul (yazar yok.)
- EVLİYAGİL Necdet, **ÇANKAYA**, Ajans Türk Matbaacılık Sanayii A.Ş., Ankara, 1986
- KORUTÜRK Fahri, **Skagerrak Deniz Muharebesi Hakkında Bir Konferans**, İstanbul, Deniz Matbaası, 1937
- MERAY Seha L. ve OLCAY Osman, **Montreux Boğazlar Konferansı, Tutanaklar Belgeler**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1976
- ÖZDEMİR Hikmet, **Çağdaş Türkiye 1908-1980, Siyasi Tarih (1960-1980)**, İstanbul, Cem Yayınevi, Temmuz 1997
- ÖZDEMİR Hikmet, **Ordunun Olağandışı Rolü**, İstanbul, İz Yayıncılık, İstanbul, 1994
- ÖZTÜRK Kazım (haz.), **Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 23 Nisan 1920-14 Ekim 1973**, Ankara, Önder Matbaa, 1973

- **Türk Silahlı Kuvvetleri General ve Amiralleri Albümü 1923-2000**, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 2001 (yazar yok.)
- **Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi**, İstanbul, Anadolu Yayıncılık (yazar yok.)
- YAVUZALP Ercüment, **Liderlerimiz ve Dış Politika**, Ankara, Bilgi Yayınevi, Eylül 1996
- YAZICI Mustafa, **Oğuzhandan KORUTÜRK'e Kadar Devlet ve Hükümet Başkanları ile Mehmetçik**, Ankara
- YILMAZ Veli, **Siyasi Tarih**, İstanbul, Harp Akademileri Basımevi, Mayıs 1998

II. GAZETELER VE DERGİLER

- **Cumhuriyet Gazetesi**
- **Deniz Kuvvetleri Dergisi**, Ekim 1987 Eki, Ankara, Dz. K. K. Karargah Basımevi, 1987
- **Hürriyet Gazetesi**
- **Milliyet Gazetesi**
- **Parlamento Dergisi**, Ekim 1987 Sayı 36, Ankara, Seldem Ofset, 1987

III. ARŞİVLER

- Dz. K. K.lığı, **Personel Başkanlığı, Basım Yayım ve Müzeler Şube Müdürlüğü Arşivi**, (KORUTÜRK'ün Askeri Hayatı Görev Safahatı)
- **TRT Arşiv Kaseti**, VI.Cumhurbaşkanı Fahri S. KORUTÜRK, Ankara, 1987
- **Meclis Arşivi, Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergileri**, 9, 10, 11ve 12 nci Toplantı Yılları (01 Kasım 1970 ile 24 Ekim 1973 tarihleri arası)

IV. İNTERNET

- www.biyografi.net
- www.kultur.gov.tr

V. İKİLİ GÖRÜŞME

EKLER

EK 1

KORUTÜK'ün Harp Okuluna geçişindeki sınıf mevcudu¹

Harbiye sınıfına geçişleri : 1 Eylül 1921

Sıbyan çıkışları (Mühendis) : 1 Mart 1923

GÜVERTE SINIFI :

Adı, baba adı	Memleketi	Son rütbesine nasbı	Bahriyeden ayrılışı
Şerafettin, Mehmet Fuat	Trabzon	Üsteğmen, 1/9/1924	Ölüm, 7/4/1928
Ali Fırat UZGÖREN, Mustafa	Karamürsel	*Tümamiral, 30/8/1955	Emekli, 2/8/1960
El-Fahri KORUTÜRK, O.Sabit	Ayasofya	*Oramiral, 30/8/1958	Emekli, 27/8/1960 (1)
Ahmet Zeki ÖZAK, Ali	Kasımpaşa	*Oramiral, 30/8/1960	Emekli, 19/5/1961 (2)
İbrahim Aziz ULUSAN, Hayri	Kasımpaşa	*Koramiral, 30/8/1956	Emekli, 2/8/1960 (3)
Bekir Sıtkı KURUNER, İ.Hakkı	Kadıköy	Önyüzbaşı, 30/8/1936	İstifa, 10/4/1939 (4)
Mehmet Asım ŞİNIK, Samih	Zeyrek	*Tuğamiral, 30/8/1957	Emekli, 2/8/1960
Mehmet Emin İLKER, Nazmi	Samatya	*Tümamiral, 30/8/1959	Emekli, 23/7/1961 (5)
Tevfik SAMURKAŞ, Rifat	K.M.Paşa	*Tümamiral, 30/8/1958	Emekli, 2/8/1960
Mehmet Necdet, Salih	Beşiktaş	Üsteğmen, 1/9/1924	Ölüm, 3/11/1927
Sadettin KURSAN, Neş'et	Üsküdar	Albay, 30/8/1947	Emekli, 14/7/1959
H.Muhtar VAROĞLU, Hurşit	Çengelköy	Kd.Yarbay, 30/8/1950	Emekli, 28/10/1951 (6)
Cemalattin İKİZALP, Osman	Beşiktaş	Albay, 30/8/1952	Emekli, 20/8/1960 (7)
Celalattin İSEN, Haydar	İzmir	Kd.Yarbay, 30/6/1950	Emekli, 2/11/1950
M.Mahlis GÜREMEN, Fehmi	Üsküdar	Tümamiral, 30/8/1959	Emekli, 23/6/1961
Mehmet Rüştü, Hakkı	Nişantaşı	Üsteğmen, 1/9/1924	Emekli, 19/2/1930
İbrahim Ethem, Ömer Lütfi	Eyüp	Yüzbaşı, 30/8/1930	Emekli, 29/6/1934
Kemalattin AZGUN, İbrahim	Kapandakık	Albay, 30/8/1947	Emekli, 24/11/1952
Osman Nuri, Mehmet Piri	Üsküdar	Üsteğmen, 1/9/1924	Emekli, 26/10/1927
Mehmet Burhanettin, M.Cemal	Aydın	Üsteğmen, 1/9/1924	Emekli, 6/10/1927
Mehmet Emin GÜRDEL, Mustafa	Beyazıt	Albay, 30/8/1947	Emekli, 31/5/1951
Burhanettin ÇANDARLI, Aziz	Kumkapı	Albay, 30/8/1947	Emekli, 14/7/1959
M.Kemalattin GÜRSON, Hakkı	Fatih	Önyüzbaşı, 30/8/1937	Ölüm, 12/1/1938 (8)
Mehmet Naci, İsmail Hakkı	İzmir	Üsteğmen, 1/9/1924	Hv.K.Nak., 30/7/1928 (9)
Ali Seyfettin KAYIPOĞLU, M.Nuri	Beşiktaş	Üsteğmen, 1/9/1924	Hv.K.Nak., 30/7/1928 (10)
Ali Tark KONA, Hakkı	Kızıltoprak	Albay, 30/8/1947	Emekli, 28/10/1951
Ömer Zeki BELGİN, İsmail	Galata	Üsteğmen, 1/9/1924	Hv.K.Nak., 30/7/1928 (11)
Vasif, Hikmet	Kadıköy	Üsteğmen, 1/9/1924	Emekli, 14/7/1926 (8)

MAKİNE SINIFI :

Cevdet MUTUK, Rasim	Mürette	Tuğamiral, 30/8/1955	Emekli, 6/7/1957 (12)
Nurettin TESAR, Hakkı	Fatih	Üsteğmen, 1/9/1924	Hv.K.Nak., 30/7/1928 (13)
Kâzım İLDAŞ, İsmail	Eyüp	Üsteğmen, 1/9/1924	Hv.K.Nak., 30/7/1928 (14)
Kâzım MERİÇ, Mustafa	Beykoz	Tuğamiral, 30/8/1953	Emekli, 20/3/1954 (15)
İsmail KARAMAN, H.Mehmet	Bursa	Albay, 30/8/1949	Emekli, 28/10/1951 (16)
Kemalattin AKMAN, Ahmet	Kadıköy	Önyüzbaşı, 30/8/1936	İstifa, 11/4/1938 (17)
Necati GÖKÇEN, Hayri	Fatih	Albay, 30/8/1947	Emekli, 24/2/1953
Feyyaz ARICA, Hakkı	Eyüp	Kd.Yarbay, 30/6/1950	Emekli, 9/3/1951 (8)
Ali Tacettin BAYSAL, İbrahim	R.Hisar	Albay, 30/8/1948	Emekli, 20/8/1960 (18)
M.Cemil OMAÇ, M.Emin	Kasımpaşa	Albay, 30/8/1947	Emekli, 23/12/1950
Osman Hıfzı DİM, Ahmet Ziya	Sarıçane	Üsteğmen, 1/9/1924	Hv.K.Nakil, 30/7/1928 (19)
Mehmet İrfan ARUN, M.Rüştü	Eyüp	Albay, 30/8/1947	Emekli, 26/3/1951
Yusuf Ziya AKMAN, Refik	Kasımpaşa	Albay, 30/8/1949	Emekli, 27/10/1951 (20)
Ulvi KAYAGÜNDÜZ, M.Nazif	Ayazpaşa	Albay, 30/8/1947	Emekli, 10/9/1953

¹ Fahri Çoker, Deniz Harp Okulumuz-1773, Dz. K. K.lığı yayınları, 6.Baskı, Ankara, 2000, s.II-97-98

1 Numaralı Ekin 2. Sayfası

Adı, baba adı	Memleketi	Son rütbesine nasbı	Bahriyeden ayrılışı
Alâettin GÜVEN, İsmail	K.M.Paşa	Yarbay, 30/8/1944	Ölüm, 18/3/1946
Ahmet Cemil ERSU, M.Ali	Gedikpaşa	Albay, 30/8/1947	Emekli, 22/7/1952
Ali Seyfettin GÖNENÇ, Selâhatin	Aksaray	Albay, 30/8/1948	Emekli, 6/7/1957 (21)
Mehmet Lütfi, Ziya	Kasımpaşa	Üsteğmen, 1/9/1924	Şehit, 23/8/1926 (22)
Mesrur GÜLEY, Asaf	Gedikpaşa	Önyüzbaşı, 30/8/1937	İstifa, 27/7/1938
Nihat, Asım	Büyükdere	Teğmen, 1/3/1923	Emekli, 22/8/1923 (23)
Nazmi, M.Hilmi	Fatih	Teğmen, 1/3/1923	Emekli, 22/8/1923
H.Avni, İbrahim	Aksaray	Teğmen, 1/3/1923	Emekli, 22/8/1923
A.Refik, H.Halit	Üsküdar	Teğmen, 1/3/1923	Emekli, 22/8/1923
Naci, Seyfettin	Şehzadebaşı	Teğmen, 1/3/1923	Emekli, 22/8/1923
İ.Ekrem, O.Ferit	Üsküdar	Teğmen, 1/3/1923	Emekli, 22/8/1923

İNŞAİYE SINIFI :

M.Celâlettin GÖZEN, Haşim	Kasımpaşa	Önyüzbaşı, 30/8/1936	İstifa, 27/7/1938
Saim ERKSON, Şaban	Cibali	Albay, 30/8/1948	Emekli, 20/8/1960
M.Kemalettin BENER, M.Emin	Aksaray	Albay, 30/8/1949	Emekli, 16/3/1954

- (1) Hayat hikâyesi için Bk. III.Bölüm, Cumhuriyetçikan, s.9.
 - (2) Hayat hikâyesi için Bk. III.Bölüm, Deniz Kuvvetleri Komutanları, s.99.
 - (3) 27/8/1956 - 28/8/1958 arası Donanma Komutanlığı yapmıştır. Emekliye ayrıldıktan sonra rütbesi Danıştay kararıyla (Oraniral) fiğe-yükseltilmiştir.
 - (4) 4/8/1930 tarihinde (Harp Sanayii) sınıfına ayrılmış sonrasında Kimya öğrenimi yaparak (KİMYAGER) sınıfına nakledilmiştir.
 - (5) 22/6/1960 - 23/6/1961 arası Donanma Komutanlığı yapmıştır.
 - (6) 17/2/1937 tarihinde (Harita) sınıfına ayrılmıştır.
 - (7) 26/7/1931 tarihinde (Harp Sanayii) sınıfına ayrılmıştır.
 - (8) 26/7/1931 tarihinde (Harp Sanayii) sınıfına ayrılmış, sağlık durumu dolayısıyla 28/2/1935 tarihinde (Levazım) sınıfına nakledilmiştir.
 - (9) 1925 - 1926 döneminde İzmir Hava Okulundan diploma almış ve havacı olarak Hava Kuvvetlerine, kesin nakli yapılmıştır. Binbaş rütbesiyle 14/5/1933 tarihinde emekliye ayrılmıştır.
 - (10) Aynı şekilde Hava Kuvvetlerine kesin nakli yapılmış, Albay rütbesiyle 12/2/1950 tarihinde emekliye ayrılmıştır.
 - (11) Aynı şekilde Hava Kuvvetlerine kesin nakli yapılmış, sonrasında Personel sınıfına ayrılarak Hv.Per.Tuğgeneral rütbesiyle 2/8/1960 tarihinde emekliye ayrılmıştır.
 - (12) Yüksek Mühendislik öğrenimi için Almanya'ya gönderilmesi itibarıyla 25/8/1930 tarihinde (Harp Sanayii) sınıfına ayrılmış öğrenim ve stajının sonunda 23/4/1941 tarihinde (Yüksek Mühendis) ünvanını almıştır.
 - (13) Deniz Havacısı iken Hava Kuvvetlerine nakledilmiştir. Albay olarak 8/12/1953 tarihinde emekliye ayrılmıştır.
 - (14) Deniz Havacısı iken Hava Kuvvetlerine nakledilmiştir. Albay olarak 14/9/1952 tarihinde emekliye ayrılmıştır.
 - (15) Emekliye ayrıldıktan sonra politisyana dahil olarak bir dönem Kocaeli Milletvekiliği yapmıştır. (1954 - 1957)
 - (16) 31/3/1947 tarihinde (Harp Sanayii) sınıfına ayrılmıştır.
 - (17) 10/2/1938 tarihinde (As.Öğretmen) sınıfına ayrılmıştır.
 - (18) 26/7/1931 tarihinde (Harp Sanayii) sınıfına ayrılmıştır.
 - (19) Deniz Havacısı iken Hava Kuvvetlerine nakledilmiştir. Albay olarak 31/8/1959 tarihinde emekliye ayrılmıştır.
 - (20) 26/7/1931 tarihinde (Harp Sanayii) sınıfına ayrılmıştır.
 - (21) 31/3/1947 tarihinde (Harp Sanayii) sınıfına ayrılmıştır.
 - (22) 1924'de (Deniz Havacılığı) na ayrıldı, Hava Kuvvetleri Mühendisliği emrinde iken İzmir'de Mersinli civarında yaptığı görev uçuşunda düşme sonucunda.
 - (23) Ünlü Futbolcu (Aslan Nihat) dr. Aslan Hikâmeti sonrasında soyadı olarak almıştır.
- EK NOT : Ünlü Karikatürist Rıfat Tahir BURAK ve Şair-Yazar Necip Fazıl KISAKÜREK, bu sınıftan olup BURAK 18/7/1920, KISAKÜREK 28/4/1921 de Okuldan ayrılmışlardır.

KORUTÜRK'ün Teğmen Rütbesiyle Yavuz gemisine atanması nedeniyle yazdığı bir hatırası²

Yazan : Fehri SABİT
Güverte Müh.

14 Temmuz 1339 (1923) senesinde on-beş arkadaşımınla Yavuz'a tayin olduğumu haber aldığım gün kendimi büyük bir sevinç içinde buldum. Bir defa olsun demirini değiştirmek nasip olmayan mektep sefinetine bir buçuk senelik deniz talebelik hayatını vakfetmiş genç bir mühendis için Yavuz'a tayin olunmak birtabi en büyük saadetti. Ümit ve hevesle gemiye geldim. Fakat ilk intibalar bu ümidin bir hakikat sahasına vararak genişlemek, kuvvetlenmek ihtimallerini muakkat bir zaman için söndürdü. O intibalar şimdi şöyle hatırlıyorum:

Gemide herkesin ilk düşüneceği şey testişti. Faaliyet ve hareket bu düşüncenin gerisinde kalıyordu. Her tarafta hali bir ada ıssızlığı vardı. Zırh güvertenin üstü bir yangın enkazını, facia görmüş bir memleket harabesini hatırlatıyordu. Baş tarafta bazen gözükken tek tük asker , o kısmın yegane hayat nişanesi ad olunuyordu. En suda ihtiyaçtan en mübrem , en kati ihtiyaçlara kadar temin edilebilenin hangisi olduğu bugün tahassur etmek imkansızdır. Hülasa; Yavuz her cihetle metruk, mensi bir diyardı. Buraya tayin olunan kimselerin adeta feragati nefisiyeye alıştırmak üzere gönderilmiş olduğu zannediliyordu. Bütün bunlar hakikat ve hayatta henüz karşılaşılan biz gençlerin ümitlerini sarsmak için kafi birer sebep olabiliyordu hamdolsun bu böyle olmadı.

Üçüncü Kaptan Yahya Efendi bize bir senelik mühendislik mesaisini muhteyi bir program okuduktan sonradır ki kimsesiz, metruk yetim duran bu büyük Yavuz içinde atıl kalmayacağımızı, bir faaliyet unsuru

Yavuz Gemisine Atanması Nedeniyle Yazdığı Bir Hatırası

olacağımızı düşündüm. Talebelikten, deniz talebeliğine; deniz talebeliğinden, mühendisliğe atılan ve bugün sarsılmak üzere bulunan ümitlerimi sağlam ve kavi bir halde gördüm. Program şu mevad ihtiva ediyordu:

Üç ay gemi dersleri topçuluk; Bir buçuk ay torpido; Bir buçuk ay işaret, birbuçuk ay makine; birbuçuk ay seyir, birbuçuk ay elektrik, birbuçuk ay yelken idaresi, sitembot idaresi, ameli gemicilik...

Her gün sabahları birbuçuk, iki saat gemiyi geziyorduk. Her bölmede, her güvertede hayretli çalıp bir çok şeyler buluyordum. Birinci zabıt Yahya Efendi evvela resimler üzerinde izahat veriliyordu, sonra fenerlerle bir fikir peydah ettiğimiz bölmeleri geziyor tatbikatta bulunuyorduk. Bir resim, bir tarih hiç bir zaman (göz)ün verdiği iltisap ve vakuf kuvvetini temin edemiyor. Bir harp sefinetinin kağıdaki şeklini, bir hoca takririndeki mahiyetini senelerce görmüş ve tecessüm ettirmiş olduğum halde bugün bir saatlik müşahade ve terkiik bana en doğru en tamam bir tarzda malumat temin etti. Geminin dahili teşkilatı bölme tertibatı, tecavüz ve müdafaa kuvvetleri, hududu pek geniş olan son sen tarakkıyatının tatbiki'ne istimali, hülasa bir harp gemisinin harp kıfayeti hakkında bugün hamdolsun gözümle görerek elimle tutarak bir fikir peydah etmiş bulunuyorum. Mesteğime manen sahip olmanın güçlüğü faaliyet ve saide benim için en birinci en müessir bir teşvik saiti oluyordu. Badel zeval top talimlerine devam ediyorduk. Bugün deniz harplerinin nihayet 20 dk. zarfında galip ve mağlubu tefrik ettiği müslim bir hakikattir. Memleketin şan ve şerefi, hayat ve mukadderatı bu 20 dk.lık zaman

² Deniz Kuvvetleri Dergisi, Ekim 1987 Eki, s.41-46

2 Numaralı Ekin 2. Sayfası

içindeya şa şa'lı bir zafere ya da feci bir akibe varmaktadır. Sulhi devresi bu 20 dk.lık hayatı imtihanın uzun geniş bir mesai zamanıdır. Sulhi'te en çok en iyi talim yapanın harp'te en iyi en mükemmel zafere sahip olacağından şüphle yoktur.

Bu düşüncelere iman ettiğimizdendirki top talimlerini her gün ciddi ve devamlı bir sai ile efendi kaptanın dahi takdir ve tebriki-ne mazhar bir dereceye gelmişti.

8,8 cm.lik top talimatnamesi namı ile vücuda getirdiğimiz notlar bu talimlerden istintaç edilmiştir.Gemide meşgul olacak çok şeyler buluyorduk. İşaret zabiti Yüzbaşı Avni Efendi faaliyete müstak olan mühendis arkadaşlarımızı günün boş saatlerinde istifadeli bir tarzda meşgul ediyordu. Bu gün kemali cesaretle söylüyorumki 7,5 senelik bir bahriye talebesi olduğum halde yelkenli bir filikanın sevk ve idaresini bilfiil yüzbaşı Avni Efendi gelinceye kadar kimseden görmedim. Bu noksanı Yavuz'da bertaraf etmekle kısmen muaffak olduğum içindir'ki tam bir zabıt olabilmek için omuzlarımda duran yüklerden birinin kalktuğunu hissederek memnunum.

Adadaki hayatıma bu tarzda devam etmekte iken geminin raspasına ve boyasına karar verildi. Efendi Kaptan asker yokluğundan mevcut zabitanın ve mühendisinin hamiyetliden emin bir halde gemi mürettehatını bu işe davet etti. Arkadaşlarım ve ben bir günün yemek saatleri müstesna bütün zamanını raspa'ya ve boya'ya vakfettik. Millet'in çok zamandan beri bacasından duman çıkan bir Türk teknesine olan iştiyak ve tahassürü faaliyetimize kuvvet veriyordu. Yoruluyorduk, mecalsiz kaldığımız anlar oluyordu, fakat geminin işi bitmiyordu. Şerefimizi, istiklalimizi bütün kudret mevcudiyetimizi renginde bulduğumuz şanlı sancağımızı görmekten senelerden beri mahrum İstanbul halkına gemimizin gönderinde bu kutsi manzarayı gösterebilmek için çalışmak lazım geliyordu. Çalışıyorduk bütün çetin ve müblik işler hep bu ulvi düşüncelerden mülhem olarak yapıyordu nihayet bir gün geldi'ki ferdasında içinde bulunduğum bir harp

gemisinin demiri kalkacaktı. O geceyi ertesi günün merakı ile hūlya içinde geçirdim. Sabahleyin güneş arz üzerinde henüz kimseyi görmediği bir zamanda faaliyete başladı. Yedek çeken gemiye, bir tel yuma verecektik yuma, iskeleden kurt ağzından içeri alınacak, omuzluktaki babalara bağlanacaktı. Mesele basitti. Mektebi Balıriyenin dersanesini tahayyül ettim. Gemicilik notlarını düşündüm. Bir karamusal ameliyatını göz önüne getirdim. Yarım sahifenin içinde sancak'tan alınır, iskeleden verilir, bağlanır, Fora olunur demekle biten bu koskoca işin yanında bu bizim dakikalarca, meşgul olduğumuz tel yuma ne hiçten bir ameliyatı... Halbuki Yuma'yi 10 asker taşıyor, 5 asker volta ediyor, 3 asker çuma'ları mürsile ediyordu. Ancak edebiliyordu. Yasıtasızlığı asker'in acemiliği gibi lehte düşündüğüm bir çok şeylere rağmen sıralarda okuduğum nazari gemiciliği kağıtlara terk edip büsbütün hayka olan ameliyata ehemmiyet atfetmeğe karar verdim... Yedek halat hazırlandı.Fakat (Melyos)'a bizim halat verilemedi. Bilakis yedek çeken gemi harp gemisine yuma'sını vermek şerefini aldı.

Dört teqrini evvel Perşembe günü saat 8'de Yavuz hareket etti. Bir senelik misafiretten sonra ada'ya, ada sularına uzun bir veda selamı gönderildi. Etraf bir iki dakika bu selamla çınladı durdu. Bu ses, üç senelik sükut ve esarettten sonra çıkan ilk hayat nişanesi idi. Bu sesle biz Türk gemicilerini en rakik, en hissi yerinden titreten bir bahse bedel mevt vardı.

Yedekte çeken ve çekilen için dümen tutmak mühim mesele idi. Ne boşa, sancağa iskeleye gelmesi için iki işaretçi marifeti ile kumanda ediliyordu. Gemi tahminen iki, iki bir çeyrek mil süratle seyrediyordu. Yol-da muhtelif seyir mumareseleri yaptık. Bils arıza Moda önüne geldik. Ve onbir kulaç hattına iskele demiri funda edildi. Hareketten itibaren 8,30 saat geçmişti.

Gelip geçen vapurlardan yükselen avazei serur'lar uzak yakın sahillerden gösterilen şevk ve tezahüratla kahraman seçiğ fakat pek binasip olan Türk milletinin kalbinde

2 Numaralı Ekin 3. Sayfası

Bahriye'ye ve bahriyelilere karşı nasıl derin bir muhabbet kaynadığını en hariz bir tarzda ifade etmek mümkündür. Gemiye ziyarete koşan en yüksek zevattan en temiz en saf halka kadar bütün milletin ruhuna derin bir emir ve itimat, geniş bir fahrsürür verebildiğimizi görerek günlerce bin türlü meşakkatle sarf edilen sa'nin mukafatını bulmuş olduk.

Moda'da 17 gün kaldı. Bu müddet zarfında boyada nakis kalmış yerleri imama çalışmak, mütemadiyen gelen ziyaretçileri gezdirmek gibi meşguliyetler bulduk. 20 teşrini evvel Cumartesi günü akşamı iskele bordasının boyasını ikmal ettikten sonra üç, beş arkadaş güvertede dolaşıyorduk kır taretler elektrikle çevriliyordu büyük bir ihtişam ve heybetle duran muazzam toplarin böyle bir oyuncak gibi sancaktan iskeleye, iskeleden sancağa gelip gitmesini seyrediyorduk. Reşit Paşa uzaktan göründü hareket sevinci ile her kez bizi çekecek olan gemiyi hiç görmemiş gibi güverteye koştu.. Reşit Paşa bizim ilerimizde İstanbul tarafına demirledi. İnşasında tüccar ve yolcu gemisi olmaktan başka bir maksat gözetilmemiş olan bu teknenin talihinde en büyük Türk zırhlısını yedeklemek gibi şerefli bir hizmet gizliydi.

Bu gece hava poyrazdı. Reşit Paşa rüzgâra baş verdi biz bilakis keşişleme gibi bir kertede baş tutuyorduk. Şüphesiz burada bir akıntı vardı. Harp gemisinin tüccar gemilerine nazaran fazla olan kısmı maktusu bizi rüzgârdan ziyade akıntıya tabi kılıyordu. Lakin akıntıya baş vermek şu halde karayel-keşişleme gibi bir vaziyet almamız icab edecekti. Bunu halledemedim. 20 teşrini evvel Pazar sabahı (Gayret) vasıtası ile Reşit Paşa'ya sancaktan iskeleden iki adet (üç) burgatalık tel yuma verdik. Yumalar aykırı yeriliyor, kasalı çıma'lar Reşit Paşa'ya gönderiliyordu. Fakat onlarda kasalara itimat etmeyerek volta'ya lüzum görülüyordu.

Bizdeki çımalara gelince, bunlar sancak iskele omuzluklardaki babalara ve ihtiyaten daha geride mevcut ikinci babalara volta oluyordu. Burada bir mesele vardı. İkinci babalar tabiidirki birincilere muavenet etmesi

dolayısı ile manzumeye ithal olunuyordu. İlk babalara volta edilen kısım tamamen mulsile edildikten sonra, bu mulsile şüphesiz yedek kuvvetini birinci babalar üzerinde tevkif edecek ikincilere etmesine mani olacaktı. Yedek halatı yedek kuvveti ile gerilip şiklet voltaya çıktıktan sonra mulsile edilmek aksi taktirde ikincilerden hiç bir muavenet beklememek lazım gelirdi. Bu mütalaanın ne dereceye kadar doğru olduğunu mafeklerimin tasvibi veya ademi tasvibi bana bildirecektir. Arkasında (23 Bin) tonluk bir senifeli harbîyeyi çeken ve yedek için hiç bir hususi tertibi haiz olmayan Reşit Paşa dümen tutmak ve manevra yaptırmak hususunda şüphesiz muavenete muhtaç olmak lazım geliyordu.. Bunu teminon yedek gemisi sezar römorkörü ile yedekleniyordu. Bu ameliyat bittikten sonra 8,05'de hareket olundu...

8,40'da Ahırkapı Senerleri bordalandı.. Sarayburnuna kadar suhnetle geldik. Saray önünden itibaren İngiliz, Fransız, İtalyan Kruvazörleri tarafından selamlanıyorduk.. Boru ile askerle silah endazla selamlanıyorduk. Bu boruda, bu şimeli kemali hürmetle selam duran askerde hatıralarımızı mütarekesenerinin feci günlerine cezbeden garip bir halet vardı. O hatıralar'ki bu gün kalplerimizde ebedi bir yara gibi her an kanamaktadır. Fakat bu bahsi derinleştirmede bu gönüllüzlü elemle sızlatan günleri yad etmede ne mâna olabilir... Değilmi'ki dünkü mağrur, mütaahkim vaziyetten sonra bugün karşımızda itibar ve hürmetle eğilenler aynı kimselerdir. Buna mukabil her düşünceeden evvel senakâr olmak lazım gelir. Bizi selamlayanlara bizde güverteye askerlerimizi dizerek zabitanın münasip birer vaziyet alarak, bir düdükle muntazaman selam vererek mukabele ettik. Bu satırları kaydederken teşrifat ve merasim bahsinde mühtacı tenvir olduğum noktalar bulunduğunu anlıyorum..

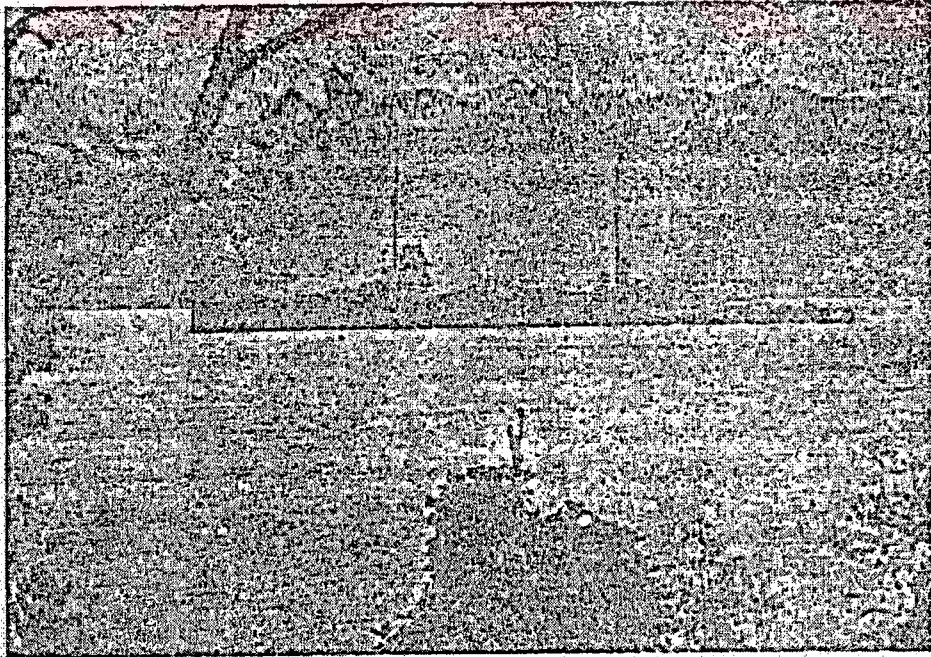
Kuzgunçuk önlerine kadar bila arıza, bir takım seyir mümareseleri yaparak geldik. Fakat Ortaköy iskelesi yakınında hiç bir şey görmeden ta adadan Bebek'e kadar geçip gidecek olan genç, tecrübesiz mühendislere Allah tarafından icad edildi. 10,35'de bütün

yedek halatları kesildi. Her türlü manevradan aciz gibi akıntıya tabi oldu.

Bir tehlike olma istidadında bulunan bu mesele süvari bey'in fevkalade ihtidal ve basiretleri ile hamdolsun bertaraf edildi. Vaka Reşit Paşa'da gemiler beyinde işarete memur arkadaşım mühendis Zeki Ali (Merhum Em.Oramiral Zeki ÖZAK) Efendi tarafından şöyle anlatıldı:

Reşit Paşa'yı yedekleyen Sezar ve Gayret-Gayret bilahare akıntıya mukabil ilave edilmiştir. Karşılarında demirli duran iki geminin evvela vasatından, bilahare iskelesinden ve nihayet tekrar vasatından geçmeyi münasip gördüler. Bu surede Reşit Paşa ve Yavuz evvela Sancağa bade iskeleye salmış bulundu. Gemileri tekrar sancağa saldırmaya çalışan Gayret ve Sezar iki geminin müthiş bir kıymet bulan ataletine ve keza gemileri şimdi iskeleye çevirmek isteyen akıntıya mukabele etmeye uğraşıyorlar. Bu mecmu kuvveti büyük bir zaviye ile Gayret'e veren tel yuma ervelden, tek kalan Sezar'ın yuması saniyen kesilmek üzere Reşit Paşa rehbersiz kalıyor. Bu hal büyük bir tehlikenin başlangıcı oluyor.

Sahille diğer bir sahil demek olan Yavuz'un arasına girmek ve marevreden mahrum kalmak tehlikeleri Reşit Paşa'yı ancak kendini kurtarmak heves ve mecburiyetine sokuyor, dümen sancakta tam yol tornahit Reşit Paşa tehlikeden kaçıyor. Adım adım azim bir tehlikenin yaklaştığını görüyoruz. Nihayet iskele yumasının Reşit Paşa babalarından kesilerek bütün azim sikletin sancaktaki yumaya bindiğini ve keza onunda Yavuz'un babalarından kesilerek geniş kamçılarla, kaza ve ölüm hudutları çizerek kurt ağzından aktığını görüyoruz. Baş üstü bir infilak akabini andırarak kadar sisli ve tuzlu bir hal alıyor bir kaç kişinin bu felakete kurban olduğunu düşünüyor ve merakla soruyorduk. Yanlız bir kişi yaralanmıştı. Bir çok arkadaşlarımın ve askerın baş ucundan geçen bu musibet ancak kamacı gediklişi Mehmet Efendiye tesadüf etmişti.. Gemi bütün yedek halatlarından mahrum bir halde akıntının eline düşmüştü buralarda sular çok derindi. Sahile 5-10 metre kalıncaya kadar yaklaşsak bile oturmak, bulmak ihtimalleri yoktu. Lakin arkamızda demirli duran bir gemiye sarılarak çarpılmak akıntının esiri olarak başı sahile bindirmek gibi tehlikeler vardı. İskandil bu kuvvetli akıntıda kesmiyordu. Her hal-

2 Numaralı Ekin 5. Sayfası

de denize açılmak ve ancak açıkta funda demir etmek münasip geliyordu. Reşit Paşa kurtulmuş ve bizden evvel demirlemişti... Ondan istifade edemezdik, Sezar, sadece Sezar kendi verdiği hatatla bizi yedekledi ve usulü dairesinde gemiyi sikleti ile ataletli ile, akıntısı ile birlikte denize açtı, demirledik 9 kilit kalıma verdik, zincir kırçama-paya dayandı buraya kadar bence şu netice-ler elde ediliyordu:-

1> Tereddüt herşeyde bilhassa denizde büyük bir tehlike menbağıdır. Reşit Paşa'nın rehberlerine kati bir cihet vermesi lazim gelirdi.

2> Bir tehlike karşısında sükuniyet ve isidal bulmalıdır. Aksi takdirde daha şiddetle yürür ve bir facia tevhit edebilir. Reşit Paşa, rehbersiz kaldıktan sonra manevradan aciz Yavuz'un uhde mesuliyetinden kurtulmuş sayılamazdı. Kendini kurtarmakla beraber Yavuz'u abramak onun vazifesi idi.

3> Bütün yanlış hareketler elde mevcut vesaitte ademi dikkatle daha çok hak ve noksan doğururlar. Tel yumaların muayenesi yapılmalı ve kuvveyi tahammülüyesi terkik olunmalıdır. Bunların fazla bir incirarla ifraz edecekleri yağlı hamil olup olmadıkları bu suretle telin bir an evvel kesilmesine sebeb olup olmayacakları bilinmelidir.

4> Mecburiyet olmadıkça askeri yedek hatatlarının rapt olduğunu yerini ilerisine geçmemek lazımdır.

5> Gemicilikte her türlü meziyete üstün tundaç olanı itidal, basiret, ve sürati intikal'dir.

23 Teşrin evvel Salı .. Provada melbüs, sancakta king leydi iskelede sezar, tahlisiye römorkörleri yedeğinde harekete hazırlan- dık. Buralar dakiler baştan, gemi baş omuz- luklarına, keçtan gemi keç omuzluklarına birer koltukla rapt olundu.. Bu koltukların prova tarafındaki tornistanda, keç tarafın- daki tornahit'te amir oluyordu. Ayrıca iki yuma ile römorkörler gemiye rapt olmuştu..

Bölüş tel yumasını bizim güvertede ihzar ettiğimiz yuma'ya kilitliyordu. Yedek ha- laları bu suretle itimam ediliyor, harekete hazır bulunuyorduk. Fakat, hayret.. İskele ırgadı işlemiyordu. Bir iki devir haybucü edildi, tekrar virasına çabıştırdık, zincir alın- mıyor, ırgad dönüyordu. Herşey tamandı

sitimveriliyor makine çalışıyor, zincir gelmi- yor, gelmiyordu.. Bunun üzerine karar ver- mek ve demiri başka bir vasıta ile kaldır- mak icab ediyordu. Muhtelif usuller mevzu bahis oluyordu. Ezcümle aşağıya kaydettiğim fikirler ileriye sürülüyordu.

1> İskele zincirini maça'ya vurup, geri- sini iskele dahilî loça'dan çaprazvari sacak ırgadına vurup oradan iskele zincirliğine akıtmaktı..

Bu vasattaki kaporta ve baba'ları para- lamak hatta sancak ırgadını dahi sakatlamak ihtimallerini davet ettiği içindir'ki kabul görmedim.

2> Sancak zincirini maça'ya vurup zin- cirlikten zincir çıkarmak, maça gerisinden bir kilit fora edip, zinciri sancak loçasından dışarı iskele loçasından içeri almak ve keza iskele zincirinden bir kilit fora edip sancak zincirini buna rapt etmek ve demiri sancak ırgadı ile kaldırmaktı. Bu elimizdeki noksan vasıtalarla, acemi askerle en geç, en güç ve bilhassa en sonra müracaat olunacak fikirdi. Saniiyen Bebek'te sancak demiri funda edi- leceği için bu hususta ayrıca ameliyat ya- pılmasını icab ettiriyordu.

3> Bir manişka donatmak ve donanımı tramola ede ede zinciri vira etmek ve demiri kaldırmaktı. Bu usul sade idi. Fakat gemide mevcut en büyük manişka palanga'nın yede- ği azami tel halat bu akıntılı yerde demiri kaldıracak kadar bize himat vermiyordu.

4> Donuz urnağı maça'ya yakın bir yerden zincir'e vurmak ve gerisindeki bir tel yuma'yı iskele ırgadından doluşturup vasat- takî tel ırgadına vermektir.. Bu münasip görüldü, tasbik edildi. Tel ırgada hareket verildi. Zincir geliyordu, gelecekti. Lakin bu usulde aynen manişka donanımında melhus tehlikeden varesse ad olunamazdı. Bir kaza tevhit etmesi yüzde seksen'di.

5> En son fikir, iskele zincirliğinde mev- cut zinciri güverteye çıkartmak, keza sancak zincirini de sancak ırgadında fora edip ev- yelki zinciri bu ırgattan doluşturup iskele zincirliğine vermektir. Bu suretle iskele zin- cirini vira etmek için iskele ırgadı bir ayak torno vazifesi görüyordu. Ve zincir sancak ırgadı ile alınmıyordu.

Lakin bu ameliyatta bazı müşkülât belirmeye başladı. Sancak ırgadından zin-

2 Numaralı Ekin 6. Sayfası

cir fora edilemiyordu, korkuluk bu zincirin ırgattan aşırılmasını vehleten men ediyordu, bu sökülmeğe icab ediyordu saplamaları kesmek çekiç, anahtar oynamayan dar bir yerde çalışmak lazım geliyordu. Bu bizi çok uğraştırırdı. Nihayet arkadaşım Zeki Ömer (Ömer Zeki Belgin Üçm. İken Hava Kuvvetlerine naklolmuş. Tuğ Generalken 2.8.1960 tarihinde emekli olmuştur) Efendi'nin birden aklına zincir baklalarını yan yaparak korkuluğu aşırma fikri geldi, bu pek muafikti şu suretle bu usullün icab ettirdiği ameliyat İmam ediliyordu. Lambalar yakılmış ve elektrik ziyası altında bu işe devam olunmuştu. Fikri, bedeni büyük bir faaliyetle geçen bir günün bütün mesaini bu çökten gelmiş geceye devretmek zamanı gelmişti.

(İskele ırgadı hakkında bilahare tetkikat yapmak üzere şu sıralarda elde edilen neticeleri buraya kaydetmiyorum. Bilahare ırgadın kusurunu büyüklerden öğreneceğim).

24 Teşrin evvel Çarşamba sabahı

gölcük 29 100
22447 1st 10
gölcük 29 100
22447 1st 10
342 kadıköy 1255 22 10 1012

acile
sayın oramiral emir göksan deniz kuvvetleri komutanı gölcük köçerli

genç t c n yavuz'a uzun ömür vefatın dilvorum saygılarımla
fahri korutürk

mmmm

T.C.G. Yavuz Fırkateyni'nin Türk Donanmasına katılması nedeniyle 11 Ekim 1987 tarihinde Gölcük'te düzenlenen devir-teslim törenine davet edilen ancak bu törene katılmayan Fahri S.KORUTÜRK Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Emin GÜKSAN'ı bir telgraf göndermiştir.

"Genç TCG. Yavuz'a uzun ömür ve talih dileyen" bu telgraf KORUTÜRK'ün vefatından bir gün sonra Komutanımıza ulaşmıştır.

demir sancak ırgadı ile alındı. Demiri koparmak biraz müşkül oldu. 8.45'de hareket ettik provada melbüs, sancakta king leydi, iskelede sezar tahfisiye romorkörleri vardı. Yolda zincirler asri vaziyete ırcag edildi.

Bebek koyuna girdik iskele yakınında sancak demiri funda edildi. Melbüs ve Gayret bizi baştan kıçtan çekerek saldırdılar. Sahile muvazi bir vaziyet aldık. Zincir'e 8 kilit kalova verildi. Gemi pruvalardaki romorkörler vasıtası ile iskele baş omuzluğundan ve kıç'tan şamandıralara rapt edildi. Baş şamandıraya üç kıç şamandıraya 4 tel yuma verildi. Başta 11 kulaç kıç'ta 7,5 kulaç su vardı.

Boğazın bir çok yerinden sandallarla kıymetli gemilerini görmeye koşan kimselerin şevk ve süruru nihayetsizdi, bu umumi tezahüratın bu saf derin sevginin ne büyük, ne işler göreceğ bir kuvvet olabileceğini düşündüm. Mazide halde bu layımut muhabbetin cihan şumuf mucizelerini hatırladım. İstikbalden emin olmamakta bi nihaye bir manasızlık buldum.

EK 3

Kurmay Yüzbaşı KORUTÜRK'ün, Skagerrak Deniz Muharebesi hakkında vermiş olduğu konferans metinlerini içeren kitabının kapak sayfası³

³ KORUTÜRK, a.g.e

KORUTÜRK'ün, Ulu Önder ATATÜRK ile karşılaşmaları ve KORUTÜRK soyadını alması⁴

ATATÜRK'le Karşı Karşıya

Yazan : Fahri S. KORUTÜRK

1935 senesi ilkbahara girerken hayatımda ilk defa Ankara'ya gidiyordum. İstiklâl Harbinden sonra Ankara, Anadolu'nun ortasında bir efsane ve bir hayal şehri idi. I. Dünya Harbinin sonu, memleketin istilâsını (Askeri) Lise ve Harp Okulu çağının heyecanı ve idrâki içinde gördükten sonra, şimdi Cumhuriyetimizin 10. Yılına arkaya atmış bir Deniz Harp Akademisi mezunu olarak kendimi bahtiyar ve muhitimdeki insanları bahtiyar hissediyordum. Atatürk gençliğine emanet ettiği bütün inkılaplarını bitirmiş, bunların hepsinin üstünde her vatandaşta yakın mazinin mirası (Aşağılık duygusu) silinmiş milletin nefesine güveni yeniden kazanılmıştı. Kızılalarda (Bir Türk Cihana Bedeldir), Okullarda (Ne Mutlu Türküm Diyene) sözleri duvarlara asılmış ve bütün millete bu vecizelere yürekten bir iman belirmişti.

Deniz Harp Akademisi mezunu olmamıza rağmen Kurmay Subay olabilmek için o zamanki adıyla (Erkânıharbiyeyi Umumiye) de Karargâh stajı görmek ve Riyasetce Kurmaylığımızın tasdikî lâzım geliyordu. Biz Deniz Harp Akademisinin yetiştirdiği ilk Kurmay Subayları olacaktık. Erkânı Harbiyeyi Umumiye Reisi Mareşal Fevzi Çakmak ve İkinci Reis Orgeneral Asım Gündüz'dü. Ben, Müdürü Kur.Alb. Kemal Yaşınkılıç (sonradan Jandarma Genel K. Orgeneral) olan İstihbarat Şubesinde staj görüyordum. O tarihlerde İstihbarat Subayları dahil, askerlerin ecneblerle teması kesin olarak yasaktı. Sefaretteki resmi kabullere, Sefaret mensuplarının davetlerine gidemiyorduk. Fakat diğer taraftan devrimler arasında kadın'ın cemiyet içinde erkek ile eşit haklara kavuşması, sosyal hayata yeni bir hareket getirmiş Ankara'da muhtelif vesilelerle resmi ve hususî toplantılar, davetler, resmi kabul ve balolar tertibi âdet olmuştu.

Atatürk daima Halk arasında idi. Ona kır kahvelerinden, Halkevlerine, Ordu evlerinden Şehir Lokantalarına kadar her toplulukta tesadüf etmek mümkündü. Bu

halk içinde dolaşmak, ona devrimlerinin nasıl ve ne suretle yayılıp derinlere kök saldığı hakkında en isabetli müşahadeleri sağlıyordu. Atatürk halkla yaptığı bu temaslarda genç ihtiyar, kadın, erkek, seçtiği kimselere günün konuları hakkında sorular soruyor, aldığı cevapları hazır bulunanların sohbet konusu haline sokuyordu, sonunda istediği hedefi ve gayeyi açıklıyordu. Bu arada geçen esprileri, şakaları, takdirleri ve acı tenkitleri kulaktan kulağa etrafa yayılıyor, Atatürk'e tesadüf, hayranlıkla, merakla fakat itiraf olunmalıdır ki endişeli bir istekle aranılıyordu.

1935 senesi henüz evlenmemiştim. Bir Bayram arifesi idi, arkadaşlar İstanbul'a şuraya buraya dağılmışlardı, yalnızdım. O zamanlar Karpıç'ın şahsen idare ettiği Şehir Lokantasında yemek yemeği sonra da bir gece lokaline gitmeği istedim. Karpıç o tarihte diplomatlar dahil Ankara'nın en seçkin simalarının toplandığı bir lokanta idi. O akşam da her zamanki gibi kalabalık ve neş'eli idi. Dipte bir köşede sonradan Belçika Sefaretine mensup olduklarını öğrendiğim bir grupun gerisinde tek kişilik bir masa buldum ve genç bir Subayın yapacağı en sade siparişleri yaparak geleceklere beklemeye başladım. Aradan çok geçmeden Karpıç'ın yardımcısı Süreyya, telaşla yanıma geldi. Atatürk geliyor kendisine yer açmamız lâzım diyerek benim masamı büsbütün köşeye itti ve elindeki beyaz peynirle tek rakıyı masama bırakıp büyük sofrayı hazırlamaya koyuldu. Bir sefaret grubu ile Atatürk'ün geniş sofrası arasında bir köşeye sıkışmış olmayı oldukça yadırgadım. Bir ara lokantadan çıkmak mı yoksa oturup bu köşeden ilgi çekici simaları takip etmek mi daha iyi olur diye düşündüm. Henüz bir karara varmadan Atatürk kalabalık maitiyetiyle salonda görüldü. Herkes ayağa kalktı, artık bana kimsenin bakması, hesabımın görülmesi mümkün değildi. Tesadüf hükmünü icra edecekti.

Atatürk'ün sofrasında hatırlayabildiğime göre hemşireleri Makbule Hanım. Prof.

⁴ Necdet EVLİYAGİL, ÇANKAYA, Ajans Türk Matbaacılık Sanayii A.Ş., Ankara, 1986, s.90-93

4 Numaralı Ekin 2. Sayfası

Afet Hanım, Falih Rıfkı Atay'ın refikası ile bir milletvekilinin kızı olduğunu sonradan öğrendiğim bir genç hanımla devrin Bakanları, Büyükelçileri ve Milletvekilleri bulunuyordu. Ezcümle Dr. Tevfik Rüşti Aras, Şükrü Kaya, Şaffet Arıkan, Moskova Büyükelçisi Vasıf Çınar, Falih Rıfkı Atay dikkatimi çekiyordu. Bir müddet sonra farkettim ki Atatürk'ün masasındakiler bir kısmı açıkça bakarak bir kısmı belli etmeksizin gözleyerek hakkımda konuşuyorlardı. Evvelce o masada oturanların hiçbirisi ile tanışıklığım yoktu. Sivil giyiniyordum sigara içiyor ve sakın görünmeğe çalışıyordum. Fakat çok geçmeden Dr. Tevfik Rüşti Aras'ın Atatürk ile bir şey konuşarak üzerimde durmaları ve daha sonra Hariciye Vekilinin masama gelerek kendini takdim edip oturması, bende garip bir heyecan uyandırdı. Dr. Aras, Atatürk'ün sofradaki arkadaşlarına beni göstererek tanıyıp tanımadıklarını ve kim olabileceğimi tahmin ettiklerini sorduğunu, kimsenin beni tanımadığını fakat umumiyetle bir ecnebi olduğuma hükmettiklerini habuki, Atatürk'ün benim bir Türk genci olduğum intibamda bulunduğunu ve bunu öğrenmeye geldiğini söyledi. Hariciye Vekiline Erkânîharbiye İstübarat Şubesinde vazifeli bir Deniz Kurmay Stajyeri olduğunu anlattım. Dr. Tevfik Rüşti Aras beni tanımış olmaktan memnun olduğunu, Atatürk'ten işaret almadan lokantayı terketmememi söyleyerek yerine döndü. Müzik çalıyor dans etmek isteyen, istemeyen Gazi'yi yakından görebilmek için oyun bahanesiyle ortaya çıkıyor, masalar sandalyeler bozalıp doluyordu. Bütün bunların hemen hiçbirini göremiyor gibi idim. Zihnen Tevfik Rüşti Aras'ın söylediklerinden ve benim cevabımdan neler doğabileceğini çözmeye çalışıyordum. Fakat bu zihni çalışmalardan henüz bir netice çıkarmadan Atatürk'ün yerinden kalktığını ve ağır ağır adımlarla sofrasını dolayarak masama geldiğini ve çok kibar bir jestle güya oturması için yer ister gibi karşımda durduğunu gördüm. Milletçe hayranı olduğumuz harika insanla göz göze ve karşı karşıya idik. Bana oturmamı işaret ederek kendisi de oturdu:

"Bir Deniz Subayı olduğunuzu öğrenmekle çok memnun oldum. Arkadaşların da tahmin ettikleri gibi giyinişinizde hal ve hareketinizde bir ecnebiden hiç farkımız

yok. Yalnız masanızın sadeliği şüphe uyandırıyor. Onu tamamlayacağız. Bize kendinizi bir ecnebi olarak tanıatacağız. Söyleyiniz bakalım hangi yabancı dili biliyorsunuz ve Ankara'da ne maksatla bulunabilirsiniz."

Millî hudutlar dışında bulunup ecnebi dili üzerinde staj fırsatı bulamamıştım. Memleket içinde ecnebilerle temas yasak olduğundan bildiğim Almanca ve İngilizce, kitap okuyup tercüme yapmayı pek az geçiyordu. Fakat bu mazeretleri münakaşa etmek yeri ve zamanı değildi. Zati gayretlerime ilaveten Denizaltı Filosundaki ecnebi mütehassıslarla olan temaslarım, Dz. Harp Akademisindeki Alman Subaylarının senelerce yaptıkları takrir ve onlarla yapılan münakaşalardan kuvvet alarak ve o sıralarda Hükümetin Denizaltı gemisi satın almak hususundaki tasavvurlarını da hatırlayarak Atatürk'e:

"Türk Bahriyesine Denizaltı Gemisi satmak isteyen bir Hollanda Firmasının Mümessili olarak Ankara'da bulunabileceğimi ve Hollandalı olarak Almanca konuşmakta olduğumu iddia edebileceğimi söyledim."

"Güzel" dedi, "şimdi ben seni anlattığın gibi tanıyorum" diye ilâve ederek masasına geçti.

O gece Karpiç'ten çıktığımızda ortaklık ağarmaya başlamıştı. Bütün bir gece bir ecnebi hüviyeti içinde hakiki şahsiyetini gizlemek ve bu arada beliren çeşitli şüphe ve tereddütleri sükunetle savabilmek mücadelesini içinde geçmişti. Atatürk sofradaki arkadaşlarına evvelâ benim ecnebi olduğum yolunda yaptıkları tahminde haklı olduklarını söylemiş fakat masasının yanı başında hüviyeti meçhul bir yabancı oturtulmasına, hiç olmazsa kim ve neci olduğum bilinmemesine sinirlenmiş görünüyordu. Sorular soruşturmalar yapılıyor, sarıh bir netice alınmayınca bu hal ilgilileri kuşkulandırıyor nihayet ciddi tahkikat için benden hüviyet ve pasaport istenmesine kadar iş genişliyordu. Pasaportumun otelde olduğunu söylemem üzerine emniyet memurları tarafından lokantadan dışarı davet olunmuştu. Bir memur refakatinde masadan kalkarak lokantadan çıkıyordum ki Atatürk

4 Numaralı Ekin 3. Sayfası

müdahale ederek bir ecnebiye bu tarzda bir muamele yapılmasının pek kaba bir hareket olacağını ileri sürmüş kendisinin ve arkadaşlarının sofralarında konuşmalarda bu yabancıların hüviyetinin daha nazik bir şekilde ortaya çıkarılabileceğini söyleyerek beni karakola düşmekten alıkoymuştu. Böylece Gazi'nin masasına davet olunuyordum.

En büyük şansım sofrada ve ortalıkta iyi Almanca bilen bir kimse olmamasında idi. Atatürk'ün misafirleri arasında bulunan Milletvekillerinden birinin kızı Almanca tahsil ediyormuş. Bu genç kız keşfolunca ikimize yanyana sofranın ortasında yer verilmiş ve sağlı sollu soru yağmurları başlamıştı. Tercümanımın da benim gibi Almancası eksikti. Tuhafı şu ki ikimiz de birbirimizin bu dil bozukluğunu farkediyor fakat her ikimiz de bunu bir türlü açıklamıyorduk. Bana Türkçe sorularını tabii anlıyor onları cevaplandırmak için Almanca tercümesini bekliyor; verdiğim Almanca cevabın tercümanımın lisanıyla Türkçeye çevrilmesini duyunca etrafın itirazını ve şüphesini dağıtmak için Türkçe müdahale etmekten kendimi güç zapt ediyordum. Bu imtihan ne kadar sürdü bilmiyorum. Zaman oluyor Ankara'da hususi maksatla bulunduğum şüphesi galip gelerek derhal sofradan uzaklaştırılıp tekrar esaslı bir isticvaba sevk edilmem isteniyor, zaman oluyor, Atatürk'ün bulunduğu bir izah ile hava tekrar yumuşuyordu.

İçkiden ve bu münevver zümrenin ortasında oynamakta olduğum bu ağır oyunun yükünden artık bunalmışım. Bu defa Atatürk "Herr'e (Baya) bir soru da ben soracağım" diyerek bana o saate kadar sorulan soruların en ağırını tevcih etti:

"Biz Modern Türkiye'de bir takım inkılaplar yaptık. Batının Münevver Adamlarınca acaba bunların hangileri malumdur ve onlar en çok neyin üzerinde dururlar?" dedi.

Ve sonra yine kendisi sorunun ağırlığını hissederek:

"Meselâ Türkiye'de bir Harf İnkılabı yapılmıştır. Herr (Bay) bunun hakkında acaba ne düşünüyor." diye sorusunu da-
ralttı.

Konuşmalar günlük sohbet veya askerlik konuları dışına çıktıkça bu oyunun Alman dilinde idamesine imkân kalmaya-

caktı. Çok kısa cevap vermek lâzımdır.

"Türkler için olan faydasını ve zararını münakaşa edemeyeceğim. Fakat Lâtin harflerinden sonra Batılılar için Türkçeye alâka artmıştır. Sonra turistleriniz için yazılarınızı okuyarak memleketinizde sokaklarınızda dolaşmak kolaylaşmıştır. Yeni herflerinizle Türkçe, bir Çince, bir Arapça olmaktan çıkmıştır" dedim.

Atatürk:

"Pekiye benim söylediklerimi acaba yazabilir mi?" diye sordu. Ben mânasını anlamadım ve pek büyük yanlışlar yapmaktan korkmadan pek alâ yazabileceğimi söyleyince etraftan kağıt kalem getirildi.

Atatürk bana şöyle dikte ettirmeye başladı:

"Bayanlar Baylar

Her iyiyi ve güzeli daima ecnebiye mal etmeye taraftar olmayınız. Türk Milleti Medenidir, cesurdur. Almış olduğu vazifeyi her Türk genci müşkül şartlar altında da başarılmaya kabiliyetlidir. Nitekim ben zannettiğiniz gibi bir ecnebi değil damarlarımda asil Türk kanı olan bir Türk genci bir Türk Deniz Subayıym" ve devamla: "Şimdi artık kalk ve bunu ana dilinle oku" diyerek sözlerini bitirdi.

Ben tekrar ana dilime kavuşmanın, esas hüviyetimi bulmanın bahtiyarlığı içinde yerimden fırladım.

Yazdıklarımı temiz Türkçemizin emsalsiz ahengi içinde heyecanla okudum. Masadâkilerde de büyük bir heyecan uyanmıştı. Hanımlar başta olmak üzere herkeste umumi bir hayret, türlü türlü tefsirler ve münakaşa ihtiyacı ortalığı bir uğultuya boğmuştu. Bu arada Atatürk bana Mareşal Fevzi Çakmak'a hitaben bir mesaf yazdırdı. Bunda meazfen:

"Deniz İstihbarat Subayı Yzb. Fahri Sabit'i bir vesile ile tanıdığını söylüyor ve diktesini keserek "Tabii Karpış'te rakı içerken gürdüm desem senin için pek iyi olmayacaktır." Diye gülüyor ve devamla kendisine mühtim bir vazife verdiği ve bu Suba-

yın aldığı vazifeyi başarı ile ifa ettiğini işaret ediyor ve kendisinin görevlendirildiği hizmetin tam ehli bulunduğunu kaydettikten sonra bu gibi subaylara daha mesuliyetli vazifeler ve çalışmalarında daha geniş imkânlar verilmesinin uygun olacağını söylüyordu."

O zaman Mareşal Hazretlerinin şahsiyeti ve çalışma tarzı genç bir Subay olarak aramıza öyle bir mesafe koymuştu ki; sabah olup da ortalık aydınlandıktan sonra onun odasına girerek böyle bir gecenin hikâyesini yapmak ve Atatürk'ün hakkındaki mesajını masasının üzerine koymak, bana imkânsız göründü. Durumu sadece Şube Müdürümüze bahsettim. Deniz Harp Akademisinin kuruluşunda ve Deniz Kurmay Subayı yetiştirmek hususunda ciddi büyük gayretler sarfetmiş olan II. Başkan Orgeneral A.Gündüz'ün olaydan haberdar olduğu şüphesizdi. Bundan sonra bana verdiği vazifelerde Atatürk'ün notlarının bir tesiri olup olmadığını bilmiyorum. Fakat memleket içinde ve dışında meslek ve memuriyet hayatımın müteakip yıllarında deruhte ettiğim hizmetlerde Atatürk ile karşılaştığım gecenin hâtrâsını; ve bilhassa o geceyi kaparken Atatürk'ün bana söylediklerini, daima bütün tazeliği ile canlandırarak karşılaştığım müşkül ve mes'uliyetli dâvaların hallinde bana sonsuz bir kuvvet kaynağı olduğunu hiçbir zaman unutamıyorum.

Filhakika Atatürk o geceyi benim müteakip hayat ve hüviyetim için Ailemin ve çocuklarımın isim ve hüviyetleri için fevkalâde etkisi olacak bir telkin ve bir hediye ile kapamak istemişti.

Sofrada sükûnet tekrar geri gelince bana Soyadı alıp almadığımı sordu. O tarihte Soyadı Kanunu vatandaşları bütün hızı ile meşgul ediyordu. Kendisine henüz almadığımı söyleyince:

"Biz bu memlekette bir takım inkılâplar yaptık ve bunların korunmasını şahsiyet sahibi Türk Gençliğine emanet ettik. İşte bu gençlerden biri de sensin. Sana (KORUTÜRK) Soyadını versek ne dersin?" dedi.

Fırtınalı geçen bir gecenin her türlü tahayyülün üstünde bir mükâfatı belirmişti.

"Şükranla kabul edeceğimi ve bu ismi taşımakla hayatımda en büyük şerefi bulacağımı" söyledim.

O akşam bir daha yakından gördüm ki Atatürk cesareti ve medeni olmayı seviyordu. En çok kullandığı ve belli ki sevdiği kelimelerden biri; (Medeniyet) kelimesi idi. Esasen o (Memleketi muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkaracağız) derken kabiliyetine, çalışkanlığına ve medeni olma vasıflarına güvendiği Türk Milleti ve Türk Gencinden istediklerini de açıklamış bulunuyordu.

Şehir Lokantası
JORJ KAPIC
ANKARA: Tel. 2038

18/4/1953

Konutlar

K. Atalın

EK 5

KORUTÜRK'ün, Profesör Seha Meray ve Osman Olcay'ın Montrö Konferansı hakkında 1976 yılında yazdıkları kitapta yer alan sunuşu ve Montrö'de Türkiye'yi temsil eden heyetin listesi.⁵

SUNUŞ

22 Haziran 1936 tarihinde başlayarak 20 Temmuz 1936 tarihinde imzalanan senetlere kadar Montreux Konferansı çetin çekişmeler içinde, ileride açıklanacağı gibi, iki ana tez etrafında gelişmiştir.

Bunlardan birincisi, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Baş Temsilcisi Maxime Litvinoff tarafından savunulmuş ve genellikle Karadeniz'de kıyısı olan diğer ülke temsilcilerince desteklenmiştir.

İkincisi ise, Birleşik-Krallık Baş Temsilcisi Lord Stanley başta olmak üzere Karadeniz dışında bulunan ülke temsilcileri tarafından ileri sürülmüş ve desteklenmiştir.

Türkiye'nin konferansa katılan bütün ülkeler tarafından itibar gördüğü, imzacı bütün devlet temsilcilerinin Türkiye'ye ters düşmemek gayreti içinde özel menfaatlerini korumaya çalıştıkları dikkati çekmiştir.

Tarih gösteriyor ki, savaşların nedenleri genellikle yine savaşların sonunda imzalanan barış andlaşmalarında düğümlenmektedir. Galip devletler zaferden sonra çok kere ihtiraslarının ve çıkarlarının esiri kalarak duygusallıktan kurtulup yeteri kadar mâkul çizgilere gelemiyorlar, zorladıkları andlaşmalarda geleceğin savaşının tohumlarını atmaktan kendilerini kurtaramıyorlar... İçinde bulunduğumuz yüzyılın I. ve II. dünya savaşlarını ve sonuçlarını hatırlamak, bu gerçeğe en son örnekleri verecektir.

Deniz Harp Akademisinde öğrenci olduğum sıralarda, 1923 Lozan Andlaşması, getirdiği mutlu sonuç yanında, bazı hükümleri ile, özellikle Türk Boğazları statüsü ile, biz genç subaylara ızdırıp veriyordu. 1930'lara düşen o öğrenim yıllarında Boğazların askerlikten arındırılmış olması, tahkim edilemez bulunması ve (Boğazlar Komisyonu) adı altında Türklerin yanında yabancıların da katıldığı ortak bir uzmanlar heyetinin kontrolüne bırakılmış olması, aramızda sık sık tartışmalara neden oluyordu.

O sıralarda, bize ders vermekte olan yabancı emekli bir deniz albayı harp oyunlarımızı tatbikatında "Boğazlarda Türklere bazı imtiyazlar tanıyarak Lozan statüsünün değiştirilmesi lüzumuna kanî olduğuna, fakat tarafları tatmin edici nasıl bir çözüm yolu gerektiğini bir türlü kestiremediğini" ileri sürdükçe, biz genç subaylar, "tek çözüm yolunun Boğazlarda Türk egemenliğinin kabulü ve bu hakkın Türklere geri verilmesi olabileceğini" hararetle savunurduk. Fakat 1930'larda dünya siyasi ortamı, bu iddiayı gerçekleştirmek için henüz yeteri kadar bir olgunluğa ulaşmış değil idi.

Lozan'ı Atatürk, uzun Osmanlı dönemine ait tarihte emsali geçmemiş siyasi bir zafer olarak nitelemiştir. Bu gerçek yanında, Lozan'ın Türk Boğazları dediğimiz Karadeniz Boğazı-Marmara denizi ve Çanakkale Boğazı kompleksinde teşekkül eden coğrafi sınırlar içinde Türk egemenliğini tamamiyle sağlamış olmadığı da bir gerçektir. Ayrıca, Lozan'ın Anadolu yarımadasının devamı olan Ege adalarını Türk hâkimiyeti dışında bırakmakla Cumhuriyet Türkiye'sine kâfi derecede bir güvenlik getirmiş olmadığı da muhakkaktı.

⁵ Seha L. MERAY ve Osman OLCAY, a.g.e., s.V-VIII ve 18-19

5 Numaralı Ekin 2. Sayfası

1930'larda Deniz Harp Akademisinde hararetle tartışmasını yaptığımız, Boğazlar bölgesindeki bu zaaf Montreux konferansı ve sözleşmesi sonunda ortadan kaldırılmıştır.

Montreux'nün birinci özelliği, Lozan'ın Boğazlar bölgesinde Türkiye hesabına açık bıraktığı bir boşluğu doldurmasında ve Cumhuriyetimizi büyük bir güvenlik getirmiş bulunmasındadır. Diğer taraftan Montreux, uluslararası ilişkilerde siyasi anlaşmaların "Müzakere ve barışçı yollar" ile günün şartlarına daha uygun bir hüviyete sokulabileceğine, tarihte ender rastlanan bir örneği getirmiş olması bakımından dikkate şayandır.

Filhakika, I. dünya savaşından sonra yapılan siyasi konferans sonuçlarının ve anlaşmaların hemen hiç biri, imzacı devletlerin hür iradeleri ile ve müzakere ve barış yolu ile değiştirilmiş değildir; Montreux, bu yoldan değiştürmenin tek örneğidir. Tek taraflı geçersiz sayılan anlaşmaların ise, imzacıları arasında er veya geç mutlaka yeni bir anlaşmazlığa ve savaşa yol açtığını gösteren yakın tarihte pek çok örnek mevcuttur. Uluslararası anlaşmalarla 1960 yılında kurulan yeni bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Başkanının Londra ve Zürih anlaşmalarını tek taraflı bozmuş olmasını meydana getirdiği Kıbrıs bunalımı, bu düşüncenin haklılığına gösterilebilecek en son örneklerden biridir.

Montreux'de başlıca iki tezin çarpıştığını işaret etmiştik. Şöyle ki; bu tezlerden biri, Karadenizin bir transit denizi olmadığını, başka bir deyişle, bir ucundan girilip öteki ucundan çıkılabilen herhangi bir (açık deniz) sayılamayacağımı ve bu nedenle uluslararası (serbest deniz) rejimine tâbi tutulamayacağımı ve netice itibarıyla Karadeniz'de kıyısı olan ülkeler gibi öteki dünya ülkelerinin de bu denizde harp gemilerini tıpkı ticaret gemilerini açık denizlerde gezdirdikleri şekilde kayıtsız şartsız dolaştıramayacaklarını iddia etmiştir.

Diğer tez ise, Karadeniz'in Boğazlardan geçilerek girilebildiği için "Denizlerin serbestliğini kabul eden", "Uluslararası hukuk rejimi"nden ayrılamayacağımı ve dünya devletlerinin bu deniz çevresinde vukua gelebilecek büyük hastahklar, tabii âfetler, yangınlar, isyanlar vb. gibi felâket zamanlarında insani düşüncelerle daima yardıma açık tutulması gerektiğini savunmuştur.

Konferansın davetçisi olan Türkiye ise, bir yandan ülkesinin Lozan'da açık bırakılmış bulunan güvenliğini ve Boğazlardaki egemenlik hakkını sağlamakla birlikte, öte yandan bölge ve dünya barışını koruyabilmek için ilgili ülkelere ileri sürülen farklı görüşlerin bağdaştırılabılmesinde bir denge unsuru olmak gayreti içinde çalışmıştır.

Montreux Konferansı tutanakları ve belgeleri dikkatle incelenirse görülecektir ki, müzakereler, II. dünya savaşından çok sonra uluslararası "yumuşama-détente" siyasi anlayışına bu savaştan önce Boğazlar bölgesinde getirilmiş ilk örneği vermiştir. Bu müzakerelerde Türkiye Cumhuriyeti doğu-batı arasında kıymetli bir denge ve dünya siyaset arenasında itibarlı bir kuvvet unsuru olarak dikkatleri üzerinde toplamıştır. Nitekim, konferansta, katılanların hiç birisi, Türk tekliflerinin tam karşısına çıkmamış, böyle bir davranıştan daima uzak kalmıştır. Bu bakımdan konferansın açılışında, katılan devletlerin Baş Temsilcilerinin konuşmaları dikkatle incelenmeye değer. Özellikle, temsilcilerin kapanıştaki konuşmaları ve bunların içerisinde konferans Başkan Yardımcısı ve Redaksiyon Komitesi Başkanı şöhretli hukukçu Yunan Baş Temsilcisi Nicolas Politis'in sözleri tarih açısından önemli bir anlam taşır. Zira, konferansta gerek Teknik Komiteye gerekse Redaksiyon Komitesine ağır görevler düşmüştür. Katılan devletler çetin müzakereler sırasında ileri sürülen çeşitli önerilerin Genel Kurulun

5 Numaralı Ekin 3. Sayfası

tasvibini sağlayabilecek bir ifadeye sokulabilmesindeki yüksek maharetinden dolayı Politis'i tebrik etmişlerdir. Son konuşmalarda bunlara teşekkür mahiyetinde cevap veren Yunanlı diplomatın şu sözleri ise ciddi ilgi çekici olmuştur:

"Bu konferansın uluslararası haklılık bakımından başarıya ulaşmasına büyük önem veriyordum. Bu itibarla bana verilen görevi başarmaya çalıştım. Türkiye, buradan dünyaya haklılığın sancaktarı, uluslararası uzlaşmanın koruyucusu ve barışın düzenlenmesinin savunucusu olarak çıkmıştır. Türkiye'yi yücelten her şey, dostları için bir kazançtır. Açıkça söylemek isterim ki, bana burada elimden geldiği kadar çalışmakta güç veren, bu duygu olmuştur. Çünkü Türkiye'nin kazancı, dolaylı olarak benim ülkemin kazancıdır."

Montreux'ün yürürlükte kalma süresi, uzun tartışmalara yol açmıştır. İngiltere, elli yıl geçerli olmasını isteyerek en uzun süreli öneriyi getirmiştir. Sovyetler Birliği, uluslararası ilişkilerin süratle gelişmesini ve koşulların da ona uygun olarak süratle değişmekte olduğunu ileri sürerek Türk tezine yaklaşmış, sözleşmenin 10-12 yıl geçerli olmasını istemiştir.

Montreux, bugün fiilen kırk yaşını doldurmuş ve bu arada ikinci dünya savaşı gibi çok çetin bir sınav geçirmiştir. Henüz ortada değişikliği ve yürürlükten kaldırmayı gerektiren neden ve istekler mevcut değildir.

Türk Boğazları, tarihte olduğu ve bugün olduğu gibi yarı da dünya siyaset arenasında uluslararası ilişkilerdeki önemini daima koruyacaktır. Osmanlı İmparatorluğu kuvvetli ve bir deniz gücüne sahip olduğu devirlerde, dünya siyaset sahnesinde bir Boğazlar meselesi, hatta bir Orta-Doğu meselesi görülmemiştir. Vaktaki Osmanlı Devleti zâfa düşmüştür, o zaman, uluslararası ilişkilerde, ya başlıbaşına veya Orta-Doğuya bağlı bir Boğazlar meselesi, bir Karadeniz-Akdeniz hâkimiyeti meselesi, önemli bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Fakat, değişmeyen gerçek odur ki, Boğazlara sahip olan Osmanlı Devletinin ve Türkiye Cumhuriyetinin, silâhli anlaşmazlıkların sonucu üzerine etkisi daima büyüktür. Nitekim, I. dünya savaşında Osmanlı İmparatorluğu zayıf ve bir deniz gücüne mâlik olmadığı halde, Boğazları canı ve kanı ile savunmuş, Karadeniz-Akdeniz bağlantısı bu savunma ile I. dünya savaşının kaderine en büyük etkiyi yapmıştır.

II. dünya savaşında ise Cumhuriyet Türkiyesi, Montreux sözleşmesini sadakatle korumak suretiyle silâhli çarpışmaları bu bölgeden uzak tutabilmiş ve savaşanlara, sonuna kadar Boğazlara sahip olmanın değerini hissettirmiştir. Bu itibarla, bundan sonra da her iki cihan savaşının ve bu bölge coğrafyası ile siyasi gelişmelerin dikkatle mutalâa edilmesinde, dünya barışı için büyük yararlar olduğu kanısındayım.

20'nci Yüzyılın başlarında İngiltere, Akdenizde en güçlü iki ülkenin deniz kudretine üstün bir deniz gücünü elinde tutmak siyasetini gütmüştür. Ancak, I. dünya savaşından sonra ortaya çıkan Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya, Washington ve Londra deniz konferanslarındaki anlaşmalarla süper devletlerin deniz gücü dengesine yeni bir takım orantılar getirmiştir. Ve bu koşullar altında cereyan eden II. dünya savaşı ortaya yepyeni bir tablo çıkarmıştır. Şimdi görülen odur ki, Akdeniz'e girmiş olan Amerika Birleşik Devletleri, siyasi ittifaklarla bu denizde tutunmak, kalmak veya oradan çekilmek hesabını incelemektedir. Öte yandan Sovyetler Birliği ise, Karadeniz'in doğusu ve kuzeyi ile birlikte, siyasi ittifaklarıyla batısını da elinde tutmaktadır. Hitler Almanyası da, Balkanlarla birlikte güney Sovyet topraklarını ve Kafkas kıyılarını işgal etmiş ve Karadeniz'de bugünkü Sovyetler Birliği durumuna sahip olmuş iken doğu ve güney-doğu cephesindeki II. dünya savaşının talihini eline

geçirememişti. Çünkü o tarihlerde Almanya, Karadeniz'de üstün bir deniz gücüne sahip olma imkânını sağlayamamıştı. Bu nedenle, bütün güney-doğu cephesinin lojistik hizmetlerini karadan yapmak zorunluğu, Almanya'yı bu bölgede mağlup etmiştir. Zira, bilindiği gibi Türk Boğazları, Montreux sözleşmesine sadakat gösteren Cumhuriyet Türkiye'si tarafından kapalı tutulmuştur. Bu durum, güçlü Alman denizaltı gemilerinin, Ege denizi yolu ile Boğazlardan Karadeniz'e geçerek, sonuna kadar mevcudiyetini muhafaza eden Sovyet donanmasının imhasına ve Alman sevk ve idaresine Karadeniz'deki deniz yolu sevkiyatını yürütmeye imkân bırakmamıştır. Lâkin bugün Sovyetler Birliği, tarihin hiç bir devrinde görülmemiş üstün bir deniz gücü ile, Karadeniz ile birlikte dünya denizleri üzerinde iddia sahibidir ve Akdeniz'e immiştir. Ve burada dostlukları, ittifakları ile tutunması, yerleşmesi söz konusudur.

Bütün bu realiteler, yerli bir Karadeniz ve Akdeniz devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'nin coğrafyası ve potansiyeli ile, dünya siyasetinde, birbirine muarız olan kuvvetler karşısında dünya barışını korumak açısından ne denli hayati bir sorumluluğu olduğunu meydana çıkarmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti, dünya barışını korumak açısından kendisine düşen bu büyük sorumluluğu, elbette kendi gücü yanında bugün geçerli olan Montreux uluslararası sözleşmesinin hükümlerini dikkatle tâkip ve denetlemekle yürütecektir. Bu uluslararası sözleşmenin etrafında vukua gelebilecek her türlü anlaşmazlıkları ve aykılıkları önleme durumunda olan Türkiye'nin tatbikatta maruz kalabileceği tazyiklerin ve hatta saldırıların, Birleşmiş Milletler tarafından dikkatle izlenmesine ve karşılanmasına kesin zorunluk vardır. Bu bakımdan Montreux Konferansı hükümlerine bütün siyasetçilerin çok yakından ilgi göstermelerinde ve bu hükümlerin inceliklerine bilgi edinmelerinde mutlak bir zaruret mevcuttur.

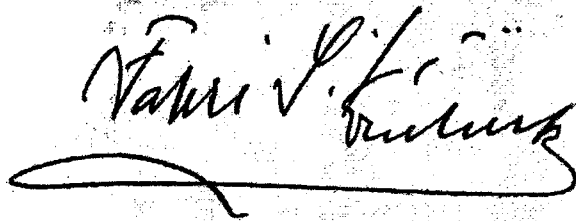
Montreux sözleşmesinin anlaşmazlık anında, maddeleri arasında dolaşarak bir sonuca varılmasını ümit etmek yanlıştır veya hiç değilse yeterli değildir. Sözleşmede görülen maddeler pek çok değişik önerilerin ve bu önerilerin arkasında yatan pek farklı siyasi ve askerî düşüncelerin bağdaştırılması ile meydana gelmişlerdir ve ancak konferans tutanakları okundukta ve belgelerden sezilecek art niyetlere hâkim olunduktan, bu maddelerin ruhuna ulaşımak mümkündür. Ve yine bu bakımdandır ki Montreux senetlerini ve tutanaklarını Türkçe'ye kazandıran Sayın Prof. Seha L. Meray ve Sayın Büyükelçi Osman Olcay'a Türk aydınlarının ve sorumlularının borcu büyüktür.

Türk Boğazları ile 1936 Montreux sözleşmesinin tarafları arasında daha dengeli bir yenisini sağlamak, bugünkü koşullar altında kolay olamayacağından bu sözleşmenin yapısının çok dikkatle incelenmesinde ve müşahade altında tutulmasında büyük yararlar olduğu kanısındayım.

40 sene önce genç bir deniz kurmay subayı olarak, müzakerelerini yakından tâkip ettiğim tarihi Montreux Konferansının tutanaklarını, ben bugün, bu düşünceler altında yeniden okumaktan ve değerlendirmekten büyük bir zevk duydum.

Ankara 20 Ekim 1976

FAHRİ S. KORUTÜRK

Türkiye

Temsilciler :

- E. B. T. Rüştü ARAS, Dışişleri Bakanı (Temsilci Heyeti Başkanı).
- E. B. F. OKYAR, Londra'da Türkiye Büyükelçisi.
- E. B. Suad DAVAZ, Paris'de Türkiye Büyükelçisi.
- E. B. Numan MENEMENCİOĞLU, Büyükelçi, Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri.
- E. B. Asım GÜNDÜZ, Korgeneral, Genel Kurmay İkinci Başkanı.
- E. B. Necmeddin SADAK, Milletler Cemiyeti'nde Türkiye Sürekli Temsilcisi, Sivas Milletvekili.
- B. Ziya KIZILTAN, Baş Danışman, Dışişleri Bakanlığı Baş Hukuk Danışmanı.
- B. Sadullah GÜNEY, İktisat Bakanlığı, Deniz Ticareti Müsteşarı.
- B. Müşfik Selâmi İNEGÖL, Dışişleri Bakanlığında Daire Başkanı.

Dr. Asım ARAR, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığında Sağlık İşleri Genel Müdürü.

- B. Fahri ENGİN, Savaş Filosu Komutanı.
- B. Rifat MATARACI, Kurmay Albay.
- B. Şefik ÇAKMAK, Kurmay Yarbay, Hava Alayı Komutanı.
- B. Yusuf EGELİ, Kurmay Binbaşı.
- B. İhsan ORGUN, Hava Binbaşı.
- B. Fahri KORUTÜRK, Deniz Binbaşı, Türkiye'nin Roma Deniz Ataşesi.
- B. Seyfi KURTBEK, Kurmay Yüzbaşı, Paris'de Türkiye Askeri Ataşesi.
- B. Refik Amir KOCAMAZ, Başkonsolos, Dışişleri Bakanının Özel Kalem Müdürü.

Genel Sekreter :

- B. Cevad AÇIKALIN, Dışişleri Bakanlığı, Daire Başkanı.

Sekreterlik :

- B. Abdülkadir ÖRENCİK, Dışişleri Bakanlığı Personel Dairesi Başkanı.
- Dr. Bedri Tahir ŞAMAN, Büyükelçilik Birinci Sekreteri, Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreterinin Özel Kalemi Müdürü.
- B. Hasan Rifat SÖZEN, Konsolos.
- B. Nedim Veysel [İLKİN], Büyükelçilik Birinci Sekreteri.
- B. Fatın RÜŞTÜ [ZORLU], Büyükelçilik Sekreteri.
- B. Celâlettin ZİYAL, Büyükelçilik Sekreteri.
- B. HAYRETTİN, Büyükelçilik Sekreteri.

Basın Bürosu :

- B. Vedad Nedim TÖR, İçişleri Bakanlığında Genel Müdür.
- Bn. Asude ZEYBEKOĞLU, Basın Ataşesi.
- B. Şekip ENGİNERİ, Basın Ataşesi.

Haberleşme servisi :

- B. Muvaffak MENEMENCİOĞLU, Anadolu Ajansı Genel Müdürü.

KORUTÜRK'ün büyük oğlu Osman KORUTÜRK tarafından kaleme alınan Berlin Deniz Ateşeliği dönemine ait hatıraları⁶

Berlin Deniz Ateşeliği Dönemine Ait Bir Hatırası

Yazan : Osman KORUTÜRK

Fahri Korutürk'ün Yarbay rütbesiyle ikinci defa Berlin'e Ateşe naval olarak atandığı 1942 yılında harbin kaderi değişmeye yüz tutmuştur. Almanya, geniş Rusya cephesinin yarattığı sorunlar nedeniyle ciddi zorluklarla karşı karşıyadır. Berlin'in o eski şaşası ve ihtişamı pek kalmamıştır. Eskiden savaşa rağmen geceleri şehirdeki bütün elektriklerin ışıl ışıl yanmasına imkân veren güçlü hava savunması artık bu riski göze alamamakta; şehirde akşamla birlikte karartma başlamakta; geceleri arabalarını kullanmak durumunda kalanlar kısık farların ancak aydınlatılabildiği, kenarları beyaz kireçle boyanmış kaldırımları takibederek yollarını bulmaya çalışmaktadırlar.

Yarbay Korutürk bu ortam içinde görev başlarken yerleşmiş usul uyarınca önce Alman Deniz Kuvvetleri Komutanını ziyaret eder. Büyük Amiral Reader'in yerine bu malkama atanmış olan Dönitz, Birinci dünya savaşı sonrası Almanya'ya uygulanan kısıtlamalar nedeniyle denizaltıcılık eğitimini Türkiye'de yapmış (Emekli Albay Lütfi Kerem'in öğrencisidir), Türkiye'yi ve Türkleri tanıyan bir Amiraldir. Korutürk'ü gayet sıcak karşılar, Türkiye'nin Berlin'e Almanya'yi tanıyan ve konuları bilen bir Deniz Ateşesi tayin etmesinden duyduğu memnuniyeti belirtir. Alman Deniz Kuvvetleri Karargâhı, Yarbay Korutürk'ün evvelki görev döneminde hatırladığından farklı olarak telaşlı bir faaliyet içinde görünmektedir. Çeşitli rütbelerdeki subaylar devamlı bir hareket halinde ellerinde evrak ve mesajlarla, etraflarıyla hiç ilgilenmeden odalara girip çıkmakta, herkes çok meşgul gözükmektedir. Deniz Kuvvetleri Komutanının odasından çıkınca, kendisine refakat eden Yarbay, Korutürk'e, bu vesileyle Harekât Başkanı Amiral Frinke ile de tanışmak isteyip istemediğini sorar. Frinke, adı Deniz Kuvvetleri Karargâhının en parlak subayları arasında geçen şöhretli bir amiraldir. Alman Deniz Harekât planları esas itibarıyla onun imzasını taşımaktadır. Berlin'e yeni atanan bir yabancı Ateşe için Amiral Frinke ile tanışıp görüşme imkânını bulmak görev açısından

önemli bir fırsattır. Korutürk, Amiralini tanımaktan memnun olacağını söyler. Bundan sonra olanları Korutürk şöyle anlatır:

"Bana Mihmandarlık eden yarbay ile Harekât Merkezine girdik. Amiral Frinke, karargâhına mensup subaylarla birlikte, loş ve büyük hareket merkezinin ortasında, yukarıdan aydınlatılmış geniş bir masaya yayılmış haritaların üstünde çalışıyordu. Söylenildiği gibi genç ve enerjik bir zandı. Şahsiyet sahibi bir adam izlenimini veriyordu. Bana önce Berlin'e tekrar atanmış olmamdan duyduğu memnuniyeti ifade etti. Alman bahriyesindeki bazı müşterek tanıdıklarımızdan ve ananevi Türk-Alman dostluğundan söz etti. Bu arada genç subaylar, ikide bir çeşitli denizlerde görevli filolardan, gemilerden gelen mesajları getiriyor, görüşmemizi kesiyor, alçak sesle maruzatta bulunup, aynı şekilde kısa cevap ve talimatlar alarak gidiyorlardı. Frinke birden, "Sizden geleksel dostluğumuza güvenerek bir talepte bulunacağız" dedi ve "Güney-Doğu cephesinde büyük güçlüklerle karşı karşıyayız. Bu cepheye ikmal yapabileceğimiz en iyi yol Karadeniz. Ancak oraya Sovyet dayanması tamamen hakim. Bu sebeple bütün Güney-Doğu cephesinin lojistik hizmetlerini karadan yapmak zorundayız. Bunun güçlüklerini tasavvur edebilirsiniz. Karadeniz'deki Sovyet hakimiyetini kırmak ve cephenin ikmalini deniz yoluyla yapabilmek bize çok önemli yeni imkanlar sağlayacaktır. Bunun için Karadeniz'e bir iki denizaltı gemisi sokmamız yeterlidir. İki denizaltımızın gece seyretmek suretiyle boğazlardan Karadeniz'e intikaline izin vermenizi rica ediyoruz." diye devam etti.

Bu sözler çok yoğun meşguliyetine rağmen Frinke ile beni niye görüştürmek istediklerini izah ediyordu. Amiralini "ricası"; Türkiye'nin tarafsızlığını etkileyecek son derece vahim bir siyaset değişikliğini tazammun ediyordu. Cevaben kendisine, "Bu tamamen siyasi karar gerektiren çok ciddi bir taleptir. Bunun muhatabı ben değil, Büyükelçilik vasıtasıyla Hükümetimiz olmalı-

⁶ Deniz Kuvvetleri Dergisi, Ekim 1987 Eki, s.56-57

dir. Talebinizi siyasi kanaldan yapmalısınız. Ancak size şunu söyleyebilirim ki, bu isteğin tarafımızdan yerine getirilmesi Montreux Konvansiyonu çerçevesinde mümkün değildir. İçinde bulunduğumuz şartlarda Hükümetimizin bu konvansiyonu ihlâl edeceğini sanmıyorum." dedim. Amiral Frinke bu sözlerim üzerine nazik tavrını terkederek, yüksek sesle ve sinirli bir edayla, "Size bugüne kadar dünyanın yardımını yaptık. Denizaltı gemileri de dahil olmak üzere enxi çeşit silâh ve teçhizat verdik. Bunları niye yaptığımızı zannediyorsunuz? Kara gözleriniz için mi? Bu yaptıklarımızın karşılığını vermenizin günü gelmiştir. Bunu denizaltılarımızı Karadeniz'e geçirmekle ödemelisiniz. Dostluk da bunu gerektirir." dedi. Tavrı ve konuşma tarzı karşısında sükûnetimi muhafaza etmeye çalışarak, soğuk ve kesin bir ifadeyle, "Söylediğim gibi, resmi bir müracaatınız varsa bunu siyasi kanaldan yaparsınız. Şüphesiz ben de bu görüşmemizi ve ifadelerinizi makamlarıma rapor edece-

ğim. Kara gözler kısmı da dahil olmak üzere." dedim ve elini sıkmadan başımla selamlayarak hareket merkezinden çıktım. Mihmandar yarbay dışarıda mahcup bir edayla olup bitenler için özür dilledi. "Amiral Frinke son derece değerli, kabiliyetli bir komutanımızdır. Çok güç bir görevi çeşitli imkansızlıklarla mücadele ederek başarmaya çalışıyor. Öyle zorluklarla karşı karşıya ki, bazen sırf kendi inisiyatifiyle olmayacak çıkış yolları arıyor. Emin olun ki, biraz önce sizi kendisiyle tanıştırmayı teklif ettiğim zaman böyle bir istekte bulunacağımı bilmiyordum. Onun içinde bulunduğu şartları nazara alarak davranışını mazur göreceğinizi umarım" mealinde sözler söyledi.

Almanlardan bilahare Büyükelçiliğimize bu yolda bir talep intikal etmedi. Ancak Alman amiralin yardımlarla karşılıkları arasında kurduğu irtibat benim için hiç hatırdan çıkmayacak bir nokta olarak kaldı."

EK 7

KORUTÜRK'ün Denizaltı Filosu Komutanı iken kaleme aldıkları, Dumlupınar Faciasında şehit olanların ailelerine yardım maksadıyla kurulan Dumlupınar Bürosu konulu evrak⁷

T. C.
Denizaltı Filosu
Kumandanlığı

Gölcük
15 Nisan 1953

Yurt müdafaası için kendisine verilen vazifeyi muvaffakiyetle başardıktan sonra 4 Nisan 1953 günü saat 2.15 te ÇANAKKALE'de NARA Feneri önünde İsveç bandralı Naboland gemisiyle müsademe neticesi batmış bulunan DURLUPINAR Denizaltı Gemisinde
..... da kaybettiğimiz şehit arkadaşlar arasında bulunduğunu vaka mahallinden karargâha avdet ettiğimiz bugün size teessürle bildiririm.

..... kurtarılması için tekniğin elde mevcut bütün imkânları kullanılmış ve fakat hâdisenin 46 kulaç derinliğinde ve çok şiddetli bir akıntının hâkim olduğu bir bölgede vuku bulması her türlü teşebbüsleri maalesef akim bırakmıştır.

Ailenizin bu büyük kaybı bizim de en büyük kaybımızdır. Onun hâtırası aramızda daima yaşayacak ve şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonra da Filomuzun ailenize olan yakın bağlılığı devam edecektir.

Denizaltı Filosu Kumandanlığında aziz şehit arkadaşlarımızın aileleri erkânına mümkün olan her türlü içtimai, hukuki ve mali yardımı yapabilmek üzere bir DURLUPINAR BÜROSU kurulmuştur.

Bu büroya mensup ekipler sizinle temasa geçerek Filonun taziyelerini ayrıca takdim edecek ve hizmetinize müfit olmak üzere ihtiyaçlarınızı öğrenecektir.

..... hâtırasını ve sevgisini bütün Filo mensuplarının daima kalblerinde muhafaza edeceği kıymetli bir arkadaş olduğunu ve hissetmekte bulunduğunuz tesellisi imkânsız acıyı en yakın şekilde duyurmakta olduğumuzu şahsım ve bütün Filo mensupları adına ifade ve saygılarımın kabulünü rica ederim.

Denizaltı Filosu
Kumandanı
Tuğamiral
Fahri Korutürk

⁷ Dumlupınar Şehitleri, s.95

4 Nisan 1953 günü saat 02:15 te T.C.G Dumlupınar, İsveç bandıralı Naboland adlı bir tüccar gemisiyle çarpışma nedeniyle Çanakkale Nara önünde batmıştır. Bu sebeple 3 Haziran 1953 tarihinde Ankara Orduevinde, zamanın Denizaltı Filosu Komutanı olan Tuğamiral Fahri KORUTÜRK'ün vermiş oldukları konferans metni aşağıdadır⁸

DUMLUPINAR DENİZALTI GEMİSİNİN ZİYAI HAKKINDA

Üzerinden süratle iki ay geçmiş olan elim bir hâdise hakkında bir konuşma yapacağız. İki ay evvel 4 Nisan 1953 günü Çanakkale Boğazında Nara önünde İsveç bandıralı bir tüccar gemisiyle müsademe neticesinde kaybetmiş olduğumuz Dumlupınar Denizaltı Gemisi gerek hazin âkıbeti itibarıyla olsun ve gerek o âkıbeti doğuran sebepler bakımından olsun bütün Türk Milletinin umumi eskârını üzerine çekmiş ve bütün millet hayatlarını bu gemi içersinde feda etmiş olan denizci evlâtlarının feci kaderi için göz yaşı dökmüştür. Dumlupınar üzerine yalnız Türk Milletinin değil bütün Dünya insanıyet âleminin dikkat ve alâkası da teveccüh etmiştir. Esasen memleketinin bayrağı ne olursa olsun batan ve kaybolan bir denizaltı gemisi insanlık âleminin daima rikkat ve sempatisini çekmiştir. Hakikaten batmış bir denizaltı gemisi içinde henüz ölmemiş ve fakat mukadder bir âkıbeti beklemeğe mahkûm edilmiş olan bir denizcinin azap ve ıstırabı, dünyada hiçbir mücrimin âkıbetini intizardaki acısı ile kıyas olunamaz. Temiz hava bol ışıkta düşünen ve yaşayan bir insan kalbi bu âkıbeti daima kalbi sızlayarak hatırlıyacaktır.

Karada veya demirli bulunan gemilerde güneşin batışı ile beraber bayraklar indirildiği halde harb gemileri usul icabı seyir ve hareket halinde buldukları takdirde gece karanlığında dahi sancak gönderindeki Milli Bayrağı indirmezler ve bayrakla seyrederek. Bu itibarla Dumlupınar Gemisi Nara önünde gece saat 02 15 raddelerinde içinde 81 Türk evlâdı ve direğince Türk Bayrağı olarak denizlere gömülmüştür.

Bu elim hâdisenin vukuu haber alındıktan sonra memleketin bütün ilgili resmi mekanizması derhal faaliyete geçti. Askeri ve mülki devlet kaynakları başlarında en yüksek salâhiyetleriyle ve Hükümet ise bizzat Sayın Milli Savunma Vekili ile vaka mahallinde mevcut bütün imkânlarla Dumlupınarın yardım ve hizmetine şıtap etti. Aşağıda resmî kayıt ve vesikalara istinaden bildireceğimiz şekilde kazanın vukuundan sonra hâdiseye el koymak hususunda geçen zaman bazı çok müsait tesadüflerin de yardımıyla memnuniyeti mucip olacak şekilde kısadır ve mümkün olan her teşebbüse başvurulmuştur, ancak mevcut şartlar dünyanın neresinde olmuş olsa Dumlupınarın âkıbetini değiştirmeye müsait olmadığından bizde de bu âkıbeti değiştirmek maalesef mümkün olamamıştır.

⁸ Dumlupınar Şehitleri, s.1-13

Bilâhara başta Büyük Millet Meclisinin Sayın Üyeleri ve Cumhuriyet Hükümetinin Erkânı olmak üzere Bütün Türk Milleti Dumlupınarda kaybetmiş oldukları evlâtlarının aileleri efradına son derecede büyük bir alâka göstermiş ve emsalsiz bir şefkat hissi izhar etmiştir. İki aydanberi Dumlupınar hakkında Askerî Temsil Bürosu marifetiyle verilen resmî yayımlar salâhiyetli şahsiyetlerin vâkı beyanatları Gelibolu, Çanakkale Orduvlerinde verilen konferanslar ve Yurdun her tarafında yapılan merasimler eskârı umumiye tarafından son derece büyük bir alâka ile takip olunmuştur. Fakat edindiğimiz intiba bu vâdide ne kadar söylense ve ne kadar neşriyat yapılsa millet acısı o kadar büyüktür ki bu beyanata, bu neşriyata ve bu konferanslara doyamıyacaktır ve kanamıyacaktır. Nitekim hâdisce üzerinden iki ay geçmiş olmasına rağmen burada tertip edilmiş olan bu konferans bu derece geniş bir ilgi toplamıştır.

Bizim yapacağımız konuşmanın istihdaf ettiği gaye hâdisenin müsebbipleri ve sorumluları üzerinde bir tahlil ve bir münakaşa yapmak değildir. Biz sadece Dumlupınar Denizaltı Gemisinin mensup olduğu birliği senelerdenberi sevk ve idareye memur ve Dumlupınarın batırından itibaren cereyan eden hâdisce ve faaliyetlerin en yakın şahidi bir insan olarak vukuatı izah edeceğiz. Bu maruzatın bütün dinliyenleri tatmin edip etmiyeceğini bilmiyoruz, çünkü; değil yalnız Türkiyede, dünyanın başka memleketlerinde de, değil yalnız sadece bir denizaltı kazasında; memlekete şâmil her hâdisede vuku bulan hakikat ile şuyu bulan haberler arasında daima büyük farklar mevcuttur. Memleketi baştanbaşta kavramış bu gibi fevkalâde hâdiselerde işsiz güçsüz kimselerin psikolojik bir cazibeye kapılarak hayallerini işlettikleri ve birçok ihtimalleri birbirine bağhyarak ortaya yepyeni ve hakikatten bambaşka tablolar koydukları daima görülen ve daima olağan ahvaldendir. Diğer taraftan kötü niyet erbabının ve her memlekette mevcut olan Beşinci Kol mensubunun bu gibi ahvalde memleket eskârını sarsmak, zihinleri karıştırmak ve idare mekanizmasına karşı mevcut itimadı tezelzüle uğratmak gayesini takip edebileceği tahmin olunabilir zannındayız. Dumlupınarın batısı hâdisesi halen Türkiye Cumhuriyeti Mahkemesinin tetkikına arz edilmiş durumdadır. Mahkeme safhaları açık olarak cereyan etmektedir, bu dâvada gizli hiçbir cihet kalmıyacağını kabul ederek sizlere burada yalnızca hâdisenin her hangi bir hükme varmadan sadece sureti cereyanını izah edeceğiz:

I. Bir denizaltı gemisi, bilhassa Dumlupınar nasıl bir gemidir.

Kazaya uğrayan Dumlupınar Denizaltı Gemisi, harb bahriyesi kadrosunda hizmete girmiş aynı isimdeki denizaltı gemilerinden ikincisidir. Birinci Dumlupınar İtalyadan alınmıştır ve memlekete hizmetini ifa ederek feshedilmiştir. İkinci Dumlupınar benzeri Çanakkale Denizaltı Gemisi ile Amerikan Yardım kanunu yolu ile Türkiyeye verilmiş ve Amerikadan Türkiyeye Türk personelinin idaresinde ve Türk bayrağı altında getirilmiştir. Gemi 19 Aralık

1950 tarihinde Türk Donanmasına katılmıştır. Dumlupınar en son modern teçhizatı bu meyanda ŞNORKEL donanımını da haiz bir gemiydi. Mürettebatı Amerikada esaslı eğitim görmüş ve Türkiyede muhtelif talim ve hizmetlerle, muhtelif tatbikat ve manevralarla kifayeti yükseltilmişti. Şahsen son altı ay içinde Dumlupınarla 17 saatlik dalışım vardır. Gemi su üstü ve su altı seyir ve sevk ve idare kifayetini tamamen haiz bulunuyordu. Münferiden kifayetleri kontrolden geçmiş olan denizaltı gemileri müttefiklerarası manevralara gönderildiğinden Dumlupınar da bir defa İtalyanlarla yapılan müşterek bir manevraya ve diğer bir defa da Akdenizde cereyan eden ve yüzlerce harb ve ticaret gemisinin katılmış bulunduğu Müttefik Devletler RENDEZ-VOUS deniz tatbikatına gönderilmişti Mart 1953 son haftasında RENDEZ-VOUS Tatbikatından dönen Dumlupınarın diğer bir NATO Deniz Tatbikatı olan BLUE-SEA Manevrasına da katılması icabediyordu. Türk Ordusu ve Türk donanması NATO camiasına katıldıktan sonra malûm olduğu üzere yeni bir takım mükellefiyetler deruhde etmiştir. Bu mükellefiyetlerin Türk Ordusunun günlük, aylık ve senelik çalışmaları üzerinde nasıl olağanüstü bir mesai tahmil etmiş olduğunu Türk efkârı umumiyesinin lâıkiyle bilmelerini çok isterdik. Bu cümleden olmak üzere RENDEZ-VOUS Tatbikatında karargâhımızda bize yardımcı olarak ifayı hizmet etmiş olan I. Denizaltı Filotillâ Komodoru Kurmay Albay Hakkı Burak RENDEZ-VOUS Tatbikatının hemen akabinde Dumlupınar ve I. İnönü Denizaltı Gemileriyle denize açılmak mecburiyetinde idi. Komodor Forsunu Dumlupınara çekmiş olduğu hâlde 1 Nisan 953 günü saat 16 00 da 6. Amerikan Filosu ile Adalar Denizinde yapılacak olan tatbikata katılmak üzere Gölcükten ayrıldı.

Dumlupınar takriben 1800 ton maimahrecindedir ve dahili taksimatı diğer denizaltı gemilerinde olduğu gibi; baştorpido dairesi ki burada torpido kovanlarıyla birlikte bir kısım erlerin yatak yerleri mevcuttur. Başbatarya dairesi; ki burada akümülatör pilleriyle subayların yatak yerleri ve salonu vardır. Santral ki, burası teknik idare merkezidir. Gemiye daldırmak ve çıkarmak gibi her türlü teknik kontrol buradan yapılır. Başçarkçının muharebe yeri burasıdır. Dumlupınar Denizaltı Gemisinin Başçarkçısı Kd. Yzb. Nâşit Öngören idi. Yetişkin ve liyakatlı bir subaydı. Kıç batarya dairesi ki, burası akümülatör pillerinin diğer yarısını ihtiva ediyor. Geminin aşhanesi ile astsubay yatak yerleri buradadır. Bundan sonra sırasıyla başdizel, kıçdizel dızireleri, elektrik dairesi ve kıçtorpido dairesi gelmektedir. Ayrıca gemi kumandanının sevk ve idare yeri olan kule başlıbaşına bir kompartımandır. Denizaltı gemisinin baş ve kıçtorpido dairelerinden icabında bırakılmak üzere birer baş ve kıç Battı şamandıraları mevcuttur.

II. Denizaltı gemisinde riayet olunan kaidelerden bazıları.

Dahili taksimatı ve umumî evsafı yukarıda izah edilen bir denizaltı gemisi denizaltıcılık kursları geçirmiş mütehassis personelin idaresine tevdi olu-

nur. Şöyle ki: kendisine geminin emir ve kumandası tevdi edilecek olan subay denizaltıcılık kursundan geçtikten sonra bir denizaltı gemisinde evvelâ silâh veya muhabere subayı olarak vazife alır ve bilâhara ikinci kumandan olarak gemi sevk ve idaresinde ve seyir hizmetlerinde istihdam edilir. Gösterdiği kifayet, sicil âmirleri tarafından uygun bulunduğu takdirde gemi kumandanlığı stajyerliğine çıkarılır. Kumandan stajında muvaffak olan subay Filo Kumandanlığı inhasıyla ve Donanma Kumandanlığının tasdiğiyle Deniz Kuvvetleri Kumandanlığı ve Milli Savunma Vekâleti tarafından gemi kumandanlığına tâyin edilir. Dumlupınar Kumandanı bu işaret edilen gerekli kademeleri geçirek Saldıray Denizaltı Gemisinde kumandanlık yapmış ve bu gemide muhtelif vazifeler gördükten sonra Dumlupınar sınıfı gemilerde eğitime tâbi tutulmuş ve 1952 senesinin Ağustos ayında gemi kumandanlığını deruhde etmiştir.

Gemi başçarkçısı ve diğer makine subayları da gerekli kursları geçirip muayyen stajları yaparak muhtelif vazifelere tâyin olmuşlardır. Astsubayların da kendilerine mahsus muayyen kursları vardır. Bunları ikmalden sonra denizaltı gemilerinde motor, elektrik, elektronik, torpido ve sair ihtisası gereken görevlere verilirler. Denizaltı gemilerinde çalışan erlerin de ellerinde denizaltıcılık diplomaları mevcuttur.

Bu surette denizaltı gemilerinde ihtisası olmayın hiçbir şahsa vazife verilemez lâkin malûmdur ki dünyanın her tarafında diploması ve ihtisası olan gemi kumandanları diploması ve ihtisası olan pilotlar suitalih neticesi, bazan materyal hatası yüzünden, bazan mukabil taraf hatasından ve bazan şahsi takdir hatasından elim âkibetlere mâruz kalırlar.

Denizaltı gemilerinde riayet olunması gereken kaidelere devam ediyoruz: Bizim denizaltı gemilerimizde sigara içmek yasaktır. Sigara dumanı malûm olduğu üzere gemi dahilindeki oksijen miktarını azaltır. Sigara içmek isteyenler bu sebeple köprüüstüne çıkarlar. Nitekim Dumlupınar Gemisinde Makine Üsteğmen Fikret Coşkun, kurtulanların ifadesine göre sigara içmek için kazadan beş on dakika evvel köprüüstüne çıkmış, kurtulanlarla konuşarak sigarasını içmiş ve aşağıya inmştir. Bu arkadaş eğer mezun olsaydı sigarasını aşağıda içecekti ve hiç köprüüstüne çıkmıyacaktı. Veya sigara için biraz daha geç köprüüstüne çıksaydı belki kurtulabilecekti.

Sigara gibi denizaltı gemisinde içki içmek de yasaktır. Sigara dumanı nasıl gemi içinde fark edilirse gizli içki içmek de mümkün değildir. Koku derhal dikkati çeker. Dumlupınar Denizaltı Gemisi son tatbikat için Gölçükten ayrıldıktan sonra Adalar Denizinde üç gün üç gece açıkta kalmış ve gemi hiçbir yere uğramadan, mürettebat ayaklarını toprağa basmadan avdet seyrine başlamıştır. Bu bakımdan personelin hariçte alkol alarak gemiye girmiş oldukları kabul edilemez. Gemide tesadüfen Filotilla Komodoru bulunmaktadır.

Komodor, vazife ile hırsusiyeti yekdiğerinden çok iyi tefrik eden ve ettiren mümtaz bir üstsubaydır. Bu sebeple Dumlupınar kumanda heyetinin gayrişuuri harekâta kapılacak şekilde alkol almış olması ihtimali mevcut değildir. Osmanlı İmparatorluğunun kapanan devri ile bu devrin zihinlerde yer alan alkole düşkün, müsamahalı ve kalender bahriyeli tipi tarihe karışmıştır. Denizaltı gemilerinde nöbet yerleri ve nöbette bulunacak şahıslar katî olarak muayyendir. Bunların birinin yerinde olmaması imkânsızdır. Ayrıca nöbet hizmetinde bulunanların vazifeleri de katî ve sarîh olarak tesbit edilmiştir. Bilfarz gözcülerden her biri ufkun muayyen bir zaviyesini gözetlemekle mükelleftir. Verecekleri raporlar şekil ve ifade itibariyle muayyendir ve bu raporların köprüüzzerinde vardiya âmiri subay tarafından anlaşılmış olduğunu göstermek üzere tekrarlanması şarttır. Nitekim Dumlupınar Denizaltı Gemisinin İsveç gemisini gören nöbetçileri gözcülerdir. Bunlar kurtulmaları en mümkün olan bir yerde görevli oldukları halde müsadememin şiddeti yüzünden yaralanarak yüzmeden şehit olmuşlardır. Denizaltı gemisinde verilen kumandaya göre manevra, hayatı tehdit eden âkibet göz önünde tutularak bütün bir ciddiyet ve dikkatle yapılır. Nitekim bu geminin serdümeni er Hüseyin Sayın en son ana kadar vazifesi başından ayrılmamış yukardan gelen kumandaları icra etmiş ve aşikâr olan tehlikeyi sezdiği halde bir metre yukarı fırlasa, kuleden köprüüstüne kafasını çıkarsa kurtulması mümkün iken dümen dolabı başında şehit olmuştur ve nitekim kulede radar cihazı başında nöbette olan Astsubay Hamdi Reis de köprüüstüne çıkaydı kurtulması mümkün iken geminin son dakikadaki tehlikeli hali zarfında dahi mevkiini terk etmemiş ve vazifesi başında şehit olmuştur.

Bütün bu izahatı vermektен maksadımız harb gemilerinde mutlak bir askeri zaptüraptın mevcut olduğunu ve Dumlupınar Denizaltı Gemisinde son ana kadar disiplinin muhafaza edilmiş olduğunu göstermiş olmaktadır.

Denizaltı gemilerinde riayet edilmesi lâzım gelen kaidelerden bir tanesinin daha zikredilmesine müsaadenizi rica edeceğim: Denizaltı gemileri ana gemisinden ayrıldıktan sonra bütün seyir yollarını harita üzerinde evvelden çizilmiş bir rota ile takip ederler. İznit Körfezi içinde Marmarada ve Adalar arkasında dahi yapılan her türlü talimlerde denizaltı gemisinin rotası haritaya çizilmiştir. Bahusus bir bölgeden diğer bir bölgeye intikal seyrinde Marmaradan Karadenize veya Adalar Denizinden Marmaraya giriş ve çıkışlarda esas seyir yolları behemehal evvelden haritaya çizilir. Dumlupınar Gemisi 3 nisan 953 günü Müsterek NATO Manevrası sonunda Ana Üsse intikal seyrinde takip edeceği rotaları evvelden çizmiştir. Bu meyanda Seddülbahir - Hellâs Fenerinden itibaren Çanakkale Boğazı içinde takip edeceği yolu haritaya geçirmiştir. Ayrıca Kepez Fenerinden sonra Nâraya kadar takip olunacak yol daha büyük mikyasta olan portolon üzerine evvelden çizilmiştir.

zılmıştır. Dumlupınarın takip edeceği bu yol beynelmil boğaz seyrüseferine uygundur.

Bazı tüccar gemileri Boğazlarda fenerden fenere müsait rotayı haritadan bakıp serdümene şu istikamette git, demekle iktifa ederler ve Boğaziçi rotalarını haritaya çizmezler. Boğazdan girmiş veya çıkmış bir tüccar gemisine hangi hat üzerinden Boğaziçi geçmiş olduğu sorulsa harita üzerinde muayyen bir hat gösteremediği ve sadece Boğazda beynelmil nizamların kendisine vermiş olduğu hak ile talvek hattının doğusunda veya batısında seyretmiş olduğunu söylemekle iktifa ederler ve haritaları tetkik edilse Boğaz giriş ve çıkış yolunun çizilmemiş olduğu görülür. Dumlupınar kumandanının ifadesine göre gemi Nâra Burnundan takıiben yarım mil açıkta bir noktadan geçmek üzere 358 derece rotasına seyretmekte bulunuyordu. İsveç gemisi kaptanı da resmi ifadesine göre Akbaş Fenerinden yarım mil açıkta ve 250 dereceye seyretmiştir.

Biz burada her iki geminin hattı hareketlerini ve yapmış oldukları manevraları tetkik ve mütalâa etmekten bilhassa içtinap edeceğiz. Hâdise mahkemeye intikal etmiştir ve keyfiyet mütehassıslarca incelenmektedir.

Vakayii hikâye etmeye devam edersek Dumlupınar Denizaltı Gemisinde durum şu vaziyette idi; Gemi Kumandanı Sabri Çelebioğlu ile Üsteğmen Hasan Yumuk ve Seyir Astsubayı Hüseyin Akış, İşaret Astsubayı Şaban Mutlu ve er gözcü Veysel Saygılı ile er gözcü Enver Uçar köprüüstünde bulunuyorlardı. Kulede dümende er Hüseyin Sayın, radarda Astsubay Hamdi Reis vardı, ayrıca nöbetini ikmal etmiş bulunan ve fakat seyir hizmetine yardım etmek üzere yatmaya gitmemiş olan gemi İkinci Kumandan Vekili Üsteğmen Kemal Ünver ve kendisinin vardiyasında Seyir Astsubayı Hüseyin İnkaya kulede bulunuyorlardı. Dumlupınar son dakikada manevraya geçince son ismi geçen Astsubay ile Üsteğmen köprüüstüne çıkmışlardır. Dumlupınar dahilinde nöbetçi makine subayı ile 9 astsubay, 10 er muhtelif bölmelerde uyanık ve nöbet hizmetinde bulunuyorlar, diğer bilcümle personel istirahat halinde ve yatma yerinde bulunmakta idiler. Dumlupınardan kurtulanların ifadesine göre rüyet bozuktur ve İsveç şilebi Dumlupınara sancak başomuzluğundan büyük bir süratle bindirmiş, gemiyi iskeleye yatırarak altına almış ve Dumlupınar bir anda baş üstüne dikilerek suya gömülmüş ve köprüüstünde bulunan personel kendilerini denizde bulmuşlardır.

Bu müsademe neticesinde 46 kulaç suda kaybolmuş olan Dumlupınar personelinden Gemi Kumandanı Kd. Yzb. Sabri Çelebioğlu ile nöbetçi var-

diya âmiri Hasan Yumuk ve Üsteğmen Kemal Ünver olmak üzere 3 subay ve Hüseyin Akış ile Hüseyin İnkayadan mürekkep olmak üzere 2 astsubay ki ceman 5 kişi kurtulmuş ve mütebaki 81 kişi şehit olmuştur.

III. Dumlupınar Denizaltı Gemisine yardım ve kurtarma faaliyetleri

Bir denizaltı gemisi limanda veya seyirde su üstü veya su altı seyirinde ihtiyarı dışında bir sebeple deniz dibine gider ve kendi vasıtaları ile su yüzüne çıkamazsa o denizaltı gemisine kazaya uğramış gemi diyoruz. Böyle bir kaza neticesinde denizaltı gemisinin haiz olduğu yüzme kabiliyeti ifna edilmiş oluyor. Malûm olduğu üzere bir denizaltı gemisi esas itibariyle muayyen bir ateş kudretini ve bu kudreti kullanmaya yeter derecedeki personeli ihtiva etmek üzere inşa edilmiş bir mukavim tekne içinde bu mukavim tekneyi su üstünde ve su altında tahrik edici makineleri haiz bir gemidir. Bu ağır tekneyi evvelemirde yüzdürebilmek için muayyen bir sephiye kuvvetine ihtiyaç vardır. Denizaltı gemilerinde püro şeklindeki esas mukavim tekne, harici cidarına asılmış bulunan dalma sarnıçlarıyla bu sephiye kuvvetine malik kılınmıştır. Denizaltı gemisinin dalış, çıkışını tasavvur edebilmek için umumi bir teşbih yapmak lâzım gelirse: Bir insanın koltukları altına iki kabak bağliyerek suya girmesini tasavvur ediniz, bu adamın koltuğu altındaki kabaklar su sızdırmadığı müddetce adamın batmayacağı tabii görülür ve fakat bu kabaklar alttan, üstten delinip içlerindeki hava yerine su girdiği kabul edilirse yüzme bilmeyen adamın derhal batacağı kolaylıkla tasavvur edilebilir. Yanlarına dalma sarnıçları asılmış olan bir denizaltı gemisinin sephiyesini teşkil eden bu sarnıçlar parçalandığı veya gemi dahiline tekrar dışarıya atılamıyacak kadar kuvvetle su girdiği tasavvur edilirse denizaltı gemisinin de su yüzünden kaybolarak batacağı göz önüne getirilebilir. Eğer kazanın vukua geldiği derinlik ana teknenin mukavemet edebileceği derinlikten fazla ise denizaltı gemisi henüz dibe varmadan evvel üzerine basılan bir soba borusu gibi kolayca ezilir ve içindekiler derhal terki hayat ederler. Eğer kazanın olduğu yerdeki derinlik teknenin dayanma kabiliyetinden az ise gemi gider dibe baş üstü veya kış üstü saplanır veya bir tarafa meyilli olarak kalır. Bazı bölmeleri su ile dölmüş olur. Fakat umumiyetle tekne içi tamamen ışksız kalır .

Kazalar ekseriya çarpışmakla oluyor. gece karanlığı, sis, pus ve sair sebeplerle su üstü gemileriyle çarpışan denizaltı gemisi batıyor. Veya kazaen denizaltı gemisi kapaklarından biri açık kalıyor, buralardan su sızıyor bir bölme veya bölmeler su ile dolarak gemi batıyor. Veya denizaltı gemisi su altı seyir muvazenesini kaybediyor, çamurlu bir yere saplanıyor, kurtulamıyor. Veyahut akümülatör bataryalarının muhtelif sebeplerle infilâkı vesilesiyle gemi haczara uğruyor. Dünyanın muhtelif devletlerine ait bu yolda vukua gelmiş muhtelif kazalar vardır. Bilfarz 1939 da SQUALOS Amerikan deniz-

altı gemisi 73 metrede açık kalan bir valf dolayısıyla batmış ve kurtarma çanı ile bir kısım mürettebatı kurtarılabilmıştır. Yine 1939 da THETIS İngiliz denizaltı gemisi dalış tecrübeleri esnasında bir torpido kovana açık kalması dolayısıyla batmıştır. Bu gemide 104 kişi ölmüştür. Fransızların SURCOUF denizaltı gemisi de 1942 senesinde bir Amerikan şilebi tarafından çığnenmiştir ve bu gemide 109 kişi ölmüştür. Son yıllara ait denizaltı kazalarının en mühimlerinden biri de ocak 1950 tarihinde TRUCALENT İngiliz denizaltı gemisi THAMES Nehri ağzında bir İsveç gemisiyle müsaderme sonunda batmıştır. Gemi 16 metrede batmış olduğu halde 64 kişi ölmüştür. Bilâhara yüzdürülen bu gemiden istifade mümkün görülemediğinden kadro dışı edilmiştir. Nisan 1951 de AFRRAY İngiliz denizaltı gemisi sebebi meçhul bir kaza neticesi batmış 75 kişi bu gemide ölmüştür. Dumlupınar hâdisesine takaddüm eden son kaza eylül 1952 de meçhul bir sebeple 700 metreyi müteceviz bir mevkide batan Fransız SIBYLE denizaltı gemisidir. Akdenizde bu gemi ile 48 Fransız bahriyelisi kaybolmuştur.

Bütün bu kazalara bakılırsa bazı denizaltı gemileri sıg suda batmış oldukları halde personeli kurtarılamamış bazıları yüzdürülmüş kadro dışı edilmiş, bazıları yüzdürülmekten sarfınazar olunmuştur. Çünkü denizaltı gemisi kazalarında mürettebatın kurtulması ve geminin yüzdürülmesi kazanın mahiyetine, gemi bünyesinin harabiyet derecesine ve hâdise mahallindeki tabii şartlara bağlıdır.

Menfi propaganda bu vâdide rolünü ifa eder. Bakarsınız bu denizaltı gemisi Amerikada olsa şimdiye kadar çıkarılırdı diye bir mütalâa işaa olunur. Fakat hakikat şudur ki denizaltı gemisine yardımın muvaffakiyeti ve denizaltı gemisinin yüzdürülmesi Asyada ve Amerikada olmasına tâbi olmayıp kaza mahiyetine ve mevcut tabii şartlara tâbidir.

Türk Bahriyesi elinde bir «Kazaya uğrayan denizaltı gemisine yardım ve kurtarma talimatı» vardır. Yapılacak yardım kazanını vukuundan sonra düşünülüp tertiplenemez. Bu talimatta tasavvur olunabilecek muhtelif ihtimalâta karşı hareket tarzı kayıtlıdır. Dumlupınar Denizaltı Gemisinin kazasında da hiçbir tereddüde kapılmadan bu mekanizma çalıştırılmıştır. Talimat 3 safhayı ihtiva ediyor:

- 1 — Gemiye aramak, bulmak.
- 2 — Mürettebatı gemisi ile veya çan veya yelekle kurtarmak.
- 3 — Mürettebatı kaybedilmiş ve enkaz haline gelmiş olan bir denizaltı gemisini yüzdürmek veya sıg suya almak.

¹⁴ Dumlupınar Denizaltı Gemisinde kıçtorpido dairesinden kazayı mütaakıp bu bölmeğe sığınanlar tarafından su yüzüne bırakılmış olan Battı Şamandırası vasıtasıyla kendi yerini göstermiştir. Bu surette talimatın birinci safhası kolayca halledilmiştir. Aksi takdirde Nâra önünde geniş bir sahanın

içinde kaybolmuş bulunan Dumlupınarı aramak için ayrı bir zaman sarfına ihtiyaç gösterecekti. Yeri bulunmuş olan denizaltı gemisinin ilk iş olarak personelini kurtarmak talimatı icabı idi. Bahriyemizde bu vazifeyi yapmaya tahsis edilen Kurtaran Gemisi hususi evsafiyle bu işi görebilecekti. Nitekim talimlerde Pendik önünde 35 kulaçta kazaya uğradığı kabul edilen Çanak-kale Denizaltı Gemisinden mütaaddit kimseleri çıkarmış bulunuyordu.

Kurtaranın haiz olduğu hususi cihaz kurtarma çanı tertibatıyla derin suda çalışan dalgıçların sıhhi durumlarını kontrola yarıyacak tazyik odasından ibarettir. Umumi surette tarif icabedecek olursa Çan, kilise kampanaları şeklinde ve 10 ton takribî ağırlığında derin su tazyikına mukavim bir cihaz olup kurtarma gemisi vasıtasıyla kazaya uğrayan denizaltı gemisinin üzerine getirilir ve hususi tertibatıyla deniz dibindeki kazazede gemi kaportası üzerine yapıştırılarak bir kısım kazazede bu çan içersine alınır alt kısmı kapatılır, çan yukarıya çekilmek suretiyle bir kısım kazazede kurtarılır. Çan tekrar deniz dibine indirilerek ve aynı mütevali hareketlerle denizaltı gemisi içinde kazaya uğrayanlar kurtarılır.

Kurtarandaki çan marifetiyle 600 kadem derinlikteki bir suda kazaya uğrayan denizaltı gemi inden adam çıkarmak mümkündür. Ancak bu çanın kazazede geminin çıkış kaportası üzerine indirilebilmesi için evvelemirde bir dalgıçın kılavuz halatını alarak denizaltı gemisi çıkış kaportasına bağlaması şarttır. Denizaltı gemisinin dipte meyilli olarak yatması veyahut kaza mahallinin çok akıntılı ve derin olması dalgıçın bu kılavuz halatını gemiye bağlamasını müşkülleştirir veya imkânsız bırakır ki bu takdirde gemiden adam kurtarmak hususunda çandan istifade etmek kabil olamaz.

Diğer taraftan derin suda çalışan ve binnetice o derinlikteki tazyika mukabil bir havayı teneffüse tâbi kılan dalgıç süratle su yüzüne alınamaz. Böyle yapıldığı takdirde dalgıçta görme noksanlığı, felç veya koma halleri ve ciğer parçalanması gibi ölümlü halleri vukua gelebilir. Bu bakımdan derin suda çalışan dalgıç su yüzüne alınır alınmaz derhal çalıştığı derinliğin tazyikına mütenazır bir tazyika tâbi kılınmak üzere tazyik odasının içersine bir doktorla birlikte sokularak tedaviye tâbi tutulur. Bu tazyik odası boşalmadan veya yedek diğer bir tazyik odasına sahip olunmadan başka bir dalgıçın kurtarma işi için aşağıya inmesi doğru olamaz. Çünkü ikinci dalgıç için de aynı tedaviye ihtiyaç vardır. Dumlupınar kazasında bütün bu müşküller ve ihtiyaçlar tamamen hissolunmuştur.

Yardım ve kurtarma faaliyetimiz

Denizaltı Filosu Kumandanı sıfatıyla vakayı 4 nisan saat 04 30 da biz-zat Donanma Kumandanının telefonlarıyla yani hâdiseden iki saat 15 dakika sonra öğrendim. İlk iş olarak vaka mahalline Kurtaran Ge-

misini ve Dumlupınar ile su altında görüşebilecek veya ona model olabilecek olan eş bir denizaltı gemisini göndermek lâzım geliyordu. İyi bir tesadüf eseri olarak aynı tatbikattan dönmekte olan Kurtaran ile I. İnönü vaka mahalline geldiler. Gölcükten karargâhımızdan saat 07 00 de Sıkarya Deniz-halline geldiler. Gölcükten karargâhımızdan saat 07 00 de Sakarya deniz-altı gemisiyle hareket ederek ve yolda bir muhribe geçerek 4 nisan 14 30 da biz de hâdise mahalline geldik. Sayın Milli Savunma Vekili ve Deniz Kurvetleri Kumandanı, II. Kolordu Kumandanı, Çanakkale Valisi, Çanakkale Müstahkem Mevki Kumandanı ve Çanakkale Deniz Birlikleri Kumandanı ve daha birçok askerî ve mülki makam sahipleri Kurtarana gelmişlerdi. I. İnönü Kumandanından almış olduğumuz malûmata göre vaka hakkındaki ilk bilgiler şu mahiyeti taşıyordu; 3 nisan saat 17 30 da satha çıkararak Dumlupınarla telsiz temasına geçmişler ve bilâhara bizzat Komodorla telsiz telefonla görüşmüşlerdi ve komodorun kendi sesleriyle mânevralar hakkındaki memnuniyetini ve Gölcüğe avdet seyri için direktiflerini öğrenmişlerdi. I. İnönü Boğaza girmeden evvel makinesindeki ârıza yüzünden geriye sarkmış ve bilâhara Nâra önünden geçtiği halde önde giden Arama Tarama Filotillâsı gemileri pupa ışıklarını Dumlupınar sanarak yoluna devam etmiştir. Marmaraya dahil olduktan sonra Donanma Kumandanlığının emirleriyle geri dönüp keza mahalline gelmiş Dumlupınar telefon şamandırasının civarına markalama şamandırası atıldıktan sonra bu şamandıranın telefonu vasıtasıyla gemi personeliyle temasa geçilmiştir. Gemi küçük torpido bölümünde Astsubay Cavuş Selâmi Özben ile yapılan konuşmada bu bölümde 22 kişinin hayatta oldukları gemi pruvasının simale müteveccih olduğu ve geminin 15 derece sancağa yatık olduğu ve derinliğin manometre işaretine göre 46 kulaç olduğu öğrenilmiştir. Gemi içindekiler sahilten ne kadar açıktaki bulduklarını sormuşlar ve telefonla sağlanan bu irtibattan büyük bir ümide düşerek Kurtaranın ne zaman gelebileceğini öğrenmek istemişlerdi.

Keza hakkında öğrenilen bu malûmata ilâveten coğrafi durum etüt edildikte gemi Nâranın tekriben batısında 8 gomina mesafede 3 ilâ 5 mil süratinde akıntıya mâruz 46 kulaç derinlikte yatıyordu. Bu sahanın akıntı haritalarının bildirdiğine göre sathi bahirden itibaren 25-30 metreye kadar sular Boğaz dışına doğru cereyan etmekte olmasına mukabil 30-50 metreye kadar Marmaraya doğru akmakta ve bundan sonra karşı bahre kadar sakin bulunmakta idi.

Evveleminde Kurtaranın Dumlupınar etrafında 350 yarda mesafede 4 şamandıra atarak kendisini tesbit etmesi ve bilâhara bu 46 kulaç derinliğe dalgıç indirerek kurtarma çanı kılavuz halatını denizaltının küçük torpido bölümüne kapısına bağlaması lâzım geliyordu. 4 ilâ 5 nisan günü hava kuzeyden ziyadeleşmişti ve denizler artmıştı. Dumlupınar Denizaltı Gemisiyle en son telefon muhaberesi 4 nisan saat 10 30 da vuku bulmuş ve son söz Astsubay

Çavuş Selâmi Özbenin «Vatan sağ olsun» kelimeleri olmuştur. Bundan sonra gemi içindekiler telefona cevap verememişler, ancak su üstünde bulunanlar gemi içindekilerin muhtelif temenni, niyaz ve münacaatlarını işitmişlerdir. Kurtaran baş taraftan kendisini tesbit üzere atmış olduğu iki şamandıra üzerinde tutunamamış ve taramış olduğundan buralara iki muhrip demirletmek icabetmiştir. Fakat fırtına ve akıntı dolayısıyla mütemadiyen gezinmekte olan Kurtaranın derin suya dalgıç indirebilmesi için kıç tarafının da emin surette bağlanması lâzım geliyordu ve kıç taraf şamandıralara verilen 10 burgatalık halatlar akıntı tesiriyle vasıtalar tarafından idare edilemiyor ve geminin kıç tarafı bu fırtına içinde bir türlü tesbit edilemiyordu. Kurtarma ekibinin yorulmak bilmez mesaisi ile Kurtaran nihayet 5 nisan 1953 günü saat 03 30 da yani kazanın vukuundan 25 saat 15 dakika sonra denizaltı gemisi üzerine tesbit edilmiştir. Müttehassıslarca takdir olunacağı ve hile bu manevra dünyanın en müşkül ve ağır gemicilik işlerinden biridir. Sayın Millî Savunma Vekilinin bizzat şahit oldukları bu ameliye fırtına, deniz ve akıntı muvacehesinde mürettebatın bilâtevakkuf göstermiş oldukları fevkalbeşer gayret sayesinde kâbil olabilmmişti. Kazadan sonra 25 saat geçirmiştik; gemi içindekilerle irtibatımız yoktu, fakat onların manevratını takviye edecek su altı muhabere cihazlarımız vardı. Bunlarla mütemadi şekilde kendilerine kurtarma faaliyeti hakkında ümit verici mesajlar gönderiliyordu. Fakat kurtarma çanının kılavuz halatını Dumlupınarın üzerine bağlayabilmek son derece müşküldü. Çünkü akıntılı bir yerde 285 kademe inmek pek ümit vermiyordu bununla beraber Ana Dalgıç Gurup K. Dalgıç Albay Tacettin Baysal ve Kurtaran Gemi K. emrinde bütün dalgıçlar bu takatlerinin haddi üzerindeki derinliğe inmek için sabırsızlanıyorlardı. İlk dalgıç 5 nisan saat 05 16 da suya girdi ve 50 metreye inmeden 100 metre sürüklenerek su üzerine çıkarıldı ve bu dakikadan sonra mütemadiyen dalgıç değiştirilirdi, değiştirilirdi bu ümitsiz mesai devam etti. Kompresörlü hava ile Helyum-Oksijen cihazı ile, derin su dalgıç cihazı ile ve tasavvur edilebilecek her türlü fedakârlığın üstünde bir azim ve gayretle Dumlupınar kaportasına çanın kılavuz halatı götürülmeye çalışıldı.

Amerikan Deniz Yardım Gurupu Başkanı ve o tarihte İstanbulda bulunan VI. Filonun dalgıçları, VI. Filonun mütehassis subayları da aramızda idi. Çalışmalarımıza ilâve edecek her hangi bir tedbir izhat etmeksizin bizi bir müddet dostane hislerle takip ettiler ve ayrıldılar bu sırada dalgıçlarımızdan biri, Kastamonulu Astsubay Üstçavuş Nurettin Ersoy 3 ilâ 5 mil akıntılı olan bu yerde normalin üstünde bir hızla akıntılı mıntakayı geçerek 285 kademde yere bastı ve kendini kaybetti. Bu derinlikte çalışan bir dalgıcın 3 saat tazyikte kalması lâzım geliyordu. Amerikada denizaltı dalgıçlık tababeti ihtisası görmüş olan Denizaltı Filosu Sağlık Ş. Md. V. Dr. Bnb. İzzet Demirel ile denizaltı mütehassis tabiplerinden Dr. Üsteğmen Osman Köksal nezaretinde derhal yukarı alınan Astsubay Nurettin Ersoy, iki doktorla tazyik odasına

sokuldu ve 3 saat yerine 15 saat müddetle tazyik tedavisine tâbi tutulmak suretiyle hayatı kurtarıldı. Dalgıç Nurettin Ersoy için Amerikalılar «Ölümler arasında hiç mesafe kalmamıştır» dediler. Onu yatırdılar, kaldırdılar, koşturdular sıhhatinde her hangi bir ârıza olup olmadığını kontrol ettikten sonra takdir ve tebriklerini bildirdiler. Kendisini Ana Dalgıç Gurup K. Alb. Taccettin Baysal takdim etti. «Berhüdar ol oğlum! Türk dalgıcının yüzünü ak ettin» dedim. «Emret amiralim şimdi yine dalayım!» dedi. Ölümünden henüz kurtulmuş olan bu çocuk vazifesini yapmıştı. Artık yeni bir teşebbüse memur edilemezdi. «Sen sıranı savdın git dinlen evlât. Arkadaşların da çalışmak isterler!» dedim. Kendisini istirahatete gönderdim bu şekilde mesaiye ve bütün gayretlere rağmen 7 nisan 953 günü saat 02 15 te 72 saatlik hummalı bir çalışma sonunda Dumlupınar personeli hakkında maatteessüf her türlü ümidi kaybetmiştik. Başta Dz. K. K. Sayın Koramiral S. Altınca olmak üzere hepimiz harap ve bitap idik. Bizi asıl perişan eden cihet maddî yorgunluk değil o her birinin ayrı ayrı fazilet ve karakterlerini bildiğimiz arkadaşların kaderine müessir olamamaktı.

7 nisan 953 günü saat 15 00 te Dz. K. K. nezaretlerinde Nâranın o tarihi çevresinde son bir merasimle arkadaşlarımızı ebediyete terk ettik.

Muhterem arkadaşlar; devlet ve bütün efradı millet Dumlupınarda şehit olan denizcilerin ailelerine en sıcak şekilde kalblerini açmıştır. Bütün şehit aileleri aldığımız mütaaddit telgraf ve mektuplara nazaran bu milli alâkaya minnettardır. İstihkak sahiplerinin ekseriyeti maddi haklarını almışlar ve kendilerine maaş bağlanmıştır. Nüfus memurluklarında vârislerin kayıtları toplanmamış olanların muamelesi tekemmül ettirilmek üzere ciddiyetle çalışılmaktadır.

Denizaltı Filosu Kumandanlığı emrinde bir «Dumlupınar Bürosu» teşkil olunmuştur. Bu büro şehit ailelerinin nüfus memurluklarındaki, sulh mahkemelerindeki hukuki işlerle ayrıca malî ve içtimai ihtiyaçlarıyla meşgul olmak üzere faaliyet halindedir. Denizaltı Filosu mensupları bu büyük kaybı, bu derin acıyı kalblerine gömmüş ve normal çalışmalarına devamla başlamıştır.

Maruzatımızın şimdi sonuna gelmiş bulunuyoruz:

Kemali salâhiyetle arz edebilirim ki Türk Denizaltıcılığı teknik ve taktik sahada tamamen muasır bahriyeler seviyesindedir.

Cumhuriyet devrinde harb bahriyemizde muhtelif memleketlerden gelen denizaltıcılık tekniği ve denizaltıcılık sevk ve idare metotları ile bu bahriye hattâ bazı ahvalde garp devletlerinin haiz olduğu tecrübeden fazla bir bilgiye sahip olmuştur. Çünkü Türk Bahriyesine:

Alman tipi denizaltı gemileri ile Alman denizaltıcılık tekniği ve sevk ve idare metotları,

İtalyan tipi denizaltı gemileri ile İtalyan denizaltıcılık tekniği ve sevk ve idare metotları.

İngiliz tipi denizaltı gemileri ile İngiliz denizaltıcılık tekniği ve sevk ve idare metotları.

Amerikan tipi denizaltı gemileri ile Amerikan denizaltıcılık tekniği ve sevk ve idare metotları girmiştir.

Bu itibarla kemali tevkir ile işaret edebilirim ki Türkiye Bahriyesi denizaltıcılık bahsinde söz ve salâhiyet sahibidir.

Dumlupınar Denizaltı Gemisinin çıkarılması mevcut Kurtarma Talimatımızın son safhasını teşkil eder. Lâkin muhterem dinleyenlerimizin sabırlarını suüstimal etmemek üzere konferansımızda bu bahse girmeyeceğiz.

Kafi rakam vermek için daha esaslı tetkika ve hesaba lüzum vardır. Ancak sureti umumiyede arz edebilirim ki:

Dumlupınarı çıkarmak bir senelik mesaiyi ve birkaç milyon Türk lirası masrafı icabettirecektir. Bu hususta verilecek karar bittabi yüksek makamata aittir. Ben şahsen gemi enkazının adli tahkikatı aydınlatmakta büyük bir yol oynayacağını tahmin etmiyorum. Çünkü adaletin tecellisi için Dumlupınarın enkazını görmeğe intizar olunamaz. Ve Çünkü bu enkazı görmeğe lüzum bırakmıyacak kadar göz önünde ve el altında kâfi delil mevcuttur.

Biz Dumlupınar kumandanını aynı kazai yoldan mahkeme edilsin mülâhazasıyla âmiri adlisi olduğumuz bu dâvayı «Vazifesizlik kararıyle» Çanakkale umumi mahkemesine sevk ettik. Şimdi tam bir sükûn ve itimat içinde âdil Türk mahkemesi kararını bekliyoruz.

Zannediyorum; muhterem vatandaşlarımız için de, aynı sükûn ve sabır içinde, her hangi bir mütakaddim şahsi bir hükme varmadan âdil Türk mahkemesi kararına intizar etmek en uygun bir düşünüş yolu olacaktır. Umumi efkârımızın da yaptığı esasen bundan ibarettir.

EK 9

4 Nisan 1953 günü saat 02:15 te T.C.G Dumlupınar, İsveç bandıralı Naboland adlı bir tüccar gemisiyle çarpışma nedeniyle Çanakkale Nara önünde batmıştır. Bu sebeple 7 Haziran 1953 günü Nara'da yapılan merasimde, zamanın Denizaltı Filosu Komutanı olan Tuğamiral Fahri KORUTÜRK'ün yapmış oldukları konuşma metni aşağıdadır⁹

Muhterem vatandaşlar, aziz arkadaşlar,

Etrafımızı çeviren şu dağlar ve taşlar bu kıyılar ve bu deniz bilirsiniz kadim ve asil milletimizin acı ve tatlı fakat daima şanlı ve şerefli hatıralarını taşır.

4 Nisan 1953 günü Nara önüne Türk Vatanının bu tarihi kapısı eşğine Harb Bahriyesinin yeniden acı bir hâtrası gömülmüştür.

Dumlupınar denizaltı gemisi, başlarında bahriyenin mümtaz evlâtlarından aziz ve kıymetli mesai arkadaşım Komodor Albay Hakkı Burak olduğu halde hemen hemen bütün mürettebat ile burada kaybolmuştur. Size bu yepyeni ve taze acının henüz derinliğini elemeni ve hüznünü lâıkiyle hissetmeğe fırsat bulamadan 72 saatlik fâsılasız bir didinme bir kurtarma, tabiatın bizden almak istediğini ona vermemek hususunda yaptığımız amansız bir mücadele sonunda hitabediyorum:

Müttefik Deniz manevralarından RANDEZVOUS tatbikatı adı verilen NATO Deniz manevralarına katılmış ve yaptığı muvaffakiyetli hareket ile kendini göstermiş bulunan Dumlupınar, Mart ayının son haftasında Gölçük'e dönmüş, bu tatbikatın raporlarını bize vermişti. Gemi kumandanı ve arkadaşlarla görüşmüştüm; hepsi manevralardaki başarıların zevki içinde idiler. Bizden tebrik ve takdir almışlardı.

Bu vazifeden bir hafta sonra, Nisan başında Dumlupınar, I. İnönü Denizaltı gemisiyle birlikte başka bir NATO Deniz manevrasına memur edilmiş, Ana Üssü Gölçükten Adalar Denizine geçmişti; BLUE SEA adını verdiğimiz bu son manevrada da Dumlupınarın vazifesinde başarı gösterdiğini öğrenmiştik; gemi memur olduğu ve bir iki gün su altında vazifedar bulunduğu bölgede çalıştıktan sonra su yüzüne çıkmış ve bize telsiziyle manevranın muvaffakiyetiyle sona erdiğini ve Ana Üsse dönüş için harekete geçtiğini bildirmişti. Bu durumda Dumlupınar hizmete girdikten sonra katıldığı birçok manevralarda ve katılıp ta yukarıda işaret etmemiş olduğumuz diğer müttefik deniz tatbikatlarında olduğu gibi tekrar Boğazlardan yukarı çıkarak avdet seyrine başlamış fakat bu defa Ana Üssüne varamamıştır. Gemi Nara önünde bildiğimiz feci müsademenin neticesi Boğazları artık bir daha geçmemek üzere sulara ve bu sularla birlikte Türk Bahriyesinin ve aziz Türk Milletinin kalbine gömülmüştür.

Dumlupınar'ın içinde bu geminin mensup olduğu Birinci Denizaltı Filotillasının Komodoru Kurmay Albay Hakkı Burak gibi eski tecrübeli ve mümtaz bir birlik kumandanı vardı.

⁹ Dumlupınar Şehitleri, s.223-224

Bu gemide acı bir kader cilvesi olarak hayatında bir denizaltı gemisi ile ilk seyrini yapan ve henüz denizaltıda ilk vazife günlerinin heyecanını yaşıyan iki genç teğmen de vardı.

Dumlupınar'da denizaltıcılık meslekinin her türlü kahrını ve çilesini çekmiş hattâ sayın Deniz Kuvvetleri Kumandanının henüz bir denizaltı gemisi kumandanı olduğu sırada aynı gemide doğrudan doğruya emirlerindeki çalışmış 25 senelik fiili denizaltıcılık meslek hayatı bulunan eski, tecrübeli ve unutulmaz astsubaylarımız vardı.

Dumlupınar'da kabiliyetli ve vazifesinas subaylarla beraber cesur ve kıymetli astsubaylar yanında Türk Ordusunun medarı iftihar ve Türkün canını, feragat ve fedakârlık timsali birçok aziz ve sevgili Mehmetler vardı.

Benim aziz şehit arkadaşlarım. Size bir kelime ile Dumlupınar diye hitab ediyorum.

Dumlupınar... Filotillân ve Filon içinde yerini boş bırakarak kayboldun. Eskilerden sarfınazar, sana yalnız şu son seneler içinde, yekdiğerine karışmış geceli gündüzlü bir mesai ile birbirine kaynaşmış o en hakiki o en samimi ve ideal bir saygı ve sevgi içinde geçen arkadaşlık günlerini hâfızamıza meslek, hâtıra ve şuurumuzun derinliklerine gömerek sana veda ediyorum.

Sana her gün, Dumlupınar kumandanlığına diye verdiğim işaretlerdeki gibi sana yıllarca Dumlupınar kumandanlığına diye hitap ettiğim yazılarda olduğu gibi, yine o kadar hakiki, yine o kadar sâdımî bir ifade ile fakat bu sefer son defa olarak, bu sefer filona mensup lütûn arkadaşlarım adına bu sefer mensup olduğun Deniz Kuvvetleri meslekdaşlarımızın adına sana hitab ediyorum, sana veda ediyorum;

Dumlupınar Nur içinde yat... Nur içinde yat ve etrafında görünen şu dağlar, taşlar, şu kıyı ve bu denizde yatıp ebediyeti bekliyen şanlı ve şerefli ecdadın gibi tarihinin ölmez sayfalarına geçirdiğin kaderindeki acılık için milletinin vefalı kalbine güven...

Bu memleket bu vatan ve bu meslek sana bir gün senin ismin altında yeniden can verecektir.

Senin ruhun yeni bir Dumlupınar ile milletinin hayat ve istiklâl dâvasındaki nöbetçinin yerini elbette ki bir gün tekrar alacaktır.

Yüzlerce ve binlerce defa inip çıktığın denizlerin altında sen de etraf-taki ecdadın gibi ebediyeti beklerken asil milletinin kalbinde ebediyen yaşayacaksın.

Ruhun şâd oleun...

KORUTÜRK'ün Askeri Hayatı Görev Safahatı¹⁰

Güverte ORAMİRAL		
Istanbullu		
Osman Oğlu Fahri KORUTÜRK		
Sicil No: 1524		
DÜĞÜMLERİ		Doğum Tarihi : 1903
Harbiye sınıfına	1 EYLÜL	1336
Teğmen nasbına	1 MART	1339
Üsteğmen nasbı	1 EYLÜL	1340
Yüzbaşı nasbı	30 AĞUSTOS	1927
Kıdemli yüzbaşı	30 AĞUSTOS	1933
Binbaşı nasbı	30 AĞUSTOS	1935
Yarbay nasbı	30 AĞUSTOS	1941
Albay nasbı	30 AĞUSTOS	1943
Tuğamiral nasbı	30 AĞUSTOS	1950
Tümaniral nasbı	30 AĞUSTOS	1953
Koramiral nasbı	30 AĞUSTOS	1956
Oramiral nasbı	30 AĞUSTOS	1959
MÜDDETİ KIZIYI VE VAZİYETİ :		
15 EKİM	1340	Yavuz Gemisine
13 KASIM	1340	Torpido kursuna
11 NİSAN	1341	Luhafaza Tb.na
5 EYLÜL	1341	Gd.zabit namzet Mp.ne
20 KASIM	1341	Tahtelbahircilik kursuna
22 ARALIK	1927	Haridiye Gemisine
31 MART	1928	Kecidiye Bl.Zabitliğine
15 TEMMUZ	1928	Topçu Kursuna
19 OCAK	1929	I.İnönü Top vardiya Sb.
30 OCAK	1930	Dz.Altı Gm.K.(Kadrosuna)
17 EKİM	1933	Dumlupınar Dz.Altı I.Zb.
11 KASIM	1935	Gnkur. K.Ş.ye
11 ARALIK	1935	Roma Ateşnavallılarına
25 ARALIK	1936	Berlin Ateşnavallılarına
3 KASIM	1938	Dz.Altı Gm.Kur.Bşk.lığına
5 ŞUBAT	1940	Dumlupınar Dz.Altı Gm.K.
13 AĞUSTOS	1941	1.Dz.Altı Flt.Kmd.V.
29 OCAK	1942	Berlin Ateşnavallılarına(Stokholm Ateşemiliterliğinede bakacak)
19 AĞUSTOS	1943	II.Dz.Altı Flt.Kmd.
10 KASIM	1944	Dz.Hr.Ak.Ü.
14 EYLÜL	1945	Dz.Hr.Ak.K.
21 AĞUSTOS	1947	1.Dz.Altı Flt.Kmd.(Dz.Alt.Fl.K.V.de)
6 KASIM	1948	Dz.Ok.ve Krs.Kur.Bşk.

¹⁰ Dz. K. K.lığı, Personel Başkanlığı, Basım Yayım ve Müzeler Şube Müdürlüğü Arşivi

10 Numaralı Ekin 2. Sayfası

20	AĞUSTOS	1949	Don. K. Fkr. Bşk.
21	HAZİRAN	1947	İstanbul Dz. K.V.
11	KASIM	1950	Dz. Altı Fl. K.V.
27	AĞUSTOS	1953	Harp Fl. K.V.
9	EYLÜL	1953	Harp Fl. K.
14	TEMMUZ	1954	Dz. Eğitim K.
28	OCAK	1955	E. U. Rs. Haber Bşk.
26	AĞUSTOS	1955	Donanma K.
23	AĞUSTOS	1956	Marmara ve Boğazlar Dz. Kor. K.
17	EYLÜL	1957	Sadık ALTINCAN'ın emekliye ayrılması üzerine Vekâleten Dz. K. Komutanlığına.
30	KASIM	1957	Deniz Kuvvetleri Komutan Vekilliğine
16	EKİM	1959	Deniz Kuvvetleri Komutanlığına
27	HAZİRAN	1960	Moskova Büyük Elçiliğine

TAMAMLANMIŞ OKULLAR :

Heybeliada Bahriye Mektebi
Deniz Harp Akademisi

BİLDİĞİ DİLLER :

Almanca-A
İngilizce-B

GÖRDÜĞÜ KURSLAR :

Topçu kursu
Denizaltıcılık kursu
Toppito kursu
Özel silâhlar Kursu (Almanya'da)

TAKDİRNAMELERİ :

16:25 Mart 1953 tarihinde yapılan Nato manevralarında gösterdiği liyakattan Ötürü Milli Savunma Bakanlığınca takdir edilmiştir.

EMEKLİLİĞİ :

27 AĞUSTOS 1960 tarihinde 7242 kanun gereğince emekliye ayrılmıştır.

KORUTÜRK'ün Cumhuriyet Senatosu Üyesi olarak, Genel Kurmay Başkanı'nın görev ve yetkilerine ait kanun tasarısı münasebetiyle yaptıkları konuşma¹¹

C. Senatosu B. 105 30. 7. 1970 O. 3

ren bütün hususlarıyla ilgili siyasi sorumlularla Türk Ordusunun komanda yetkisini haiz olan generaller bir araya gelmekte ve bu Millî Güvenlik Kurulunda Türk Silâh Kuvvetlerinin harbe hazırlanması bütün etraflı ile düşünülmekte ve tedbirler alınmaktadır.

Su halde arkadaşlarım, bugün Genelkurmay Başkanlığının Millî Savunma Bakanlığına değil de doğrudan doğruya Başbakan'a bağlı olmasında ve Millî Güvenlik Kurulunun kurulmuş bulunmasında büyük isabet vardır.

Bir gün şartlar başka türlü değişirse, o zaman, gayet tabii ki, başka türlü bir organizasyon kurulabilir. Bugün tekrar bir organizasyon yapılırsa, büyük bir vicdan huzuru içerisinde Türkiye Cumhuriyeti Genelkurmay Başkanlığına yine Başbakanlığa bağlamak için rey veririm. Çünkü arkadaşlarımız Türkiye'de Genelkurmay Başkanı rasgele bir zat değildir. Yıllarca binbir seçime tabi ola ola, binbir imtihan vere vere o makama gelmiş bir zattır. Ve Türk Ordusunun başıdır. Türk Ordusuna gerekli saygı ancak böyle gösterilebilir kanastındeyim.

Saygılarımla.

BAŞKAN — Buyurun, Sayın Arıburun.

TEKİN ARIBURUN (İstanbul) — Benim söylemediğim, yahut vermek istemediğim mânâlarda anlaşılmuştur, durum. Sayın Özgüneş o bakımdan söylemişse birkaç dakika daha müsaa-de buyurun, Heyeti Umumiyeye arz edeyim.

BAŞKAN — Sayın Özgüneş mâruzatını size cevap değil, kendi görüşleri olarak ifade etmişlerdi.

TEKİN ARIBURUN (İstanbul) — Bana atfettiler, «Sayın Arıburun böyle dediye» dediler.

BAŞKAN — Peki yazıyorum, size de söz vereceğim.

Buyurun Sayın Korutürk.

KORUTÜRK (Cumhurbaşkanlığı S. Ü.) — Sayın Başkan, sayın senatörler, Genelkurmay Başkanlığının yetki ve görevleri hakkında bazı umumî mütalâalarını arz edeceğim.

Konuya ben başka bir istikamette yaklaşacağım. Şüphesiz, bu mevzu da mütalâalar şahsidir, ben de şahsi mütalâalarımı arz edeceğim. Evvelimirden senelerden beri mevzuatımız içerisinde girmemiş olan bu kanunun nihayet Türk

mevzuatına girmiş olması, Genelkurmay Başkanlığına sarahaten bir yetki ve görev kanununun kazandırılması olması bizim için muhtembi memnuniyet bir keyfiyettir. Bunun takdir edileceğini şüpheden âzade addediyorum. Fakat bunun olmadığı zamanlarda memleketimizin ve yabancı memleketlerin çekmiş olduğu ıstıraplardan bazı misaller getirilmiş olursa, bugün bir Genelkurmay Başkanlığı Görev ve Yetkileri Kanununun memleket tarafından kazanılmış olmasının istifadeleri büyük bir açıklıkla meydana çıkacaktır.

Silâh Kuvvetlerin memleket güvenliği, memleket bütünlüğü ve memleket savunması ile olan ilgisi, bir taraftan buna komanda eden Başkumandanlığa, diğer taraftan Parlâmentoya karşı sorumlu olan icra organının elinde olduğu için, cidden yakdığının mütadabil veçheleri olan bir keyfiyet arz etmektedir ve gerek bu kanunun gerek müteakiben müzakere edilecek olan Millî Savunma Kanununun gerekçeleri okunursa, görülecektir ki, bazan Millî Savunma Bakanı ve Genelkurmay Başkanı birlikte kabineye dâhil olmuşlardır. Bazan biri diğerinin emrine bazan diğeri berikinin emrine girmiştir. 1924 senesinden itibaren bu muhtelif teklifler göstererek bugünkü noktaya vasil olmuştur.

Benim görüşüme göre buradaki tedahüller, siyaset adamları ile politikacılarla askerler arasında ve askerlerin kendi aralarındaki anlaşmazlıklardan doğmuş birtakım tedahüllerdir ki, bunların halledilmiş olduğu devirlerde ve halledilmiş olan memleketlerde saadet ve zâfer, etmiş olan memleketlerde ve edilmiş devirlerde de felâketler olmuştur. Bu hususta yakın tarihimizde, uzak tarihimizde ve yabancı memleket tarihlerinde birçok misaller vardır. Bizim yakın tarihimize bakmak, yakın tarihimize deyince tabiiyle bundan evvelki devreye, 1950 - 1960 arasındaki devreye temas etmek icabedecek. Bu, kassas bir devredir, bunun alerjisi henüz devam etmektedir. Bu bakımdan bu mevzunun içerisinde girmek, şüphesiz yeni birtakım polemikler çıkarmayı icabettirecektir. Bununla beraber, o devirde Millî Savunma Bakanı ile Genelkurmay Başkanı arasında zuhur etmiş bazı protokol meselelerine temas etmek, hıfız Cumartesi günleri sancak çekme merasiminin Millî Savunma

¹¹ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 9 ncü Toplantı Yılı, Ankara, 01 Kasım 1970, Cilt 61, s.537-540

Bakanlığı önünde mi yapılması gerekir, yoksa Genelkurmay Başkanlığı makamı önünde mi yapılması gerektiği meselesinden doğan ihtilaf. Personel hizmetleri meselesi Genelkurmayda mı kalmalıdır, yoksa Millî Müdafaa Vekâletine mi intikal etmelidir, şeklindeki hususlara kadar sirayet etmiş ve daha ileri giderek, günümüzün aktüel dâvaları olan, Askerî Kolaylıklar Anlaşmasında Genelkurmay Başkanlığının siyasi kuvvet dışında tutularak bu meselelerin içerisine alınmamasından, hattâ ikilî Anlaşmalardan Genelkurmay Başkanı ile birlikte İstihbarat Başkanının da haberdar olmamasından mütevellit bazı zararların 1950 - 1960 seneleri içerisinde devletimize birtakım fena neticeler tevlihedmiş olduğuna şahid olduğumuzdur. Bu, bizim yakın tarihimizde görmüş olduğumuz bir misaldir.

Uzak tarihe baktığımızda, uzak tarihte de bir koordinasyon olmamasından mütevellit bazı misaller vardır. Uzak tarihimiz dediğim içinde çocukluğumuzu geçirdiğimiz Balkan Harbinde bir Harbiye Nezaretimiz vardır. «Umuru Dai-rei Askerî» diye. Harbiye nezaretimiz vardır, içerisinde harbiye nazırı, erkânı harbiyesi, ik-mali ve sairesi ile birlikte bulunur. Beri taraf-ta Kasımpaşa'da bir Bahriye Nezareti vardır ve bahriye nazırı ve bahriye erkânı harbiyesi vardır. Bunlar tamamen birbirinden ayrı çalış-mışlardır. Balkan seferberliğini yapmakta olan Türk Ordusu Kara, Artvin, Ardahan havalisinden, askerlik şubelerinden celhetmiş olduğu as-keri Trabzon'a indirmiştir. Amasya, Çorum ha-valisinden olanlar Samsun'a inmiştir. Daha Ba-tıda olanlar Zonguldak'a inmiştir. Ciheti bahri-yenin emrinde olan Bezmi-âlem, Mithatpaşa gibi gemiler Trabzon, Samsun ve Zonguldak ye-rine muhabere ve diğer temas noksanı yüzün-den Rize'ye, Sinop'a ve Erzurum'a gitmişler. Sam-sun'da olan asker gemi beklemiş, Sinop'a gi-den gemi asker bulamamış, Rize'ye giden gemi Trabzon'daki askerle keza karşılaşmamış. Bu suretle Garp cephesinde seferberliğimiz geri kalmıştır.

Yani yakın tarihimizde koordinasyonun vü-cut bulamamasından mütevellit pek çok ıstıraplı günler yaşanmıştır. Bundan nevinidolmuyalım, yabancı memleket tarihlerinde de koordinasyon olmamasından mütevellit aynı ıstıraplar görülmüştür. Bilfarz, Birinci Dünya Harbinde Al-

manya'ya hazırlayan, on sene evvelki genç kur-may arkadaşlarımızın ismini gayet iyi hatırlıya-cakları, bir büyük ştretez vardır. General Feld Mareşal Fon Şlifin'in plânı vardır. Bu plân, Do-ğuda Rusya'dan, Batı'da Fransa'dan taarruza maruz kalacak Almanya'nın, Doğu'da oyalama harbi yaparak Fransa'yı nasıl mağlûbetmesi lâ-zımgeldiği ve Fransız istikâmatına hücum et-meden başka içerisinden Fransa'ya girilmesi hususunda hazırladığı meşhur bir Şlifin Plânı vardır. Şlifin, siyasetçilerle anlaşmış, Betman Holvig'i ikna etmiş, Belçika bitarafliğinin ihlâ-lini ona kabul ettirmiş ve Fransa'ya girmiş. E-vvelâ, Batı'da netice alıp Doğu'ya dönmek üzere plânını tatbik ettirmiştir. Fakat bildiğimiz gibi Mar'n'da bu plân muvaffak olmamıştır.

Diğer taraftan, muasır bulunan bir büyük amiralin yine kendi plânlarını, kendi zavivesin-den hareketleri yüzünden, bütün Alman deniz potansiyelini bir istikamete sevk etmiş olmasın-dan dolayı yine deniz cephesinde Almanya'nın mağlûbiyetine sebebiyetmiştir. Bu, muasır bü-yük amiral Von Tirpitz'dir. O da, başka bir isti-kamette. Birinci Dünya Harbinin içerisinde Al-man Kuvvetinin İngiltere ile nasıl çatışacağını düşünmüş, fakat Hariciyecileri ikna edemedi-ğinden yapılacak bir denizaltı harbinin açık de-nizde bilâ kaydii şart mı yapılması lâzımgelir, yoksa başka şartlarda mı yapılması lâzımgelir? Bu hususta hariciye ile anlaşamamış, muasır iki büyük Alman Askerinin koordinasyonunun ola-maması ve hariciyenin bu iki asker arasında bir koordinasyon vazifesi görememesi Birinci Dün-ya Harbinde Alman askerî potansiyelini hezi-mete götürmüştür.

Bu itibarla gerek kendi tarihimizde, gerek uzak tarihte asker ve siyaset adamı.

BAŞKAN — Sayın Korutürk, iki dakikanız var.

FAHRİ KORUTÜRK (Devamla) — Konuş-mama Genel Kurulun müsaade etmesine, Baş-kanlık tavassut ederse müteşekkirci kahram, ak-si takdirde kanunun bugünkü şartlar altında...

BAŞKAN — Sayın Korutürk, pek snder olarak kürsüye gelmektedir. Bu sebeple kıymet-li fikirlerinden istifade edebilmek için konuş-malarının devamı hususunu oylarınıza arz edi-yorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir. Sınırsız olarak konuşabileceksiniz Sayın Korutürk.

RIFAT ÖZTÜRKÜNE (İstanbul) — Bol bol, rahatça konuşunuz Sayın Korutürk.
FATİHİ KORUTÜRK (Devamla) — Teşekkür ederim. Genel Kurulun bu müsahahasını kötüye kullanmak istemem, bu itibarla fikirlerimi mümkün olduğu kadar kısaltmak kararındayım.

Netice itibariyle arz etmek isterim ki, siyaset adamları ile askerler arasında, askerlerin kendi aralarında bir koordinasyona ihtiyaç vardır. Her memleketin teşkilâtı bu koordinasyonu başka zaviyeden mütalâa etmiştir. Bilfarz, Amerika Hükümetine bakacak olursak, Amerika da bir presidansiyel sistem vardır. Bu sistemin icabı Cumhurbaşkanını aynı zamanda başkomandandır. Kendisinin organizasyonu bir başka türdür. Diğer taraftan Sovyet Rusya'ya bakacak olursanız, Sovyet Rusya'da durum tamamen başkadır. Sovyet Rusya'da bir Minister of Difrentis vardır. Harbiye nazırı her üç kuvvetin komutanı olarak kabineye dâhildir. Böyle, sizler gibi Parlâmentoda, aynı zamanda yasa organı olan arkadaşlar arasında vazife görülür, o sistem tamamen bir başka sistemdir. Sovyet Rusya koordinasyonu bu suretle teşkil ettirmiştir. Binaenaleyh, her memleketin kendi mekanizmasına göre bir sistem kabul etmesi, ve koordinasyon sağlamaı mutlak ve mutlak lâzımdır.

Bizim, 1961 Anayasası esasları dâhilinde, müdafa ile sorumlu bulunan Millî Müdafa Bakanımız ile, millî müdafaamın yanında Genelkurmay Başkanımız, bu tasarıda görüldüğü şekilde gayet anlayışlı bir tarzda bir koordinasyona gitmişlerdir. Ben, bu koordinasyonu takdire şayan görüyorum. Çünkü, istemiş olsalardı her iki makam da bir anayasa anlama buhranına düşmüş olabılırlardı. Memleketimizde sık sık bugün görülmekte olan bir Anayasayı anlama buhranı mevcuttur. Bu buhran üniversitelerimizde vardır. Bu buhran Anayasa profesörlerimiz arasında vardır. Bu anlama buhranı birçok yerde vardır. Millî Savunma Bakanımızla Genelkurmay Başkanımıza ve maiyetlerinin bu 1961 Anayasasını anlama hususunda böyle bir anlayış buhranından sıyrılmış olmalarını bugün için takdire şayan olarak zikretmek lâzımdır.

İkincisi, askerlerin kendi aralarındaki koordinasyonu da takdire şayandır. Kara, Deniz

ve Hava Kuvvetleri arasında Genelkurmay Başkanlığında bir koordinasyon ve aynı zamanda kuvvet komutanlıklarında bir koordinasyon mevcuttur.

Arkadaşlar, biz 1930 senesinden evvel Deniz ve Hava Kuvvetlerinin ne kadar Kara Kuvvetlerinin baskısı altında bulunduğunun acısını çekmiş kimseleriz. Ben de burada bunu işaret etmek isterim. 1930 senesinden sonra askeri idaredeki anlayış zihniyetimizin tekâmülünü takdire lâyık görüyorum. Bir zamanlar generaller ve generallerin maiyetinde gelen birçok kara kurmay subayları, bize - gemilerde sancak veya iskele tâbirini menetmek ve bir vahdete gitmek için - «niçin sağ veya sol demiyorsunuz da sancak iskele diyorsunuz» gibi birtakım tekliflerde bulunmuşlardı. Fakat vaktaki, 1930 dan sonra bir Deniz Akademisi açılmıştır, bir Hava Harb Akademisi açılmıştır. Bundan sonra bir yaklaşma olarak Türk Silâhı Kuvvetlerinde, Kara Deniz ve Hava Kuvvetleri yek diğeri ile kaynaşmış bir vaziyettedir.

Bugün şayanı memnuniyettir ki, memleketin yüksek kademelerinde bulunan generaller, amiraller yüzbaşlıklarından itibaren akademi sıralarında aynı hocamın takririni dinlemek ve mukadderatlarını, terfilerini, tefeyyüzlerini o hocamın vereceği bir nota borçlu olarak birbirlerine yaklaşmışlar, talebelik hayatlarından itibaren almış oldukları bu bağ ve sevgi ile bugün yüksek makamları işgal ederek, bir büyük anlayış zihniyeti içerisinde girmiş bulunmaktadırlar. Bu itibarla askerler arasındaki bu anlayış zihniyetini büyük bir terakki olaraaktan kaydetmek, büyük bir inşirah içerisinde memnuniyetle karşılamak lâzımdır.

Bu kanunun, bilhassa iki maddesi, dikkate şayandır, bence. Bir tanesi kanunun 3 ncü maddesi; uluslararası anlaşmaların askeri yönlerinin tayininde Genelkurmay Başkanının mütalâasının alınması şartını getirmektedir ki; bu, siyaset adamlarıyla askerler arasındaki anlaşmayı kanuni bir vecibeye bağlamış olması bakımından, biraz evvel temasına çalışmış olduğum anlaşmamayı önleyici bir tedbirdir.

Diğeri, kanunun 8 nci maddesi; Genelkurmay Başkanının, şartları haiz olduğu takdirde Kara Kuvvetlerinden olduğu gibi, Deniz veya Hava Kuvvetlerinden bir amiral veya bir gene-

ral emrine verilmesi imkân sağlanabilmıştır. Her iki maddenin mânası gerek idari hayatımızda gerek askeri hayatımızda çok önemlidir.

Bu itibarla, ben kanunu büyük bir anlayış zihniyeti içerisinde hazırlanmış olan Sayın Bakan ve Bakanlık erkânı ile Genelkurmay Başkanı ve maiyeti erkânına ve bu askeri zihniyeti, onları desteklemek suretiyle, ortaya koyan Yüksek Askerî Şûra erkânının bu zihniyetlerindeki tekâmülü takdirle kaydetmek isterim.

Sözlerimi bitirirken, bu mütalâalar yanında bir iki temennimin de izharına yüksek müsamahanıza rica edeceğim.

Türk harb sevk ve idaresi, Kara, Deniz ve Hava birleşmiştir. Bir elde, bir başkumandanlıkta toplanmış durumdadır. Burada temenniye lâyık olan; telkinin bu kara, deniz, hava sevk ve idaresi ayarına yükseltilmesi imkânını hazırlayabilmektir.

Yüksek malûmunuzdur ki, bugün harb, kara, hava ve denizle olduğu gibi laboratuvarlarda hazırlanmakta ve laboratuvarlarda inkişaf ettirilmekte ve laboratuvarlarda yürütülmektedir. Bu itibarla bu 3 kuvvet arasında tekniğe de lâyık olduğu kıymetin verilmiş olması esasen müzahede edilmektedir. Genelkurmay Başkanlığında bir araştırma, geliştirme dairesi vardır. Bunun daha da tekemmül ettirilmesi tavsiye ve temenniye şayandır.

Temenninin ikincisi; Silâhlı Kuvvetlerimizin; kadro, teşkilât ve eğitimlerinde artık millî siyasetin ve millî stratejinin bizi ulaştıracağı yolun üzerine çıkmamız lâzımdır. Millî siyasetin, konsept diyerekten artık lisansımıza geçen kavramın getirdiği şartlar neyi icabettiriyorsa Silâhlı Kuvvetlerimizde kadro, teşkilât ve eğitim bakımından bu mihvere - millî konsept mihverine - girmek gayretini ve hazırlığını göstermemiz lâzım.

Bildiğiniz gibi 2 nci Mahmut zamanından beri silâhlı kuvvetlerimizin yabancı danışmanlar ve yabancı yardımlar elinde gelişmektedir. Bundan bugün de tamamen ve derhal müstağni kalmamıza imkân yoktur. Fakat hedef gizli ve bu istikamette enerjik adımlar atılmaktadır.

Hazırlanmış olan kanunun ideal bir kanun olduğunu iddia etmek cesaretini gösteremem. Şüphesiz, benden evvel konuşan arkadaşım eski

kuvvet komutanının mütalâalarında bir vahdet ihtiyacı, daha tekemmüle gitmek ihtiyacı hissedilmektedir. Fakat bugün önümüze konulmuş olan kanunun memleketimiz için hayırlı ve uğurlu bir istikamette silâhlı kuvvetlerimize müfidolacağı mütalâasındayım.

Mâruzatım bundan ibarettir.

Heyeti Umumiyyeyi saygı ile selâmlarım. (Alkışlar)

BAKAN Sayın Öztürkçüme, buyurun.

RAFAT ÖZTÜRKÇÜNE (İstanbul) — Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım; kıymetli bir sayın üyemiz; Erkânı Harbiye Riyasetinin - Milli Mücadele zamanında - Reisicumhura bağlıdır, sözünü söylememiş olsaydı, söz almaya lüzum hissetmemekte idim. Zabıtlara yanlış geçecek, yarın bu zabıtları okuyan bir kâmse Cumhuriyet Senatosunda bir Genelkurmay Başkanının hangi tarihlerde ne şekilde seçildiğini bilen yokmuş diye de gülenler olacak idi.

2 Mayıs 1886 tarihinde yani 1920 tarihinde Büyük Millet Meclisi Hükümetinin çıkarttığı 3 sayılı Kanun ile Erkânı Harbiye Umumiye Vekâleti vardı. Demek ki, o tarihte Sayın Reîsicumhura bağlı bir teşekkül değildi. 3 Mart 1940 tarihinde yani 1924 tarihli ve 429 sayılı Kanun ile de Erkânı Harbiye Umumiye Riyaseti tasfiye etti o zaman bakanlık değil, müstakmil bir organ halinde Sayın Reîsicumhur adına vazife görüyordu. 1944 tarihinde 4580 sayılı Kanun ile Sayın Başbakanlığa, 1949 tarih ve 3300 sayılı Kanun ile de Milli Savunma Bakanlığınca bağlanmıştır. Atanması, Milli Savunma Bakanlığının teklifi ve Bakanlar Kurulunun kararı ile yapıyordu.

Yeni Anayasamızın getirdiği ışık altında bugünkü Genelkurmay Başkanımız ise; Deniz, Hava, Kara kuvvetleri komutanları arasından Bakanlar Kurulunun teklifi üzerine, Cumhurbaşkanı tarafından atanır. Bakanlar Kurulunun içinde, hiç şüphesiz yok ki, Milli Savunma Bakanı da vardır. Genelkurmay Başkanlığı, bir bakanlığa bağlı olduğu gibi ağır bir şekilde tenkid hiçbir zaman doğru olmasa gerekir.

Görev ve yetkileri dolayısı ile de Başbakanı başkandır. Emekliye ayrılması, hizmetinin devam edebilme kararı, sürenin uzatılması, gene Bakanlar Kurulunun kararı ile olduğuna göre, vakıtle beğenilmeyen bir Milli Savunma Bakan-

KORUTÜRK'ün Cumhuriyet Senatosu Üyesi olarak, Dışişleri Bakanlığının Bütçesi münasebetiyle yapılan oturumda NATO üyeliği hakkında yaptıkları konuşma¹²

C. Senatosu B : 36	3. 2. 1971 - O : 1
<p>ricelecektir. Gümrük birliği, aradaki engellerin kaldırılmasından başka, üçüncü devletlere karşı Ortak Pazarın ortak gümrüğünü de kabul etmeyi gerektirir. Bu da 22 sene içinde gerçekleşecektir.</p>	<p> için, millette karşı da konuşamaz ve uyduculuk sömürgeleikten, bundan ötürü çok daha fena- dır.</p>
<p>Ortak Pazar katma protokollere smal mamullerde, üç istisna ile bize karşı gümrüklerini sıfıra indirmistir. Bu üç istisna Ortak Pazara ihracat yapmanızı muhtemel olan pamuk ipliği, pamuklu dokuma ve makina haklarıdır. Ortak Pazar devletleri bu istisnalar ile gümrük himayesinin ne kadar önemli bir unsur olduğunu ortaya koymaktadırlar.</p>	<p>Saygılarımla.</p>
<p>Sayın senatörler, buna karşılık, Türkiye sanai mamullerinin yarısından biraz fazlasını 12, geri kalan kısmını 22 yılda, tediyececeği gümrüksüz olarak ithal edecektir. Yapılan hesaplara göre, örneğin altınca sene sonunda 12 yıla tabi mallarımızın gümrükleri, şimdiki seviyelerinin % 60 ma düşecektir. Yani, gümrük vergilerinin % 40 ı kalkmış olacaktır. Çok muhtemeldir ki, bu mallarımızın birçoğu için gümrük himayesi bu andan itibaren, yani 6 sene sonra kalkmış olacaktır. Yani, bir mahn himayesiz kalması için gümrük vergisinin mutlaka sıfıra inmesi gerekmez. Daha az bir indirim bile o mahn himayesiz bırakabilir. Bu demektir ki, 12 ve 22 yıllık süreler zanedildiği gibi bir himaye garantisini teşkil etmezler.</p>	<p>BAŞKAN — Sayın Korutürk, buyurunuz efendim.</p>
<p>Sayın senatörler, geçiş döneminin hizece iki ayrı tehlikesi vardır. Birincisi, sanayimizin Ortak Pazar rekabeti karşısında çökmesidir. 12 ve 22 yıllık sürelerin bir garantisi olmadığını da belirtmiş bulunuyorum. Diğer ve belki de daha muhtemel olan tehlike, Türk sanayinin yabancı sermayenin hâkimiyetine geçmesidir. Diğer bir deyimle Ortak Pazar geçiş dönemine girmemizin asıl sonucu, rekabet karşısında yıkılmaya yüz tutan sanayi dallarımızın yabancı sermaye tarafından kısmen veya tamamen satın alınması ve yeni sanayi dallarının yabancı sermaye tarafından kurulmasıdır. Bu takdirde Türkiye'deki sanayi «Türk sanayii demiyorum» batmaz, ama büyük ağırlığı itibariyle yabancıların eline geçer. Bu bir uydulaşmadır ve uydulaşma, koloni olmaktan daha kötüdür. Çünkü, halkımız kimliğini, kişiliğini kaybeder ve memleket Ortak Pazar kapitalizminin bir uzantısı ve parçası olur. Düşman da belli olmadığı</p>	<p>FAHRİ KORTÜRK (Cumhurbaşkanıca S. 12) — Sayın Başkan, sayın senatörler, Dışişleri Bakanlığının sayın erkânı; Dışişleri Bakanlığının Bütçesi münasebetiyle şahısları adına konuşma imkânı, bazı zaruretlerle ancak 10 dakika müddetle kayıtlıdır. Bu Bakanlığın geniş konuları üzerinde; meselâ, sadece bir Batı bloku içerisindeki yerimiz veya bir Kıbrıs meselesi, veyahut Ortak Pazar konusuna inhisar eden bir mütalâa izharına kalkışmak, gerekçesiyle beraber bir fikir belirtmeye imkân vermediği cihetle, ben sadece son zamanlarda tartışma hızını artıran ve gençlik sloganlarına temel olan «NATO'ya hayır» konusu üzerinde bir - iki söz söylemek ve bana tahsis olunan zamanda bazı hâlisane temennilerde bulunmak istedim.</p> <p>NATO, ikinci Dünya Harbi sonrası komünist sosyalizmin, Avrupa'ya ve dünyaya arz ettiği bir tehlike ve bir tehdidin mahsulü olarak doğmuş ve Türkiye de Sovyet Rusya tarafından açık ve seçik böyle bir tehlide maruz kaldığı için bu anlaşmaya girmişdir. Misakı Milliden sonra bizim hudutlarımız ve komşularımız değişmiştir. Bâhusus son senelerde Kuzey'deki büyük komşumuz, Sovyet Rusya, Akdeniz'e inmiş ve Akdeniz Arap devletleriyle tesis ettiği muhtelif münasebetlerle bizim Güney'de de komşumuz olmuştur. Birleşik Arap Cumhuriyeti Başkanı, bir ay kadar evvel, 15 000 kişilik bir topluluk karşısında İskenderiye civarında yaptığı bir konuşmasında dünyaya şunları ilân etmiştir:</p> <p>Kahire'nin 20 mil Batısında, günde bir milyon İngiliz lirası sarfiyle - 40 günde 40 milyon İngiliz lirasıyla - füze rampaları tesis ettik. Harbe hazırız. Bu rampa tesisleri inşasında vâkı İsrail hava akınlarında, bizim çocuklarla birlikte 7 Sovyet vatandaşı hayatlarını kaybetmiş, bundan Sovyetler hiç şikâyetçi olmamıştır. Hatta Sovyet dostlarımız, bizim askerlerin eğitimleri tamamlanuncaya kadar Mısır'da kalmayı kârarlaştırmışlardır.</p>

¹² Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 10 ncu Toplantı Yılı, Ankara, 01 Kasım 1970 - 31 Ekim 1971, Cilt 63-1, s.370-372

Diğer taraftan, bugünlerde Sovyet Rusya'yı ziyaret eden Suriye son İhtilâl Hükümeti Liderinin, Suriye topraklarında füze rampaları tesisi gayretini içinde olduğu hakkında emareler mevcuttur. Güney sınırlarımızın ötesinde, İstanbul - Ankara mesafesinde bir Orta - Doğu bunalımı mührakı vardır. Bu bunalıma komünist Sovyet Rusya ile kapitalist Birleşik Amerika bütün kuvvetleriyle angaje olmuştur. İkinci Dünya Harbinde Türkiye tarafsız kalabilmiştir. Üçüncü Dünya Harbinde ise, Türkiye'nin jeopolitik durumu, ona bu tarafsızlık şansını verecek mahiyette görülmemektedir.

Birinci Dünya Harbinde Belçika tarafsızdı. Alman orduları stratejik sevkü idare zaruretiyle Fransa'yı mağlûbetmek için Belçika bitaraflığını çignedi ve Fransa'ya girdi.

İkinci Dünya Harbinde İsviçre tarafsızdı. Alman orduları Fransa'da Pétain ve Laval durumuyla istedikleri neticeyi almamış olsalar idi, İsviçre'nin işgaline gereken bütün hareket plânları ve emirleri Alman sevkü idaresinin emrinde, tatbika âmade bir durumda bulunuyordu.

Bu tarihi örnekler karşısında, Üçüncü Dünya Harbini getirecek şartlar tamamlanırsa, Türkiye'nin kendisini tarafsız ilan etmesi, muharip taraflar için Türk coğrafisini kullanmaya mâni ve Türkiye'yi harb dışı tutmaya yeterli bir sebep veya baskı olmayacaktır. Türkiye Batı anlaşmasına, bu anlaşma tedafii maksatla kurulmuş olduğu için girmiş ve Üçüncü Dünya Harbini tahrike mâtuf her türlü hareketten kendisini ve müttefiklerini uzak tutarak cihan sulhüne yardımcı olmayı düşünmekte, bu kanaatini her cihette izhar etmektedir. Türkiye kendi komşularına karşı, bizzatî hiçbir tecavüzü emel beslemediği gibi, kendi topraklarının başkalarına karşı tecavüzkâr emellere alet edilmesine de karşıdır. Türkiye, nitekim, 1960 ihtilâlinde sonra, Batı ittifakına ve mükellefiyetlerine sadık kalmak şartıyla, Rusya ile normal münasebetler tesis etmiş ve Cumhuriyet Hükümetleri giderek bu normal münasebetleri, iyi komşuluk münasebetleri, halinde geliştirmiş, ticaret anlaşmaları hacmini süratle artırmış, Kuzey komşusu ile dostane temaslarını iktisadi ilişkilere kadar vardiirmiştir.

Tabii Batı savunması anlaşması üzerinden 20 küsur sene geçmiştir. Bu arada, teknik alanda birçok gelişmeler olmuştur. Siyasi konjoktürde değişimler vukua gelmiştir. Hükümet bu durumları dikkate alarak NATO'nun bize verdiği nimet ve külfetleri, yeni şartların getirdiği tertip ve mükellefiyetleri, dikkatli bir mizana tabi tutmalıdır.

Hükümet, özellikle vatandaşta ve gençlikte, Birleşik Amerika'nın uydusu olma zehabını, töhmetini ve isnadını yaratan tutumların dışında olduğunu kamu oyuna anlatabilmelidir. Hükümet, memleketin kendi bilgi ve ihtiyarı dışında bir harbe sürüklenmek endişesinde olan geniş vatandaş kütlelerini böyle bir tehlike içinde bulunmadıklarına inandırmelidir.

Hükümet, Birleşik Amerika'nın Türkiye'de kendisine karşı uyanan reaksiyonunun ölçüsünü tayinde, Amerikan diplomatlarına yardımcı olmalıdır.

Hükümet, Sovyet Rusya ile olan münasebetlerin ıslahı yolunda gösterdiği dikkat ve mahareti, Birleşik Amerika ile iyi münasebetlerin idamesindeki güçlüklerin sebebinin teşhisi de gösterebilmelidir.

Memleket kamu oyununda ve dış âlemde bilinmesi lâzımgelen hakikat şudur : Siyasi ittifaklar, milletlerin yüksek menfaatlerinden kurulu bir dengenin ifadesidir. Zaman zaman kontrolü tabi tutulması, bünyesi ve karakteri icabıdır. Şu kadar var ki, Türkiye'nin jeopolitiğiyle Batı İttifakına sağladığı menfaat, dün olduğu gibi bugün de her türlü silâh ve malzeme paha ve değerinden üstündür. Kamu oyununda bu hususta bir komplekse düşmeye mahal yoktur. Keza, Türkiye'nin bugünkü siyasi konjoktür içinde Batı İttifakı dâhilinde kalması millî menfaatlerine uygun ve lâzamdır.

Sayın senatörler, dış siyasetin etkili, itibarlı ve şahsiyetli olabilmesi, memleketin millî gücünün, millî bütünlüğünün, içteki siyasi istikrarının kudret ve vüsatına bağlıdır. Türkiye'nin özellikle 1960 İhtilâlinde sonra büsbütün suyüzüne çıkmış, büyük sosyal ve ekonomik problemleri vardır. Çözüm yolu bekleyen bu problemlere, görülmüyor ki, Parlömanter rejim yanında, sokak hareketleriyle, direnişlerle hal yolu arayanaer mevcuttur. Bâzi düşüncülerin, sokağın ve direnişin bâzi meseleleri hallettiği

filcrini savunmakta ve etrafa yaymakta oldukları görülmektedir.

Türkiye tam bir inanca sarılmaya olsa Anayasası sayesinde geniş bir fikir özgürlüğü ve bir hürriyet nizamı içindedir. Türk Milleti hürriyetin ve özgürlüğün tadını tatmıştır.

BAŞKAN — İki dakikanız var efendim.

FAHRI KORUTÖRK (Devamla) — Asırı ucların getireceği nizamda, hürriyet ve fert medeniyetimize yer yoktur. Asırı ucların, birinde daha ziyade «Cennet va'di» ve diğerinde sadece «Cehennem yararı» düşüncesi hâkimdir. Aydın, işçisi, köylüsü ile Türk Milleti, hürriyetin ve özgürlüğünün tadını tattığı için, meselelerini bir demokratik rejim içinde halletmek kararındadır. Halkın hissiyatını, gençliğin heyecanını elinde tutan siyasi parti liderlerinin, milletin nabzını elinde tutan lider kadrolarının, tarihi büyük sorumlulukları vardır. Millî hisleri, millî heyecanları asırı uclar istikametine tahrik etmemeli, onları bilâkis teskin etmeye çalışmalıdır. Gerçi, Anayasa asırı uclar için barajlar kurmuştur. Ancak, iyi kontrol edilmezse aykırı cereyanların giderek bu barajları tahribettikleri ve çökerittikleri görülmüştür. Türk Milleti, büyük bunalmalar ve felâketler karşısında yekpare, çelik bir kütle olmasını daîma bilmelidir. Millet, tarihte her zaman gösterdiği bu büyük kabiliyetini, bugünkü bunalmalar bir felâket halini almadan evvel göstermelidir. Sosyal ve ekonomik meseleler, nihâz edilmiş bir Parlâmento sistemi içinde ve kamunlar çerçevesinde çözüm yolu bulunmasında bütün milliyetçi güçler birleşmelidir.

Dış siyasetimizin etkili, itibarlı ve şahsiyetli olabilmesi, rejimin ve Cumhuriyetin bekası için bütün vatandaşların ve siyasi partilerin, «yurtta sulha» sahip çekmeleri zamanı ve lüzumu içinde olduğumuzu bu kürsüden bütün vatandaşlara açıklar; Dışişleri Bakanlığa bütçesinin memlekete ve Dışişleri Bakanlığına hayırlı olmasını temenni ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Gülek, buyurun.

KASIM GÜLEK (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Sayın Başkan, Yüce Senatonun değerli üyeleri; devlet idaresinin en zor bölümlerinden biri olan Dışişleri Bakanlığa bütçesi üzerindedir. Millî, şahsiyetli dış politika; gayemiz, emelimiz. İç politika kavgalarına dış politikayı

alet etmemek Cumhuriyetimizin gelenegidir. Atatürk devrinden beri buna itina ederiz, itina etmeliyiz. Dış politika konularında birlik olabilmek büyük kuvvettir bizim için. Yabancılarla karşı, memleketimizin çok defa iyiliğini isteyenlere karşı bir işte birlik olursak, alacağımız neticeye doğru gitmede kuvvetli oluruz.

Dış politika konularında iktidarla muhalefetin sıkı işbirliği şarttır. Muhalefete çok sık bilgi vermek yerinde olur. Bu bakımdan, Sayın Dışişleri Bakanımın, daha kısa bir zaman evvel Anamuhalefet Partisi Genel Başkanı ile dış politika konularında yaptığı görüşmeyi olumlu sayarım.

Aynı şekilde Sayın Dışişleri Bakanımın Parlâmentoya sık sık bilgi vermesinin de faydalı olduğu kanısındayım. Parlâmento üyeleri, dış meseleleri Hükümetin ağzından en yetkili şekilde duyabilmelidir. Basınımda dış meseleler birinci derecede yer almaz, bilgi edinmek güçtür. Bu bakımdan Dışişleri Bakanımın dikkatini çekmeyi faydalı bilirim.

İçişlerimizle fazla meşgul olduğumuz bugünlerde memleketimizi çok yakından ilgilendirmesi lâzımgelen bir gelişme üzerinde durmak istiyorum. İki süper devlet, Amerika ile Rusya anlaşmak isterler, temas halindedirler. Hatta, yakın zamana kadar nükleer bakımdan üstün olan Amerika artık üstün değildir. Bir zamanlar Amerika, «Rusya hiç bir vakit nükleer bakımdan bize ulaşamayacaktır» gibi balâpervazane sözler söylerdi. Ama, bugün artık eşitlik üzerinde konuşmaktadır.

Üçüncü süper devlet Çin'in bunda elbette büyük rolü olmuştur; bu yaklaşmayı kolaylaştırıştır.

Büyük devletler, süper devletler anlaşır, bu çok defa küçük devletler üzerinde pazarlıklar yapılarak vâkı olur. Bundan endişe etmek küçük devletler için yerindedir. Bu yalnız bizim için değil Avrupa için de bahis konusudur. Amerika NATO içindedir. NATO savunmasındadır, fakat Avrupa'dan yavaş yavaş çekilme niyetindedir, kararındadır. Bu, birçok vesilelerle Amerika Parlâmentosunda, Amerikalı yetkililer tarafından ifade edilmiştir.

Son, Avrupa hassasiyeti üzerinde; «1971 yılına kadar kuvvetlerimizde bir değişiklik olmayacaktır» demişlerdir. Ama, değişiklik olacak

KORUTÜRK'ün, Cumhuriyet Senatosunda Kontenjan Grubu Başkanı olarak yaptıkları bir konuşmada yer alan 27 Mayıs 1960 İhtilali hakkındaki görüşleri¹³

O. Senatosu B. 98 3. 8. 1971 O. 1

Diğer ikinci madde üzerinde de kısaca bir - iki noktaya temas etmek isterim.

İkinci nokta; iddia ve isnadın arkasında bir siyasi maksadın yatması olduğunun araştırılması keyfiyeti idi. Politika hayatında hakikaten cereyan eden ve olmuş olan birçok hâdiseler, dünyanın her yerinde, siyasi gayelerle ne kadar ihtiras, kin, nefret ve muhtelif sebepler ve duygular içerisinde ne kadar dolambaçlı oyunların tatbik edildiğini göstermiştir.

Ancak, bugün Türkiye'de Adalet Bakanı, Başbakan Yardımcısı ve Başbakan ile bugünkü Hükümetin ve bugünkü idare yönetimin makamlarının ve onun mahkemesindeki iddia makamlarının adli takibat ve tahkikat isteminde gerek re'sen kendi siyasi maksat ve hedefleri için veya gerekse başkalarının siyasi hedeflerine vasta olacak şekilde bir işleme girişebileceklerini kabul etmek, elbette mümkün değildir.

Sayın senatörler, şimdi İhtilal'in diğer bir maddesine, bu hükümün incelenmesine, yani bir senatörün dokunulmazlığının kaldırılmasında ona isnad olunan fiilin kamu oyunundaki etkisine temas etmek isterim.

Ben şahsen her hangi bir siyasi partiye mensup değilim ve olmadım. Haddizatında her hangi bir insanın kendi hayat hikâyesinden bahsetmeye mezuun olmadığımı da biliyorum. Lâkin maruzatının gerekçelerini verebilmek için burada bu kaide dışına çıkarak bir - iki noktayı işaret etmek isterim.

BAŞKAN — Efendim, oyunuzun gerekçesini lütfedin Sayın Korutürk.

SABAHATTİN ORHON (Giresun) — Tüzük müsaite.

FAHRI KORUTÜRK (Devamla) — Oyunun gerekçesi geliyor. Oyunun gerekçesi buna istinadediyor.

Ben, 27 Mayıs 1960 da üç seneden beri Deniz Kuvvetleri Komutanı bulunuyordum ve muvazzaf Oramiraldim. 27 Mayıs 1960 tarihinde ihtilalin ilk Deniz Komutanı olarak vazifeye devam ettim. Evet, hiçbir siyasi partiye mensup değilim ve olmadım, fakat 1960 senesi 27 Mayıs ihtilalini doğuran şartların zaruretine ve 27 Mayısın ruhunda yatan gayenin Atatürkçülüğe dönme hedefine doğru bir askeri müdahale olduğuna samimiyetle inanan eski bir as-

kerim. Hâfizalarımızı yoklarsak hatırlarız; o zaman askeri idare yurt içinde kısa zaman iktidara sahibolmuş ve yurt dışında da yabancı memleketler tarafından derhal tanınmış. Yurt içinde, Doğu'da Batı'da Güney'de, Kuzey'de kadın, erkek, sivil bütün vatandaşlar ihtilali derhal desteklemişlerdi. Askerler iktidarı en kısa zamanda sivil idareye devretmek vaadi ile işe başlamışlardı. Memleket, kardeş kavgasına ve bir içsavaşa kapılmaktan kurtarılmıştı. Ben ihtilalden birkaç ay sonra yurt dışında vazife aldım ve beş takvim yılı dünyanın en ünlü siyasi merkezlerinden birinde en seçkin siyaset adamlarıyla temas etmek fırsatını buldum. Edindiğim kanaat şudur ki, Türkiye'de 27 Mayıs 1960 İhtilali Dünya tarihinde ve Dünyanın hiçbir yerinde görülmemiş bir askeri müdahale olmuştur. Çünkü, 27 Mayıs, milli birliği ve millî bütünlüğü korumak için yapılmıştır. Çünkü, o tarihte Türkiye'de askerler, memleketin içine düşmüş olduğu durumdan, artık onu siyasi partilerin ve siyaset liderlerinin çıkaramayacaklarını biliyor ve bu husustaki ümitlerini tamamen yitirmiş bulunuyorlardı. Memlekette bir kardeş kavgasının önüne geçmek zarureti görülmüşlerdi. İktidara elkoymuşlardı, bir kurucu Meclis toplamışlardı, bir Anayasa tanzim etmişlerdi, bir referandum yaptırmuşlardı ve bu iktidarı, kendi istekleriyle hemen hemen bir sene içerisinde, çok kısa bir zamanda sivil idareye devretmişlerdi ve bu tutum yurt içinde ve yurt dışında, kamuoyunda tam bir takdir yaratmıştır. Bu tutumda ve bu icraatta bugün haklarında adli takibat istenen Sayın General Madanoğlu ile Sayın Osman Köksal, çok mühim birer rol ifa etmişlerdir.

Sayın senatörler, genellikle şahidi olduğum bu hakikatleri bu iki senatörün dokunulmazlıklarının kaldırılmasının tartışıldığı bu oturumda tesvil ettirmek istedim. Bütün Türk vatandaşları ve bütün dünya efkârı 27 Mayıs 1960 ı milli bir ihtilal olarak derin bir hayranlıkla takibetmiştir. Bugün, aradan aşağı - yukarı 10 - 11 sene geçmiştir. Memleketin içinde bulunduğu durum ele alınarak bu konuya yaymak mümkündür, fakat konumuz, şüphesiz bu değildir. Bu oturumun konusu; 27 Mayıs 1960 milli ihtilalini tahakkuk ettiren ve memlekete 1961 Anayasasını getiren Milli Birlik üyelerinden bir emekli korgeneral ile bir emekli kur-

¹³ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 10 ncu Toplantı Yılı, Ankara, 01 Kasım 1970 - 31 Ekim 1971, Cilt 6, s.405-406

may albay, bugün getirdikleri Anayasayı değiştirmek amacıyla kurulu bir yeni ihtilâl örgütü içerisinde imiş gibi gösterilmekte ve bu töhmette bulunan 22 kişi arasında bulunmakla itham edilmektedirler ve bu konunun azameti ve ciddiyeti şüphesiz büyüktür.

Sayın senatörler, bu isnat ve iddia ciddi ve memleketin içinde bulunduğu özel şartlar altında behemahal bir açıklığa kavuşturulmak lâzımdır. Bu isnadın halen bugün delillerinin ciddiyeti üzerinde hukukçular arasında birtakım münakaşalar devam ederken, kamuoyunda uyandırdığı etki de çok büyüktür. Isnat ve iddiayı tahkik ve takibe tabi tutmak isteyenlere siyasi bir maksat izafe etmek mümkün değildir. Her iki sayın senatörün de, vatandaş hafızasında ve memleketin yakın tarihinde kazanmış oldukları büyük itibara ve şerefe en hafif mânasiyle bir gölge, koyu bir gölge düürülmüştür. Ben 27 Mayıs 1960 tarihi ile o ihtilâl tarihi bir rabitası olan eski bir asker olarak, bu ihtilâlin tahakkukunda ön safta fiilen yer alan ve kendilerini Atatürk'e bağlı olarak tanıdığım bu iki arkadaşta saygısı olan bir senatör olarak, onlara sapık devrimcilerle değil, hakiki Atatürk'e ve ona yakın olan kimseler olduklarını ispat ettirmek için, tarafsız bir yargıç önünde kendilerine bir müdafaa imkânı vermek fırsatını tanımak üzere, dokunulmazlıklarının kaldırılması yolunda oy vereceğimi açıklamak istiyorum. Bu yolda Yüce Senato tarafından alınacak bir kararın onlar için bir mahkûmiyet kararı olmadığı elbette aşıkârdır. Bilâkis, böyle bir karar, kendilerine, âtiye intikal edecek ve her türlü isnadı külliye reddedecek bir menî muhakeme kararı veya bir beraat kararı kazanılmasında onlara fırsat verecektir. En büyük dileğim kemali samimiyetle arz ediyorum, en halis dileğim tarafsız bir Türk yargıcı önünde bu iddia ve isnatların külliye aşt esastan âri bir hal alarak temizlenmiş olması ve bu kıymetli arkadaşlarımızı tekrar aramızla görmeyi arzu etmekten ibarettir. Mâruzatım bunlardır.

Hürmetler ederim.

BAŞKAN — Efendim, açık oy isteminde bulunan arkadaşların isimlerini arz ediyorum. Usul hükümlerine tam imtisal edelim.

Sayın Mücip Ataklı?.. Buradalar. Sayın Suphi Karaman?.. Burada. Sayın Karavelioğlu?.. Burada. Sayın Şuphi Gürsoytrak?.. Burada. Sayın Sami Küçük?.. Burada. Sayın Vehbi Ersü?.. Burada. Sayın Fatma Hikmet İşmen?.. Burada. Sayın Kadri Kaplan?.. Burada. Sayın Adil Ünlü?.. Burada. Sayın Ahmet Yıldız?.. Burada. Sayın Osman Köksal?.. Burada. Sayın Selâhattin Özgür?.. Burada. Sayın Refet Aksoyoğlu?.. Burada. Sayın Emamullah Çelebi .. Burada.

Muhterem arkadaşlarım, ayrı bir önergede de; «açık oylamanın isim okumak suretiyle yapılmasını arz ederiz.» deniyor. Şimdi açık oylamanın isim okumak suretiyle yapılması gerçi bir teamül haline geldi, ama Tüzüğümüzde böyle bir şey yok. (A. P. sıralarından «Var, var» sesleri) Yapabiliriz... isim okumak suretiyle yapabiliriz. Evet, evet. Ancak, iki kutu koymak suretiyle acaba?

AHMET NUSRET TUNA (Kastamonu) — Tüzüğümüzde var. Ayrı, ayrı.

BAŞKAN — Ayrı, ayrı. Şu halde oylamayı iki defa tekrar etmiş olacağız.

Açık oylamaya başlıyoruz, zili çalıyorum. Arkadaşlarım, isim okumak suretiyle yapacağınız oylamada, Anayasa ve Adalet Komisyonumuzun raporunu kabul edenler, yani yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasını isteyenler, «kabul» kelimesini kullanacaklar. Komisyon raporuna karşı olarak yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasını istemiyenler, «ret» diyeceklerdir. Çekinir kalanlar da, «çekinir» kelimesini kullanmak suretiyle reylerini izhar buyuracaklardır.

MEHMET VARİŞLİ (Konya) — Sayın Başkan, evvelâ hangi üyeden başlanılacak?

BAŞKAN — Efendim, üç dakikanın bitmesine intizar ediyoruz, zil çalıyor...

Efendim oylama işlemine geçiyoruz. Sayın Hazer'den başlanacak ve evvelâ Madanoğlu hakkındaki oylamayı yapacağız.

(Kars üyesi Mehmet Hazer'den başlayarak isim okunmak suretiyle oylar toplandı.)

BAŞKAN — Sayın Madanoğlu hakkındaki oylama işlemi bitmiştir.

Raporun sayın Köksal hakkındaki bölümünü oylayacağız efendim. İhtisâsın da sonucunu beraber arz edeceğim.

KORUTÜRK'ün, Cumhuriyet Senatosunda Kontenjan Grubu Başkanı olarak Harp Okulları kanun tasarısı münasebetiyle yaptıkları konuşma¹⁴

C. Senatosu B : 97 4 . 8 . 1971 Ö : 1

İffini evvelâ oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Öncelikle müzakeresi kabul edilmiştir efendim.

Tasarı hakkında tanzim edilen raporun ve muhtevi bulunduğu maddelerin okunmasına lüzum olup olmadığını oylarınıza sunacağım. Okunmasını kabul buyuranlar... Kabul etmeyenler... Okunmasını kabul edilmiştir efendim.

Tasarının tümü üzerinde söz isteyen sayın üye? Sayın Fahri Korutürk, başka var mı efendim?

Sayın Hükümet ve Komisyon yerlerindedir.

Buyurun Sayın Fahri Korutürk.

FAHRİ KORUTÜRK (Cumhurbaşkanıca S. Ü.) — Sayın Başkan, sayın senatörler; Millî Savunma Bakanı Sayın Ferid Melen'in, şimdiye kadar Parlâmentomuzda muhtelif vesilelerle beklemekte olan Millî Savunmaya ait tasarıları birer birer, kemali azimle ele alıp, tahakkuk ettirmek yolundaki mesaisini cidden takdirle karşılamak lazımdır. Bendeniz evvelemlerde buna şükranlarımı arz ederim.

Bu meyanda bugün de yeni bir kanunun müzakeresi ile karşılaşmaktayız. Filhakika geçilmiş olan kanunların biran evvel mevkîi tabîke konulması şayanı arzu olmakla beraber, bu kanunların aradan geçen zaman içerisinde icabata uygun şekilde tekâmülü üzerinde bazı değişiklikler yapılmasında arzuya şayandır. Meselâ Harb Okulları Kanunu çok uzun zamandan beri Senatoda ve Millet Meclisinde müzakere sırası beklemekte idi. 1948 senesinde Sayın İnönü zamanında ele alınmış, 1955 senesinde tekrar Koalisyon hükümetleri tarafından ele alınmış, 1970 senesinde ele alınmış ve netice itibarıyla bugün ancak müzakeresi mümkün olabilmıştır. Bu tasarı, o zaman esas itibarıyla düşünülmüş olan prensipler etrafında, ancak bir madde üzerinde esaslı bir tadil ile karşımıza gelmiş bulunmaktadır. Bu tadil zannediyorum ki, şimdiye kadar Harb Okullarımızın idaresinde âmil olan ve prensibolan, ancak 1928 senesinde neşredilmiş olan talimatnamenin aradan geçen zamana muadil bazı tekâmülleri ihtiva etmesi ile yetinecek mahiyette bir değişiklik taşımamaktadır. Çünkü, 1928 senesinden sonra bildiğiniz gibi, dünya bir ikinci Cihan Harbi yaşamıştır ve ikinci Cihan Harbinin getirmiş olduğu bir çok yenilikler vardır.

Türk subayının, Silâhlı Kuvvetlerinin kaynağı olan Harb Okullarının bu tekâmülden istifade etmeleri arzuya şayandır. Esbabı mucibesi okunmamış olan bu tasarının içerisinde zikredilen hususat, şüphesiz 1928 senesinde meriyette bulunan Zabıt Yetiştirme Talimatnamesinden sonraki zaman içerisinde teknik alanda ve harp alanında genel kültür sahasındaki tekâmülleri dikkate almak üzere yeniden ele alındığı ifade edilmektedir. Görüyoruz ki, o zaman iki sene olan Harb Okulları tahsilinin nihayet üç seneye çıkarılmasıyla iktifa edilmiş olduğu neticesine varılmıştır. Harb Okulları iki sene iken bu kanunla üç seneye çıkarılmıştır. Esas itibarıyla subay sınıfımızın, diğer eğitim sahasındaki ele alınmış reformlara muvazi olarak yeni bir reform ile ele alınmasını ve onun da üniversite ayarında bir tahsille tabî tutulması lazımdır.

Subaylarımızı yalnız harp ihtiyacına göre yetiştirdiğimiz takdirde, kendilerinin meslekten ayrılmaları halinde, hem şahsan hüsrana kapılmış olduklarını ve hem de cemiyete nâfi birer şahıs olarak tutunamadıklarını görmekteyiz. Bu bakımdan kendilerine başlangıçta, bugünün ihtiyacı olan üniversiteye muadil bir tahsil vermek, yani 4 senelik bir tahsille işe başlamak, kendilerini başlangıçta cemiyete hazırlamak hususunda, hem cemiyete müfit olmak ve hem de kendilerini Silâhlı Kuvvetlerden ayrıldıkları takdirde başka bir branşta yetiştirmek imkânını vermek hususunda büyük bir hizmet etmiş olacağız.

Biliyoruz ki, askerlik 45 senedir, 16 senesi subaylık, 13 senesi üst subaylık, 16 senesi amirallik, generalliktir. Harb Okulundan çıkan öğrencilerimiz her hangi bir sıhhi sebebe, her hangi bir sicil memnuiyetine mâruz kalmadıkları takdirde, büyük bir hızla zamanı doldurmak suretiyle binbaşı ve albay olmakta ve amirallik, generallik kapısını zorlamaktadırlar. Yarı asırdan beri Türk Ordusu, arzu etmekte olduğu mahruta yerine oturtmaya muvaffak olamamıştır. Bundan evvel kabul etmiş olduğunuz 926 sayılı Kanunun muadil şekliyle bazı tadiller düşünülmekte ise de bunlar - o zaman da arz ettim - gayet nazardir. Bilfarz bizde bugün % 1,5 olan amiral ve general nisbetinin 8 - 10 senede % 1 e indirilmesi düşünülmüştür.

¹⁴ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 10 ncu Toplantı Yılı, Ankara, 01 Kasım 1970 - 31 Ekim 1971, Cilt 66, s.425-427

mektedir. Albayların da aynı surette muayyen bir nisbete indirilmesi düşünülmektedir.

Halbuki, önümüzde kanunların ne kadar kısa zamanda tadile tabi tutulduklarına değil verecek bir çok sebepler vardır. Anayasa tadilini mevzu bahis etmiyorum, aradan 10 sene geçmiştir, bir ihtiyaçtır, müzakere edilmektedir.

Fakat, geçen sene kabul ettiğimiz Finansman Kanunu, Personel Kanunu ve buna göre 4 sene evvel kabul etmiş olduğumuz 926 numaralı Askeri Personel Kanunundaki tadilat bizim kanunları zamanın ihtiyacı ve tekâmülü dolayısıyla değil, daha çok süratle birtakım acele-düşünceler altında ele almış olduğumuzu, bilhassa Millet Meclisinden sonra Senatoda da Senatonun ağırlığına uygun bir şekilde tartışılmadan kabul etmiş olduğuna bir misaldir. Bu bakımdan burada da Harb okullarını yalnız üç seneye çıkarılmış olmalda maksadı temin edemeyeceğiz ve bu Harb okullarından çıkan kimselerin yine 29 sene sonra amirallik kapısında bulunduklarına şahid olacağız. Bunların ayrılmaları için sıhhi sebep ve sicildeki bozukluk mevzu bahis oluyor.

Arkadaşlar, harb okullarında okuyanların sıhhi sebepten ayrılmaları pek nadirdir. Çünkü, fiziki şartları kendilerinin gayet iyi yetişmelerine imkân sağlar, disiplin altında yaşarlar. Bu bakımdan oradan çıkan kimselerin, 25, 26 sene sonra sıhhi bakımdan Silâh Kuvvetlerden ayrılmaları beklenemez. Sicille ayrılmaları hususunda da; sicil ne kadar genişletilirse genişletilsin, esas itibarıyla sicil; beden kabiliyeti, karakter ve meslek bilgisi olmak üzere üç esasa istinadederek ki, bunları da bir disiplin altında yetiştirmiş, genç Türk evlatlarını yetiştiren Harb okulları ocaklarından çıkan kimselerin sicillen meslekten ayrılmalarına bir vesile vermez.

Bu itibarla, görüyoruz ki, subaylar mektepten çıktıktan kısa bir müddet sonra muayyen kademeleri atlayarak amirallik kapısına gelmektedir. Birtakım yan terfiler ileri sürülmektedir. Fakat bunlar hiçbir zaman kâfi gelmiyor. Ben yalnız bahriyeden size bir misal arz etmek isterim. Osmanlı İmparatorluğu bu asrın başında Akdenizden çekildi. Bara Körfezinde komodorluklarımız vardı, Akdenizde olduğu gibi Kızıl Denizde gemilerimiz vardı, Derne'de komodorluğumuz vardı, Preveze'de

komodorluğumuz vardı. 1908 İnkılâbı yapılmadan evvel, hepsi bunların, gemi Halice birikti. Bizim hocalarımızın anlattığına göre bir geminin üzerinde kayıtlı olan subayların aynı gün maaş almaya gelmeleri halinde, o geminin batması ihtimali mevcut olabilecek kadar subay fazlalığı varmış.

Bu bakımdan 1908 İnkılâbı bazı tasfiyeler yaptı. İstiklal Harbi bazı zayıflık verdi. Bundan sonra mühtelif sebeplerle yine subaylarımız da bazı azaltmalar oldu. Bilhassa 1960 İhtilâlından sonra subay sınıfında mecburi bir tasfiyeye gidildi; buna zaruret vardı. Benim o zaman refakatimde mevcut 30 u müteceviz amiral var iken, 1960 senesi İhtilâlından sonra iki amiral kalmıştır. Bugün, 1971 senesinde amirallerin mevcudu 30 un üzerine geçmiştir. Bu bakımdan Harb okullarına verilecek statüde yani bir prensibe gitmekliğimiz lâzamdır. Bunlara Harb okulundan kadro ihtiyacına göre çıkan subayların amirallığa gelmeden evvel başka şekil ve sebeplerle askerlik dışına çıkma-larına ve kendilerini başka sahada yetiştirip, hem şahısları için ve aydına ihtiyaç olan bu memleketin başka sahalarında müfit olabilecek için, hukuka, iktisada, diğer şubelere gitmeleri imkânını vermekte hiçbir mahzur yoktur. Bunun için kendilerine bir temel üniversite eğitimi vermek şarttır.

Burada Genelkurmay Başkanına tahsil süresini 4 seneye kadar yükseltmek imkânı veriliyor. Bu indî bir ifadedir. Bu kanunîyet kesbettikten sonra kumandanların şahsi düşünceleri ile daima değişmeye tabidir. 926 sayılı Kanun kabul edildiği zaman, «terfi etmek sırası gelmiş olan kadroda yeri varsa edecek, etti ise çıkacak.» dendi. Fakat, görüldü ki, bu suretle birçok kimseler dışarıya çıktığı takdirde hüsrân içerisinde kalıyor. Memlekette geniş bir işsizlik oluyor. Bir yeis yaratıyor. Yani bu kanunun tatbik edilememesindeki acılık bizi bazı tadillerle bu sene Temmuz ayında yenilikler getirmeye mecbur etti.

Binaenaleyh, kısaca arz etmek isterim ki, memlekette bugün reform zihniyeti ile girişilmekte olan geniş faaliyet içerisine, eğitim reformu içerisine Harb Okulları reformunu da, reformu bir zihniyetle ele alarak, 3 sene olan Harb Okullarını 4 sene olarak, bir üniversite ayarında bir esasa tabi tutmak ve oradan çı-

C. Senatosu B : 97

4 . 8 . 1971 0 : 1

kanları subayhıclardan, üst subayhığa geçen bir kontrole tabi tutmak, devam edebilecekleri üst subay, yani binbaşı, yarbay, albay yapmak; olamayacakları, kadro olmamakla idarenin tahdidettiği miktardan az olan kısmı, «siz buyurun, teşekkür ederiz, serbestsiniz. Hayatınıza yeniden kurunuz. Zaten üniversite mezununuz.» demek suretiyle sivil hayata aktarabilmek lâzımdır. 35 yaşında olan bir insan yeni baştan hayatını kurmak imkânını haizdir, gider kendisine yeni bir hayat kurar. O zaman kadro kendi ölçüsünde mahrutunu muhafaza etmiş olabilir. Aynı, üst subay, eski tâbirî ile ümera, sınıfının da erkân sınıfına geçmeden evvel yeniden bir kadro ile karşılaştırılmaları ve mesleke lâzım olanların meslekte kalmaları ve kalmayanlarını harice göndererek kendilerine başka sahalarda hem şahıslarına nâfi, hem cemiyete nâfi bir halde sokmalarına imkân vermeliyiz.

Sayın arkadaşlar, bildiğimiz gibi bu son kanunda general ve amirallerin bekleme sürelerini 16 seneye çıkardık. Yani, subaylar 16 sene hizmet edecek; asteğmen, teğmen, üsteğmen, yüzbaşı 16 sene hizmet edecek; binbaşı, yarbay, albay 13 sene hizmet edecek; general ve amiraller tek harice çıkmasınlar, haricte çok erken yaşta hizmetten mahrum edilmesinler diyerek, bekleme müddetlerini 16 seneye çıkardık. Bu pahalı bir idaredir. Niçin rütbeleri yükseltelim? Niçin bir albayın salâhiyetini daha genişletmiyelim? Bunlar başka memleketlerde böyledir. Misal verecek olsam, Harb Okulları üzerinde misal verecek olsam, bazı memleketleri misal getirsem, onlar büyük memleketlerdir, onlardan misal getirmeyin denebilir. Başkalarını getirsem, onlar vaktiyle bizim emrimizde olan devletlerdi, onlardan misal getirmeyin denebilir. Fakat, bugün bunu söylemek mecburiyetindeyim, Birleşik Amerika'da Sovyet Rusya'da 4-4,5 senedir harb okulları, Romanya'da, Yuyoslavya'da 4 senedir. Bu bakımdan ben Milli Savunma Bakanlığımın, bu zihniyetle, memlekette eğitim sahasında reforma gidildiği bu anlayış havası içinde, Türk Ordusunun kaynağı olan Harb Okullarını da bir üniversite statüsüne geçirecek mahiyette bir çalışma içerisinde girmesini temenni etmekteyim. Bu takdirde büyük bir fedakârlık olmayacaktır. Esasen Deniz Harb Okulu, Hava Harb

Okulu, Kara Harb Okulu laboratuvarları hocaları tesisleri ve birçok imkânlarıyla bugün üniversiteye intibak edecek bir mahiyettedir. Bu hususta bir fazla fedakârlığa, maddî fedakârlığa zaruret yoktur. Subaylarımızın ellisine vermiş olduğumuz diplomanın 3 sene olmasıyla, yani üniversite tahsiline muadil olmasıyla onların bilâhara hayatlarında çektiği ıstırahat subay olanlarımız gibi. Fakat subaylarla temas eden arkadaşlarımız da bilir. Bi-naenaleyh, gerekir ki, bir reform anlayışı içerisinde girdiğimiz şu günlerde Harb Okulu mezununa da üniversite diplomasını vermeliyiz. Muadelet peşinde onları ötede beride koşturamamalıyız.

Bu bakımdan bu kanunun bu zihniyet ile ele alınması müttalâsındayım. Bilmem bu hususta bir önerge mi vermek lâzım, bir teklifte mi bulunmaktığım lâzım? Mürâzâtım bundan ibarettir. Saygılarımı sunarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Başka tümü üzerinde söz isteyen sayın üye?... Buyurun Sayın Ferid Melen, Milli Savunma Bakanı.

MILLÎ SAVUNMA BAKANI FERİD MELEN (Van) — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım; Sayın Amiralime teşekkür ederim, Harb Okulu mevzuuna gereken değeri vererek aydınlatacı bir konuşma yaptılar.

Bir defa kanuna olan ihtiyaç meydandadır. Muhterem arkadaşlar, Harb okullarımız kâdim bir müessesesiz olduğu halde, bir bilim ve eğitim müessesesi olduğu halde, bir asırdan fazla maziye sahip bulunduğu halde bugün kadar kanuna dayanan bir statüye maa-lesef sahibolamamışlardır ve bir asır süre ile yönetmelikle idare edilmişlerdir. Nihayet bu zaruret son yıllarda anlaşmış ve birkaç yıl evvel bir kanun tasarısı hazırlanarak Yüksek Meclise sunulmuştur ve bugün Yüksek Heyetiniz kabul buyurduğu takdirde kanunlaşacaktır.

Sayın Amiralim bilhassa şu nokta üzerinde durdular. Kanuna neden ihtiyaç var? Arz ettiğim gibi bir defa uzun süre birçok mükkellefiyetler ihdas eden ve haklar sağlıyan bir müessesenin bir kanuni statüye sahibolması lüzumlu hale gelmiştir. Ayrıca, Askerî Personel Kanunumuzun 12 nci maddesi, Harb Okullarının statülerinin bir kanunla tâyin edileceğini

KORUTÜRK'ün, Cumhuriyet Senatosunda Kontenjan Grubu Başkanı olarak Harp Akademileri Kanununun müzakeresi münasebetiyle yaptıkları konuşma¹⁵

C. Senatosu B : 98

5 . 8 . 1971 D : 1

ra bu teşekkülün kanunî bir statü içerisine sokmaya teşebbüs eden Sayın Süleyman Demirel Hükümetini ve ondan sonra gelen Hükümetizin bunu tekkabül ederek Meclislerimizde müdafaa ettiğinden dolayı yüksek huzurlarımızda teşekkürü bir borç bilmekteyim. Zira askerlik bir sanattır ve çok zor olan bir sanattır. Çünkü dünyada insan kütlelerini istemeyen bir istikamete sevkî idare edebilmek kadar zor, hiçbir sanat yoktur. İnsanı vurdurmak suretiyle ve hattâ en yakını seve seve ölüme sevk edebilmek ve ondan sonra vatanın ve memleketin hürriyetini koruyabilmek kadar mühim bir sanat olmazsa gerekir.

1848 yılında kurulan bu teşekkülün 1956 yılında bir yönetmeliği 1963 yılında da diğer bir yönetmeliği kabul edilmiş. Yönetmelikleri tetik ettiğimiz zamanda aynı sene içerisinde okula giren talebeler arasında dahi fark yaratıldığını hattâ taksit taksit okuma sürelerinin devam ettiğini ne yazık ki, acı acı müşahade etmekteyiz.

Tasarı gayet yerindedir. Millet Meclisinin ve Geçici Komisyonumuzun kabul ettiği metinler bugünün ihtiyaçlarını fevkalâde karşılayan bir husustur.

Maddelere gelmeden önce gerek komisyona, gerek Hükümete ve gerekse Riyaset Divanındaki arkadaşlarımıza bir kolaylık olmak üzere tasarının ve Millet Meclisinin kabul etmiş olduğu 3 ncu maddenin (c) fıkrasının son bendinde «Akademi Kurulu; Harp Akademileri Komutanının Başkanlığında Kuvvet Harp Akademileri Komutanları, Akademiler Komutanlığı Kurmay Başkanı, Akademiler Öğretim Başkanlarından kurulur.» diyor. Hükümet tasarısı böyledir. Millet Meclisi de bu konu üzerinde yapılan bütün müzakereler sonunda yalnız (a) ve (b) fıkraları üzerinde müzakereler cereyan etmiş değişiklik önerileri daima (a) ve (b) fıkraları üzerinde verilmiş (c) fıkrası üzerinde hiçbir müzakere yapılmamış ve aynen kabul edildiğine göre bizim komisyonun kabul etmiş olduğu metinde bu «Akademi Öğretim Başkanları» yerine «Akademi Öğretim Başkanlıklarından kurulur.» diye bir tabir geçmektedir. İnşallah bu bir matbaa hatasıdır, bunun tashih edilebilmesi için şimdiden söz aldım.

Tasarı fevkalâde yerindedir, kanunlaşınca büyük bir boşluğu hattâ ve hattâ 123 seneden beri kanun bulamayan bir teşekkül kanununa sahibolacaktır. Teşekkür ederim efendim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim efendim. Kontenjan Sanatörü Sayın Amiral Fahri Korutürk buyurun efendim.

FAHRİ KORUTÜRK (Cumhurbaşkanınca S. Üye) — Sayın Başkan, sayın senatörler, Harp Akademileri Kanununun müzakeresine başladığımız şu sırada sayın arkadaşımız Alpaslan'ın temas ettikleri gibi Harp Akademilerinde senelerden beri tahsilde olup diplomalarını almak üzere bugün şerefli bir vazifeye başlamak heyecanı içerisinde bulunan gençlere mümtaz bir topluluk huzurunda şu sırada diplomaları verilmektedir. Kendilerini tebrik eder ve memlekete büyük hizmetler görmek şansını bulmalarını dilerim.

Harb Akademilerimizin tarihi işaret edildiği gibi bir asrı geçmiştir. Nitekim bu sene Temmuz ayında 123 ncu dönüm yılını kutladık. Harb Akademileri memlekete çok kıymetli vatan evlatları yetiştirmiştir. Meydan muharebeleri kazanmış büyük kumandanlar, Devlet Başkanları, başbakanlar, bakanlar, elçiler, büyükelçiler, valiler yetiştirmiş ve her Türk bu irfan müessesesi ile ciddi iftihar edecek ve iftihar etmekte hakkı olacak bir durumdadır.

Çok eski ve köktü ananelere sahibolan, kıymetli adamlar yetiştirmiş olan müessesemizin ne yazık ki şimdiye kadar bir kuruluş kanunu mevcut değildir. Ancak, 1956 yılında ortaya konulmuş olan bir Talimat ile idare edilmekteydi. Bir zamanlar Fransızların ve sonra Almanların ve bir zamanlar İngilizlerin ve Amerikalıların sistemlerinden, oralardan gelen kuruluşlardan ve metotlardan esinlenerek yürütülmeler yapılmış ve Harb Akademilerinde Türk askerliğinin esnasında, kökünde ve ananesinde, ruhunda mevcudolan hususiyetler muhafaza edilmeye beraber kurmay yetiştirme hususlarında birçok değişikliklere mâruz kalmaktadır.

Şimdi rasgele bir kurmay arkadaşına tesadüf etmiş olsanız ve kendisine sorsanız bir başka usulde yetişmiş olduğu ve başka birtakım metotlarla başka sistemlere tabi olarak başka kademler aldığını size ifade edecektir. Binaenaleyh bugün elimizdeki kanunla bu muhtelif esas ve

¹⁵ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 10 ncu Toplantı Yılı, Ankara, 01 Kasım 1970 – 31 Ekim 1971, Cilt 66, s.464-465 ve 472-473

metotların bir kanuni statüye bağlanmış olmasında büyük bir isabet görüyoruz.

Diğer bir nokta: Türk Harb Akademilerinin başka memleketlere örnek olacak bir vasfını huzurumuzda işaret etmek isterim. Bizde Kara, Deniz ve Hava Harb Akademileri bir kumandanlık altında toplanmıştır. Bunun faydaları pek nazarda fark olunamayacak kadar büyük tür. Türk Ordusunun müsterek sevki idaredeki yüksek kabiliyeti ve iddia edebiliriz ki, başka memleketlerden üstün olan bu müsterek sevkü idaredaki anlayış mümtaziyeti diğer başka memleketlerin Harb Akademilerine nazaran bizde okuyan öğrencilerin bir kumandanlık altında toplanmasında mekruzdur. Öğrencilik hayatında, müsterek derslerde bir öğretmen huzurunda kader birliği yapan Kara, Deniz ve Hava Harb Akademisi öğrencilerininin tatbikatlarda aynı çadırdaki yatan, denizde, denizaltında, havada beraber uçuş yapan mukadderat birliği ile yetişen genç öğrencilerin bilâhara kıtada işgal ettikleri hizmetleri esnasında yekdiğerini gayet iyi anlamalarıdır ki, Türk Ordusundaki müsterek sevkü idarede Türk olarak iftihar etmekte halkı olarak üstün bir yerimiz vardır. Bu sebepledir ki, Harb Akademilerimizin statüsünü dünyaya örnek bir statü olarak işaret etmekten, göstermiş olmaktan dolayı bahtiyarlık duyduğumu açıklamak isterim.

Harb Akademileri Kuruluş Kanununda Harb Akademileri Kumandanlığı, Kuvvet Kumandanlıkları gibi birtakım kuruluşları gösteriyor. 926 numaralı Kanunda tanınan hakkın «Genelkurmay Başkanlarının her 3 Kuvvetten olabilir.» maddesine hazırlayıcı bir kanun basamağı olmak üzere benim yalnız teklif edilen, getirilen bu kanunun içerisine Harb Akademileri Kumandanlığının da her 3 Kuvvetten olabileceği ilâve edildiği takdirde tasarının kanuniyet kesbetmesi halinde büyük bir bahtiyarlıkla bu kanuna iştirak edeceğimi arz ederim ve saygılarımı sunarım.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Korumak, Sayın Akif Tekin.

AKIF TEKİN (Antalya) — Sayın Başkan, sayın arkadaşlarım, bundan birkaç yıl önce Askeri Personel Kanunu çıkarken o kanunda sözcü olarak çalışmış bir arkadaşımız olarak şimdi görüşülmekte olan Akademiler Kanunu ile Harb

Okulları Kanununun bir kanunla çıkarılması orada zikredilmmişti. Şimdi memnuniyetle görüyoruz ki, Harb Okulu Kanunu dün çıktı, Harb Akademileri Kanunu da buraya geldi ve bu boşluk dolduruldu.

Kanun yerindedir ancak, birkaç noktayı işaret etmekten de kendimizi alamıyacağız.

~~Sayın arkadaşlarım kabul ettiğiniz geçen~~ günkü Askeri Personel Kanununa ek kanunda rütbelere tasrih edildi. Harb Okuluna giren bir öğrenci, hiçbir sınıfta kalmamış ise - Harb Okulu 3 sene ise - 21 yaşında teğmen çıktığına göre 61 yaşında Orgeneralliğe gelecektir. Kurmay olduğu ve hiçbir kaybı olmadığı zaman, Orgeneral olan bir arkadaşımızın bir sene ordu kumandanlığı yapma hakkı var. Kara Kuvvetleri Kumandanlığı yapma görevi var, Genelkurmay Başkanlığı görevi var. 65 yaş da âzami haddedir. Geçen günkü kanunda zikrettiğiniz 4 sene de müddet konmuştur. Şimdi 61 yaşından aşağıya Orgeneral olmamak şartı ile 61 den sonra Orgeneral olan sayın generallerin, bu kuvvet kumandanlıkları ve ordu kumandanlıkları 4 seneye nasıl sığacaktır? Bunu iyi düşünmek lâzımdır. Senatoda yanlış bir adım atılabilir ve yahut bu yanlış atılan adım birkaç sene sonra düzeltilecektir.

İkincisi: Kurmay subay, plânlayıcıdır ve karargâhlarda çalışır. Kıta tazminatını kıtada çalışan subaylar alır. Kurmay subay bu tahsiline göre, kıtada da çalışmıyacağı için çoğu zaman kıta tazminatından da mahrum edilmiş bulunmaktadır. Öyle anlaşılıyor ki, şu kanunun getirdiği ve eskiden de öyle olan bu ağır şartlarla yapılan tahsilin neticesinde; kıta tazminatından mahrum 61 yaşından sonra kumandan bulmakta güçlük çekilecek bir zorluk getirmektedir. 3 sene teğmenlik, 6 sene yüzbaşılık, 6 sene binbaşılık, 3 sene yarbaylık, 4 sene albaylık, 4 er sene de tuğgenerallik, tümgenerallik, korgenerallik ve orgenerallik nazara alındığında 61 yaşında orgeneral olunmaktadır. Hesap meydandadır ve bu mahzurları da vardır.

Harb Akademisi tahsili aktif metot eğitim usulünü kullanan, cidden müşkülâth bir tahsildir. Buraya girecek çocuklar bu müşkülâth göze alacaklar, fakat ileride sevkü idarede genç unsurlar olarak kullanılması lâzımgelcektir. Öyle denilebilir ki, bulunduğumuz şu devirlerde bu

5 . 8 . 1971 O : 1

d) Akademiler inceleme ve Araştırma Kurulunun görevi; Genelkurmay Başkanlığının tüzümü göstereceği konular ile milli güvenlik ve savaş prensipleri üzerinde araştırma ve incelemeler yapmaktır.

Kurul, bilgi ve araştırmaları ile tanınmış general, amiral, subay ve sivil kişilerden kurulur.

BÂŞKAN — Burada bir tabii hatası var. «Başkanlarımızdan» olacak. Düzelterek, o şekilde okunmuştur.

Üçüncü madde üzerinde söz istiyen sayın üye var mı? Yok.

Bir önerge var okutuyorum efendim.

Yüksek Başkanlığa

Üçüncü madde içindeki (c) fıkrasından sonra aşağıdaki şekilde bir (d) fıkrası ilâvesini ve tasarıdaki (d) fıkrasının (e) fıkrası olarak düzeltilmesini arz ve teklif ederim.

Yeni ilâve edilecek fıkra;

d) Harb akademileri komutanı her üç kuvvetten de olabilir.

Cumhurbaşkanınca S. Ü.
Fahri Korutürk

BÂŞKAN — Önergenizi izah buyuracak mısınız?.. Buyurun, Sayın Amiral Kontenjan Senatörü Fahri Korutürk.

FAHRİ KORUTÜRK (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Sayın Başkan, sayın senatörler, Kara Harb akademilerimizin tarihi çok eskidir. Deniz Harb Akademileri komutanlığı ise ancak 1930 yılında Orgeneral Asım Gündüz'ün teşebbüsü ile vücut bulmuştur. Kendilerini bu vesile ile rahmetle yad ederim. Deniz Harb Akademileri açılmadan evvel denizde kurmay hizmeti ancak, Harb Okulunda, sınıflarını birinci, ikinci, üçüncü derecede bitirenlere verilirdi ve bunlar kurmay hizmetlerini görmeye tanzim edilirdi. Fakat, netice itibarıyla kendilerinin top, torpido, seyrisefain ve diğer ihtisas bölgelerinde bilgileri diğer arkadaşlarına üstündü. Ancak, bir kurmay anlayışı ile yetişmemiş oldukları için sevki idare bakımından kâfi derecede yetiştirilmemişlerdi. Fakat, Deniz Harb Akademileri açıldıktan sonra ve bizi takiben Hava Harb Akademisi açıldıktan sonra ve bizi takibeden Hava Harb Akademisi açıldıktan sonra deniz ve hava sınıflarında da bugünün anlayışında ve hakikaten Silâh kuvvetlerin muhtacolduğu kurmaylar yetişmiştir ve Genelkurmay Başkanlığında hazırlanan esaslar dâhilinde denizden de havadan da yüksek seviye idare ehliyetini kazanmış olan kurmaylar vardır. Bu bakımdan, 926 sayılı Türk Silâh Kuvvetleri Personel Kanununun 17 nci maddesine muvazi olarak orada bizim Yüksek Askeri Şûramızın gösterdiği tabii müazur görün, fanatik bir meslek gayretinden sıyrılarak vermiş olduğu şöhretle imtihal ederek burada da Harb Akademileri komandanlarının üç kuvvetten olabileceğini kaydetmişiz takdirde diğer harb akademisinde olduğu gibi ileride Genelkurmay Başkanlığındaki bu imtiyaza malik olacağına da bir basamak ve enzarı umumiyede bir alışkanlık yaratacağıdır. Bunu Genel Kurulun dikkatlerine arz ediyorum, takdir kendilerine aittir.

O. Senatosu B : 98

BÂŞKAN — Önerge üzerinde söz istiyen sayın üye var mı?.. Yok.

Millî Savunma Bakanı Sayın Ferid Melen Beyefendi, müतालâmanız efendim?

MILLÎ SAVUNMA BAKANI FERİD MELEN (Van) — Kanunda mâni yoktur, yönetmelikle tanzim edilebilir. Zapta geçsin yönetmelikte bunu koyacağız.

BÂŞKAN — Önerge üzerinde söz istiyen sayın üye var mı?.. Yok.

MILLÎ SAVUNMA BAKANI FERİD MELEN (Van) — İhtiyaç yoktur.

BÂŞKAN — Komisyon katılıyor mu?.. Katılmıyorsunuz.

Önergenin dikkate alınmaması hususunu oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Önerge reddedilmiştir.

Üçüncü maddeyi okuduğumuz şekilde oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Üçüncü madde okunan şekli ile kabul edilmiştir.

İKİNCİ KISIM
Öğretim ve eğitim

Harb Akademilerine giriş şartları :

Madde 4. — Harb Akademilerine giriş şartları şunlardır :

a) Kuvvet Harb Akademilerine alınacak öğrenciler sınava tabi tutulur. Sınava Harb okullarını bitiren ve bu kanun hükümlerine göre çıkarılacak yönetmelikte rütbe, kıdem ve

KORUTÜRK'ün, Cumhuriyet Senatosunda Kontenjan Grubu Başkanı olarak, 1972 mali yılı bütçe kanun tasarısı içerisindeki Milli Savunma Bakanlığı Bütçesi hakkındaki görüşlerini içeren konuşması¹⁶

Ç. Senatosu B : 27 3 . 3 . 1972 O : 2

ği güvencesini verecek bir politikayı önermek-
teyiz.

İçten inançlarımızı ve gerçekten çözüm ola-
bileceğini sandığımız görüşlerimizi en yapıcı bir
niyetle sunmuş bulunuyorum. Taktir Yüce Ku-
vvetlerin ve Türk Silâhlı Kuvvetlerinin sayın
yetkililerininindir.

Milli Birlik Grubu adına, bütçenin Türk Si-
lâhlı Kuvvetlerine ve ulusal savunmaya başarı-
lı bir uygulama sağlamasını diler. Grupum adına
bütün Senatoyu ve Türk Silâhlı Kuvvetlerinin
seçkin temsilcilerini saygı ve sevgi ile selâmla-
rım. (Alkışlar)

BASKAN — Teşekkür ederiz. Sayın Yıldız.
Sayın üyeler, biraz önce Sayın Fahri Koru-
türk, Sayın Yıldız'ın kendilerinden evvel görüş-
melerinin sebebini sormuşlardı, arz ediyorum.

Efendim, Sayın Korutürk yalnızlıkla Diya-
net İşleri Başkanlığı bütçesinde görüşmek üzere
kaydolmuş ve sabahleyin de ifade ettiğimiz
zaman, «Ben, Diyanet İşleri Başkanlığı bütçe-
sinde görüşmek üzere söz istemedim» demisler-
di. Onun için kendilerine gönderilen yazıda Mil-
li Savunma Bakanlığı bütçesinin görüşülmesinde
4 nöâ olarak yazılmışlardı. Ancak Sayın Yıldız,
dün, 2 . 2 . 1972 saat 12,00 de, Sayın Kuru-
türk de bugün, 3 . 2 . 1972 saat 10,17 de söz
sırası almışlardı. İzahl edeceğimi ifade etmiştim.
Arz ederim.

Şimdi söz sırası Sayın Fahri Korutürk'
de, Kontenjan Grubu adına, buyurunuz Sa-
yın Korutürk.

**KONTENJAN GRUBU ADINA FAHRİ KO-
RUTÜRK** (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Sayın
Başkan, sayın senatörler;

1972 mali yılı bütçe kanun tasarısı içeri-
sindeki Milli Savunma Bakanlığı Bütçesi
hakkında Kontenjan Grubu adına görüşleri-
mizi açıklamak üzere söz almış bulunuyorum.

Bu münasbetle, evvelâ Senatodan sayın üye-
leriyle birlikte, Milli Savunma Bakanlığı ve Si-
lâhlı Kuvvetlerin seçkin temsilcilerini selâmla-
makla söze başlayacağımı arz etmek isterim.

Ellindiği gibi, fertten allays ve alladen
Devlete kadar uygar insanın ve insan top-
lumunun düzeni ve mutluluğunda bütçe, te-
mel ölçü unsurudur. Demokratik parlamenter
idarelerde Parlâmento ve dolayısıyla kamuoyu

bütçenin kanun kuvveti almasında vazgeçil-
mez bir denetim organıdır.

Türkiye Cumhuriyeti idaresinde bütçeler,
özellikle son 10 sene içinde, kamuoyunun daha
çok etkisi altına girmiştir. Bilhassa bizde, büt-
çe içinde her zaman en önemli bölümlerden
biri olmuş bulunan Milli Savunma Bütçesi
son 10 sene içinde eski yılların mütad olmuş
dokunulmazlığından, üzerinde görüşülüp elli-
tiri yapılmaz, vasfından çıkması, geniş öl-
çüde kamuoyunun eleştirisine açılmıştır.

Milli Savunma, Cumhuriyetimizin iç ve dış
tehlikelere karşı millet ve Devlet bütünlüğü-
nü teminat altına alan ve bu itibarla bütün
vatandaşların büyük bir içtenlikle uğrunca
her türlü fedakârlığı göze aldığı bir kuruluş-
tur.

Milli Savunma planlanmasını yapmak, el-
bette Silâhlı Kuvvetlerin sorumlu muvazzaf
kadrosunun hakkı ve görevidir. Nitekim, Dev-
letin diğer dallarında da, günün şartlarını
herkesten iyi bilen ve takdir eden muvazzaf
kadrolardır. Bu cümleden olarak, savunma
doktrinini, günün harb silâh ve vasıtalarını,
kuruluşları ve teşkilâtı, eğitim metotlarını ve
nihayet gereken zamanda gerekli reorganizas-
yonu yapmakta söz sahibi muvazzaf askeri
kadrolar. Su kadar var ki, senelerce mesele-
lere muayyen bir ağırlık bakan muvazzaf kad-
roların, senelerce aynı hava içinde çalışan
ve bütçeleri az çok evvelki senelerin tesiri al-
tında hazırlayan mütehasşsaların, davalara
bu muayyen açı dışında ve diğer ihtikâmler-
den bakan ilgililerin görüşlerini dikkate alma-
larında da, memleket hesabına elbette büyük
yararlar vardır.

Biz, Milli Savunma bütçelerinin Kara, De-
viz ve Hava Kuvvetlerine taksiminin ve bu
kuvvetlerin seçecekleri silâh tip ve vasıfları-
nın üzerinde Senato Genel Kurulu bütçe mü-
zakerelerinde tartışılmıyacağını kabul ediyö-
ruz. Bu sebeple, burada Milli Savunma Büt-
çesinin sadece prensipleri üzerinde mütalâa
yürütmek fikrindedeyiz. Bu itibarla görüşmele-
rimizi;

1. Milli Savunma bütçelerinin gayrisıfâfi
milli hâsıla içinde ve Devlet genel bütçesi
arasındaki yeri;

¹⁶ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 11 nci Toplantı Yılı, Ankara, 01 Kasım 1971 – 31 Ekim 1972, Cilt 2, s.308-314

2. Silâhli Kuvvetlerde insangücü, ateş kudreti ve hareket kabiliyeti münasebetleri;

3. Siyasi coğrafyanın Silâhli Kuvvetlere etkisi gibi başlıklar altında topharak düşüncelerimizi hulâsa etmek fikrindedeyiz.

Milli Savunma Bütçesinin Devlet gayrisâfi milli hasılatı ve Devletin genel bütçesi içindeki mevkiine bakacak olursak görürüz ki, Türkiye Milli Savunma bütçeleri genellikle her sene milli gelirin artışına muvazi ve günün şartlarına, uygun bir şekilde artmıştır. Meselâ, 1965 te milli gelirin % 4,3 ünü, 1966 da % 4,4 ünü, 1967 de % 4,7 sini almaktadır.

Cografî bölgemiz itibariyle diğer devletlerin milli savunma bütçelerine ve onların kendi gayrisâfi milli hasılatları içindeki nisbetlerine de bakarsak bu tabloyu tamamlamış oluruz. Bilfarz, Orta - Doğuda İsrail ve Arap ülkeleri gibi devletler, kendi milli gelirlerinin % 10 - 13 ünü, komşumuz Yunanistan milli gelirin % 5,1 ini, ve Akdenizde müttfikimiz İtalya milli gelirin % 3,7 sini Milli Savunmaya ayırmaktadır. Biz, 1968 tarihinde gayrisâfi milli hasılatımızın % 5,4 ünü milli savunmaya ayırmış bulunmaktayız. İçinde bulunduğumuz 1972 senesinde de, tahmini gayrisâfi milli hasılatımız 171 küsur milyar lira olduğuna ve 8 küsur milyar da Milli Savunma Bütçesine ayırdığımızı nazaran, bu sene milli gelirimizin % 4,73 ünü Milli Savunmaya ayırmaş bulunmaktayız.

Bu rakamlar göstermektedir ki, Türk Milleti ve Türk hükümetleri, milli gelirlerinin verebileceği azami nisbettteki malî kudreti, diğer devletlerden de asla geri kalmıyan bir zihniyetle savunma hizmetine tahsis etmektedirler. Şu kadar ki, Türkiye'nin yaptığı bu fedakârlık, asker başına düşen paraya intikal ettiğinde, diğer devletlerle mukayese edilemeyecek kadar az bir miktara inmektedir. Silâhli Kuvvetlerin yatırım, yedirme, giydirme, eğitim ve zaruri lojistik kolaylıklarıyla, bütün harb silâh ve vasıtaları için senede sarf ettiği para, Arnavutluk dâhil, bütün Balkan devletlerinde, İran ve bütün Arap devletlerinde senede bu maksatla fert başına 1 000 - 4 000 dolâra ulaştığı halde, Türkiye'de fert başına 1 000 dolâra asla ulaşmamaktadır.

Kanaatimizce Milli Savunma Bütçesini incelemeye başlarken, evvel emirde bu hakikati tes-

bit etmek ve bunun günün şartları altındaki mânasını değerlendirmek lâzımdır.

Diğer taraftan, Milli Savunma Bütçesinin Devlet Genel Bütçesi içindeki durumuna da bir bakış atacak olursak, görüyoruz ki, bu sene Devlet Genel Bütçesi 50 küsur milyar lira, Milli Savunma Bütçesi 8 küsur milyar liradır. Şu halde, Milli Savunma Bütçesi Devlet Genel Bütçesinin % 16,12 sini almaktadır. Daha evvelki senelerde de aşağı - yukarı Türkiye'de Milli Savunma bütçeleri Devlet Genel Bütçesinin % 16 - 20 sini almakta idi.

Netice itibariyle, Milli Savunma Bütçesinin gerek Devlet genel bütçesi içindeki nisbeti, gerek gayrisâfi milli hasılatına nisbeti, kalkınma yolunda olan Türkiye gibi bir Devlet için, kendisini uygar toplum seviyesinin üstüne çıkarmak kararında olan bir devlet için mantiki ve makûl bir miktar olduğu teslim olunmak lâzımdır.

Ancak, Milli Savunma Bütçesinin kendi içindeki dağılımına gelince, durum tatmin edici olmaktan çıkmaktadır. 1972 senesinde bütçe gerekçesinin 1 numaralı tablosuna bakıldığında, Milli Savunma Bakanlığına verilmiş olan paranın ancak % 1 i yatırım harcamalarına, % 97,82 de cari harcamalara ayrılmış bulunmaktadır. 1970 ve 1971 senelerinde de Milli Savunma eline geçen paranın % 97 sinin üstündeki miktarını cari harcamalara ve ancak % 2 sini bulmıyan bir miktarını da yatırım harcamalarına, transfer harcamalarına ayırmaktadır. Belki bölümler içerisinde tedahül eden harcamalar, bütçe formülleri itibariyle bu rakamlar ve nisbetler üzerinde bir münakaşa konusu olabilir. Fakat, başka memleketlerde bu tevzi sistemleri tamamen aksi şeklindedir. Miktar vermek istemiyorum; diğer devletlerde cari harcamalar milli savunma bütçesinin en çok % 30 - 35 ini bulmaktadır. Türkiye'de olduğu gibi, cari harcamaları Milli Savunma Bütçesinin % 95 ini aşan başka bir memleket bulmak kolay değildir. Genellikle Türkiye Devlet Bütçesine hâkim olan cari harcamalar yüzde nisbetinin yüksekliği, görülüyor ki, Milli Savunma Bakanlığına da kuvvetle hâkimdir. Bu hal, milli savunma plânlamasının daha çok insangücüne dayalı bir düşünceye bağlı tutulmakta olduğu mânasını taşımaktadır. Bu düşüncede bir reforma ihtiyaç

mutlaktır. Türkiye Cumhuriyeti, esasen bugün Devlet idaresinde her sahada bir reform ihtiyacı ve arzusu içindedir. Meselâ, Silâhlı Kuvvetler bu reformların öncüsü ve en başta gelen istekçisi olmuştur. Bu reform ne mahiyette yapılmalıdır?... Şimdi, Millî Savunma plânlanmasının başlangıçta arz ettiğim ikinci bölümüne geçiyorum :

Silâhlı Kuvvetlerde insan gücü, ateş kudreti ve hareket kabiliyeti :

Millî Savunma plânlanmasında, dün olduğu gibi, bugün de insan gücü, ateş kudreti ve hareket kabiliyeti etkisini muhafaza eden üç temel unsur olmakta devam etmektedir. Şu kadar ki, İkinci Dünya Harbini yaşayan insan zekâsı, bu üç temel unsurun yekdiğerine nisbetle etkili olmak hususundaki değerini geniş ölçüde değiştirmiştir. Atom çağının getirdiklerini bir yana bırakırsak, bu çağ ile (ki, millî savunmanın kahramanlık devri ve dünyanın kaderi ve âkıbeti az - çok değişmiştir) sadece elektronik ilim ve tekniğinin İkinci Dünya Harbinden sonra ateş kudretine ve hareket kabiliyetine kazandırdığı etki, millî savunmada insan gücünün adet üstünlüğünü ikinci plâna çekmiştir. Böylece, millî güvenliğin esas teminatı olan millî savunmayı daha etkili bir hüviyete sokmak arzusu edildükte, evvelâ millî gelirin artırılması ve fakat bundan sonra muvazzaf askeri kadroda adet üstünlüğünün yerine, ateş kudreti ve ateş kabiliyetinin etkisini teslim etmek ve ona göre plânlama yapmak zarureti önplâna geçmektedir.

Millî gelirin artırılması, hiç şüphesiz, Devlet Plânlama Teşkilâtının hazırlayıp tatbikini hükümetlere tevdi ettiği kalkınma plânlarının ciddiyetle yürütülmesi sayesinde kabilirdir. Diğer taraftan, orduların ateş kudreti ve hareket kabiliyetini yükseltebilmek muvazzaf askeri kadro mevcudunu indirmek ve yüksek rütbelerdeki hizmetleri diğer ordulardaki nisbete düşürmek ve Türk Silâhlı Kuvvetleri kuruluş ve teşkilâtında günün şartlarına uygun bir reorganizasyonu gerektirmektedir.

Orduların muvazzaf kadrolarında yeni anlayışlara göre ayarlama yapmak için bugün hükümetlerimize inisiyatif sağlayacak kanunlar 1970 - 1971 senelerinde Meclislerden geçmiştir. 1111 sayılı Askerlik Kanununda er mevcudu

üzerinde, 1076 sayılı Kanununda yedeksubay mevcudu üzerinde günün şartlarına uyacak ayarlamalar kabildir. Senelerden beri çıkarılmamış olan Genelkurmay ve Millî Savunma Bakanlığı yetki ve görevleri kanunları meclislerden geçmiş ve savunma plânlarında yapılması gereken insan gücü, hareket kabiliyeti ve ateş kudreti nisbetlerini tayinlerindeki sorumlu mevkiler bugün kanunda gösterilmiştir. 926 sayılı Askerî Personel Kanununda da subay mahrutunun ayarlanması tesbit edilmiştir. Bu kanunda albay, general ve amiral nisbetlerinin diğer dünya devletlerinde olduğu nisbetlere indirilmesi öngörülmüştür. Şu halde, Silâhlı Kuvvetler subay mevcudunda, mahruta uyarak, bir insan gücü ayarlaması da kabildir. Bu ayarlamanın normal şartlar altında uygulanması her cihetten yararlıdır.

İçinde bulunduğumuz asrın bize verdiği iki tarihi misal üzerinde düşünmemiz lazımdır. Hatırlanacağı gibi, subay mevcudu ve kadro mahrutu üzerinde 1908 ve 1960 da yapılan iki ihtilâl ile radikal birer operasyon yapılmıştır. Bu operasyonların yapılmasının o günkü şartlara göre zaruret olduğunu reddetmek mümkün değildir. Yalnız, bu operasyonların ihtilâl havası içinde yapılmasının hem şahıslara, hem Silâhlı Kuvvetlere zarar verdiğini cerh etmek de mümkün değildir. Bugün Silâhlı Kuvvetlerde subay mahrutu, 1960 operasyonundan sonra geçen 10 küsur sene içinde tekrar eski şeklini almıştır.

BAŞKAN — Sayın Korutürk, bir dakikanızı istirahat edeceğim.

Muhterem arkadaşlarım, Vakıflar Genel Müdürlüğü Bütçesi için oyuna kullanmayan sayın üye var mı? Yok. Oylama işlemi bitmiştir.

Efendim, mesai saatinin sona ermesi dolayısıyla, Sayın Korutürk'ün konuşmasının bitinceye kadar mesaiye devam hususunu oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Buyurun Sayın Korutürk.

FAHRİ KORUTÜRK (Devamla) — Teşekkür ederim.

Fihakika 926 sayılı Askerî Personel Kanununun öngördüğü; albaylar, amiraller, generaler yüzde nisbetine inebilmek için 8 - 10 senelik bir plân düşünüldüğü açıklanmıştır; fakat biz bunun nazari bir istek olmaktan fazla, tat-

lıkta her hangi bir değişiklik getireceğini sanmıyoruz. Subay kadro mahrutunu normal zamanda ıslah edecek yakın ve uzun vâdeli kati reformlara ihtiyaç vardır. Buna muvazi olarak, indirilen insan gücüyle Türk Silâh Kuvvetlerinde günün şartlarına uygun esası bir reorganizasyona yine kati ihtiyaç vardır. Ancak, insan gücünden tasarrufla ateş ve hareket kabiliyetini artırmaya giderken, yarı milli savunmayı modern anlayış içine sokarken, harb silâh vasıtalarını nasıl tedarik edeceğimizi düşünmek şüphesiz son derecede önemli bir keyfiyettir. Silâh ve vasıtaları ya kendi imkânlarımızla memleket dâhilinde sağlamak veya milli gelire dışarıdan tedarik etmek veyahutta siyasi ittifaklardan yararlanmak suretiyle temin etmek imkânları mevcuttur. Şüphesiz, bu üç yoldan en çok arzu edileni, modern savunma gücünü gerektiren ve düşman elinde bulunan modern silâhlara en az eşit kudrette silâhları kendi imkânlarımızla memlekette tedarik edebilmektir. Muhakeme bu noktaya geldikte, milli savunma plânlamasında düşünce, şüphesiz kendiliğinden harb sanayine intikal etmektedir. Esasen, her sene bütçe görüşmelerinde harb sanayine temas etmek kaçınılmaz bir zaruret olmuştur.

Ancak, bir memlekette sanayi, hassaten ağır sanayi, olunca milli savunmayı, memleketin gerekli kıfayete ulaşmamış durumda olan harb sanayiine dayamak şüphesiz mümkün değildir.

Burada «Ulusal ordu özlemi» deyimine temas etmek isteriz. «Ulusal ordu» deyimi, kendi silâhını kendi yapan ordu olarak her askerinin, her yurtsever vatandaşın kalbinde yaşayan ve yaşatılması gereken samimi bir duygunun ifadesidir. Arzu edilir ki, millet olarak Türkiye de bütün silâhlarını kendi yapabilsin. Haricîten sağlanan araç ve gereclere güvenilemeyeceği aşîkârdır. Sadece insangücüyle de savunma yapılamıyacağına nazaran, kendi silâhımızı kendimizin yapması idealini milli kalkınma plânlarımız içine almak zorunluğunu kabul etmek lazımdır. «Ulusal ordu» özlemi kavram değiştirerek, düşman propagandasına yarayan küçültücü, ümit kırıcı bir slogan haline sokulacak yerde, bizim harb sanayimizi kendi kalkınma plânımız içine sokacak kamçılayıcı bir fikir olarak kafamıza yerleşmelidir.

Kabul etmeliyiz ki, harb sanayii yalnız başına kuurlamaz, harb sanayii sanayiim bir dahıdır. Demir, çelik, bakır, alüminyum, petrokimya, motor, elektronik, hattâ optik sanayii olmyan bir ülkede günün ihtiyacını karşılayacak harb sanayii kurmak mümkün değildir.

Harb sanayii, sanayileşme plân ve programının içinde, milli ve hayati önemine uygun nisbette ve milli savunma isteklerine muvazi şekilde kalkınma plânları içinde yer almak ve yürütülmek lazımdır. Harb silâh ve vasıtaları, her geçen gün kendini yenilemekte, teknik bakımdan, maliyet ve idame masrafı bakımından süratle kıymetleri yükselmektedir. Bu tekniği, bu maliyet ve idame masraflarının inkişafını takibedebilmek de bir teşkilât meselesidir. Bu bakımdan devletler milli savunma teşkilâtı içinde harb silâh ve vasıtalarını araştırma, geliştirme kuruluşları ile takibetmekteydiler. Bizde de son senelerde gelişen bu dairesinin, Devletin bütün ilim, teknik ve sanayi müesseseleriyle ve her türlü araştırma kuruluşları ve enstitülerle irtibat sağlıyarak hattâ bu vâdide ittifaklararası bilimsel temaslarla milli savunmada ategücü ve hareket kabiliyetinin son gelişmelerini gereği gibi takibetmesi lazımdır. Bu vasıf ve hüviyeti içinde, ancak, Devlet Plânlama Teşkilâtı içinde milli savunma araştırma, geliştirme kuruluşu, harb sanayinin temsilcisi olarak yerini aldığı takdirde, istikbâl ümit vadeder. Kalkınma plânları içinde harb sanayiine özel bir yer ayrılması mutlaka lazımdır.

Milli savunma, muasır orduların, donanmaların ve hava kuvvetlerinin sahibolduğu ve her gün değişen, gelişen silâh ve vasıtalara kendi imkânlarıyla sahibolmayı bekleyemez. Milli güvenlik, bu imkâna sahiboluncaya kadar, milli gelire haricîten muasır harb silâh vasıtalarının tedarikini ve bu meyanda askeri ittifakları zaruri kılar.

Modern silâh sistemleri ortalama her 10 yılda maliyet artışı iki misline çıkmaktadır; tip değiştirmektedir. Başka devletlerden alınan tip ve lisanslarla imalâta devam etmek de kolay değildir. Tekniği ve icabları takibetmek lazımdır. Bu hususta yüksek bir milli gelire, yüksek bir teknik kudretine ve geniş ağır sanayie ihtiyaç vardır. Meselâ, M48 modeli bir

C. Senatosu B : 27 3 . 3 . 1972 O : 2

tank - dikkatinize arz ederim - yarım milyon mark iken, Leopard tipi bir tankın maliyeti 1,1 milyon marka olmuştur. Bir F84 uçağı 4 milyon mark iken, bir F104 uçağı 9 milyon marka balığı olmaktadır. Bir Hamburg sınıfı muhrip 105 milyon mark iken, bir Lucien sınıfı muhrip 267 milyon marka mal olmaktadır.

Modern silâhları memleketimizde yapmak hedefimiz ve gayemizdir. Milli Savunma bütçesine yardımcı olarak, Donanma Cemiyeti ve yeni ihdas edilen Donanma Vakfı ve Hava Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfıyla milli savunma planlarını desteklemek hususunda vatandaşların yapmış oldukları yardımlar şükranla şayanıdır; fakat biz, milli güvenliği teminat altına alacak en realist yolu, harb sanayiini Devlet Planlama Teşkilâtı içine oturtmakta görmekteyiz.

Şimdi, görüşlerimizin üçüncü ve sonuncu bölümüne geçiyoruz:

Siyasi coğrafyanın silâhli kuvvetlere etkisi... Milli Savunma, iç tehlikeler gibi, dış tehlikelere karşı da millet ve Devlet bütünlüğünü teminat altına alan bir kuruluş olduğuna göre, dış tehlikeleri dâhile eden siyasi coğrafya milli savunma planlamasının temel unsurlarından biri kabul olunmak lazımdır. Osmanlı İmparatorluğundan doğan Türkiye Cumhuriyeti, milli misak ile çizilmiş hudutların içinde bir emel sahibi değildir ve bu hudutları çeviren ülkelerle iyi komşuluk münasebetlerini idame ettirmek arzusunda. Şu kadar var ki, Türkiye siyasi coğrafyanın İkinci Dünya Harbinden sonra giderek değişmiş ve bilhassa Kuzey komşumuz Akdenize inmiştir. Sovyet Rusya'nın Arap ülkeleriyle yaptığı anlaşmalar ve Akdenizde daimi bir askeri kuvvet bulundurmamak imkânını sağlması ve yerleşmesi, netice itibarıyla onu bize Güneyde de komşu yapmıştır. Türkiye'nin ise dünya ile irtibatı Akdenizden geçmektedir.

Türkiye'nin hudutlarının korunması kadar, bu dünya irtibatının da güvenlik altında tutulmasının memleketin güvenliği ve gelişimi üstündeki önemi üzerinde dikkatleri çekmek isteriz.

Birinci Dünya Harbi sonucu, Türkiye kendisini çeviren denizlerden sürülerek Marınaraya hapsedilmiştir. Bütün deniz fabrikaları, Halic gibi, boğazda İstinye gibi, İzmit'te Göl-

cük gibi, hattâ mutasavver Pendik Tersanesi gibi, bütün tersaneleriyle Türkiye Marmarada mahpustur. Deniz hak ve menfaatleri kalkınma planlarında gerektiği yeri almalı ve Türkiye bir Akdeniz Devleti olarak, bu denizde bulunan haklarını ve bu denizden geçen ve dünya ile onun irtibatını sağlayan yolları devamlık altına alabilecek planların üzerine yönelmelidir. Bu fikirler Milli Savunma planlamasında hâkim olmalı ve siyaset planlamasında da temel düşünceler olmalıdır.

İkinci Dünya Harbinden sonra gelişen olayların, dünya devletlerini karşılıklı kamplara ayırdığı malumdur. Bu kamplardan birinin başı olan komşumuz Sovyet Rusya'nın, kendi güvenliğini sağlamak iddiası ile kendi hudutlarından çıktığı ve bu meyanda Türkiye üzerinde özel istekler gösterdiği hatırlanmalıdır. Bu durum karşısında, Türkiye'nin kendi güvenliğini tamamen bir savunma sistemi olan Batı bloku içinde, NATO'da araması ve bulması olayların tabii bir gelişimi kabul edilmek lazımdır. Günün şartları ittifaklarımızın korunmasını ve idamesini zorunlu kılmaktadır. Euzunla beraber günün şartları, keza ittifakla bağlı olduğumuz komşularla ihtilâfa düşmemiz ihtimalini de hesaba katmayı gerektirmektedir. Siyasi menfaatlerimizin birbirine muvazi olduğu Yunanistan'la düştüğümüz, düşebileceğimiz ihtilâfta, akselimin Batı komşumuza hâkim olmasını temenni ederiz, fakat bununla beraber, memleketin Batı ve Güney hududunu çeviren adaların ve özellikle Yunanlıların adalarında yapmakta olduğu hava kuvvet meydanlarının, Deniz Kuvvetlerimiz ve Hava Kuvvetlerimiz dengesi üzerindeki etkilerine hassasiyetle dikkatleri toplamak isteriz.

NATO ittifakına gelince; bu ittifakın bağlandığı tarihten bugüne kadar geçen zaman içinde bîza değişiklikler olmuştur. Sovyet Rusya'nın Akdenize inmesiyle bir taraftan Türkiye'nin siyasi coğrafyası değişmiştir; bu değişiklik aynı zamanda NATO Güney kanadına kuvvetle müessir olmaktadır, diğer taraftan NATO savunma stratejisi kendi içinde bir değişime girmiştir. Bilhassa 1961 yılından itibaren Birleşik Amerika ile Sovyet Rusya arasında kıtalararası nükleer silâhlarla bir vurucu kudret dengesi hâsiolduktan sonra, NATO savunma

C. Senatosu B : 27

3 . 3 . 1972 O : 2

stratejisindeki değişim üzerinde dikkatlerimizi teksif etmek mecburiyetindeyiz. İttifakın akıldığı tarihte NATO'ya mensup devletlere vakti bir tecavüz, hangi silâhla ve nerede olursa olsun, konvansiyonel silâhlara ilâveten nükleer silâhlarla da tehdit edilmek esası vardı. Amerika - Sovyet Rusya dehşet dengesi nasıl olduktan sonra, ittifak içi savunma tartışmaları 1967 senesinde yeni bir esasa bağlandı. Bir elastiki mukabele doktrini ortaya çıktı. Şöyle ki, Sovyet Rusya karşısında nükleer savaşa geçmeden önce konvansiyonel silâhlarla mukabele yapılması kabul edildi. NATO devletlerinin konvansiyonel silâhlarla muarız tarafa nazaran zayıf olduğu meydana gelmiştir. Bu takdirde, NATO - Varşova Paketi cephesinin katmanları birbirini çeviren kısımın üzerinde yeni hassasiyet bölgeleri olarak belirmiştir.

1970 senesinden sonra Sovyet Rusya'nın Türkiye ile birlikte Yunanistan'ı, İtalya'yı ve nihayet Fransa'yı kuşatan bu son durumu karşısında, NATO askeri ve siyasi konseylerinin, Genelkurmayımızın ve Hükümetimizin dikkatle vaziyet almakta bulduklarına emin olmak isteriz.

BÂŞKAN — Sayın Korutürk, beş dakikanız var efendim.

FAHİRİ KORUTÜRK (Devamla) — Teşekkür ederim.

NATO İttifakına, gerek askeri gücümüzle, gerek coğrafyamızla getirdiğimiz büyük kazancı, bu «Elastik mukabele» ismi altındaki savunma doktrini ile beliren riskten gelen karşılığın ve teminatın aramak ve istemek hakkımızdır.

E böylece, coğrafi durumun tartışmasını kaparken, son seneler içerisinde ehemmiyeti üzerinde durulan Malta Adasına temas etmek isterim : Sovyet donanmasının Akdeniz'de Arap ülkeleri kıyılarında sağladığı üsler, askeri coğrafya bakımından kıymetli olmakla beraber, tesisler bakımından, modern donanmaların ihtiyacını karşılamak için zamana muhtaçtır. Malta ise, eski çağlardan gelme asrî bir deniz üssü olarak limanları, tersaneleri bakımından modern donanmaların istifadelerine hazır durumdadır. Askeri coğrafi önemi büyük olan Malta'nın NATO için kay-

bolmasına mukabil, Sovyet Rusya için elde edilebilmesi ihtimali onun ehemmiyetini bir kat daha artırmaktadır.

Sovyet Rusya'nın gerek nükleer silâhlarda Birleşik Amerika ile mevazene tesis etmek yolunda bir hayli mesafe almış olması gerek NATO cephesini Kuzeyden ve Güneyden çevirerek stratejik bir üstünlük sağlanmışsa, bu iki süper Devletin silâhlanmaya devam etmekle beraber, onları aralarında uzlaşmaya zorladığı da görülmektedir. Bu çimleden olarak, Birleşik Amerika, Sovyet Rusya arasında stratejik silâhlar kısıtlama konusundaki SALT çalışmalarının, temaslarının, dünya devletleri gibi, Türkiye için de önemine bilhassa dikkati çekmek isteriz. Nükleer varucu gücündeki üstünlüğü karşısındaki kapıyı kapatmamak gayesi etrafında siyasi bir müzakere mücadelesi halinde devam eden bu SALT görüşmelerini nerelerden ve ne gibi tavizlerle gelişeceği bizi ciddiyle ilgilendirmek lazımdır. Ankerlerimizin ve Hükümetimizin bu gelişmeleri ehemmiyetle takipte olduklarından emin olmak isteriz.

Bu suretle, sonuna gelmiş olduğumuz sözlerimizi kaparken; bütün millet, dün olduğu gibi bugün de hayat ve istiklâlinin teminatı olan Silâhlı Kuvvetlerimizi, Cumhuriyetimizin kurucusu olan Atatürk'ün gözlerini hayata kapadığı ana kadar gördüğü şekilde görmekte olduğumu da samimiyetle ifade etmek isteriz.

Atatürk, hatırlanacağı üzere, 29 Ekim 1938'de Türk Ulusuna hitab ederken şöyle demişti : «Türk Vatandaşları ve Türkük camiasının şan-ı şerefini dahili ve harici her türlü tehlikelere karşı korumak vazifesini ifaya hazır olan Türk Ordusuna tam bir inang ve itimadın vardır.»

Bugün, dünyanın içinde yaşadığı çetin siyasi şartlar arasında Türkiye Cumhuriyeti'nin dışarıdan gelecek tehlikeler kadar, içeriden de tıllıcı ve yıkıcı tehlikeler karşısında bulunduğu bir gerçektir. Bu gerçekler muvacehesinde, kendine has disiplini, kendi gelenegine uygun bir vazife şuru içinde vatan sevgisi ve millet sevgisiyle görev başında olan Silâhlı Kuvvetlerimizi Senato Kontenjan Grubu adına tekrar selâmlar, Milli Savunma Bakanlığımıza 1972 Bütçesinin tatbikatında başarılar diler, Yüce Senato'ya saygular sunarım. (Alkışlar.)

KORUTÜRK'ün, Cumhuriyet Senatosunda Kontenjan Grubu Başkanı olarak yaptıkları bir konuşmada yer alan 12 Mart 1971 Askeri Müdahalesi hakkındaki görüşleri¹⁷

C. Senatosu B : 63 2 . 6 . 1972 O : 1

ma bakımından faydalar sağlayacağına inandığımız «barışçı görüş yollarının», daha tesirli bir hale getirilmesi yerinde olacaktır.

Sigortalı işçilerin eş ve çocukları, bazı ille-
rimizde sağlık yardımlarından yararlanmakta,
bazı ilerde ise henüz bu uygulamaya geçile-
miş bulunmaktadır. Melen Hükümeti, Türkiye'
nin her tarafında, bütün sigortalı işçilerin eş ve
çocuklarının sağlık yardımından 1972 sonuna
kadar yararlanacağını vaat etmektedir. Bunu
memnuniyetle karşılıyoruz.

Programın dış politika ve milli savunma so-
runları ile ilgili hükümleri Millî Güven Partisi
Grubunun görüşlerine uygundur. Millî harp
sanayimizi geliştirme ve Silâh Kuvvetlerimizi,
çağdaş teknolojinin gerektirdiği silâh, araç ve
gereçlere süratle kavuşturma yolundaki gayret-
lerin kısa zamanda sonuçlandırılmasını diliyo-
ruz. Millî Savunma alanında başlamış olan
yeniden düzenleme, modernleşme ve güçlendir-
me çalışmalarının, diplomamıza da daha çok
kuvvet ve hareket kabiliyeti kazandıracığı aşî-
kârdır.

Cumhuriyet Senatosunun sayın üyeleri, Sa-
yın Başkanım;

Sözlerini tamamlarken, Melen Hükümetinin
bütçesi ve programı ile güven verici ve inandı-
rıcı bir hükümet olduğu hakkındaki içten inan-
cımızı tekrarlamak isteriz.

Parlamentar demokratik rejimde, bir Hükü-
met, ister tek partiye dayanım, ister birçok par-
tiden üye almak suretiyle kurulmuş olsun, bu
hükümetin başarısı, siyasi partilerin sorumlu
siyaset adamlarının gösterecekleri anlayışa, iz-
leyecekleri yapıcı ve meandekçi tutuma bağlı-
dır.

Millî Güven Partisi olarak biz, Hükümeti,
huzur ve asayiş sağlama, Devletimize ve mülle-
timimize dıştan ve içten yönelmiş yıkıcı faaliyet-
leri tesirsiz hale getirmek, programda vadedi-
len iktisadi ve sosyal hamleleri gerçekleştirme
ve hür demokratik rejimin normal işleyişini
sağlayacak ortamı hazırlama çabalarında bü-
tün gücümüzle ve bütün içtenliğimizle destek-
lemeye kararlıyız.

Melen Hükümetinin aziz milletimize hayırlı
hizmetler yapmasını diler, Yüce Senatoya Mil-
li Güven Partisi Grubu adına en derin saygıla-
rımı sunarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Cumhurbaşkanı Kontenjan
Grubu adına Sayın Fahri Korutürk.

KONTENJAN GRUBU ADINA FAHRI KO-
RUTÜRK (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Sayın
Başkan, sayın senatörler;

17 Nisan 1972 günü istifa eden Başbakan
Sayın Profesör Nihat Erim ve Hükümeti yeri-
ne, bir aydan biraz fazla bir zaman faslı ile
Sayın Ferid Melen tarafından kurulmuş olan
yeni Hükümetin, programı üzerinde Kontenjan
Grubunun görüşlerini arz etmek üzere huzuru-
muzda bulunuyorum.

12 Mart 1971 askeri müdahalesinden bugüne
kadar cereyan eden olaylar, sıkıyönetim mah-
kemelerinin safhaları ve kamuoyunun gözleri
önüne serilen gerçekler, Cumhuriyetimizin, Ana-
yasa kuruluşlarının ve rejimimizin o tarihlerde
nasıl büyük bir tehlike içine girmiş olduğunu
bütün açıklığı ile ortaya koymuştur.

Silâhli Kuvvetlerimizin bu isabetli müdaha-
lesi ile memleket büyük bir felâketten kurtarı-
lmış, Türk toplum hayatının kendine güvenini,
istikbale ait ümit ve inancını yıkarak yeni bir
devlet şekli arama gayret ve hiyaneti içinde
olanların planları tarumar edilmiştir.

50 senelik Cumhuriyet rejimimizin Türk va-
tan sathında yerleştiği, gönüllere ve kafala-
ra sindirdiği hürriyet sevgisi ve yurt sevgisi,
memleketi karanlık maceralara, esarete sürük-
leyecek serüvenlere düşmekten Türk Ulusunu
korumuştur.

Sayın senatörler;

Silâhli Kuvvetlerin Cumhuriyeti korumak
ve kollamak yolunda Atatürk'ten miras kalan
görevlerini yaparken, mazide olduğu gibi, de-
mokratik parlamenter sisteme olan bağlılığı
bir kere daha dünyanın gözlerini Türkiye'ye
çekmiştir.

Biz, üzerimize çevrilen bu gözlerin bir kis-
mının bizi lâ-yık ile anlayamadığı görüşünde-
yiz. Filhakika, bazı Batı ülkelerinin kamuoyun-
da ve basınında Türk Silâhli Kuvvetlerinin yö-
netime el koyduğu düşüncesi hâkimdir.

12 Mart 1971 tarihinden itibaren, kısmen
Ankara'daki bazı diplomatların merkezlerini lâ-
yık ile ve yeteri kadar aydınlatamamalarından
bilmeyerek ve daha çok kasıtlı olarak, memle-
ket düşmanları tarafından bilerek işlenen ve

¹⁷ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 11 nci Toplantı Yılı, Ankara, 01 Kasım 1971 - 31 Ekim 1972, Cilt 4, s.575-576

yayılmaya çalışılan bu görüş, bu yanlış teşhis, Sayın Cumhurbaşkanı tarafından Hükümet kuruluşunun bir parlamentere tevdi edilmişliği ile bu defa bir kere daha iflâs etmiştir.

Kanaatimce Sayın Ferid Melen tarafından Parlamento'ya dayalı ve Sayın Erim Hükümetleri gibi Parlamento tarafından denetlenen bir hükümet teşkili, bazı Batı müşahitlerin görüşleri hilâfına Türk demokrasisinin tehlikede olduğunu değil, bilakis, tarihi içinde en kritik günlerini yaşadığı zamanda dahi Türk Devlet ve milletinin, Türk Silâhlı Kuvvetlerinin hür demokratik rejimden yana olduğunun ysmi bir delilini vermiştir.

Ancak kendi iç meselelerimizi hallederken, 20 nci Asrın ikinci yarısında çok küçülmüş bir dünyada yaşadığımızı, memleketlerin dış âlem tarafından, haklarında konulan teşhislere kayıtsız kalamayacaklarını kabul, bizim Türkiye olarak Batı camiasının anlayışında bir devlet ve uygarlık yolunda bulunduğumuzu her vesileyle dünya kamuoyuna anlatmakta fayda gördüğümüzü; hakkımızdaki yanlış teşhislerin üzerine yürümekte menfaat bulduğumuzu; acılamak isteriz.

Bu itibarla, memleketteki Cumhuriyetçi, hür parlamenter rejimin kaderi söz konusu olduğu zamanlarda, gerek dışarıda ülkemiz idaresi hakkında konulan teşhislere reaksiyon göstermekte, gerek içeride memleket yüzsük menfaatleri etrafında hileşmekte siyasi ve kanunî kuruluşların lider kadrolarının bir saneden beri göstermekte oldukları yüksek anlayışı bu defa da bugünkü şartlar altında kurulmuş olan yeni Hükümet programını incelemekte aynan göstermelerinde büyük millî faydalar olduğu kanaatindeyiz.

Sayın senatörler, filhakika, 12 Mart 1971 müdahalesi ile Cumhuriyet Türkiye parçalanmaktan, Anayasa rejimi değiştirilmek tehlikesinden kurtarılmıştır; fakat Cumhuriyetin yeniden toparlanma gayretleriyle beraber, Devlet idaresinin ve kalkınma çalışmalarının içinden geçmekte bulunduğumuz bugünkü ağır bunalımdan bir hayli zarar gördüğünü de teslim etmemiz gerekmektedir. Bu itibarla, parlamenter kişiler olarak, icra organı mensupları olarak ve nihayet kanunî teşekküllerin sorumlu liderleri olarak, bütün davranışlarımızda ve sözle-

rimizde kendimizi kontrole tabi kalmamızın bir vatan borcu olarak her türlü endişenin üstünde büyük bir milli menfaat olduğuna kanlız. Bahusus 12 Mart Muhtırasının ışığı altında, Parlamento olarak ve icra organı olarak bu iki büyük devlet müessesesinde; klasik çalışma anlayışında kaldıkça birçok zorlukların doğup büyüyeceği dikkate alınmalıdır. Bu durumda yasama organı ile icra organının birbirlerini suçlama yerine, bugünkü çalışma şartlarının biran önce normal usullere dönebilmesinde yapacakları katkının gayreti içine girmeleri memleket hayrına olacaktır.

KORUTÜRK'ün, Cumhuriyet Senatosunda Kontenjan Grubu Başkanı olarak Preveze Deniz Zaferinin Yıldönümü münasebetiyle yaptıkları gündem dışı konuşma¹⁸

C. Senatosu B : 86 26 . 9 . 1972 O : 1

BİRİNCİ OTURUM

Açılma saati : 15,00

BAŞKAN : Başkanvekili Hayri Mumcuoğlu

KATİPLER : Bahriye Uçok (Cumhurbaşkanıca S. Ü.); Mehmet Çamlica (Kastamonu)

BAŞKAN — Yüce Senatonun 86 ncı Birleşimini açıyorum.

III — YOKLAMA

BAŞKAN — Yoklama yapılacaktır.
(Yoklama yapıldı.)

BAŞKAN — Plân Karma Komisyonundaki sayın üyelerle birlikte çoğunluğumuz vardır, görüşmelere başlıyoruz.

IV — BAŞKANLIK DİVANININ GENEL KURULA SUNUŞLARI

1. — Cumhurbaşkanıca Seçilen Üye Fahri Korutürk'ün, Deniz Kuvvetleri Günü münasebetiyle Türk denizcilikinin durumunu hakkında gündem dışı demeci.

BAŞKAN — Üç değerli arkadaşımızın gündem dışı konuşma istekleri var, kısa olması şartıyla yerine getiriyoruz.

Kontenjan Senatörü Sayın Korutürk, «Deniz Kuvvetleri Günü» münasebetiyle, buyurun efendim.

FAHRİ KORUTÜRK (Cumhurbaşkanıca S. Ü.) — Sayın Başkan, sayın senatörler;

27 Eylül Çarşamba günü, Cumhuriyet Türkiye'sinde geleneklerimiz arasına girmiş olan, Preveze Deniz Zaferinin yıldönümü milletçe kutlanacaktır. Yetkili ve görevli şahıslar, basın ve yayın organlarımız, bu milletçe kutlanacak olan tarihi günün ünüsü ve değeri üzerinde şüphesiz duracaklardır. Ben, huzuruza eski bir denizci asker olarak sadece, yarı şerefine törenler, nutuklar, mesajlar düzenlenmesi hakkı bir gelenek olan bu Deniz Kuvvetleri günü münasebetiyle siyaset adamını ve Türk Milletini, denizler üstünde birliğe düşünmeye davet edici bir ilki noktaya temas etmek üzere söz aldım.

Fatihçika, bizde Cumhuriyet idaresinde artık gelenekler arasına girmiş olan Kara, Deniz, Hava Kuvvetleri günleri, yabancı memleketlerde de törenlerle kutlanmaktadır. Milli bayramların yanında her sene muhtelif günlerde Silâhli Kuvvetlerin ayrı ayrı yaptıkları bu törenleri

fazla bulan ve eleştiren kişilere her yerde ve her memlekette tenadif olunmaktadır. Bununla beraber bütün milletler, bütünüyle kendi istikbâllerinin ve istikbâllerinin teminatını Silâhli Kuvvetlerde buldukları için, muntazam üniforması içinde, bandosu başında, milli bayrağını dalgalandırarak sokaklardan geçen askerlerinin adınına ayak uydurarak yürümekte ve bu sırada gönlünde, kalbinde bir gurur ve bir güven duymakta, daima birleşmekte ve daima birbirine benzemektedirler.

Diğer memleketlerde de bütün Silâhli Kuvvetler kendi günlerini bu maksatla tarihlerinin kaydettiği büyük olayların, büyük zaferlerin geçtiği günlerden seçmektedir. Nitekim, Türk Deniz Kuvvetleri Günü olarak seçilen 27 Eylül tarihi, 1538 yılında cereyan etmiş olan Preveze Deniz Meydan Muharebesi olarak tarihimizde çok önemli bir yer işgal etmektedir.

Bugün 20 ncı asr insanının kaderine hâkim olduğuna şahit bulunduğumuz ideolojik savaşlar, 16 ncı asırda insanların kendilerini kaptırdıkları İslâhik, Hıristiyanlık mücadelesi halinde beşeriyeti kırıp geçirmekte idi. Preveze Deniz Meydan Muharebesi Orta Avrupa ve Balkanları Haçlı Seferlerine kapayarak din savaşlarını durdurmuş ve asırlık bir zaman için Akdeniz Osmanlı İmparatorluğuna kendi denizi olarak kazandırmıştır.

Gündem dışı bir konuşmada şüphesiz tarihin için girmek yersizdir. Ben daha ziyade Deniz Kuvvetleri Günü münasebetiyle deniz alâka

¹⁸ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 11 nci Toplantı Yılı, Ankara, 01 Kasım 1971 – 31 Ekim 1972, Cilt 6, s.131-135

ve menfaatlerinin siyaset adamları ve Parlamento çalışmalarını ile ilgili olan çerçevesi içinde kalınmaya çalışarak konuşacağım.

Tarihin seyri malumdur. 4,5 asır evvel Karadenizi ve Akdenizi bir göl halinde idaresi ve hükümlü altında bulunduran bir ülkenin evlâtları olarak biz Türkler, Birinci Dünya Harbi sonunda Orta Anadolu'ya sürgün olmuş ve bütün denizlerle ilgisi kesilerek ölüme mahkûm edilmiş bulanıyorduk. Atatürk'ün kurduğu yeni Cumhuriyet Türkiye'si bütün cihana karşı yaptığı bir mücadele ile milli mîsak sınırları çerçevesinde bize tekrar Karadenizi ve Akdenizi kazandırmıştır. Bir millet olarak dünya ile deniz bağlarını tekrar kazanmanın mânası ve nimetleri üzerinde durmak, düşünmek ve bunu kafamızda ve gönülümüzde değerlendirmek, Deniz Kuvvetleri Gününde şüphesiz hepimiz için zevkli bir vazifedir.

Filhakika bu memleket, milli sınırları ile tekrar Karadenize ve Akdenize kavuşmuştur; fakat bütün deniz sanayi ve tesislerimiz, fabrikalarımız, tersanelerimiz ve kıyılarımızın sadece bu coğrafyanın bir köşesinde bulunan Marmara'ya sığınmış olmasının zaafına dikkatleri çekmek isterim. Camialtı, Taşköprü, Halig tersaneleri, İstinye Boğaz Tesis ve fabrikaları, Gölcük Anafesü ve fabrikaları ve hattâ tasavvur halinde bulunan Pendik, Tuzla tersaneleri ile düşünülmemelidir ki, 8 -10 bin kilometrelik sahile malik olan Türkiye Cumhuriyeti'nin bütün deniz gücü, esas itibarıyla bu muazzam coğrafyanın bir köşesine toplanmış durumdadır.

Marmara, bugün coğrafya dili dışında hakuk anlayışına göre bir deniz bile değil; İstanbul ve Çanakkale boğazları kompleksine dâhil bir su geçidinden ibarettir ve arz ettiğimiz şekilde Türkiye'nin sadece bir köşesidir. Akdenizde kıyası olmayan devletler denizleri, boğazları ve kataları aşarak bu denize gemişler ve bu denizin sulhunda sükûnunda iddia sahibi olmuşlardır. Türkiye'nin dünya ile irtibatı üstünde ve Türkiye'nin, açık deniz yolları üzerinde cereyan edecek her türlü çekiminde elbet bir söz sahibi olması gereksizdir. Bu bakımdan Türkiye başkalarına hiç bir tecavüz emeli beslemeden, sadece kendi coğrafyasının kendine verdiği hakka ve zorunluğa uyarak bir Akdeniz Devleti olmayı siyaset plânlaşımının da

baş düstur olarak kabul etmek zorunluğundadır. Tabiatıyla deniz harp bahriyesinin gücünü ve vasfını, bu plân hedeflerine göre, deniz menfaatlerini ve dünya denizyolları ile olan bağlarını koruma gayesi tayin edecektir.

Memleketin kalkınmasında sanayileşmek nasıl zorunlu görülmüş ve bütün siyasi partiler ve hemen bütün vatandaşlar bu zorunluğa nasıl kabul etmişlerse, bu kalkınmada deniz menfaatlerinin ve dünya denizleri ile olan bağların korunmasındaki kıymet de bütün siyasi partiler ve bütün vatandaşlar tarafından bir gün elbet daha çok benimsenecektir.

Sen yıllarda harp bahriyesinin yöneldiği hedef kendini Akdeniz'de daha çok hissettirir bir güç olma gayreti, bu anlayış ve bu görüşün bir ifadesidir.

Silahlı Kuvvetlere Parlatmentonun uzun senelere sâri harcama yetkisi veriş, milletten yeni tesis olunan Donanma ve Hava Kuvvetleri vakıflarına olan ilgisi, bu gayretlere Devlet'in ve millet'in temelden ve gönülden kabuluş olmasının açık bir delilidir.

Bunu böylece tespit ettikten sonra, deniz menfaatleri ve deniz ulaştırması üzerindeki milli alâkaya kasaca temas etmek istiyorum.

Söylenecektir ki, son zamanlarda Türk hükümetlerinin programlarında ve başbakanların konuşmalarında deniz ulaştırması, ticaret filomuz, üzerinde önemle durdukları bir konu olarak değerini kazanmıştır. Ben çok umumî olarak arz edeceğim ki, bugün asırlık deniz Devleti olan Türkiye'nin Ticaret Filosu hemen hemen ve ancak komşumuz Bulgaristan'a ve İsrail gibi genç bir Akdeniz Devletine eşit tonajda ve dünyada 33 ncü sıradadır.

İşletmecilikte başarı ve mükemmeliyetleri mukayese etmek istemiyorum. Başka memleketler kendi ithalât ve ihracat hacinleri dışında diğer dünya devletlerinin elinden taşıma hizmetlerini süstüp alarak zenginleşme yarışına girtilerinde halde, biz kendi ticaretimizin belli ancak 1/2 ini kendi gemilerimizle taşıyabilmekteyiz. Gün geçtikçe artmakta olan ticaret hacminizi yabancılarla teslim etmekle onların zenginleştirilmesine çalışmaktayız.

Türk Denizyolları işletmeciliğinde ve Türk deniz ticaret alanında birçok bunalım ve bilhassa bir personel bunalımı dikkati çekmektedir.

Bu bunalm, denizci yetiştiren okul ve kaynaklardan başlayarak, işveren ve işçi münasebetlerine, gemi adamı olarak çalışanlarla onları denizde değil de, merkezde yeşil çuha masalar üzerindeki kararları ile idare edenler arasında ve hattâ gemiler içersinde komuta sınıfı ile diğer gemiciler ve hizmet erbabı arasında sirayet etmiştir. Zat sendika anlayışsızlıkları uzayıp gitmektedir. Denizcilik âlemimizin iç dünyasına zaman zaman hâkim olan bu yaranın dışarıya sızmakta olduğunu görmekteyiz.

Şikâyetler şöyle hülâsa olunmaktadır :

— Hizmetler ehil ihtisas sahipleri elinde değildir.

— Karşılıklı hak ve menfaatler lâıykı ile ayarlanmamıştır.

— Organizasyon bozuktur.

— Modası geçmiş eski mevzuat çağın ihtiyacına uygun iş çıkarmaya engeldir.

— Diğer Devlet sahalarında olduğu gibi politika Denizyolları işletmeciliğindeki ve Türk deniz ticaret âleminde hâkim bir unsur olarak olumsuz bir rol oynamaktadır.

Hükümet ve idare adamlarımıza aksetmiş ve onların bilgilerine etrafı ile intikal etmiş olan bu hayati problemlerin, memleket menfaatine uygun bir çözüm yolu beklemekte olduğuna önemle işaret etmek isterim.

Cumhuriyet Türkiye'si son çeyrek asır içinde birçok limanlara kavuşmuştur. Karadenizin doğusundan Akdenizin en uç noktasına kadar birçok limanlar, barınaklar, iskeleler yapılmıştır; fakat Türkiye'de limanlarda, gemilerin yanaşacağı rıhtımlarda yükletme - boşaltma hizmetlerinde, yolcu alıp vermede, turist karşılamada ve gümrük işlerinde son derece iptidai-lik evet el'an son derecede iptidai-lik hâkimdir. Hattâ İstanbul ve İzmir gibi en gözde limanlarda dahi, modern ihtiyacı karşılamakta, Akdenizin diğer memleket limanları ile mukayese olunamayacak kadar bir iptidai-lik vardır.

Genel olarak Türkiye'de birkaç liman dışında reisleri, liman hizmetleri tahsili noksan, denizcilik sahasında tecrübesi noksan kimselerin elindedir. Ecnabi limanlarında liman reislikleri büyük önem taşımakta, buralarda tahsil görmüş tecrübeli denizciler hizmet almaktadır.

Türkiye'de kıyı emniyet işletmeciliği, fenerler, kıyı tahliyeciliği, deniz kurtarıcılığı, sa-

hâ koruma teşkilâtı ve hizmetleri asrın ihtiyacına uygun bir duruma ve statüye sokulmak lâzımdır.

Denizyolları işletmesinde, fabrikalarında, gemilerin makine, bakım ve onarım kollarında, büyük tamir işlerinde sistemli bir çalışma yürütülmediği, tersane ve fabrikalarda yedek malzeme beklemekte olduğu gemi yollarında çalışanların tersane önüne yığılmış olduklarına şahid oldukları gemilerle sabittir.

Ben sözlerimde hiçbir şahsı hedef almıyorum. Sadece memlekette denizcilik hayatında mevcut olan durumu ve prensipleri dile getirmek istiyorum.

Ulaştırma Bakanlığında deniz hizmetleri, hiçbir zaman lâıyk olduğu önemi bulmamıştır. Bakanlığın denizle ilgili bütün teşekküllerinde bir reorganizasyona kesin ihtiyaç vardır. Devlet Plânlama Teşkilâtında ve Kamu İktisadi Teşekküllerinde deniz ve denizcilik ihtisası hiçbir zaman arzu edilen önemli yeri bulmamıştır. Muhtelif mevzularda olduğu gibi memleketin denizcilik alanında da politik ve sosyal bunalmalar, demode bağlantılar ve demode tedarik formalitelerinden arınmak lâzımdır.

Bir iki acı örnek vermek istiyorum. Haliç'te 28 Haziran 1972'de kuru havuzda Eminönü arabacı vapuru havuz kapağı parçalanarak batmıştır. Tarihinde o batan geminin içinde yattığı muazzam havuzları yapan bu milletin bugünkü çocukları, yüz tonluk bir havuz kapağını yenileyerek üç ayda yerine koyup vapuru dışarı atamamışlar ve havuzu hizmete kavuşturamamışlardır. Yetki noksanı, formalite bozukluğu, organizasyon aksaklığı, her türlü inşaa kabiliyet ve bilgi sahibine malik bulunan memleketimizde işletmenin bu feci olay karşısında elimi kolunu bağlamış olmasına rağmen ve onbinlerce İraziyana girmiş olmasına bizi şahit koymuştur.

Diğer bir acı örnek : Haliç'de 5 Mart 1972'de takriben 45 milyon lira değerinde 5 bin tonluk Marmara Gemisi yanarak batmıştır. Altı aydan beri bu batık gemi fabrika rıhtımını işgal etmekte, diğer gemi tamir işleri bu yüzden aksamaktadır. İdare ile sigorta arasındaki ihtilâf aylarca sürüp gitmiştir ve daha hazine Atatürk Köprüsünden sabah - akşam geçen her vatandaşın Devlet nizamına ve otoritesine karşı, memleket malına karşı işlenen bu feci hiyans-

C. Senatosu B : 86 26 . 9 . 1972 O : 1

ti, bu batak geminin karinasını yalayan sularda sabah - akşam aylarca görerek kalplerinin kan ağlamasıdır.

Sayın senatörler; Türkiye'de yüksek deniz mühendisleri, Türkiye'de modern gemi ve deniz inşaa tesisleri ve hattâ Türkiye'de aşırı çeşitli memleketlerinde işletmecilik ihtisası yapmış birçok eleman vardır; fakat Türkiye'de hizmetlere ehil olup ona gerekli yetkiyi vermek ve onu modası geçmiş tedarik formalitelerden kurtararak sorumlu kılmak, hizmet beklemek reformu henüz fiiliyat sahasında doğmuş değildir.

27 Eylül Deniz Kuvvetleri Gününü kutlayan, elbette yalnız mâzinin bize gurur veren destanlarından değil, onlarla birlikte bugün denizlerle ilgili davalarımıza, noksanlarımıza ve kusurlarımıza dile getirmekte milli menfaat vardır. Biz millet önünde bu menfaatlerin nerede noksan olduğuna ve onlara nasıl sahibolabileceğimize işaret etmek istiyoruz. Bu memlekette artık kıyılarda yatıp arkalarını denize çevirerek dik ve sarp dağlarda kendisine mısır tarlalarını açmaya çalışan Türk halkını ve bu halkın yüstünü ve gözünü denize çevirmek zaman gelmiştir.

1962 senesinden beri Parlamento'da senelerce müzakeresi sürüp gidin ve nihayet İktidar ve muhalefet parti meclisimizin ittifakıyla ve değerli sebatkâr parlamenter arkadaşların talebi ve gayretleriyle 1970 senesinde şahısklık ettirilmiş bir Su Ürünleri Kanunu vardır. Parlamento zabutlarında göreceksiniz, bu kanun Meclislerin ne kadar zamanını almış ve ne kadar zorlukla meydana getirilmiştir. Bu kanunun getirdikleri, su ürünü üzerindeki plânh çalışmalar üstünde Hükümetin acaba bugüne kadar ve ne derece bir yol aldığını öğrenmek isterdik.

Bahışçılığa plânh çalışmak gerekli personal eğitimini hazırlamak demektir; gerekli araç ve gereci sağlamak demektir ve nihayet gerekli organizasyonu kurmak demektir. Bahışçılığa plânh çalışmak demek, balık ile uğraşan vatandaşların sosyal güvenliklerini sağlamak, kredi ihtiyaçlarının karşılanması demektir. Hükümetin bu yönde almış olduğu adımları öğrenmek bizi memnun edecektir.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânında 1972 senesinde yılda 240 bin ton balık sağlanacağı

öngörülmüştür. Zamanla ve plânh çalışma ile memlekette 300 bin ton balık sağlanabileceği düşünülüyordu. Bu miktarın 100 bin tonu memlekette istihlak olursa, Türkiye'nin istikbalde 200 bin ton bir balık ihracat ürününe sahibolacağı hesaplanmıştır. Balığın tonu 300 dolara satılmak kabül olsa memlekete bu alanda 60 milyon dolar senelik döviz gelebileceği anlaşılmıştır. Hükümetin bu yöndeki hesaplarını ve düşüncelerini öğrenmekten bahçiyarlık duyacağımızı ifade etmek isterim.

BAŞKAN — Sayın Korutürk, daha ne kadar sürecek efendim?

FAHRI KORUTÜRK (Devamla) — 3 ilâ 5 dakika kadar.

BAŞKAN — 20 dakikaya geçiyor efendim. Bu itibarla Heyeti Umumiye'den müsaade almak mecburiyetindeyim. Felâhınız mümkünse rica edayın efendim.

AHMET NUSRET TUNA (Kastamonu) — Bitimine kadar oylayın.

BAŞKAN — Mevzuun bitimine kadar Sayın Korutürk'e rühsat verilmesi hususunu oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Buyurun efendim.

FAHRI KORUTÜRK (Devamla) — Teşekkür ederim.

Orta Avrupa balık piyasasına Japonya el ağıdır ve bu pazara hemen hemen hâkimdir; fakat Türkiye'nin uygun coğrafi durumu ile bu pazara en uygun bir aday olduğu meylindedir. Su ürünlerimizin pazarlamaya hazırlıklarının Hükümetçe dikkate alınmasına emin olmak isterdik.

Diğer taraftan, su ürünlerinin memlekete büyük miktarda döviz sağlanmada beraber senede % 9 nispetinde bir hızla artan nüfusunuzun besin ihtiyacını da geniş ölçüde sağlayabileceği düşünülürse, bu sahada Hükümet faaliyetlerini öğrenmek hususundaki arzunuzun rasgele bir istek olmadığına teslim edileceği umidindeyim.

Hülâsa olarak; Deniz Kuvvetleri Gününde gerek deniz ticaretinin, gerek su ürünlerimizin memleketi kalkınmasına ve vatandaşın iş sahası açma imkânına, sermaye sahibine karşı yararın alam teminine yarayan cepheleriyle; fakat

bütün bunlarla birlikte denizcilik âleminizin içinde bulunduğunuz bunalımlara temas etmek istedik.

Sizleri fazla meşgul ettiğimden ötürü beni mazur göreceğinizi ümidetmek isterim.

Sözlere ilâve etmeliyim ki, Osmanlı İmparatorluğundan devralınan denizcilik âlemi bir deniz gücü yerine Cumhuriyet idaresi gerek harp bahriyesinde gerek ticaret bahriyesinde bu millete her hususta müstakil ve her hususta gelişmeye açık bir deniz âlemi getirmiştir.

Sınırlarımız dışında yaşayan pek çok kimse için konuşamayacakları bir hürriyet içinde biz, daha iyiye ve daha mükenemele sahibolmak iyi niyetiyle noksanlarımızı dile getirmek istiyoruz.

Biz 50 senelik Cumhuriyet idaresinin yetiştirdiği Türk gençleri arasında muhtar medeniye için istediği her sahada, her türlü mütehasıs kadroya malik bulunduğumuza eminiz. Denizcilik alanında da yüksek mühendis, mühendis, kaptan, makinist ve işletmeci olarak elbette çok değerli elemanlara sahibiz. Yalnız bu kadrolardan, bu seçkin ihtisas elemanlarından faydalanabilmek için, politikacının ve parlayanlığın olumsuz etkilerinin her yerde olduğu gibi denizcilik âleminde de kabının dışarda bırakılması lazımdır.

Denizlerle tarihten gelen eski bir alışkanlığımız, üfletimiz vardır. Donanmalar yapmış ve bu donanmaları donatmış, okyanuslarda gezmiş ve hatta oralarda herkesten evvel harifalar çıkmış ve böylece uzaklarda bugün başkalarının insanlık ve sulh namına üzerlerine aldıkları vazifeleri asırlar önce ve asırlar boyunca denizler üstünde yürütmüş bir milletin evlâdlarıyız. Tarih sayfaları denizler üstünde bu kabiliyet ve kudretimizin inkâr olunmaz sayısız olaylarıyla doludur.

Biz denizin insanlara ve toplumlara sağladığı menfaatlerin Türk Milletince gereği gibi kavranmasının memleket kalkınmasına en önemli katkılardan birini sağlayacağına yürekle inanıyorum.

Bazı sabırla dinlemiş olan sayın senatörlere şükranlarımı arz eder; Deniz Kuvvetleri Gününde vatan uğrunda denizlerde hayatını feda etmiş sayısız şehitlerimizi saygı ile anar, bugünün Deniz Kuvvetlerimize, bütün denizcilere ve memlekete kutlu olmasını dilerim. (Alkışlar)

3. — Afyon Karahisar Üyesi Ahmet Karayığit'in, haşhaş ekiminin yasaklanmasından dolayı zarara uğrayan üretici ve yağ imalatçıları için tedbir alınmasına dair gündem dışı demeci ve Tarım Bakanı İlyas Karaoğlu'nun cevabı.

BASKAN — Sayın Karayığit, haşhaş ekiminin yasaklanmasından mütevellit zarara uğrayan müstahsil ve yağ imalatçıların durumu hakkında.

Buyurun.

AHMET KARAYIĞIT (Afyon Karahisar) — Sayın Başkan, mühterem arkadaşlarım;

Böyle hassas bir konuda bu zamanda söz almaya hiç bir zaman arzu etmezdim, ama Türk Hükümeti Ekim 1971'de haşhaş ekimini Türkiye'de yasakladıktan sonra biz; «Afetlecele alınmış bir karardır bu, lütfen bunun boşluklarını peşinen doldurarak, sonra bu yasaklamaya gidilince diye de bir görüşe sahip çıktınız».

Biz şu anda huzurumuzda bunları münakaşasına yapacak değiliz. Çünkü biz bir kanun teklifinde bulunduğumuz zaman karne elur konularına bunun detaylarına kadar inmeziz. Yalnız, oza seçin bölgemizde bu yasaklamaya kararlılık mütevellit bir tavrı, bir hizmet gecikmesini dile getirmek istiyorum. Şöyle ki:

Sayın Nihat Erim Beyefendi Başvekilliği zamanında Afyon Belediyesi'nin başkanından «Haşhaş ekiminin yasaklanmasından mütevellit bir vatandaşımızın zararlıda olmayacağını, çünkü bu bölgelerimiz memur bir hale geleceğini ifade buyurmuşlardır. Biz de insanlığa hizmet etme bakımından haşhaş yasaklayalım; ama bu yasaklamadan mütevellit haşhaş müstahsili ve bunlarla geçinen kimseleri zarara sokmayalım diye bir tezim savunmuşuzduk ve Sayın Nihat Erim Beyefendinin bu konuşması biz memnunkle karşılamıştık. Kendilerini uğurlarken hava meydanında söylediğin söz şudur; «Türk halkının artık hayal kırıklığına tabanvâli kalmamıştır. Türk Hükümeti verdiği sözü başka devletlere verdiği sözü nasıl tutuyorsa, kendi vatandaşlarına verdiği sözü de aynen tutmuş demiyim».

Aşağı yukarı bir seneyi ayyor. Bugün bir Haşhaş İkame Projesi Genel Müdürlüğü kuruldu kuruluyor, kararnameci çıktı çıkıyor vesaire. Hizmet gecikmiştir. Haşhaş müstahsili çok müş-

KORUTÜRK'ün, Cumhuriyet Senatosunda Kontenjan Grubu Başkanı olarak, 1973 mali yılı bütçe kanun tasarısı hakkındaki görüşlerini içeren konuşması¹⁹

C. Senatosu - B : 30 8 . 2 . 1973 O : 4

utanemdan kendimizi kurtarmamızı emrediyor. Devletimizin kurucau önderimiz Atatürk'ün ruhu ıstırap içinde, eserini devrettiklerinden bunu istiyor. Büyük Milletimizi dünya ulusları arasındaki şerefli ve haysiyetli yerine ulaştırmak en kutsal görevimiz olmalıdır. 1973 Bütçesini uygulayacakların, kalkınmanın gereği olan reformları kanunlaştıracakların bu anlayış içinde davranacaklarına inanmak istiyoruz.

Bu içten inançla 1973 Bütçesinin yurdumuz ve Milletimiz için yararlı sonuçlar sağlamanı diler, şahsım ve Grubum adına Yüce Heyetinize saygılar sunarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim, Sayın Mueip Ataktı.

Kontenjan Grubu adına Sayın Fahri Korutürk, buyurunuz.

KONTENJAN GRUBU ADINA FAHİRİ KORUTÜRK (Cumhurbaşkanınca S. C.) — Sayın Başkan, sayın senatörler, Cumhuriyet Hükümetinin sayın üyeleri:

Yüce Senato 10 günlük yoğun bir çalışma sonucu 1973 senesi Bütçe kanunı tasarısı üzerindeki müzakereleri bitirmiştir.

Bilindiği gibi Bütçe, Devletin haysiyeti ve çeşitli organlarının düzenli çalışabilmesi için gerekli temel kanunlardan biridir. Bu sebeple üzerinde ne kadar yoğun bir çalışma yapılırsa, ne kadar çeşitli tartışmalara girilse, yeri olduğu aşikârdır.

Türkiye Cumhuriyetinde hür demokratik rejim hâkim olduğu cihetle, Türk kamuyu ve dış âlemin, Yüce Senatamızda cereyan eden Bütçe tartışmalarını yakından takibetme imkânını bulduğuna şüphe yoktur.

Bugün, bütçe müzakereleri bitmiştir; bütçenin incelenmesi ve eleştirilmesi bitmiştir. Şimdiki müzakerelerin son gününde son söz hakkının parlamenterlere ait olduğu yolundaki Tüzük ve gelenek uyarınca, bütün siyasi partiler ve grup temsilcilerinin kendi parti programları neisinden 1973 senesi Bütçe kanun tasarısının karakteri ve bu müzakerelerden edindikleri imtihan üzerinde serbestçe son bir teşhis koyma imkânını kullanmakta olduklarını görüyoruz. Bu imkânın, yani serbest bir kılıfda serbestçe konuşmanın ne demek olduğunu gerçenize bakarak kıymetlendirmekte büyük bir isabet ve fayda olduğuna kanaiz.

Bu itibarla; Türkiye Senatosundaki Bütçe müzakerelerinin her şeyden evvel cereyan eden açık tartışmalarla, Hükümetin siyasi ve iktisadi tutumu ile birlikte tüm ıcratı ve hattâ Devlet Başkanının tutumu üzerindeki şedit eleştirilerle, bize ve bütün dünyaya memleketimizde nasıl açık ve özgür bir rejimin hâkim bulunduğunun delilini vermiştir.

Türkiye'de 12 Mart 1971 tarihinde bir askeri müdahale olmuştur. Bu askeri müdahalede, dünyada emsal görülmemiş bir şekilde bütün Anayasa müesseselerine saygı gösterilmiş ve memleketin sorumlu her gerresinde durumun serikânlilikla mütalâası sonunda yurttâ Anayasa müesseseleri bütünüyle ayakta tutunabilmiştir. Bu dünyaya örnek olacak bir millî ve siyasi olgunluktur ve bu müşahede üzerinde millet olarak gururla durmamız ve birtek eski devletler kurmuş bir milletin çocukları olduğumuzu hatırlayarak kendimize güvenimizi tazelenemiz yerinde olacaktır kanısındayım.

Konuyla ilgili olarak bir konuya değinereyim. Türk basın ve üyesi olduğumuz Dünya Basın Birliği mensupları, Meclisimizle de vaziye görüyorlar ve burada cereyan eden müzakerelere şahit olabilmektedirler. Günül istiyor ki, bu gerçekler karşısında, bütün basın mensupları ve hattâ eenebi ürgenlarını ilgili elemanları dünyanın çeşitli bölgelerindeki anaerşik olaylardan nasıl haberdar oluyorsa, zamanımızda bundan nasibini kavvetile almakta olan Türkiye ile ilgili konularda da, Türkiye'de her şeye rağmen hür demokratik parlamenter bir rejimin nasıl hâkim tutulmakta olduğunu da bu vesile ile dünya kamuhuna neklayabilsinler.

Türk'ye'de Cumhuriyet idaresi 50 neç yılını idrak etmiştir. Osmanlı İmparatorluğunun enkazı üstüne, bütün dünyamı ateşli sinsi, çeşitli ve birleşik hâkısına rağmen ulu önder Atatürk tarafından kutulan Cumhuriyet, şimdiki içinde bulunduğumuz türlü bunalımlara rağmen, gerremizde yaşayan pek çok hususta, birçok toplumun tabassürle baktıkları pek çok niyeti de yurdumuzda beraberinde getirmiştir.

Aydın gerrelelerimiz için bunu görmek ve göstermek bize özellikle bir millî görevdir.

Sayın Senatörler, Türkiye Cumhuriyeti, dünyanın rast gele herhangi bir coğrafi bölge-

¹⁹ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 12 nci, Toplantı Yılı, Ankara, 01 Kasım 1972 - 24 Ekim 1973, Cilt 9, s.516-519

sinde değil, asırlardan beri çeşitli zıt menfaatların ve akımların çarpıştığı bir yerde yaşamaktadır.

Türkiye'nin Doğusunda, kendi rejimini kendi metoduyla korumak isteyen dostumuz ve müttefikimiz bir hükümdarlık idaresi vardır.

Türkiye'nin Kuzeyinde, kendileriyle iyi komşuluk münasebetleri içinde yaşamak istediğimiz insan toplumunun mutluluğunu ancak kendi rejimi ve kendi metodunda gören ve bunu bütün dünyaya tanıtmak ve kabul ettirmek isteyen büyük ve geniş bir sosyalist âlem yaşamaktadır.

Türkiye'nin Güneyinde, tarihi bağlarımızın sürüp geldiği ve bugünde kendileriyle dostluk münasebetlerimizi arttırmak istediğimiz bir Arap âlemiyası vardır ki, kendi anlayışlarına göre bir Arap sosyalizmi ve birliğini kurmaya çalışma gayretli iktidardır.

Türkiye'nin Batısına gelince : Orada da bugün hür, demokratik - Parlamenter rejim için henüz hazır olmadığı kabul ve ilân etmiş olan müttefikimiz olan bir devlet vardır ki, o da çağdaş uygarlık âlemi içinde kendi yerini alabilmek için kendi özel idaresini yürütüp gitmektedir.

Bizi çevremizi saran, yüz milyonları aşkın bu komşuların rejimlerini kendimiz için uygun görmüyoruz. Bu sebepledir ki, Türkiye Cumhuriyeti dört bir tarafı çeşitli rejimler altında yaşayan devletler ortasında tek başına insan haklarına saygılı, millî, hür, demokratik, laik, sosyal bir hukuk devleti olarak hür Parlamenter rejimi benimseyip sürdüren tek devlet olarak elhanın dikkatini üzerine toplamaktadır.

Biz komşularımızın, uzak veya yakın başkalarının rejimlerine karışmıyoruz; fakat, devlet ve millet olarak çevremizde ve başka yerlerde hâkim olan çeşitli sistemlerin de ülkemize ne filler ve ne de fikren sızmasına asla müsaade etmiyoruz ve etmeyeceğiz. Biz, Devletimizin ülkesi ve milletle bütünlüğünün sarsılmaz savunucusuz. Anayasamız ilkesine karşı girilen her türlü gayret ve çabayı tesersiz kılmaya yarayan tedbirlerin ve kanunların yanında ve bunların destekçisiyiz.

Bunu, böylece tespit ettikten sonra; 1973 Bütçe Kanunu tasarısı üzerinde bütün senatör-

lerin ciddiyetle temas ettiği müşterek bir iki noktaya temas edeceğim.

Müzakerelerde Türkiye'nin bugün üzerinde durduğu meselelerin reformlar, Anayasa değişiklikleri ve seçimler olduğu görülmüştür.

Sayın senatörler, «Reforms» sözü, şüphesiz 10 günlük bütçe müzakerelerinin değil, son senelerin katkısız ve bütün Cumhuriyet tarihindeki devirlerden akıp gelen; fakat son yıllarda Türk kamuoyunda en çok üzerinde durup düşünülen ve uğrunda müspet, menfi çeşitli eylemlere geçilen geniş bir anlam taşımaktadır.

Fakat, iktidarlar ve muhalefetler, siyaset adamları, ticaret erbabı, aydın ve yarı aydın çevrelerle birlikte bütün Türk Milletinde, Türk Devletinin zihniyet ve kuruluşlarında çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak için «Reforms» ihtiyacı artık tamamen benimsenmiştir.

Sayın şikran olan husus, Türkiye'de bu reformların tepeden inme bir dikta şekli ile değil, Türk kamuoyunda, Türk bilim çevrelerinde, Türk basınında, siyasi partilerin bünyelerinde emine boyuna düşünülmesi ve nihayet Türk Parlamentosunda bu reformların geniş bir tartışma manzumesi halinde katıyet yolunu tutmasıdır.

Yurt içinde, yurt dışında herkes bilmelidir ki, Türkiye'de çağdaş uygarlık yolunu açacak bu «Reformlar» artık mutlak ve mutlak tahakkuk edecektir. Bunu durdurmaya kimsenin gücü yetmeyecektir.

Anayasa değişikliklerine gelince :

Hatırlayacağız, Cumhuriyetin kabulünden itibaren, 1924 tarihinden beri Anayasamız üzerinde zaman zaman değişikliklere zaruret görülmüştür. Bunu için yapmışızdır ve için Cumhuriyetin 50 nci yılına girdiğimiz halde ve hattâ bugün dahi kendimizi yine Anayasa değişiklikleri içinde bulmaktayız?

Bunun sebebini sadece iktidarlara hâkim olan jericilik - gericiilik zihniyetinde aramak doğru değildir. Bunun esas sebebi, hür demokratik - Parlamenter sisteminde, yasama, yürütme, ve yargı - organları arasında gerekli dengeyi arama ve sağlama zarureti yatmaktadır.

Anayasaları getirenler ve değiştirenler Devletin bu üç temel direği arasında bu hizmeti yaptıkları tarhate dengeyi sağlamış olduklarına

samimiyetle inanırlar; fakat zamanla uygulamalar ve uygulamamalar, sosyal ve ekonomik rahatsızlıklar, devlet ve toplum hayatında görülen türlü aksaklıklar dengede bir bozukluk olduğunu ortaya koyar.

Nitekim; bugün memleketimizde siyasi partileri, hükümetleri ve Parlâmentoyu meşgul eden Anayasa değişikliği iste hâyle bir zaruretlin mânsalıdır. Biz, samimiyetle inanıyoruz ki; 50 nci yaşına girmiş olan Cumhuriyet İdaresi, bu problemleri elbet başarı ile çözecektir.

Seçimler meselesi ise, artık aydınlık kazanmıştır. Başbakan ve bütün ilgili görevler, 1973 senesinde Türkiye'de Anayasa hükümlerine uygun seçimler yapılacağını ve yapılması zaruretinin açıklanmışlardır.

Seçimler ve siyasi partiler, demokratik parlâmenter hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır. Türkiye Cumhuriyetinde 25 seneyi aşkın çok partili bir siyasi hayat vardır; fakat kabul etmeliyiz ki, siyasi iktidarların, normal demokratik usullerle el değiştirmesi geleneği bizde henüz batı demokrasilerinde olduğu şekilde yerleşmiş değildir.

Gerek seçülürün, gerek iktidar değişikliklerinin hür demokratik devletlerde olduğu gibi, toplum hayatımızda hiç bir nevi sarsıntı veya bunalım yaratmadan normal bir yasa karârı haline girmesi milli hedefimiz olmalıdır.

Seçimler konusunda bütün ilgili çevrelerin birleştiği nokta, milli iradeyi temsil eden Büyük Millet Meclisine girecek adayların, seçim sistemlerinde mevcut aksaklığı giderecektir.

Biz, 1973 seçimlerinde bütün siyasi partilerin, sakıncalarında birleştikleri önseçim ve seçim ile Siyasi Partiler Kanununda gerekli değişiklikleri yaparak girilmesini temenni ederiz.

Bu değişikliklerin tahakkukunda söz sahibi olan siyasi partilerin, etkin bir faaliyete geçmelerini bekleriz. Bununla beraber, konu üzerindeki çalışmalara bakılırsa; 1973 seçimlerine, ilgili kanunların noksan ve aksaklıklarını tamamen kaldırılarak girileceğini kabul ve farz etmek de mâşûfüdür.

O halde, batı demokratik rejimlerinde olduğu gibi, memleket düzenini, Anayasa düzeni dışına sürdürmemekte Hükûmete ve Hükûmete olduğu kadar siyasi parti lider kadrolarına bu-

yük görevler düştüğü ve düşeceği de dikkate alınmalıdır.

Seçim programlarında aziz milletimizin düşman kamplara ayrılmasındaki tehlikeler üzerinde hepimizin pek çok tecrübesi vardır.

Halkımızın temiz ve sâf inançlarının veya mahramiyetlerinin seçimlerde sömürülmesinden, milletimizi düşman kamplara ayırmak yoluyla bugün içten ve dıştan maruz kaldığımız faaliyetlere bilmeyerek ortak olmaktan dikkate kaimnamız lazımdır.

Siyasi parti lider kadrolarının dikkatlerini bu hassas noktaya çekmekte büyük milli yarar olduğu kanaatindeyiz.

1973 yılı seçimler yılıdır. Bu yıl, iki seneden beri içinde yaşadığımız olağanüstü durumun normal duruma çevrilmesini istediğimiz yıldır.

Yukarıda, memleketimiz geçmesinde hâkim olan rejimlerin ortasında Türkiye'nin tek başına «Hür demokratik rejimini» yürüten ve yaşadığı bir rejim içinde olduğunu ve 12 Mart 1971 askeri müdahalesinden büyük bir siyasi özgürlük içinde çıktığını belirtmiştik.

Bu defa, şartların gerektirdiği askeri müdahaleden sonra, içinde yaşadığımız bu durumdan çıkışta da, normal yönetime geçişte de Türk Milletini yeni bir umutun beklemekte olduğuna kani bulunuyoruz.

İçinde bulunduğumuz duruma uygun gayretlerle bu umutun, dikkatli ve olumlu bir tarzda hazırlanmalarını beklediğimiz siyasi partilerimizle, 12 Mart 1971 askeri müdahalesinin sebeplerini, amaçlarını ve partilerimizle, Anayasa gerekleri ile birlikte daima gözönünde bulunduralarını ve iki yıldır yapılan reform çalışmalarını ve bunların sonuçlarını hiçbir suretle boşa çıkarmadan mutlaka başarıya ulaştırılmalarını tavsiyeye şayan buluyoruz.

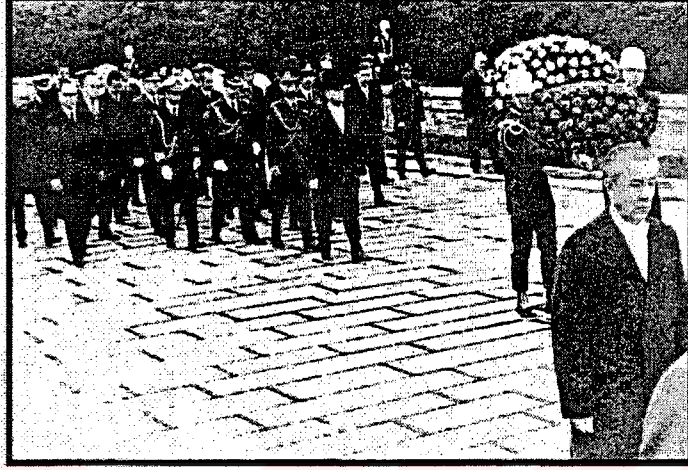
Sayın senatörler, 1973 senesi bütçe kanun tasarısı üzerinde Kontenjan Grubunun umumî görüşlerini böyle hâlâsa etmiş oldum. Grubumuz bütçeye beyaz oy verecektir.

Cumhuriyetin 50 nci dönüm yılında millet olarak sloganımız tarihten gelen ve çeşitli uygulamalar kuran bir milletin evlâtları olarak, «Öğünmek - çalışmak - güvenmek» olmalıdır.

Atatürk'ün mirası olan Cumhuriyet ve Cumhuriyetimizin istikbalî, gençlerimizin omuzlarında yükselecektir. Devletin idamesinde istikbalimiz olan «Gençlik» en büyük hazinemizdir ve o daima idarenin karşısında değil, yanında tutulmalıdır.

Bu dilekleri ve düşünceleri altında özel bir dikkat ve itina ile hazırlanmış olan 1973 bütçesinin aziz milletimize hayırlı olmasını temenni eder. Yüce Senatoyu ve dinleyenlerinizi Kontenjan Grubu adına saygı ile selamlarım.

KORUTÜRK'ün Cumhurbaşkanlığı Görevine Başlarken Anıt-Kabir Özel Defterine Yazdıkları²⁰

İbnü Önder Okatürk
 38 yıl önce benim genç bir
 Subay ile mutlu bir telâfîyle tanıştım.
 (Biz bu süreçte Cumhurbaşkanlığı
 kurduk - Bir tekni üslepleş getirdik ve onları
 gençliğe emanet ettik. Bütün bunları gençlik
 komitesi. Oulardan bir sesim! Kana
 -Korutürk - Logadını veriyordum.) denirdi.
 Bugün, Cumhurbaşkanlığı olarak
 görev başladığım ilk gün, kütüphanelerde
 ve kâhinde duyduğum sözlerim o
 müskem sesim ve sözlerimin idraki
 için, kufurunda saygıyla eğliyorum

7. Nisan 1973

Cumhurbaşkanı
 Taha Kaya

²⁰ Anıt-Kabir Özel Defteri, Cilt 6, s.393

Yüzme ve atletizm sporlarını seven ve futbol oynayan KORUTÜRK²¹

Yüzme ve atletizm sporlarını seven ve futbol oynayan yeni Cumhurbaşkanımız

Korutürk, takım tutmuyor ama F. Bahçe sempatisi

ANKARA, MURAT HEKAR bildiriyor

Yeni Cumhurbaşkanı Fehri Korutürk'ün «takım tutmaması» birlikte, «Fenerbahçe sempatisi» olduğu öğrenilmiştir. Yakınlarının ifadesine göre, Cumhurbaşkanı'nın esas yıllarda «sporla komuları» ilgilenmesini gösteren «belirgin bir olay» «bazı arkadaşlarıyla birlikte, sık toplantılarında,

«takım tartışmaları yapıldıkça, «Görür, sizde bizim Fenerbahçe yener...» dediğine tanık olanlar bulunmaktadır. Cumhurbaşkanı Fehri Korutürk, Mithatpaşa'nın bünyesinde kurulan «bahçe» bahçesinde yer alan haberleri de ilgi duyduğu «bahçe» arkadaşları, «Sporun ilerlemesi için tesis atılması» gerekliliğini söylemiştir.

† Devamı Sa. 8, Sü. 1 de

²¹ Milliyet Gazetesi, 8 Nisan 1973

KORUTÜRK'ün Ulusal Egemenlik Ve Çocuk Bayramı Mesajı²²**ULUSAL EGEMENLİK VE ÇOCUK BAYRAMI****MESAJI****23 NİSAN 1973**

Aziz Yurttaşlarım, Sevgili Türk Çocukları,

Bugün, Ulu Önder ATATÜRK'ün, Birinci Dünya Savaşı sonunda yer yer işgal edilen aziz vatanımızı, düşman istilâsından kurtarmak, tehlikeye düşen bağımsızlığımızı ve millet egemenliğini tüm ve kesin olarak gerçekleştirmek amacıyla, 23 NİSAN 1920 tarihinde Ankara'da toplanmış olduğu Büyük Millet Meclisinin açılış yıldönümüdür.

Cumhuriyetimizin kuruluşuna temel ve Devletimizin dünya devletleri arasında önem ve itibar kazanmasına başlangıç olan bu mutlu yıldönümünün, benliğinde Türk olmanın gurur ve iftiharını duyan bütün vatandaşlarıma kutlu olmasını dilerim.

Değeri ve anlamıyla hepimize sonsuz mutluluklar getiren bu büyük bayram gününde, vatanın kurtuluşunu ve milletimizin selâmet ve bütünlüğünü sağlayan Eşsiz Önder ATATÜRK'ü ve O'nun ölküsü etrafında birleşen Türkiye Büyük Millet Meclisinin birinci döneminin değerli üyelerini, şükran ve rahmetle anarım.

Sevgili Vatandaşlarım,

Kutladığımız bayrama adını veren egemenlik, uluslara sosyal yapılarında güç ve kudret, ulusların birbirleriyle ilişkilerinde onlara saygı ve değer kazandıran en önemli bir unsurdur.

Aziz ATATÜRK, Cumhuriyeti kurduktan sonra, milletimizi çağdaş uygarlık seviyesine yükseltme hedefini güden devrimlerine, kişiye ait temel hak ve hürriyetlerin pek veciz bir ifadesi olan «Hâkimiyet bilâ kaydüşart milletindir.» ilkesine dayanarak girişmişti.

O günlerin koşulları içinde ancak sınırlı bir aydın çevresi tarafından anlaşılabilmiş olan bu ilkenin, bugün Cumhuriyetimizin ellinci yılında nasıl memleket sathına yayıldığına ve nasıl geniş bir vatandaş kitlesi tarafından mânasının kavrandığına ve nihayet, bu uğurda tüm milletin haklarına sahip çıkma gayreti içinde bulunduğu dikkatinizi çekersem, zannediyorum, bu bayramın önemini gözlerinizin önüne sermekte en açık delili vermiş olacağım.

²² Cumhurbaşkanı Fahri S. KORUTÜRK'ün Söylev ve Demeçleri (6 Nisan 1973 - 6 Nisan 1975), s.31-32

Bugün, Milletimizin, kanunlar çerçevesinde olarak, kendi egemenliğine sahip çıkma yolunda girişmiş olduğu siyasal, sosyal ve ekonomik iddia ve mücadeleler, Cumhuriyet İdaresinin bize kazandırdığı hayatiyet ve modern devlet anlayışının reddolunmaz delilleri olarak, hepimiz için geleceğe güvenle bakmağa vesile olacak gelişmeler olarak değerlendirilmelidir. 23 NİSAN Ulusal Egemenlik Bayramını Biz, Türk Milletine bu mânada kutluyoruz.

Bizim Hazinemiz, Bizim İstikbalimiz Olan Değerli Türk Çocukları,

Çok eski bir tarihten gelen ve ebediyete kadar gidecek olan asil bir milletin yavruları olarak, kendi varlığınıza özgünüz ve egemenliğin ulusa geçirildiği bugünü neşe ve sevinç içinde kutlayınız. Ana ve babalarımızın ve yurtsever öğretmenlerinizin öğütlerini dinleyiniz ve tutunuz. Çok çalışınız. Ancak o zaman, Türk olarak özgünüzün hakkına sahip olabileceksiniz.

Aziz Vatandaşlarım,

Yurdumuzun her bölgesini mâmur bir hale getirmek ve milletimizi lâıyk olduğu refah seviyesine yükseltmek için, çocuklarımızla beraber çok çalışmak zorundayız. Çare ve tedbirlerini bulmakta güçlük çektiğimiz bütün sorunlarımıza milletçe elele ve ülkü birliğiyle en uygun ve en isabetli çözüm şekillerini kolaylıkla bulacağımıza asla şüphem yoktur.

Ulusal Egemenlik Bayramını kutladığımız ve bütün dünyanın gözlerinin üzerimize çevrildiğini gördüğümüz «Tarihimizin bu önemli günlerinin» havası içinde, yeni kurulan Hükümetimizin, kuruluş ilkelerini başarı ile gerçekleştirmesi temennisiyle hepimize mutluluk dileklerimi ve sevgilerimi sunuyorum.

GENÇLİK VE SPOR BAYRAMI MESAJI**19 MAYIS 1973****Aziz Vatandaşlarım, Sevgili Gençler :**

Gençlik ve Spor Bayramını, bu tarihi günün 54'üncü yıldönümünü bütün vatandaşlarıma sevgi ile kutluyorum.

Milli birlik ve bütünlüğümüzün korunması için, bağımsız bir Türk Devleti olarak yaşama azmi içinde, bir ölüm kalım savaşı içine girişimizin yıldönümü olan bu mutlu günü, milletimiz için ifade ettiği önem ve mânaya lâyık bir şekilde değerlendirerek neşe içinde geçirmenizi diliyorum.

Birinci Dünya Savaşı sonunda, geniş Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde Türk Milleti olarak içine düştüğümüz karanlık ve mutsuz günlerde, içten ve dıştan gelen ve bizi bir imparatorluğun enkazı altında ezip tarihten silme tehlikesi gösteren ve ancak o günleri yaşayanların lâyıkıyla hatırlayabilecekleri baskıların, acıların ve tecavüzlerin karşısında bağımsızlığımızı koruma kararıyla, 19 Mayıs 1919 da Samsun'a ayak basan ATATÜRK'ü ve bütün kurtuluş savaşı boyunca, O'nun etrafında, O'nun ülküsü ve vatanın kurtuluşu uğrunda hizmet edenleri minnetle ve rahmetle anıyorum.

Sevgili Yurttaşlarım;

Tarihimizde şerefli bir yeri olan bu müstena gün, 19 Mayıs 1919; bütün vatandaşlarımız için millî birlik ve beraberlik ruhunun tazelenmesinde, millî dayanışma şuurunun yeniden vücut bulup kuvvetlenmesinde ve aynı zamanda bize has olan güçlüklerle mücadele azminin, ruhumuzda canlanmasında bir ilham kaynağıdır.

Türk Milleti olarak, 19 Mayıs 1919 gününü ve o günün şartlarını hatırladığımız zaman, bir düşman âleme karşı, kendimizi ve bağımsızlığımızı korumak için sahip olduğumuz yegâne kuvvetin, o tarihte sadece birlik ve beraberlikten ibaret olduğunu düşünürsek; hem bizde bu inancı yaratan ATATÜRK'ün aziz ruhunu şâdetmiş olacağımıza ve hem de bugün, içinde bulunduğumuz büyük sorunların çözümünde, kendimize güvenimizi kazanacağımıza asla şüphe etmiyorum.

²³ Cumhurbaşkanı Fahri S. KORUTÜRK'ün Söylev ve Demeçleri (6 Nisan 1973 - 6 Nisan 1975), s.35-37

Değerli Gençler;

Ana ve babalarınızın olduğu kadar, Milletimizin övünç ve güven kaynağını Sizler teşkil etmektesiniz.

Millî Misak sınırları içinde, bu vatani kurtaran ve bu topraklar üzerinde Cumhuriyeti kurup onu, devrimler ile birlikte sizlere emanet eden ATATÜRK'ün ruhu ve bütün Türk Milletinin gözleri Sizlerin üzerindedir.

Türk İstiklâl ve Cumhuriyetinin koruyucusu olarak, içinde bulunduğunuz sorumluluğu unutamazsınız. Bu konuda, size rehber olarak aradığımız her şeyi, asırların adamı olan ATATÜRK'te ve O'nun devrimlerinde bulacaksınız.

Sevgili Vatandaşlarım,

Hedeflerine ulaştırmak için hızını ve verimini artıracak tedbirlerine öncelik tanıdığımız kalkınma hamlelerimize paralel olarak fazilete, ahlâka, feragat ve fedakârlığa dayanan ve uzun bir tarihten gelen, TÜRK olmanın temelinde yatan mânevi güç ve kudretimizi, böyle müstesna bayram günlerinde, mübalâgaya kapılmadan, fakat içtenlikle duyup, ondan kuvvet almaya değer vermeliyiz.

Her alanda güçlenmiş ve sosyal adalet anlayışı içinde her bakımdan gelişmiş bir Türkiye'nin çağdaş uygarlık dünyası içinde yerini alabilmekte, resmî ve özel kuruluşlarımızla birlikte bütün vatandaşlarımızın birleşecekleri müşterek hedefleri, millete göstermekte, siyasi partilerimizin, lider kadrolarının hizmet ve faaliyetlerine dikkati çekmek isterim.

Uzak ve yakın tarihinde, içinde bulunduğu en ağır sorunları çözmekte dünyaya örnek olmuş Milletimizin, önümüzde bulunan meseleleri, Bize özel olan sağduyu ile çözeceğine inancım tamdır.

Önümüzdeki günlerde Meslislerimiz tarafından görüşülüp kabul edilecek eğitim reformuna ilişkin kanunların yürürlüğe girişinden sonra, öğretim kurullarımızın ve gençlerimizin, sorunlarından bir çoğuna uygun çözüm yolları bulunacağını ve bu suretle şikâyet ve eleştiri konusu yapılan hususların ortadan kalkacağını ümit ediyorum.

Gençliğin sağlıklı bilgili ve vatansever duygularla yetiştirilmesinde kanun olanakları yanında, bütün öğretim ve idareci üyelerin ve nihayet ana ve babaların kendilerini millî bir sorumluluk içinde hissetmeleri lâzımdır. Gençlerimizin okul dışında geçen boş zamanlarını kültürel, sosyal ve sportif faaliyetlerle değerlendirme

imkânlarını sağlamak zorundayız. Çok yönlü olan ve her şeyden önce bazı tesislere ihtiyaç gösteren bu işin Hükümetlerimiz ve ilgili kuruluşlarımız tarafından ahenkli bir şekilde ele alınmasında ve hazırlanacak plan ve programların ivedilikle uygulanmasında çok yarar görmekteyiz.

Çevresinde sosyal adaletin gerçekleştiğini gören, fırsat eşitliğini hisseden ve bütün emperyalist baskılardan yakasını kurtararak bağımsızlıklarına kavuşan milletlere rehber ve örnek ATATÜRK'ü ve O'nun ülkülerini ruhlarında duyan gençlerimizin kendilerini aşırı akımların cereyanına kaptırmalarına, artık imkân yoktur.

Bu mutlu günde, geleceğimizin teminatı olan ve kendileriyle öğündüğümüz gençlerimizin her birine, Millet'in kaderinde hayırlı hizmetler dileğiyle sevgilerimi sunuyorum ve bu vesile ile aziz vatandaşlarımızı muhabbetle selâmlıyorum.

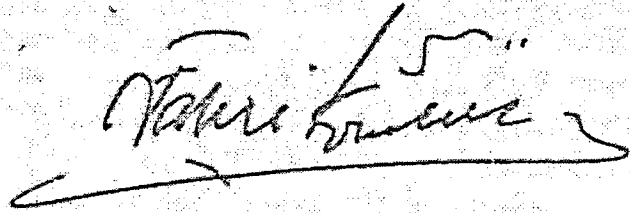
KORUTÜRK'ün Dz. Harp Okulu ve Deniz Lisesinin 200. Yıldönümü Mesajı²⁴

5. 7. 1973

Sayın Cumhurbaşkanı Fahri S. KORUTÜRK'ün
Dz. Harp Okulu ve Dz. Lisesinin
200. Yıldönümü Mesajı

200.üncü yıl.. Bu, şüphesiz büyük bir aşama.. Bugünün iki süper Devletinden birinin, Amerika Birleşik Devletlerinin, birliğini o tarihten üç yıl sonra tamamlamış olduğunu düşünmek bile olayın inceliğini anlatmaya yetiyor. Kaldiki bu olay, Tanzimattan sonra batıya açılan pencereden gelen ilk ışıktır. Bunda, kuşkusuz, çağın jeopolitiği de büyük rol oynamıştır. Osmanlı İmparatorluğunun bazı kayıplara uğramış olsa bile henüz Karadeniz ve Akdeniz'de egemen kalma iddiası, zamanın Padişahının dediği gibi "Donanmada hendese ve coğrafya bilir kişilerin" varlığını gerektirmiştir.

Benim de feyzalmış olduğum ve yarım yüzyıl önceki hâtıralarını daima muhafaza ettiğim Deniz Harp Okulu ve Lisesinin, Devletimizle birlikte پایدار olarak, Türk Milletine, karakterli, milliyetçi ve çağdaş teknolojiye kıymetli elemanlar yetiştirme görevini sürdürmesini gönülden diliyorum.

FAHRİ S. KORUTÜRK
Cumhurbaşkanı

²⁴ Deniz Kuvvetleri Dergisi, Ekim 1987 Eki, s.21

KORUTÜRK'ün Kıbrıs Barış Harekatı Nedeniyle Türk Milletine Mesajı²⁵

**KIBRIS BARIŞ HAREKATI DOLAYISIYLA
TÜRK MİLLETİNE YAYINLADIKLARI
M E S A J
2 Ağustos 1974**

Sevgili Vatandaşlarım,

Son günlerin siyasi ve askeri aktüel olayları hakkında sizlere hitabetmek istedim.

Sayın Başbakan, her zaman, gündüz, gece, demeden kamu oyuna gerekli açıklamaları yaptılar. Bu açıklamalar daima güzel ve günün şartları içinde daima tatmin edici olmuştur. Keza, diğer sorumlu Hükümet Üyeleri, Parti Liderleri, Basınımız, Radyo ve Televizyonlarımız, yurdun her tarafında bütün vatandaşlara, son günlerde hayati şekilde angaje olduğumuz dava üzerinde bol bol haber ve kafi yorum ulaştırmışlardır.

Türkiye'de, artık açık bir rejim bulunduğundan, dünyada hiç kimsenin şüphesi kalmamıştır. Haber almaktan yana bir sıkıntımız olmadığı muhakkaktır.

Ancak, şurası kabul edilmelidir ki, Kıbrıs Adasına, andlaşmalardan doğan hak ile barış tesisine giden Türk askerinin önüne çıkacak düşman açık ve seçik olarak belli olmamış, Türk askeri müdahalesi tarihin hiçbir devrinde eşine rastlanmamış, çok yönlü meçhul ve özel şartlarla karşı karşıya kalmıştır. Bu itibarla, bazı yabancı ajans ve radyoların haberleri farklı olmuştusa, bu, savaşın özelliğinde aranmalıdır.

Bu durum karşısında, benim, sizlere özet olarak ifade edeceğim sadece birkaç nokta kalmaktadır. Şimdi, onları belirtmek istiyorum.

Aziz Vatandaşlarım,

Bir milletin barıştan savaşa geçmesi, bir gün meselesi, bir ay meselesi, kısa bir zaman içinde demek istiyorum, alınabilecek bir karar ve olay olamaz. Öyle olursa, başarılı olamaz.

Millet, davasında haklı olduğuna inanmalıdır. Türk Milleti, Kıbrıs davasında haklı olduğuna, yediden yetmiş kadar, tümü ile inanmış bulunuyordu.

²⁵ Cumhurbaşkanı Fahri S. KORUTÜRK'ün Söylev ve Demeçleri (6 Nisan 1973 - 6 Nisan 1975), s.103-106

Barıştan savaşa geçmek için yalnızca haklı olmak da başarı sağlamağa yeterli değildir. Kavi olmak lâzımdır.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, milli iradeye dayalı Hükümeti ile, memleket ve vazife sever olmakta emsalsiz askeri ile, tarihten gelen mânevî değerlerini korumakta olduğunun delilini, delillerini veren milleti ile, kavi olduğunu ispat etmiştir.

Barıştan savaşa geçmek için; haklı olmak, kavi olmak dedim, bunlar da başarı sağlamağa belki kafi gelmiyebilir. Başarıyı sağlamakta, iç ve dış alemindeki kamu oyunun davayı desteklemesidir ki, asıl her türlü engeli yıkarak haklıyı, kaviyi hedefine ulaştırmakta son ve kafi etkiyi teşkil eder.

İşte Kıbrıs ihtilâfında bütün bu unsurlar Türkiye lehinde toplanmıştı. Türkiye, davasında haklı, kavi ve kendi milleti ile dünya kamu oyunun onayını kazanmış bir durumda bulunuyordu.

Kaldı ki, Cumhuriyet Hükümetinin Kıbrıs'a askeri müdahalesi, savaş için değil, Kıbrıs'a, bozulmuş anayasa düzenini geri getirmek için bir barış müdahalesi idi. Ve bu müdahale, uluslararası anlaşmalardan doğan bir hak ve vazife duygusundan kuvvet alıyordu.

Cumhuriyet Hükümeti, senelerden beri kangren olmuş Kıbrıs yarasına tam zamanında gerekli neşteri vurmak zaruretiyle duymuş ve bu neşteri siyasi alanda, askeri alanda, başarı ile kullanmıştır.

Kıbrıs yarası, senelerden beri, yalnız Kıbrıs'ta yaşayan cemaatlerin değil, Ortadoğu'nun ve dünyanın güvenlik ve huzurunu bozan ve dünyanın çeşitli bölgelerinde şahit olduğumuz feci sahneler için en müsait bir ortam haline girmiş bulunuyordu.

Bu dava ile ilgili olan devletler ve dünya üzerinde etkisi inkâr olunmayan diğer devletler, bu buhranın, dünyamızda yeni büyük bir yangını tutuşturmasına şükranla şayandır ki, Türkiye ile birlikte müttelifan engel olabilmişlerdir. Ve bütün beşeriyet, büyük bir felâketin eşiğinden geri dönebilmiştir. Türkiye, İngiltere ve Yunanistan arasında 30 Temmuz 1974 tarihinde Cenevre'de imzalanan anlaşma sonunda, şimdi serinkanlı bir muhakeme ile, bölgede güvenlik ve huzurun sağlanması için, yeni baştan düşünmek için, insanlık gerekli zamanı kazanmış bulunuyor.

Kıbrıs bunalımı, Türkiye'nin barışçı bir ülke olduğu halde gerektiğinde hak ve vecibelerini korumada nasıl kararlı bir devlet

olduğunu dünyaya gösterdiği kadar, bize de, dünya devletlerinin, bu gibi haller karşısında ne yolda bir tutum içine gireceklerini göstermesi bakımından dikkate şayan bir sınav olmuştur.

Sevgili Vatandaşlarım,

Kıbrıs'ta Ateş - Kes Anlaşması, dünyayı bir felâketten koruduğu gibi, son olaylar, Türk Milletini, başta siyasi partiler olmak üzere bütün kamu ve özel sektör kuruluşlarının, bu hayati davada kenetlenerek, kurtuluş savaşı sonunda, Cumhuriyet idaresine geçtiği yıllarda olduğu gibi, milli davalarda bütünleşmek, maziden gelen manevi değerlerinin kudretini dünyaya göstermek imkânını vermesi bakımından, bizim için çok yararlı olmuştur.

Kurtuluş Savaşı sonunda ve Cumhuriyet İdaresine geçtiğimiz günlerde, meyus ve perişan olduğumuz, her türlü ümidimizi kaybettiğimiz günlerin arkada kaldığı sıralarda, ATATÜRK, bizde (Ne mutlu Türküm diyene) ruhunu yaratmıştı. O tarihlerde bu söze, ruhumuzun derinliklerinden gelen bir imanla inanmışık. Bu söz, damarlarımıza kadar işlemişti. ATATÜRK, milletin zekasına, çalışkanlığına ve kabiliyetine olan inancını, vatandaşların kalbine, gönlüne bütün sıcaklığı ve samimiyeti ile aşılamağa muvaffak olmuştu. Bütün mevcudiyetimizle, kendimizle övünüyor, kendimize güveniyorduk... Ve, çalışmağa azimli bulunuyorduk.

Şimdi; 10 gün zarfında geçirdiğimiz son sınav ile, kusurlarımızı, noksanlarımızı pertavsız ile büyütmeğe, gözlerimizi, gönlümüzü karartmaktan vazgeçerek, Devlet olarak sahip olduğumuz gücün değerini takdir etmeğe yönelmemiz lâzımdır.

Kusurlarımızı, noksanlarımızı ortaya koyarak, fakat Türkiye Cumhuriyeti Devletinin çağdaş uygarlık seviyesi üstüne çıkmak için lâzım gelen madde ve ruha sahip olduğuna dünyanın şahit olduğunu görerek, nefsimize güvenimizi tazelememiz lâzımdır.

Kıbrıs davasında, Hükümete tam yetki vermek hususunda milli iradenin temsilcisi olan Türkiye Büyük Millet Meclisinin gösterdiği birlik ve beraberlik, karşısında bulunduğumuz buhranın çözümünde, icra organına en büyük kuvvet olmuştur. Hükümetimizin, milli iradeden aldığı kuvvetle verdiği müdahale kararını ve bu kararın başarı ile uygulayan emsalsiz Türk Askerini ve bu kararları diplomasi alanında başarı ile dünyaya kabul ettiren siyasetçilerimizi, takdirle selâmlarım.

Senelerdenberi acısı Türk Toplumunun vicdanında dinmeyen bir yara gibi kanayan bu davada; Vatan uğrunda toprağa verdiği-
miz, denizlerde bıraktığımız aziz şehitlerimizi rahmetle ve şük-
ranla anıyorum. Onlar, Türk tarihinde, Vatanı için hayatlarını
feda etmiş sayısız emsali gibi Türk Milletinin kalbinde edebiven
yaşayacak, ve aileleri yine Milletimizin engin sevgisi ve şefkati ile
kucaklanacaktır.

Sizleri, Devletimizin istikbaline tazelenmiş bir güvenle baka-
rak, sükunetle, işlerinize, güçlerinize dönmeye davet ediyor, sevgi-
ler sunuyorum.

KORUTÜRK'ün Zafer Bayramı Mesajı²⁶

ZAFER BAYRAMI MESAJI

30 AĞUSTOS 1973

Aziz Vatandaşlarım,

30 Ağustos 1922 Dumlupınar meydan muharebesinin yıldönümündeyiz.

Bugün, Osmanlı İmparatorluğunu, kendi yararları ve hesapları açısından yıllar boyu sıcak ve soğuk harplarla boğan yabancı emellere karşı Türk Milletinin giriştiği ölüm-kalım savaşının zaferle sona erdiği bir gündür. Onun için Türk Milletinin Zafer Bayramıdır.

Millî misak sınırları içinde bağımsız Türkiye Cumhuriyetinin temeli, bu zaferle atılmıştır. Dünya Devletleri arasında itibarlı Türkiye, yakın doğuda barışın teminatı Türkiye, Dumlupınar meydan muharebesinin eşsiz Komutanı ATATÜRK'ün dehası ve Türk Milletinin yedisinden yetmişine kadar tümünün kanı ve canı pahasına kazanılmış bu zaferin üstüne kurulmuştur. Onun için Türk Milletinin en büyük millî bayramlarından birisidir.

Aziz Yurtdaşlarım,

Bayramlar ve bunların yıldönümleri, mânaları anlaşıldığı nisbette düşündürücü ve sevindirici olurlar. 30 Ağustos Zafer Bayramı üzerinde, bu bakımdan, Milletçe, o tarihte kaybettiğimiz ve daha sonra da kazandığımız şeyleri birlikte düşünüp değerlendirmekte millî yarar vardır.

Osmanlı İmparatorluğu, birinci dünya savaşında dokuz cephe dövmüştü. 30 Ekim 1918'de Limni adasının bir limanı olan Mondros'da imza ettiği bir mütareke ile kendini bu savaştan istiklâli ile beraber kurtarmış, kurtarabilmiş sanıyordu. Savaşı birlikte yaptığı bütün müttefikleri, ondan daha evvel silâhlarını bırakmışlardı. Osmanlı İmparatorluğunun yaşamaya devam edebilmesinin tek umidi, galip devletlerin başında bulunan Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Mr. Wilson'un «Yeni bir dünya düzeni kurmak» yolundaki prensiplerinden sadece bir tek maddeye dayanıyordu. Bu maddede Wilson, «Türklerin çoğunlukta olduğu yerlerde Türk ege-

²⁶ Cumhurbaşkanı Fahri S. KORUTÜRK'ün Söylev ve Demeçleri (6 Nisan 1973 - 6 Nisan 1975), s.38-41

menliğinin devam edeceğini» vadedmekte idi. Koskoca Osmanlı İmparatorluğundan, Türkiye'nin elinde kalabilecek yer, sadece bu maddenin ortaya koyduğu nazari vaade dayanıyordu. Fakat aslında, tümüyle Mondros Mütarekesi Türk Ordusunu, Türk Donanmasını, fabrikalarını alıp götürüyor, elde devleti devlet yapacak hiç bir ana unsur bırakmıyordu. Başta İstanbul olmak üzere bütün batı anadolu işgal ediliyordu. Doğudaki illerimizde bir azınlık devleti kurulması için her türlü zemin hazır ve her türlü faaliyet başlamış bulunuyordu. Memleket kahr ve sefalet içinde idi. Basın, hercümerç içinde idi. Her türlü siyasi düşünce ve değişik fikirlerin doğurduğu sayısız dernekler, kuruluşlar ve manda altına girmekte fayda gören her türlü cereyan ve çalışmalar, Türk toplumunun ruhunda ve mâneviyatında, bağımsız bir Türk Devleti olarak yaşayabilme ümit ve hayalini kökünden silip götürüyordu.

Bugünleri dile getirmekte fayda görüyorum Aziz Vatandaşlar, çünkü bu bayramın ruhunu kavramakta ve değerini verebilmekte, o tarihte geçirdiğimiz o karanlık devrenin içinden gelenleri veya o günlerin serüvenini okuyan veya duyanları düşünmeye davet etmekte, bugün sayısız yararlar olduğuna kani bulunuyorum.

Evet... 1918 Mondros Mütarekesinin karanlık günlerini hatırlamak lâzım.. O zaman her şeyini kaybetmiş ve kayıpların en kötüsü, «Bağımsız bir devlet olarak yaşama ümidini yitirmiş» vatan toprakları içinden, inancını kaybetmemiş tek bir Komutan, tek bir adam çıkıyor.. Erzurum Kongresini, Sivas Kongresini yapıyor.. Ankara'da Büyük Millet Meclisini topluyor.. İçerden ve dışardan gelen, tasviri ve tasavvuru kabil olmıyan binbir çeşit tehlikeyi altederek, eşi görülmemiş dengesiz şartlar altında, anadolu istilâcılarını memleketin «harimi ismetinde» boğuyor ve 30 Ağustos Dumlupınar meydan muharebesini kazanıyor..

Kutladığımız Bayram, işte hayali bile imkânsız görülen böyle bir günün bayramıdır. Bütün vatandaşlarımızı, aralarındaki her türlü anlaşmazlıkları bir an için unutup, bu bayramı canı gönülden kutlamaya çağırıyorum.

Asırlarca bağımsız yaşamış Türk Milletine, hafızalarda kalan o karanlık günlerin acılarını dile getirerek, kaybetmek üzere olduğu istiklâline yeniden kavuşturan bu Zafer Bayramı, yurt içinde ve yurt dışında bütün Vatandaşlarıma, yürekten kutlu olsun diyorum.

Bugünün meydan muharebesini kazanan Eşsiz Kahraman ATATÜRK'ü, bu zaferi Türk Milletine kazandırmak için kanını ve canını feda etmiş aziz ve meçhul kahramanlarımızı rahmetle anıyor. Gazilerimizi, bu gazada sakat kalan fedâkar Türk evlâtlarını şükranla yâdediyor, kaybettiğimiz şehitlerimizin dul ve yetimlerini saygı ile selâmlıyorum.

Sevgili Yurtdaşlarım,

Biz, 30 Ağustos Dumlupınar meydan muharebesiyle; yabancı emellerin yıllar boyu boğmağa çalıştığı Osmanlı İmparatorluğu bünyesinden, 1000 seneden beri yaşamakta olduğumuz, Karadeniz ve Akdeniz kıyılarında, milli misak sınırlarıyla çizilmiş «Ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün olan» Türkiye Cumhuriyetini kurduk ve bugün, Birleşmiş Milletlere, eşit haklarla üye olmuş pek çok mazlum millete, bu Cumhuriyet Türkiye'siyle bağımsızlıklarını kazanma yolunda, örnek ve rehber olduk. Zafer Bayramımızdan sonra geçen 50 yıl içinde büyük, çok büyük devrimler yaptık. Ancak, önümüzde duran, yapılacak işlerimizin azametini de asla küçümseyemeyiz. Uluslararası ilişkilerde yeni bir düzenin arandığı 1973 senesi ve onu takibeden yıllarda Türk toplumunu, dünyanın gözleri önünde siyasal, sosyal ve ekonomik alanda aşılacak büyük sınavlar beklemektedir. Özellikle önümüzdeki Ekim ayında yapılacak seçimlerde, Türk Milletinin siyasal alanda ne kadar mesafe aldığı ve ne kadar olgunlaşabildiğinin sınavı verilecektir.

Yurt gezilerimde, bütün vatandaşların huzur ve sükun istediklerini, sosyal adalet ve fırsat eşitliğini getirecek ve plânlı kalkınmayı sağlayabilecek dürüst ve inandırıcı idarecilere olan özlemini yakından gördüm. Umuyorum ki, siyasî parti lider kadrolarımız vatandaşta mevcut bu müşterek arzuyu yıkmadan, onları birbirlerinin yüzüne bakamaz hale düşürmeden, milleti, seçimlerden yüz akıyla çıkaracak bir tarihi ve siyasî sorumluluk içinde kalacaklardır.

Bu sınavlar üzerinde, bütün vatandaşlarımla birlikte bütün dünya kamu oyunun dikkatini, bu tarihi günde bir noktaya çekmek isterim :

Türkiye Cumhuriyetinin iç bünyesinde, büyük bir kalkınmanın gelişimine işaret olan ve sınav diye ifade ettiğim zorluklar içinde geçecek çekişmeler, ne içerde ve hele ne dışarda bir takım yanlış hesaplara yol açmamalıdır. Türk Milleti, nerede ve ne zaman tek

bir hedef üzerinde tek bir vücut olmak gerektiğini daima bilmıştır ve bundan sonra da her zaman bilecektir.

Hürriyetçi, demokratik parlamenter sistem içinde Cumhuriyetimizi korumağa ve karma ekonomi sistemiyle kalkınmaya ve ayrıca dışardaki soydaşlarımıza taahhütlerimizi tahakkuk ettirmeye azimliyiz. Biz, Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkesi TÜRK kabul ediyoruz ve TÜRK'e en çok yararın yine TÜRK'ten geleceğine inanıyoruz.

Değerli Silâh Arkadaşlarım,

30 Ağustos Zafer Bayramı; kadını, erkeği, yaşlısı, genci ve çocuğu ile elbet Türk Milletinin mahdır. Ancak; istilâya, zulme ve haksızlığa karşı milletin yer yer başlayan direnişi, Türk Silâhlı Kuvvetleri olarak örgütlenmiş bir güç yaratıldıktan sonra bir zafer olmuştur. Böylece bu zafer, Türk Silâhlı Kuvvetlerinin eseridir. Bu bakımdan geçmişte olduğu gibi halde ve gelecekte de daima güven ve iftihar kaynağımız olan ve tarihi görevlerinin kapsam ve sınırını daima isabetle takdir etmiş bulunan Silâhlı Kuvvetlerimize Aziz Türk Milletinin şükranını, bu tarihi günde bir kere daha dile getirmek, benim için şerefli bir vazifedir.

Bu vesile ile, 30 Ağustos 1973 tarihinde bir üst dereceye yükselen General, Amiral, Subay ve Astsubaylarımızı tebrik ediyor, hizmet sürelerini şerefle dolduran Silâhlı Kuvvetlerimiz mensuplarına bundan sonraki hayatlarında da en samimi duygularla sağlık ve mutluluklar diliyorum.

Aziz Vatandaşlarım,

Hürriyetçi, demokratik parlamenter sistemin, memleketimizde kökleşip yerleşeceğine güvenimiz tamdır. Bunun teminatını büyük milletimizin sağduyusunda, bunun teminatını Cumhuriyeti ATATÜRK'den emanet alan gençliğimizde ve bunun teminatını Cumhuriyeti koruma ve kollama görevinde daima en isabetli yolu seçmiş olan Türk Silâhlı Kuvvetlerinde görüyoruz. Bu inanç içinde Ben, geleceğe güvenle bakıyor ve Türk Milletine bahtiyar yarınlar diliyorum.

KORUTÜRK'ün Cumhuriyet Bayramı Mesajı²⁷**CUMHURİYET BAYRAMI MESAJI****29 Ekim 1973****Sevgili Vatandaşlarım,**

Bugün, hayat ve istiklâline kasdolunan, kıt'alara taşan geniş sınırları içinde sürülüp, Orta Anadolu'da dünya ile ilişkisi kesilmiş, çorak bir bölgeye atılarak boğulmak istenen büyük bir milletin evlatları olan sizlerin dünyaya karşı birleşerek kazandığımız zaferler üstüne kurmuş olduğunuz Cumhuriyet Türkiye'si'nin 50'nci yılını barış içinde idrak etmiş bulunuyoruz. Bu mutluluğa erişmek için döktüğümüz kan ve çektiğimiz mihnet ve meşakkat çok, çok büyüktür.

Haklarını ve bağımsızlıklarını kazanmak için başka toplumların döktüğü kan ve çektiği ızdırapları görüyoruz. Cihan için sulhü dilemek ve onun için uğraşmak bize Atatürk'ten kalan siyasi bir mirastır. Fakat kendi toplumumuzun barış içinde idrak etmiş olduğu Cumhuriyet İdaresini, 50'nci yaşında Türk vatandaşı olarak hepimizin, hep birlikte yürekten kutlamamız da hakkımızdır. Bayramınız kutlu olsun Sevgili Vatandaşlarım.

Cumhuriyet İdaresini kurmakta çektiğimiz müşküller yanında, hemen ilâve etmeliyim ki, onu barış içinde elli yaşına getirmek de kolay olmamıştır. Bu elli sene içinde dıştan ve içten bize ve idareimize yönelen tehlikelerin ve fırtınaların karşısında direnmek milletimize has olan sağduyu ve yine bize özgü, tarihten gelen «tehlikeler karşısındaki kaynaşma ve bütünleşme hasleti» ile Cumhuriyet idaresini korumuş, yüceltmiş ve onu her türlü şer kuvvetlerine karşı dimdik ayakta tutabilmek gücünü göstermişizdir.

Bugün, Türk Milletinin «ebediyete akıp giden her on senede Cumhuriyetin ilanı bayramını daha büyük şerefle, saadetlerle, huzur ve refah içinde» kutlamasını dileyen Aziz Atatürk'ün ruhunu taziz ettiğimiz kamıyındayım. Çünkü bugün, Cumhuriyetimizin Ellinci Yılında onun özlediği çok partili demokratik sistem içinde, büyük bir sınavı başarı ile atlatmış bulunuyoruz.

Onbeş gün evvel, huzurunuzda milletçe millî irade ile iktidar olacakları seçmek için geçirdiğimiz sınav üzerinde sizlere, düşüncelerimi uzun uzun izaha çalışmıştım.

²⁷ Cumhurbaşkanı Fahri S. KORUTÜRK'ün Söylev ve Demeçleri (6 Nisan 1973 - 6 Nisan 1975), s.47-48

Bugün çok partili siyasî hayata girmekle ruhunu taziz ettiğimizi ifade ettiğim Cumhuriyet Türkiyesi Kurucusunun emellerini tahakkuk ettirdiğimiz gibi, bu sistemi de layiki veçhile korumada ehil olduğumuzun sınavı üzerinde bulunuyoruz.

Aziz Vatandaşlarım,

Temas ettiğim sınav, Aziz Atatürk'ün hayatında iki defa tecrübe ettiği ve devrimleri arasında ona özel bir yer verdiği «Hürriyetçi demokratik parlamenter sistemin» memleketimizde kemaliyle yerleşmesi ve yaşatılması sınavıdır. Her türlü dış ve iç tehlikeye karşı milletçe ve beraberce koruduğumuz Cumhuriyetimizin yaşantısında «Hürriyetçi Parlamenter Sistemin» siyasî çıkmazlara sürülerek yozlaştırılmadan, evet, siyasî çıkmazlara sürülerek yozlaştırılmadan mevcut demokratik usül ve kanunlarımız içinde, yurdumuzda hâkim kılınması yolundaki sınavı da başarı ile atlatacağımıza kuvvetle inanıyorum.

Cumhuriyet Bayramını, Şeker Bayramının kutsal sevinci içinde birleştirerek Bayramlarınızı siz, yurt içinde ve yurt dışında bulunan bütün vatandaşlarıma ve Kıbrıs'daki soydaşlarıma en içten duygularla tebrik ediyor ve hepinizi sevgilerle selâmlıyorum.

KORUTÜRK'ün Deniz Harp Okulunun 201. Kuruluş Yıldönümündeki Konuşmaları²⁸

**DENİZ HARP OKULUNUN 201. KURULUŞ YILDÖNÜMÜNDE
YAPTIKLARI KONUŞMA
18 Kasım 1974**

Deniz Kuvvetlerine kumanda etmiş olan çok aziz arkadaşlarım, genç meslektaşlarım ve sayın konuklar.

Son senelerin siyasi hayatında, hazırlanmış bir çok konuşmalar yapmak görevi karşısında bulundum. Fakat bugün, tamamen taşımakta olduğum siyasi hüviyetim dışında, bu yuvadan yetişmiş, burada uzun seneler ömür geçirmiş olan bir meslektaş olarak konuşuyorum. Bu itibarla; duyduklarım ve düşündüklerim çerçevesinde bir konuşma olacak, bu konuşma..

Her sene gittikçe daha mükemmel bir tarzda hazırlanan ve burada hazır bulunan meslektaşları duygulandıran bu Harp Okulu Mezunları günü; görüyoruz ki, burada geçirdiğimiz saatleri ile, bize çok mutluluk ve tahassüs, heyecan getirmektedir. Hepimizin, bütün müktesebatım, bütün şahsiyetini veren bu mukaddes ocağa karşı; gözlerimiz hayata kapanıncaya kadar, daima minnetle çarpan bir kalp taşımaktayız. Bizi yetiştiren hocalara, bizimle birlikte bu yolda yürüyen arkadaşlara karşı duymuş olduğumuz ve bizden sonra bu sıralarda okuyan, mesleğin ve vatanın denizlere müteveccih hizmetlerini deruhte edecek gençlere karşı olan rabıtanız, son derecede kuvvetlidir. Bunu hiçbir şey sarsamaz, değiştiremez ve ayrılan asker arkadaşlar, dışarda, hiçbir zaman burada buldukları, burada edindikleri arkadaşlığı, bağlılığı, ömürlerinin hiçbir safhasında, hiçbir gününde, hiçbir kimseden bulamazlar.

Görüyorum ki, bu teşhiste hep müttetikiz. Hizmet günlerimizi tamamladıktan sonra, muhtelif istikametlerde, hayatın muhtelif sahalarında geçmiş olduğumuz yollarda yürürken, daima ve daima, en kıymetli, hayatımızın altın çağlarını geçirdiğimiz günlerin, burada, bu çatı altında olduğunu birlikte tespit etmekte bütün arkadaşlar müttetikler. Konuşmamı şu surette toplamak düşüncesindeyim. Bir defa mazi, sonra hal ve nihayet istikbâl. Daima mazide yaşamış bir insan olarak itham edilmek istemem. Maziyi anıyorum, bir çok resmî konuşmalarında maziden örnekler verip hatıraları oradan alıp bugüne getiriyorum. Bunun şüphesiz

²⁸ Cumhurbaşkanı Fahri S. KORUTÜRK'ün Söylev ve Demeçleri (6 Nisan 1973 - 6 Nisan 1975), s.163-167

sebebi var. Bugün de (her türlü isnada ve ittihama rağmen) gene sözüme maziden başlayacağım.

Biraz evvel konuşan arkadaşımız Sayın Emrullah NUTKU, biz bu ocağın kapısından girdiğimiz zaman üçüncü sınıfta bulunuyorduk. Kendisine son derecede bağlı olduğum, birçok arkadaşımızın da aynı hisle bağlı olduğu ALTINCAN (*) ve Sabri bey, (**) Burhanettin bey, (***) bunlar mektepten çıkmışlardı. Diplomalara alıyorlardı ve o zaman bir gemi ile tatbikata geçiyorlardı. Mühendis olmuşlardı. O günlerin hatıraları içersine birçok siyasî olaylar giriyordu. Çok teşekkür ederiz ki, Sayın Emrullah NUTKU; bize o hazin günler yanında, günün çok mizahi taraflarını ifade etmek suretiyle, yalnız mazinin o acı günlerini bir burukluk içersinde yad etmedi. Fakat o günlerin burukluğunu ifade etmek de, bu günlerin güneşini hissetmek bakımından çok faydalı olduğu için, bunu müsaadenizle dile getiriyorum.

Biz de şimdi bu genç arkadaşlar gibi, burada uzun müddet yaşadık, Büyükkada'nın üzerinden doğan güneşi, Çamlıca yönünden batan güneşi senelerce seyrettik. Bu rıhtımda uzun müddet dolaştık. Girdiğimiz sınavlardan gelecek neticeleri birbirimizle tartıştık. İstikbale ait düşünceleri karşılıklı konuştuk. Fakat en hazin tarafı, o tarihler, şimdi Türk bayrağının dalgalandığını gördüğünüz, önümüzdeki bu Heybeliada sularında, yabancı bayrakları da bulunan harp gemileri demirlemişlerdi. Ve onlar, mavzerle hedefe ateş etmek suretiyle, bizim okul istikametinde atış talimleri yapıyorlardı.

Arkadaşlar, öyle günler geçirdik ki, bizim sınıf subaylarımız bize, «biz, vaktiyle Peyki Saffet, Peyki Şevket gibi gemilerde ikinci kumandanlık yapmak imkânını bulduk; fakat siz, acaba nerede çalışacaksınız?»... Sene 1918 «Siz nerede çalışacaksınız? Hayatınızı bir tüccar gemisinde mi temin edeceksiniz, başka bir yeremi gideceksiniz?» demişlerdi. İşhat ediyorum, bütün sınıf arkadaşlarımız buna muhatap olduğumuz günleri hatırlasınlar. Bu acı içersinde, burada ikmalî tahsil ettik.

(*) *Deniz Kuvvetleri Eski Komutanı merhum E. Oramiral Sadık ALTINCAN*

(**) *Emekli Öğretmen Güverte Albay Sabri MENGÜL*

(***) *Emekli Güverte Albay Merhum Burhanettin ALPASLAN*

Emrullah NUTKU'dan sonra kendisine saygı ile bağı olduğum ve çok feyz aldığım Emekli Güverte Albay Sami GÜLTAY ve içinde meslektaşım olan Sayın Emekli Güverte Albay İbrahim Rıza ÜLMAN Beyefendiye, bu günümüzde aramızda görmüş olmaktan duyduğum tahassüsleri, minnetleri ve maziden bize yadigar kalan bu simaları görmüş olmaktan duyduğum bahtiyarlığı ifade ederek, maziye dair acı hatıraları derinleştirmek istemem. Yalnız maziden hale geçerken bir köprü yapmak istiyorum. Ve bunun sizin hafızanıza nakşedilmesini istiyorum.

Birinci Dünya Harbi'nin sonunda Çanakkale'den zorla geçemeyen, Osmanlı İmparatorluğunu yıkmış olan devletler, donanmalarını getirmişler Dolmabahçe önüne demirlemişlerdi. Onların ne zaman çıkacağı hakkında hiç kimsede bir ümit yoktu. Ve bize, «Acaba siz nerede deniz subaylığı yapacaksınız?» diyen subaylarımız vardı. Halbuki biz, öyle bir maziden geliyorduk ki, biraz evvel ifade ettiler; Preveze Komodorluğu, Basra Komodorluğu, Derne Komodorluğu. O kadar yakın ki, bana yakın olan arkadaşlarımızın babaları orada komodorluk etmiştir. Çok yakın zamanda hayata gözlerini kapayan Emekli Güverte Albay Cemil ÇAVUŞOĞLU oradan gelmiş, bizim mesleğe girmiştir. Yani buralarda Türk Bayrağının dalgalandığı günler, nihayet bizim ömrümüzün içersinde, hatırladığımız kadar yakın bir mazinin içersinde idi ve bize soruları sordukları sırada, «nerede çalışacaksınız, nerede deniz subaylığı yapmak istiyorsunuz?... Serbestsiniz, çıkın gidin hayatınızı başka yerde arayın» diyen ve bu fikri bize aşıl原因an subaylarımızın bize komuta ettikleri sırada, İstanbul Limanında yabancı bayraklar dalgalanıyordu. Fakat hep birlikte şahit olduk aziz arkadaşlar, geçen sene Deniz Harp Okulunun 200 üncü yılını kutladığımız tarihte, dünyanın dört bir yanından, o savaşta, silâhla giremedikleri, mütareke kayıtlarının bazı açık kapılarından yararlanarak Çanakkale'yi zorlayıp girip Dolmabahçe önünde senelerce demirli bulunan devletler de dahil olmak üzere, Dünyanın dörtbir tarafından Deniz Harp Okulu'nun 200 üncü yılını kutlamak üzere, muhtelif devlet bahriyeleri temsilcileri geldi. Burada, Türkiye Devlet Başkanının önünde, kendi bayraklarını hürmetle iddiler arkadaşlar. Bu bizim için unutulmaz; bu bizim için başka bir mazideki hüznümüzü götürüp istikbâl güvenimizi bizim kalbimize perçinleyecek, bundan daha kuvvetli bir delil size göstermek mümkün değildir.

Geçen seneyi benimle beraber hatırlıyorsunuz. Türkiye, maziden böyle bir hale gelmiştir. Günün siyasi olayları içersinde, katıyen ümidimizi, fert ve millet olarak ve asker olarak kaybetmeğe mezun değiliz. Çünkü, gözünüzü etrafa açarsanız, alfabetik sıra ile dünya devletlerini birer birer elinizden, gözünüzden, hayalinizden geçirirseniz, açlık içersinde, sefalet içersinde olanlar bir yana, toklar dahi birbirlerini yer vaziyette.. Ve şükrana şayandır ki, Türkiye bu dünya ortasında barış içersinde, kendi yeteneklerine ve kendi istikbaline güvenini muhafaza eder bir vaziyette, Orta - Doğu'da dimdik ayaktaadır.

Günün olayları üzerinde pek çok şeyler konuşulacaktır. Bugün için, benim, daha fazla konuşmanın ve bulunduğumuz çatı altında daha açık konuşmanın zamanı ve yeri değildir. Fakat, size, bugün, Türkiyenin istikbaline ait ümitlerinizi tazelemekte pek çok sebep olduğunu ifade etmekle yetineceğim.

Deniz Harp Okulu; burada batıya açılmış ilim müesseselerimizin, Türkiyeye uygarlık getiren müesseselerimizin, en başında gelir. Deniz Harp Okulumuz, Silâhlı Kuvvetlerimizin içersinde kendisine lâyık olan yeri almıştır ve Silâhlı Kuvvetlerimiz, tümü ile, dünyada saygıya lâyık bir seviyededir. Bir ay evvel Kara Harp Okuluna, derslere başlamakta olduğu sırada, gittim. Orayı gezdim. Burada da, geçen günlerimi, Deniz Eğitim Komutanı olarak geçirdiğimiz günleri düşündüm ve Hava Harp Okulunda diploma törenlerinde bulundum. Onların programlarını yakından görmek fırsatını elde ettim. Bugün, Türk Silâhlı Kuvvetleri; cidden, en ufak mübalâaya düşmeden, cidden memleketin teminatıdır. Bu vatanın teminatı Silâhlı Kuvvetlerimiz, bu vatanın teminatı genç arkadaşlar, sizlersiniz. Sizlerin geçit törenlerinde, en iyisini yapmak, vatana bağlı olmak, bayrağa bağlı olmak, bazı sapık düşüncelerin vatan, bayrak, sakarya gibi bir tarafa bıraktıkları düşüncelerle değil, vatana bağlı olmak, bayrağa saygılı olmak ruhu içersinde geçişinizi gözlerinizden okuyorum. Bunu, bütün kumandanlar, bir kıtaya kumanda etmiş olan bütün arkadaşlar görürler, hissederler. Nitekim biz görüyoruz, hissediyoruz. Siz, memleketsever insanlarsınız. Bu memleketin istikbalı, bu memleketin teminatı sizlersiniz. Sizler bu his içersinde olduğumuz müddetçe, Türkiye; Orta - Doğu barışının teminatıdır. Türkiye, kendi güvenliğinin teminatı içersindedir. Türkiye, parlak bir istikbale namzettir.

Aziz arkadaşlar, bir noktaya daha temas etmek isterim. Türkiye, denizci bir millettir. Türkiye'de yaşayan insanlar denizci bir millettir. Bir bühitan içersinde, senelerce, yalnız Asya'dan kopmuş gelmiş, at üzerinde kumızla, özengi ile ömür geçirmiş bir millet değildir. Bırakın çok eski maziye, kitaplara geçmiş olan, müsbet ilim içersinde münakaşa edilmiş olan yakın, yakın dedimse bin senelik maziye bakınız. Bin seneden beri kıyılarda yaşıyoruz. Karadeniz, 1774'e kadar, bir Türk gölü idi. Akdeniz, gene öyle. Ne kadar kabiliyetsiz bir millet olmalıdır ki, bin seneden beri deniz kıyısında yaşadığı halde, halâ denizci olmuş olmasın. Bu bühitanı üzerinizden atanız. Türkiye denizcidir ve Türkiye'nin istikbali Akdeniz'dedir. Türkiye, Akdeniz Devleti olacaktır. Arkadaşlar, şükran şayandır ki, burada işgal ettiğim mevkiin manasiyle ifade ediyorum ki, Türk siyaset adamları da bunun manasını kavramış bulunmaktadırlar. Türkiye'nin denizlerle olan ilgisini ve Türkiye'nin bir Akdeniz devleti olması lüzumunun ehemmiyetini, şükran şayandır ki, takdir içindedirler. Bu itibarla, istikbâl parlaktır. Türkiye, büyük bir devlet olarak, mazisine lâyık bir devlet olarak, siz genç arkadaşlar, bilhassa siz, siz bu ümit, bu şevk içersinde bulunduğunuz müddetçe, Türkiye'yi tehdit eden hiçbir kuvvet mevcut değildir. Ve tasavvur edemeyiz böyle bir kuvveti. Burada, kendilerini teker teker meslek hayatında tanıdığım ve isimlerini soyadları ile birlikte hatırladığım, fakat ellerini sıkmak fırsatını bulamadığım bütün arkadaşlara, muhabbetlerimi ifade ediyorum.

Kendilerine, çocukluğundan beri bağı bulunduğum mesleğin muhtelif kademelerinde, refakatimde çalışan veyahut ta kendilerinin emrinde çalışmış olduğum kimselere, muhabbetlerimi ifade etmek istiyorum. Ve hepinize, bahtiyarlıklar diliyorum. Bu memleketin birçok deniz Harp Okulu günlerini idrak etmesi temennisiyle, hepinizi muhabbetle selâmlıyorum.

**DENİZ HARP OKULU VE TESİSLERİNİN İSTANBUL
TUZLA'DAKİ TEMEL ATMA TÖRENİNDE YAPTIKLARI
KONUŞMA
28 Temmuz 1977**

Sayın konuklar,

İnsanlığın denizleri en kârlı ticaret yolu olarak tanımasından sonra, enginlere açıldıkça kürekten yelkene, yelkenden buhara, motora ve nihayet nükleer enerjiye giden bir teknoloji gelişmiş, denizlerden en iyi bir şekilde yararlanma çabaları ve bunun sonucu olarak, son yıllarda denizlerin bir geçim ve enerji kaynağı olduğunun anlaşılması, bu teknolojiyi en üst düzeye çıkardığı gibi deniz hukukunda da yeni bir takım görüş ve iddialara yol açmıştır.

Denizler cidden bir servet ve kuvvet kaynağıdır. Ondan faydalanmasını bilen, denize ve denizcilğe önem veren milletlerin refah ve itibarı, dün olduğu gibi bugün de gözlerimizin önündedir. Ve onun içindir ki Türkiye Cumhuriyetinin hedefi bir açık deniz devleti olmaktır.

Çağın büyük denizci devletlerinden biri olan Osmanlı İmparatorluğu, denizlerde gerilediği bir dönemde ancak bilim ve teknik ile, çağdaş denizci ülkelerle boy ölçüşülebileceğinin idrakine varmış, zamanın padişahının ifadesiyle «Heyet ve Seyrisefain bilir» deniz adamlarına duyulan ihtiyaç ile 1773 yılında Deniz Harp Okulumuzun çekirdeğini teşkil eden (Tersane Mühendishanesi - Mühendishanei Bahri) kurulmuştur.

Her alanda olduğu gibi gerçek olan şudur ki, araç ve gereç ne kadar kudretli olursa olsun onu kullanacak, ona yön verecek insan gücüdür. Bu güç zamanla, iyi öğretim ve eğitimle elde edilir.

Deniz Harp Okulumuz, 200 yılı aşan geçmişinde, dünü ve bugünü ile çağdaş bilim ve tekniği simgeleyen örnek bir eğitim müessesesi olarak, bugün temelini atacağımız bu geniş alanda daha da gelişme imkanı kavuşacaktır.

Bu duygularla temele ilk harcı koyuyor, Deniz Harp Okulumuz; Devletimiz, Milletimiz, Silahlı Kuvvetlerimiz ve Deniz Kuvvetlerimize yararlı hizmetlerini sürdürmesini diliyorum.

²⁹ Cumhurbaşkanı Fahri S. KORUTÜRK'ün Söylev ve Demeçleri (6 Nisan 1977 - 6 Nisan 1980), s.58

KORUTÜRK'ün İnsan Hakları Evrensel Bildirisinin kabul yıldönümü dolayısıyla yayınladıkları mesajı³⁰

**İNSAN HAKLARI EVRENSEL BİLDİRİSİNİN KABULÜNÜN
30'UNCU YILDÖNÜMÜ DOLAYISIYLA YAYINLADIKLARI MESAJ**

10 Aralık 1978

Bugün «İnsan Hakları Evrensel Bildirisi» nin kabulünün 30 uncu Yıldönümünü kutluyoruz. Birleşmiş Milletlerin başlıca amaçları, insanların ekonomik, sosyal ve siyasal haklarını güvence altına almak, ırk, cins, dil ve din farkı gözetmeksizin insan hak ve özgürlüklerine karşı saygıyı geliştirerek, uluslararası işbirliğini gerçekleştirmektir. Bu nedenledir ki, Birleşmiş Milletler örgütü kurulduğu günden itibaren insan hakları ve özgürlükleri ile ilgilenmiş ve 10 Aralık 1948 tarihinde İnsan Hakları Evrensel Bildirisini kabul etmiştir.

İnsan hakları konusundaki çalışmaların o tarihten bu yana gerek Birleşmiş Milletler içinde, gerek bölgesel örgütlerde büyük aşamalar gösterdiğini bilmekteyiz. Çağımızda bütün insanların hem özgür hem de haysiyet ve haklar bakımından eşit doğdukları kabul edilmektedir. Toplumların ilerlemeleri ve yeteneklerini en iyi biçimde değerlendirebilmeleri, ancak insan haklarına saygı ile sağlanabilir. Sadece siyasal ve medeni haklar değil, aynı zamanda ekonomik ve sosyal haklardan da tam anlamıyla yararlanma bugün insanların başlıca özlemini teşkil etmektedir.

Dünya ülkeleri arasındaki ilişkilerin bütün insanlığın refahına hizmet edecek biçimde düzenlenmesi ve geliştirilmesi için Birleşmiş Milletlerde sarfedilen çabalarda, insan haklarına saygı düşüncesinin özel bir yeri vardır. İnsan hak ve özgürlüklerinin gelişebileceği en uygun koşullar şüphe yok ki, barış ve birbirinin düşüncesine karşılıklı saygı ortamı içinde sağlanabilir.

İnsan Hakları Evrensel Bildirisinin 30'uncu yıldönümü, tüm ülkeler için insan hakları alanındaki uygulamanın bir muhasebesini yapmak bakımından güzel bir fırsat teşkil etmektedir. Belirtmek isterim ki, Ülkemizin bu alanda ulaştığı merhale hepimize kıvanç verecek bir düzeydedir. 1961 Anayasası İnsan Hakları Evrensel Bildirisi ile tam bir uyum içindedir. Anayasamız, bir taraftan Türkiye

³⁰ Cumhurbaşkanı Fahri S. KORUTÜRK'ün Söylev ve Demeçleri (6 Nisan 1977 - 6 Nisan 1980), s.120-121

Cumhuriyetinin insan haklarına dayanacağını belirtirken, diğer taraftan da vatandaşların temel hak ve ödevlerini ayrıntılı ve kapsamlı bir biçimde düzenlemiştir.

İnsan hak ve özgürlüklerinden ülkemizde en geniş bir biçimde yararlandığını özellikle kaydetmek isterim. Bu alandaki gelişmeler kişi haklarının dokunulmazlığı alanında olsun; dernek ve sendika kurma özgürlüklerinde olsun; demokrasimizin esasını oluşturan seçme ve seçilme hakkı bakımından olsun, bütünüyle bizlere gurur verecek bir aşamaya ulaşmıştır.

Amacımız bir yandan insan kişiliğinin, öte yandan da toplumumuzun sosyal ve ekonomik gelişmesinin sağlanmasıdır. Türk ulusu bu iki amaca da, özgürlükçü demokrasi içinde ulaşmak kararındadır.

Burada önemle bir noktayı da belirtmek isterim. İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde öngörülen temel hak ve özgürlükler, hiçbir zümreye veya kişiye, bu bildiriye öngörülen hakların ve özgürlüklerin yok edilmesi amacıyla faaliyet ve eylemde bulunmak hakkını vermemektedir. Bu nedenle, Devletlerin, temel hak ve özgürlüklerin yok edilmesi veya kısıtlanması amacıyla yönelik faaliyet ve eylemlere seyirci kalmaları olanak dışıdır.

Türkiye uluslararası düzeyde insan haklarının güçlendirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla sürdürülen çabaları büyük ilgi ile izlemek ve bu alandaki gerçekçi ve yapıcı çabaları desteklemektedir. İnsan Hakları Evrensel Bildirisinin 30'uncu kabul yıldönümü ülkemizin bu çabalara olan desteğini yenilemek için büyük bir vesile oluşturmuştur. İnsan Hakları gününün bütün insanlık için kutlu olmasını dilerim.

KORUTÜRK'ün Laiklik İlkesinin kabul edililişinin 50. yıldönümündeki konuşmaları³¹

**LAİKLİK İLKESİNİN KABUL EDİLİŞİNİN
50'NCİ YILDÖNÜMÜ NEDENİYLE DÜZENLENEN
SEMPOZYUMDA YAPTIKLARI KONUŞMA
22 Aralık 1978**

İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisinin değerli mensupları, bu sempozyuma katılan seçkin bilim adamları ve sayın Konuklar.

Cumhuriyetimizin temel niteliklerinden biri olan lâiklik ilkesinin kabul edililişinin 50'nci yılı dolayısıyla bu sempozyumu düzenleyen İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisini en içten duygularla kutlarım.

Cumhuriyetin ilanı, Şer'îye Vekâletinin kaldırılması, Şer'îye mahkemelerinin lağvedilmesi, medreselerin ve tekkelerin kapatılması ve tamamen lâik esaslara dayanan bir Medeni Kanunun kabul edilmesi ile Devleti lâik esaslara dayandırmış bulunan Türkiye Cumhuriyeti, nihayet 1928 yılında Anayasa'da gerekli değişikliği yaparak lâiklik ilkesini eksiksiz bir şekilde gerçekleştirmiştir.

Türk devrimini çağımızın en büyük devrimlerinden biridir. Ona bu niteliği kazandıran önemli etkenlerden biri de, hiç şüphesiz lâik düşünce ve değerleri eksiksiz ve tam olarak benimsemiş olmasıdır.

Şeriat devleti zihniyetiyle ve teokratik devlet anlayışıyla ne Cumhuriyeti yaşatmak, ne de insan hak ve özgürlüklerini tam anlamıyla güvence altına alan hakiki demokrasiyi gerçekleştirmek mümkün olabiliirdi. İşte bundan dolayıdır ki, büyük Atatürk lâiklik ilkesini Cumhuriyetimizin temel niteliklerinden biri olarak görüyordu.

Bir toplumun siyasal ve sosyal yaşamında müsbet aklın verileri egemen olmadıkça, eğitim sistemi lâik esaslara dayandırılmadıkça ve din ile devlet işleri birbirinden ayrılmadıkça, o toplumda bir insan için en büyük değer taşıyan özgürlük ve özgür düşünce gerçekleştirilemez.

Atatürk Türkiye'sinin dogmatik düşünceden sıyrılarak, kendi benliğinin bilincine kavuşması bütün dünyada olduğu gibi islâm ülkelerinin aydın, yazar ve düşünürleri arasında da büyük bir hayranlıkla karşılanmıştır.

Laiklik hiçbir zaman dinsizlik demek değildir, bilakis bir toplum içinde yaşayan insanların birbirlerinin düşünce, vicdan ve inanç

³¹ Cumhurbaşkanı Fahri S. KORUTÜRK'ün Söylev ve Demeçleri (6 Nisan 1977 - 6 Nisan 1980), s.145-146

özgürlüklerine tam olarak saygı göstermesi demektir. İnsanların dini duygu ve inançlarını sömürmeyi kişisel veya siyasal çıkarları açısından amaç edinen, samimiyetten uzak kişiler veya kuruluşlar lâikliği dinsizlik gibi göstermek isterler. Oysa, ancak bir devletin lâiklik ilkesini benimsemesi sayesinde, vatandaşların vicdan ve ibadet özgürlükleri en içten ve kusursuz bir şekilde güvence altına alınmış olur.

Bir ulusa mensup çeşitli inançtaki vatandaşların vicdan ve ibadet özgürlüğünden en geniş şekilde yararlanabilmesi, ancak lâiklik ilkesinin benimsenmesi ile gerçekleştirilebilir. Bir devlette çeşitli dinlere inanan veya aynı dine bağlı olmakla birlikte çeşitli mezheplerine mensup bulunan vatandaşların, karşılıklı saygı, anlayış ve güven içinde yaşamalarında lâiklik ilkesinin devlet ve toplum tarafından benimsenmiş olmasının büyük bir önemi vardır.

Bir noktayı daha önemle belirtmek isterim ki, ulusları parçalamak ve kardeş kavgasına sürüklemek isteyen kötü niyetli kişiler ve hatta dış düşmanlar, toplumdaki mezhep ayrılıklarını kardeş kavgasına dönüştürmek için büyük çaba gösterirler.

Son yıllarda ülkemizde bu tür talihsiz oyunlara başvurulduğunu büyük bir üzüntü ile görmekteyiz. Aralarında mezhep ayrılıklarından doğan kırgınlıkları tarihin derinliklerine gömdükten sonra, bu vatan toprakları üzerinde yan yana kardeşçe yaşamış ve bu vatanın bağımsızlığını korumak için düşmana karşı omuz omuza savaşmış yurttaşlarımızı birbirine düşman hale getirmek için hertürlü sinsi plânlar uygulanmaktadır. Vatandaşlarımızın ve siyaset adamlarımızın bu konuda çok dikkatli ve uyanık olmaları gerekmektedir. Eğer, bu ülkede mutlu insanlar olarak ve huzur içinde yaşamak istiyorsak birbirimizin dini duygularına ve inançlarına saygı göstermemiz şarttır.

Yurttaşlarımızın birtakım sinsi plânlarla birbirine karşı düşman hale getirilmelerine ve böylece kardeş kavgaları içine sürüklenmelerine Devletin seyirci kalması da mümkün değildir.

Bu sempozyuma katılan değerli bilim adamlarımızın ve aydınlarımızın lâikliğin insan hak ve özgürlüklerinin geliştirilmesi ve korunması bakımından taşıdığı önemi, din ve mezhep kavgalarının toplum ve demokratik rejim için nekadar büyük felaketleri hazırlayabileceğini ve lâik devlette inanç ve ibadet özgürlüğünün nasıl eksiksiz bir şekilde devletin güvencesi altında olduğunu tarafsız ve gerçekçi bir yaklaşımla ortaya koyacaklarına inanıyorum.

Hepinizi saygılar ve sevgilerle selâmlarım.

KORUTÜRK'ün Cumhurbaşkanlığı görevinden ayrılırken yayınladıkları veda mesajı³²

**ANAYASA'DA ÖNGÖRÜLEN YEDİ YILLIK SÜRENİN SONA
ERMESİ NEDENİYLE CUMHURBAŞKANLIĞI GÖREVİNDEN
AYRILIRKEN YAYINLADIKLARI VEDA MESAJI**

5 Nisan 1980

Sevgili Vatandaşlarım,

Türkiye Cumhurbaşkanı olarak büyük bir şerefle ifa etmekte olduğum görev bugün, 6 Nisan 1980'de sona eriyor.

Görevde bulunduğum süre içinde dünya ve ülkemizin yer aldığı bölge gibi, Türkiye de, karşı karşıya olduğu ekonomik ve sosyal sorunlar nedeniyle, yakın tarihin en güç ve çalkantılı dönemlerinden birini yaşamış ve halen de bu zor dönemden tam olarak çıkamamış durumdadır.

Şükürler olsun ki, tüm bu sıkıntılara rağmen vatandaşlarımızın ve Anayasal kuruluşlarımızın İnsan Hak ve Özgürlüklerine dayalı Parlamenter düzene olan inanç ve bağlılıkları; yedi yıllık bu dönemde yapılan iki Millet Meclisi genel ve üç Senato kısmi seçimi ile yeniden kanıtlanmıştır. Küçük de olsa bir takım iç ve dış çevrelerin beklentilerinin aksine demokrasi, tarihin uzun gelişimi içinde, ülkemizde henüz kısa sayılacak geçmişine rağmen, giderek vazgeçmezlik kazanmıştır.

Göreve başladığım günden bu yana ülkemizde sekiz Hükümet kurulmuş, bunlardan Güvenoyu alamayan ikisi ile Millet Meclisinin güvenine mazhar olan diğer altısı değerli vazifeler ifa etmişlerdir. Bunlardan bir kısmı çok kısa ömürlü olmuş, en uzun görev ifa eden iki Hükümet yaklaşık ikişer yıl iktidarda kalabilmişlerdir. Böylece, Hükümetlerimizin Parlamentoda yeterli çoğunluğa dayanarak uzun müddet görev başında kalamamış olması, b' karşılaştığımız sorunlara köklü çözümler getirilmesi imkânından yoksun kılmıştır. Oysa bugün artık gerçek ve gerekli çözüm, siyasal kadrolarımızın içinde bulunulan ve yaşadığımız olaylara hep iktidarda ya da hep muhalefette kalacakmışcasına ayrı ayrı değil, birarada bir teşhis koymaya çalışmaları, bunun için fedakârlıkta bulunabilmeleri; kendi dünya görüşlerinden, siyasal, sosyal ve ekonomik

³² Cumhurbaşkanı Fahri S. KORUTÜRK'ün Söylev ve Demeçleri (6 Nisan 1977 - 6 Nisan 1980), s.206-207

anlayışlarından mutlaka taviz verme anlamına gelmeyecek olan bir birleşme noktasını müştereken bularak devlete ve rejime birlikte sahip çıkmaları ile mümkün olacaktır.

Bu birleşme noktasının bulunmasının, partiler içi demokratikleşmenin gelişmesi oranında kolaylaşacağına inanıyorum.

Sevgili Vatandaşlarım,

Ekonomik sıkıntılar ve özellikle anarşi ve teröre rağmen, tabii kaynakları, coğrafi konumu, insan potansiyeli, her alandaki elemanları, bilim ve teknoloji bakımından birçok ülke ile kıyaslanamayacak imkânları ile gelişme hızı, çok yakın bir geçmişe kadar dünya ülkelerinin en başlarında yer alan Türkiye'miz, bugün de, dün olduğu gibi güçlüdür. Bütün sorun siyasal gücün, zor dönemde birleşerek bu güce yön verebilmesidir.

Aziz Vatandaşlarım,

Cumhurbaşkanı olarak görev yaptığım yedi yıl içerisinde olumlu olumsuz pek çok eleştiri yapıldı. Ben, en isabetli hükmü zaman içinde Tarih'in vereceğine kaniim.

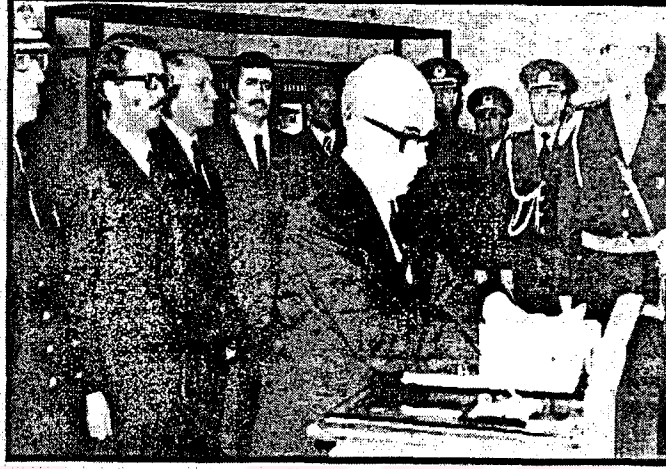
Anayasamızın öngördüğü sürenin sonuna geldiğimiz bugün siz sevgili vatandaşlarıma veda ederken uzun yıllar boyunca sadece andıma ve vicdanımın sesine uyarak vermiş olduğum tüm kararlardan ötürü büyük bir gönül rahathğı içinde olduğumu, açık kalplilikle ifade etmek isterim. Bütün tutum ve kararlarımda andım, rehberim olmuştur.

Görevim süresince benimle birlikte çalışmış olanlara ve bu yüce görevin başarı ile yürütülmesinde ellerinden gelen her türlü katkıyı esirgemeyen tüm Anayasal kuruluş temsilcilerine ve herşeyin üstünde, bana en büyük manevi desteği sağlayan yurt içinde, yurt dışındaki milyonlarca vatandaşıma, Kıbrıs'taki soydaşlarıma şükranlarımı sunuyor, benden sonra bu kutsal görevi deruhte edecek olan yeni Cumhurbaşkanımıza en içten duygularla başarılar diliyorum.

Sözlerimi, Cumhuriyetimizin kurucusu önderimiz Atatürk'ün, kulaklarımızda her an duyarak, kalplerimizde daima yaşatacağımız şu sözleri ile bitirmek istiyorum : «Türk öğün, çalış, güven.»

Hepinize sağlık, mutluluk ve esenlikler temenni ediyorum.

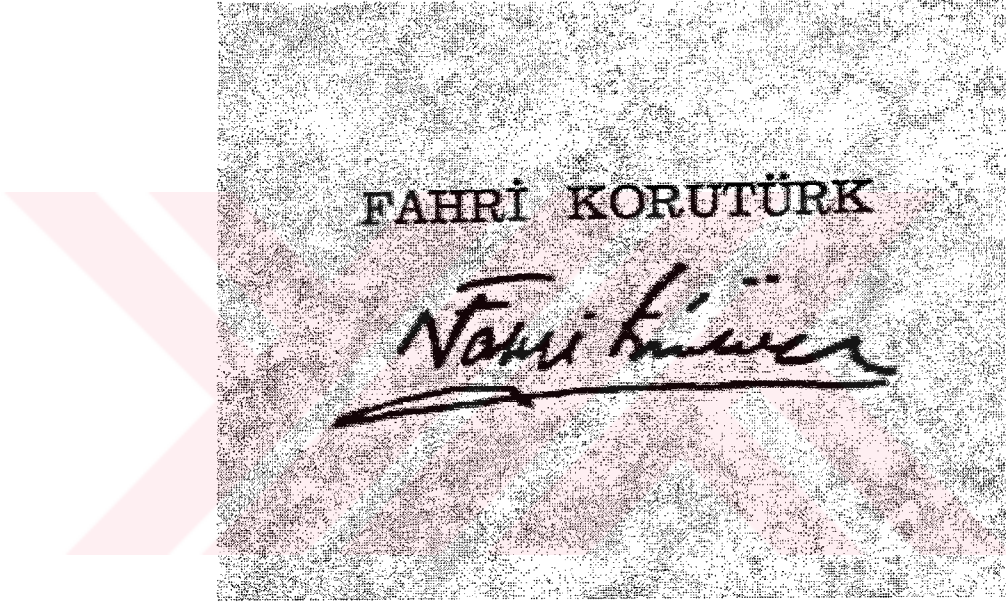
KORUTÜRK'ün Cumhurbaşkanlığı görevinden ayrılırken Anıt-Kabir Özel Defterine yazdıkları³³

İlahi Önder Atatürk
 Türk Milleti olarak Önderliğinde kurduğumuz
 Atatürkçü Düşünce Sistemi Cumhuriyeti Altın Çağımız
 Başkarni Efatüle İktidarın doğrultusunda
 Çalıştığımız Görev 6 Nisanda Sona eriyor!
 Hür Demokratik Parlamenter Sistem
 içinde Sevin ifadeinde "Müessir Medeniyet"
 üstüne çıkarak gayretinde olan biliminin
 benden görevi Aleşk Başkan'ın Devrinde de
 her türlü Müstakile kâğımen, bu yolda
 Çalışılacağı günleri içinde nöbeti de
 diğer, önünde sağgı ile eğilimdir.
 İsmail S. Korutürk
 Cumhurbaşkanı

³³ Anıt-Kabir Özel Defteri, Cilt 9, s.350

KORUTÜRK'ün imza örneği³⁴

³⁴ Evliyagil, ÇANKAYA, s.35

Gazeteci Yener Süsoy ile KORUTÜRK'ün son söyleşi³⁵

Balkonda yürüyüş yapardı Fahri Korutürk, babalarını eşleriyle birlikte Moda'da yürüyüşe çıkıyordu. Ya da arabasıyla Küçük Camıca'ya kadar bir sefer. Bunu yapmadığı günler evinin upuzun balkonunda yürüyüş. "Bir turu 17 adım ediyor" diye anlatıyordu. (Fotoğraf: Erol DİKSOY)

Son söyleşimizde dimdik ayaktaydı

● 6. Cumhurbaşkanımız Fahri Korutürk, sağlığı ile ilgili çeşitli söylentiler için birden ayağa kalkarak "Çek fotoğrafımı da görümler. Hiçbir şeyim yok" diye eşiyile poz veriyordu. Ya da arabasıyla Küçük Camıca'ya kadar bir sefer. Bunu yapmadığı günler evinin upuzun balkonunda yürüyüş. "Bir turu 17 adım ediyor" diye anlatıyordu. (Fotoğraf: Erol DİKSOY)

• Yener SÜSOY

ESKİ cumhurbaşkanlarımızdan Fahri Korutürk ile geçirdiğimiz aylar içinde "son" röportajını yaptırırken onu son derece sağlıklı ve dinç bulmuştum. Kapıyı açan eşi Emel Korutürk, kendine özgü zarafetle "Hos geldiniz!" dersen Korutürk, denize bakan salonun köşesinde dimdik ayakta bekliyordu.

Korutürk'lerin Moda'daki "Cincoz Apartmanı"nın beşinci katındaki daireleri son derece güzel değenmişti. "Fahri Paşa" ile "ressam" Emel Hanım, ortak zevkleriyle beyaz koltuk takımları ve nadide eşyalarla evlerini bezemişlerdi. Korutürk, hayli ilerlemiş yaşına karşın tıgmenliğindeki olayları bile rahatlıkla hatırlıyordu.

Ya Cumhurbaşkanlığı günleri onun için dinç gibiydi. Hayli detaylı olarak anlatır:

"Ben Cumhurbaşkanlığında hep zorluklar içinde yaşadım. 1973'ten 1980'e kadar hükümet başkanları, memleketi bir başbakan bulabilmek. İstirahat bir değil, beş değil. Benim zamanımda yedi defa başbakan değişti."

"Felç geldi", "Konuşmıyor", "Olum dozunda" gibi söylentilerin hayli yaygınlaştığı o günlerde Korutürk, birden ayağa kalkarak, "Çek fo-

toğrafımı da görümler. Hiçbir şeyim yok" diye eşiyile birlikte Milliyet ofislerine poz veriyordu.

Türkiye'nin kaderine imza atan kişilerden birini daha din kaybettik... Hemi de yaşantılarıyla, görüşleriyle, bulduklarıyla...

"Hayatta en arzu ettiğim ama, yapamadığım şey hayatımı yazmaktır. Hatıralarını yazan sorumlularla kişilerle yazdıkları, okudukça içimde isturap oluşuyor. Ama bundan sonra mümkün değil. Hele benim gibi müşkülsemt biri için çek zor."

Mevcut, sessiz bir tıgllığı olan Korutürk'ün zorlukla bir TV belgesel programı yapılmıştı. TRT'den arkadaşımız Olcay Gökler'in yönetimindeki çekim ekibine "oldükten sonra yayınlamaya kaydıyla" çekim yaptım.

İki saate yakın süren söyleşimden ayrılırken konuştuklarımızdan bazıları "Yayınlama lütfen" ricaıyla özel olarak anlatmıştı.

Kenan Evren'in Başın Müşaviri olan Ali Baransel, Çankaya'da kendi başlatığı görevine Korutürk zamanında gelmişti. Baransel, oğlu gibi sevdiğini söyleyen Korutürk'e Evren hakkındaki görüşlerini konuşmuştu.

"Kezaz Paşa, hıyarlı bir komutan. 12 Eylül'de hakikaten zor bir müdahaleyi kasıtlı gerçekleştirdiler. Cumhurbaşkanlığı görevini de en az benim kadar yapıyor. Kendisiyle bir defa görüştük. İstü makama layık bir insan. Benim gibi zorluklar içinde yaşamamasını temenni ediyorum" cevabını aldım.

Denize bakan, ömrünü denizlerde geçirmiş "salon beyefendisi" ne Tanrı'dan rahmet, eşi güzel anlatılır. Ya da "ressam" Emel Hanım'a sabırlar...

KORUTÜRK'ün ailesi tarafından verilen vefat ilanı³⁶

VEFAT

Kemah eşrafından Azabağasızade Esseyit Osman Sabit Bey ile Emine Nestrin Hanımın oğulları, Selâh Cimcoz Bey ile Hasene Cimcoz Hanımın damatları, merhume Fahriye Korutürk ile merhum Sadî Korutürk'ün ağabeyleri, İzzet Hiçsönmez, Rifat Hiçsönmez, Refah Hiçsönmez ve Nevzat Ülker'in akrabaları, Fauna Barsal, İbrahim Cimcoz, Bülent Cimcoz ve Saynur Aral'ın enişteleri, Suzân Korutürk, Zergün Korutürk ve Ahmet Arzak'ın kayınpederleri, Mehmet Korutürk, Selçuk Korutürk ve Zeynep Korutürk'ün büyükbabaları, Osman Korutürk, Selâh Korutürk ve Ayye Arzak'ın babaları, Emel Korutürk'ün eşi.

Türkiye Cumhuriyeti'nin Altıncı Cumhurbaşkanı

FAHRİ S. KORUTÜRK

12 Ekim 1987 günü vefat etmiştir. Cenazesi 16 ekim cuma günü Maltepe Camii'nde kılınacak öğle namazından sonra Devlet Mezarlığı'nda toprağa verilecektir.

AİLESİ

Not: Çelenk gönderilmemesi, isteyenlerin Türk Eğitim Vakfı'na bağışta bulunmaları rica olunur.

³⁶ Cumhuriyet Gazetesi, 15 Ekim 1987

KORUTÜRK'ün vefatının ardından, gazeteci yazar Uğur Mumcu tarafından kaleme alınan köşe yazısı³⁷

GÖZLEM

UĞUR MUMCU

Korutürk...

Önceki gün yaşama gözlerini yuman Korutürk'ün Cumhurbaşkanlığı süresi iki üttüel arasına rastlamıştır.

1973 yılı, 12 Mart askeri döneminden çıkış tarihidir. Korutürk, 1973 yılında Cumhurbaşkanlığına seçilmiş ve "12 Mart bunalımı" bu seçim ile birlikte son bulmuştur.

Korutürk'ün görev süresi 1980 yılı nisanında son bulmuştur. Bu tarihten sonra terör ile tımandırılan bunalım doruk noktalara ulaşmıştır. Bu bakımdan da Korutürk'ün görevinden ayrılma tarihi 12 Eylül döneminin de bir çeşit başlangıç tarihi olmuştur.

12 Mart dönemi, 1973 yılında cumhurbaşkanı seçimi ile son bulacaktı. Çünkü Silahlı Kuvvetler içinde seçimle ilgili sorunlar yaşanmaktaydı.

12 Mart muhtıresını imzalayan komutanlardan Faruk Gürler, birtakım sivil siyasetçi ile birlikte Çankaya Köşkü'ne yerleşme planı yapıyordu. Aynı muhtıresın imzacılarından Muhsin Batur ile Gürler arasında "Genelkurmay Başkanlığı'nı kimine bırakacağız" konusunda uyuşmazlık başgöstermişti. Batur, Gürler'den boşalan Genelkurmay Başkanlığı'nı "en idemil organına" olarak kendisine bırakılması gerektiğine inanmaktaydı. Gürler ise Silahlı Kuvvetler'de oluşan geleceği göz önünde tutarak, Genelkurmay Başkanlığı'nu, Kara Kuvvetleri Komutanı'na -Semih Sancız'a- bırakma kararındaydı.

Gürler'in cumhurbaşkanlığı adaylığı Silahlı Kuvvetler içinde bir kısım generalce de desteklenmekteydi. Kendisine Genelkurmay Başkanlığı'nın "acıları yolu" kapatılan Hava Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batur, o günlerde yalın çevresine, "Silahlı Kuvvetler'in cumhurbaşkanlığı seçiminde herhangi bir adayı desteklemeyi" söylüyordu.

Gürler'in adaylığı bu koşullarda oyları ve Gürler seçilemedi.

Bunalım, Korutürk'ün adının ortaya atılması ile bitiverdi. Fahri Korutürk adı, siyasal partilere, Silahlı Kuvvetler'e ve kamuoyuna "sempatik" gelmişti.

Korutürk, siyasal partilerin, Silahlı Kuvvetler'in ve kamuoyunun desteği ile seçildi. Seçildiği anda, 12 Mart bunalımı da bitmiş oldu.

Korutürk, son derece uygar bir insandı. Alışık, giyimi kuşama ve tavırlarıyla, gerçekten Çankaya Köşkü'ne yakışan bir cumhurbaşkanı oldu. Onun zamanında Çankaya Köşkü, "devletin yalınca pasaport vermediği" sanatçıların da aralarında yer aldıkları aydınlara açıldı.

Korutürk'ün görev günlerinde sık sık "yedsizlikten" yakındığı, bu yüzden de eleştirildiği bilinmekteydi. Gerçekten de 1961 Anayasası'nın cumhurbaşkanına tanıdığı yetkiler sınırlıydı. Üstelik Korutürk'ün görev süresi, terörün gün geçtikçe bir "devlet bunalımı"na yol açtığı günlere rastlamıştı. Ve devletin "askeri ve mülki erkânı" terör ile savaşma görevi ile yükümlüydü. Bu "askeri ve mülki erkân"ın teröre karşı savaşmak için yeterli yetkileri de vardı.

Terörü önlemek görevi hükümetlere düpedir. O günlerde hükümetler, çeşitli nedenlerle, terör karşısında çaresiz kaldılar. Bu "hükümet boşluğu"nda yaratılan terör devleti aşırı ve sonunda bir relim bunalımına yol açtı.

Korutürk, cumhurbaşkanlığına seçilmesi ile birlikte bir bunalımı sona erdirdi; görev süresi bitince de aynı bunalım bir başka biçimde yeniden başladı.

Türkiye'nin altıncı Cumhurbaşkanı Korutürk'ü, o uygar kişiliği ve tavırlarıyla her zaman saygıyla anacağız...

³⁷ Cumhuriyet Gazetesi, 14 Ekim 1987

Semih Günver tarafından kaleme alınan anı³⁸

Moskova Büyükelçisi

1 1962 yılı Nisan ayında Moskova Büyükelçiliğimize elçi-müşterar rütbesi ile atan-
dım.

Moskova'ya gelişimin üçüncü günü sabah saat 11.00'de Büyükelçi Amiral Fahri Korutürk, beni makam odasında kabul etti. Birbirimizle ilk defa karşılaşıyorduk.

Amiral Fahri Korutürk, orta boylu, zayıf sayılabilecek kadar ince, fakat zarif elbiseleri içinde spor yapmış belli olan adaleli bir vücutta sahip, siyah kalın kaşları altında zeki ve parlak bakışlı gözleri, yüründen eksik etmediği sınırlı ve kontrollü tebessümü ile muhabatına derhal saygı telkin eden bir insandı. Hafif sesle ve sözcükleri vurgulayarak telaffuz ederek konuşuyordu. Ses tonunda hafif bir titreme hissediliyordu. Kelimeleri itina ile seçiyor, kazaatlerini, düşüncelerini yumuşak ve yanlış olarak müteredditmiş intibahını verecek şekilde nezaketle ifade ediyordu. Fakat, kısa bir tecrübe denemesinden sonra bu inanis ifade tarzının kuvvetli bir iradeyi ve eşine ender rastlanan bir otoriteyi gizlediği ortaya çıkmaktaydı. Uzun askeri meslek hayatı, özellikle Deniz Kuvvetleri'nde en yüksek mevkiilerde geçirdiği tecrübe yılları Amiral Korutürk'e, disiplin ve protokol kaidelerine bağlılığı, sivil hayatta ve Dışişleri mesleğinde bile alışılmamış bir düzeyde aşılmasını, Büyükelçi Korutürk, Amiral Korutürk olduğunu, Cumhurbaşkanlığı görevini büyük bir vakar ve sorumlulukla yüklenmiş yıllarda bile, hiçbir zaman unutmayacak ve kabında bunu mayetindekilerle açıkça hatırlatacağı. Kendisine Sayın Büyükelçi veya Beyefendi diye hitap edilmesinden hoşlanmaz, "Amiralim" denilmesini ister, ve bunu kadın-erkek, herkese uygundur.

Amiral ile konuşmamız resmi bir hava içinde geçti. Fahri Korutürk, yeni ve değişik bir mesleğin Moskova Büyükelçiliği gibi zor bir görevini iki yıllık kısa bir sürede yerine getiriyordu. Bütün hayatını çok sevdiği esas mesleğine vakfetmişti. Donanma Komutanlığı yapmıştı, Oranralığı yükselmişti. Mesleklerden kopmak çok zor ve imkânsızdır. Meslek, duvarı saran sarmaşık gibi insanı kollarının arasına alır ve bir daha bırakmaz. İnsan, yeni bir mesleği daima yadigar.

Ve eski geleneklerini, çalışma yöntem ve üslubunu beraberinde taşır, geçmişi şuur altında yaşamaya devam eder. Ben bu gerçeği, bugün, beş buçuk yıldır yaşadığım emeklilik hayatımda daha iyi anlıyorum, çeşitli konularla uğraşan kendimi oyalamaya çalıştığım sırada her an mesleğime ne kadar bağlı kaldığımı ve iyi veya kötü günleri ile ona ne kadar hasret kaldığımı görüyorum ve Amiral Korutürk'ü daha iyi anlıyorum, daha çok seviyorum ve sayıyorum.

Amiral Korutürk, Büyükelçiliği, donanmanın okul gemisini idare eder gibi yürütüyordu. Her şey muntazam, programlı, disiplinli idi. Ben günde iki defa belirli saatlerde odasına girebiliyordum. Atkeri Atajeleri, haftada bir, perşembe günleri saat 11.30'da üniformalı olarak kabul ediyordu.

Amiral'in yanında sigara içilemezdi. Amiral giyimine itina gösterirdi. Tatil günleri gri pantolon, madeni düğmeli koyu lacivert blazer giyerdi. Çeketin içinde wişne veya tatlı san yeleklere severdi.

Memurlar, Sefirethaneye yaz-kış yeleklili gelirlerdi.

Her gün saat 17.00'de bürosunda akşam çayını içerdi. Misafirlerine veya o sırada yanında bulunan memurlarına ancak kendisi çay-ikram edirebilir ve servisin personel tarafından talmatsız yapılmasından hoşlanmazdı.

Amiral Korutürk, kitap okumayı çok severdi. İngilizce ve Almanca dergileri takip ederdi. Çalışma odasındaki, bürosunun üzerinde, portatif bir radyo daima açık bulunur. Moskova Radyosu spikeri avaz avaz bağırırken bir günlük işlerimizi, bu koruyucu ses çemsiyesinin altında görürüzdük.

Büyükelçi, Sovyet idarecilerinin, yabancı büyükelçilerin takdiri ve sempatisini kazanmıştı. Dürüst, ahlaklı, prensip sahibi ve iyi niyetliydi. Demokrasiye inanmıştı. Odun vermeden Türkiye ile SSCB arasında işbirliğinin ve yapıcı bir zihniyetle iyi komşuluk ilişkilerini geliştirmek ve bu gaye ile kimi peşin kazaatlerden sıyrılıp, gerçekçi bir politikayı yürütmek istiyordu. Ankara'dan beklediği desteği her zaman bulamadı, kırıldı. Beş yıl bu görevde kaldı, sonra Madrid'e atandı. Gitti, istifa etti.

Kendisi diploması mesleğinde kalmadı ama, Dışişleri'ni sevmişti. İki oğlunun, Dışişleri meslek memuru olmalarını istedi. Bugün, Osman ve Selah, Amiral Korutürk'ün adını Dışişleri'nde bir bayrak gibi şerefle taşımaktadırlar.

Korutürk'ün uhulü ile Türkiye, değerli, deneyli, karakterli, şahsiyetli ve uygar bir evladını kaybetmiştir.

(*) "Tanınmayan Meslek" - 1994

Metin Toker tarafından kaleme alınan anı³⁹

Metin Toker'in not defterinden ATATÜRK VE İNÖNÜ'DEN SONRA ÜÇÜNCÜ...

ONU son defa, Kurban Bayramı'nda gördüm. Eşimle birlikte, her bayram olduğu gibi, ziyafetine gitmişlik. Balkonda oturuyordu. Denizdeki gemileri seyrediyordu. Eşi de geldi. Hep birlikte, çok tatlı bir yarım saat geçirdik.

Bu son görüşüm, onu böyle ilk de görüşümdü. Nasıl?

Yeleksiz. Halta ceketsiz. Kravatını bağlamış olduğu gömleğiyle idi... Nesli artık tükenen bu "İstanbul beyefendisi" kılık ve kıyafetinde son derece dikkatli, ciddiye. Görünümü de böyleydi. O gün o kadar değişikti ki... Neşeliydi, sağlıklıydı. Adeta biz bırakmak istemedi. Eşlerimiz aralarında konuşurlarken bana günlerini nasıl geçirdiğini anlatıyordu. Yüksek bir apartmanın en üst katındaki balkonunun önünde İstanbul'un o muhteşem deniz girişi bütün genişliğiyle açılıyordu ve her taraf duran veya hareket halindeki gemilerle doluydu. Bunları seyretmekten tarifsiz zevk alıyor ve saatlerce oyalanıyordu.

— "Ne kadar çoğaldılar, bir bilerseniz... Bizim zamanımızda böyle miydi? Yüreğim itilhatla kabarıyor" dedi.

Derinlikle ilgili bazı hatıralarını anlattı. Millî Kurtuluş'tan sonra bayrak göstermek için Ege ve Akdeniz kıyılarında dönanmanın yaptığı gezi bunlardan biriydi.

Muzıp muzıp güldü:

— "Serde denizaltılık var ya... Bazen, balkonda değil de denizaltıda olsaydım şu gemiyi nasıl vururdum, torpidoyu neresine sallardım diye düşünüyorum. Hesaplar yapıyorum. 'Amiral battı' oyunu gibi bir şey..."

Fakat, bütün olayları çok yakından izlediğini de ekledi. Basından ve kendisine haberleri getiren yakınlarından...

— "Adeta bir şebekem var" diye tekrar gülmüsedü.

Cumhurbaşkanlığı günlerini vicdan huzuru içinde hatırlıyordu. Onların güçlüklerini de unutmamıştı. Onun bu güçlüklerinin bazıları ben de biliyordum. Kendi konyenjanından seçtiği bir senator olarak bunları hep yaşamıştık. Zaten yakınlığımız ondan sonra başlamıştı.

FAHRL Korutürk'ün cumhurbaşkanlığı günlerini vicdan huzuru içinde hatırlaması tamamiyle hakkıdır. Çünkü o, Atatürk ve İnönü ile bir-

likte, döneminde tek bir askeri müdahale bulunmayan üçüncü Cumhurbaşkanımızdır. Bunu, dirayeli karar sağlanarak karakterle sağlamayı başarmıştır. Fahri Korutürk, "oyuncu" olmanın marifet sayıldığı bir siyaset ortamı içinde hiçbir oyun oynamaya kalkışmadığı, buna en ufak tenezzül göstermediği içindir ki cumhuriyetin tarihinde böyle seçkin yerin sahibi olmuştur. Eğer "oyuncu"lar onun, özellikle döneminin son aylarında içtenlikle sarf ettiği gayretlerin düzeyinde bulunsalardı o, görevini tamamladıktan sonra da, bir "12 Eylül" e lüzum kalmayacaktı.

Fahri Korutürk, dönemini bitirirken iki büyük partinin bir "büyük koalisyon" da birleşerek ülkenin sorunlarına acele çare bulmaları için çırpındı. Onun buna samimiyetli "oyuncu"ların samimiyetsizlikleriyle karşılık gördüğünden onlardan umudunu kesmişti. Meclis'in içinden böyle bir hareketin gelebileceği, bunun orada doğurabileceği, "oyuncu"ların o yoldan zorlanabileceği inancı, sarıldığı son dal oldu. Konyenjan grubu ile Çankaya'da yaptığı toplantıyı hatırlıyorum:

— "Hepiniz, Meclis koridorlarında tanıdığınız, ahbabı olduğunuz her partiden milletvekillerinin koluna giriniz. Onlara durumun tehlikesini anlatınız. Demokrasiyi korumaları için onları ikna etmeye çalışınız. Onlar gerekeni yapınlar, partilerini aklam ve sağduyunun yoluna götürsünler... Rejim ancak öyle kurtarılabilir" diyordu.

Kendi iyi niyeti içinde bilmiyordu ki, bu telkinleri Meclis koridorunda olumlu karşılayanlar, toplantı salonuna girdiklerinde, onları kasten kışkırtan, gözlerinde tek başına başbakanlıktan başka şey bulunmayan liderlerinin sultasına düşüyorlardı. Korutürk'ü, görevini tamamlayıp "tabii senator" olarak senatoya geldiğinde cumhurbaşkanlığı seçiminin aylar süren boş oylamalarını nasıl özünüyle ve endişeyle izlediğini yakından görmek fırsatını buldum.

O, kendi dönemini ülkeye bir askeri müdahale yapılmadan tamamlayabilirdi ama "oyuncu"ların elinde mukadder akıbetin gelip çitmesini, oyun bilmeyen ve yapmayan bu seçkin insan maalesef anlayemeydi.

Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, cumhuriyetimizin tarihinde daima yaşayacak ve saygıyla hatırlanacaktır.

³⁹ Milliyet, 14 Ekim 1987

Necati Zincirkıran tarafından kaleme alınan anı⁴⁰

Denizci Cumhurbaşkanının bir üzüntüsü

Fahri Korutürk'ü 37 yıl önce ilk defa Gölcük'te Denizaltı Filosunda görmüştüm. Tuğamiraldi ve filonun komutanıydı.

Denizaltı Filo Komutanlığı TC bahriyesinde önemli görevlerden biridir. 1950'li yılların başında Deniz Kuvvetlerimiz Amerika'dan alınan denizaltılarla bayağı güçlenmişti. Nitelikli NATO üyeliğimiz gerçekleştiğinden sonra Türk donanması Akdeniz'in en güçlü denizaltı filolarından birine sahip hale gelecekti.. Zamanla bu da oldu.. Ve asıl önemli olan Türkiye'nin artık bugün çağın en modern denizaltılarını kendi tesislerinde yapabildiğidir.

1951 yılının zarif, fakat disiplinli, bahriyenin gelenek ve kuralları üzerinde son derece titiz olan Denizaltı Filo Komutanı Korutürk genç subayların gıpta ettiği bir amiraldi. Giyimli, kuşamı, yeməsi, içmesi, tavır ve hareketleriyle örnek bir bahriyelidir.. Herkesin saygınlığını kazanmıştı.

Gene herkes, inanıyordu ki bir gün mutlaka Deniz Kuvvetleri Komutanı olacaktı.. Nitelikli bu gerçekleştirdiği gibi, Cumhurbaşkanlığına bile layık görüldü, vakarı, ciddiyeti, tarafsızlığı, akli selimi ile bu makama, şereflendirdi..

Onun Cumhurbaşkanlığı sırasında Ulaştırma Bakanlığı, Maliye'nin baskısı ile Deniz Yollarının Balı Akdeniz Seferlerini işletme zarar ediyor, gerekçesi ile kaldırmıştı.

Biz de bu karara bir yazı ile karşı çıkmıştık..

— Aynı hatta sefer yapan başka bandıralı gemiler kâr ederken bizim zarar etmemiz için sebepleri üzerinde durmak gerekir. Köhne gemilerle rekabet etmek mümkün mü? 1950'li yıllarda bu hatta Türk gemileri

1 numara idi. Şimdi adı sani okunmuyor.. Sonra gemiler zarar ediyor, diye bir deniz hattı iptal edilemez. Türk yolcu gemilerinin Batı Akdenizde sancak göstermesinin de bir bedeli olacaktır elbette.. Bu bedeli ödemek zorundayız, diye yazmıştık..

Ertesi gün telefonum çaldı. Sekreterim:

— Çankaya'dan Cumhurbaşkanlığından arıyorlar, dedi.. Ali Baransel:

— Sayın Cumhurbaşkanımız dünkü yazınızdan çok duygulanmışlar. Kendileri de aynen sizin görüşünüzde.. Seferlerin kaldırılmasından büyük üzüntü duydular.. Konunun üzerinde hassasiyetle duruyorlar, dedi..

Fakat ne Korutürk'ün ne de bizim yazılarının gücü yetti. Birgün Ankara'da Çankaya'daki resepsiyonlardan birinde:

— Denizci olmayanların Türkiye'nin denizci çıkarlarını anlaması hiç kolay olmuyor, diye bu konudaki gayretinin sonuçsuz kalmasından duyduğu acıyı birkaç cümle ile ifade etmek istemişti.

— Ama, diye ilave etmişti. Siz kalemizle gerekeni yapmakta devam ediniz. Türkiye denizciliğini geliştirmek ve güçlendirmek zorundadır.

Korutürk'ün çocukken Haliç'te Yemiş İskelesi'nden Eyüp'e babasıyla kürekli sandallarla gidip gelirken başlayan deniz sevgisi ölüncüye kadar devam etti.. Gözü hep denizlerdeydi..

Deniz sevgisi öylesine bir tutkudur ki insanın gözü başka bir şey görmez..

Korutürk'ün denizden uzak Ankara'da geçirdiği yıllar sanırım sadece bu nedenle sıkıntılı geçmiştir. Çünkü o, herşeyden önce bir denizciydi..

⁴⁰ Deniz Kuvvetleri Dergisi, Ekim 1987 Eki, s.64

Em. Dz. Kur. Alb. Şemsi Bargut tarafından kaleme alınan anı⁴¹

ANILAR: Oramiral

Yazan : Şemsi BARGUT
Em. Dz. Kur. Alb.

Fahri S.KORUTÜRK

12 Ekim 1987 günü, huzur ve sükun içinde ebediyete intikal etmiş bulunan, altıncı Cumhurbaşkanımız Oramiral Fahri S.KORUTÜRK'ün, 1958-1960 yıllarında, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı döneminde, Genel Sekreter görevi ile emirlerinde ve yakınlarında çalışmış bulunmam, meslek hayatımın mutlu bir dönemi ve anısıdır.

Bu iki yıllık dönem silhakika unutulmaması gereken çeşitli olayları kapsar. Değişik karakterler taşıyan bu olaylar bana, sayın Oramiral'in üstün vasıflarının şahidi olabilmek, hayranlık duymak ve bağlanmak olanağını vermiştir. Samimiyetle ifade etmeliyimki, bu hayranlığım, her büyüğün vefatında, ardından söylenmesi mutad ifadelerin çok üstündedir.

Oramiral Korutürk'ün büyük insan ve komutan vasıflarını takdir şüphesiz benim haddimi aşar. Ancak, bu yazımla ben emirlerindeki görevim sırasında yaşadığım ve şahidi olduğum bazı olayları tesbite çalışarak bunu belirlemeğe çalışabilirim.

Oramiral Korutürk prensipleri olan ve bu prensiplerine haşlı bir kişiliğe sahiptir. İnançlarından taviz vermez karakteri, adil ve dürüst yönetimi bağlayıcı ve inandırıcı idi.

Oramiral Korutürk şahsi ve mesleki vakarını her zaman ve her şartta titizlikle korumuştur. Anılarım arasında bunu kanıtlayan birisini nakletmek isterim.

Bu anım, Amerika Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Burke'ün Türkiye'yi ziyareti ile ilgilidir.

Bu ziyaretin son günü gecesi, Ankara Palas'taki resmi yemekte Amiral Burke'e bir Türk Kadırgası maketi ve 16. yüzyıl motifleri ile işlenmiş bir cild içinde "Tuhtetül-Kibar, Fe Esfari Bihâr" hediyeye edilmişti. Amiral Korutürk (meal olarak) şöyle bir konuşma yapmıştı: "Amiralim, sizi, dost ve mütefik

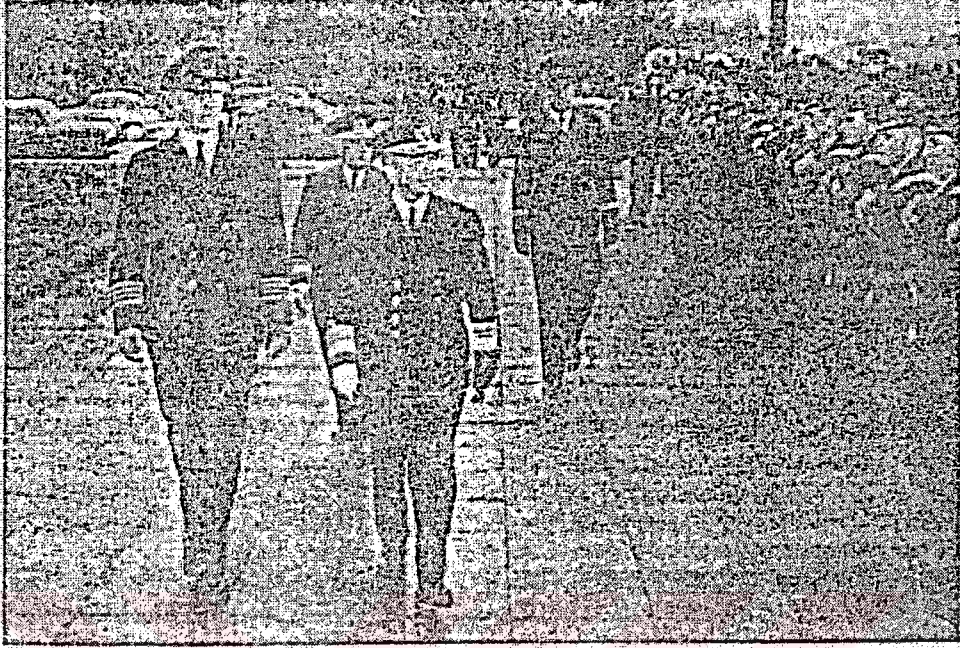
büyük bir deniz kuvvetinin komutanı olarak fakat bundan daha öte, kahir bir tehdide karşı hür dünyayı savunmak sorumluluğunu taşıyan bir komutan olarak selamlıyoruz. Biz Türkler sizin bu sorumluluğunuzu çok iyi takdir ediyoruz. Çünkü biz de aynı güce karşı iki asır boyunca savaştık ve medeniyetleri koruduk." Sonra ilâve etmişti: Biz, sizin ana yurdunuz henüz keşfedilmeden çok önce, maketini takdim ettiğim bu kadırgalarla bütün Akdeniz'e hakimdik ve Atlantik'e açılıyorduk. Takdim ettiğim bu kitap ise Dünya'nın ilk Allowance Book'udur ve Türk Denizciliğinin ne kadar köklü olduğunu kanıtlar."

Bu konuşmanın Amiral Burke üzerinde etkisi derin olmuş ve iki Komutan arasındaki dostane ilişkiler ve esprili yazışmalar devam etmiştir. O tarihte Deniz Kuvvetleri Protokol Şubesi Müdürü olan Kur. Albay Fethi Gürel'in anlattığına göre; Arşivde bulunması gereken bu mektuplardan birisinde, Amiral Burke, Amiral Korutürk'e küçük bir oyuncak gemi (çalkalanan bir deniz üzerinde bir muhrup) maketi gönderir. "Denizden bu kadar uzak iken deniz hasretinizi gidermeye yardımcı olur" diye lafife yapar. Oramiral, Amiral Burke'e bir kağıt açacağı göndererek karşılık verir. (Bu kağıt açacağı, Fatih Sultan Mehmet'in aslı Topkapı Müzesinde bulunan ve İstanbul'un fethinde taşıdığı kılıcın modelidir.) Amiral Korutürk bu küçük hediyesine zarif bir yazı ekler" Fatih İstanbul'u fethederken ve bir çığı kapatıp yeni bir çığı açarken bu kılıcı taşıyordu. Pentagon'daki kağıt muharebelerinizde bu açacağın sizi de zafere götürmesini temenni ederim."

Oramiral Korutürk'ün Moskova Büyükelçiliği'ne atanması ile ilgili ve kendileri tarafından nakledilen bir anımı da, yine bu konuda yanıt olarak belirtmek isterim.

27 Mayıs askeri harekâtından yaklaşık bir ay kadar sonra bir gün, Oramiral Cumhurbaşkanlığı köşkünden davet edilmişti.

⁴¹ Deniz Kuvvetleri Dergisi, Ekim 1987 Eki, s.58-60

Fahri S. KORUTÜRK Deniz Kuvvetleri Komutanı olduğu dönemde Federal Almanya'ya yaptığı ziyaret sırasında

Dönüşünde askerlikle ilişkisi kesilmemek kaydı ile Moskova Büyükelçiliği görevine atanması hususunda Devlet ve Hükümet Başkanı Orgeneral Cemal Gürsel'in (ki birbirlerine karşı daima dost ve güvenilir ilişkileri devam edegelmiştir) kendisine teklif ve ricada bulunduğu ve "Amiralim, şu hususu bilhassa belirtmek isterim, biz size bir görev bulmaya değil, bu büyük ve mühim komşumuz nezdinde bizi ve yeni hükümeti yetki ile temsil edebilecek kişiyi bulmak icap ve zarureti içinde size bu teklifi yapıyoruz." dediğini söylemişlerdi. Ben de günlüğüme kayd etmişim.

Oramiral Korutürk konuları inceden inceye tatkik eder, acele kararlardan ve özellikle olup bitilerden kesinlikle hoşlanmazdı. Bu konuda bir anımı, Albay Fethi Gürel'e atfen belirtmek isterim.

Kuvvet Komutanlığı sırasında, Cento Organizasyonunda önemli bir mevkide bulunan bir Amiral için hazırlanan programda, Deniz Kuvvetleri Komutanı'nı da ziyaret etmesi ön görülmüş ve kendisine bildirilmişti. Ziyaret tarihinden bir gün önce, bu zi-

yaretçinin bir Amiral değil bir General olduğu Genelkurmay Protokol Şubesi tarafından bildirildi. Oramiral'in tepkisi çok kesin oldu. "Ben kendimi bir Amiral ile görüşmek üzere hazırladım, bir General'i kabul etmeğe hazır değilim" diyerek programdan bu ziyaretin çıkarılmasını istedi. Uzun çalışmalardan sonra, ancak kısa bir ziyaret için ikna edilebildi.

Ben ve Albay Gürel, Oramiral'in bu konudaki tutuşunu o zaman pek anlayamamıştık. Bir süre sonra bir başka olay bize bunun nedenini öğretti. Yeni atanan İspanya Deniz Ataşesini kabulü sırasında Oramiral İspanya ile ilgili o kadar derin ve geniş konulara değinmiş ve Ataşeye öyle sorular yönelmiş-tiki, bu ziyaretin sonunda sadece Ataşe değil biz de hayran kalmıştık.

Oramiral Korutürk'ün Komutanlık dönemi, Türkiye'nin bütçe ve özellikle döviz bakımından son derece sıkışık olduğu bir döneme rastlar. Bu bakımdan Deniz Kuvvetlerimizin icap ve ihtiyaçlarının karşılanmasında ciddi güçlüklerle karşılaşmıştı.

Buna rağmen Komutanlığı dönemi içinde Deniz Kuvvetlerimizde belirgin bir ilerleme ve gelişme vardır. Deniz Kuvvetlerimizin muharip gücünde olduğu kadar, sabit tesislerinde de diktatö çeken ilerlemeler sağlanabilmiştir.

Oramiral Korutürk, kendisinden önceki Deniz Kuvvetleri Komutanı rahmetli Oramiral Sadık Altınca'nı büyük ve içten bir sevgi ve saygı ile bağlı idi. Her fırsatta "biz Oramiral Altınca'nın başlattığı çalışmalar zamanımızda tamamlayabilirsek kendimizi başarılı adedeceğiz" diyerek ve vefa ve kadrlırlığını, hizmet ve meslekte devamlılık ilkesine olan bağlılığını belirtmek istemiştir. Komutanlık döneminde bu hedeflere ulaşılmış ve kanımca hatta geçilmiştir.

Oramiral Korutürk özel yaşamında da son derece dürüstü. En büyük titizlikle incelediği belgeler belkide kendi Yolluk Bordroları idi. Yapmadığı herhangi bir masraf ve iş için yanlışlık yapılmamasını ve fazla tahakkuk hatasına düşülmemesini ısrarla takip ederdi. Resmi denetleme gezilerinde bile Ordu Evi hatta çay hesaplarının mutlaka ödenmesini isterdi.

Dost ve aile çevresinde zarif, ölçülü ve esprili olan Oramiralın bu yönünün pek az bilindiğini zan ederim. Bir çok anılar arasında birini özellikle hatırlıyorum. Bizzat şahid olduğum bu anım Federal Almanya'da geçmiştir.

Federal Almanya Deniz Kuvvetleri'nin misafiri olarak Oramiral Korutürk, Eckenfönde'de Deniz Erat Eğitim Merkezi'ni ziyaret etmektedir. Genç Alman Denizcileri Piyade eğitimi yapıyorlar ve marşlar söyleyerek Amiralin önünden geçmektedirler. Heyet içinde bulunan Denizaltı Filosu Komutanı Tuğamiral Vehbi Dümer bir ara yavaşça Amirale seslenir "Dikkat buyruluyormu Amiralim bu erler marşları üç

sesli söylüyorlar". Amiral Korutürk geçen kıtaları selamlarken ciddiyle Amiral Dümer'e döner Amiralim der "Siz Yavuz'da buldunuzmu? "Sonra ilave eder " Bizde askerler İstiklal Marşını bin yüz sesli söylerler."

Bu anılar uzayabilir.

Ben bu yazım ile, büyük bir hayranlık ve içten saygı ile bağlı bulunduğum büyük bir insanın, büyük bir Amiralin, kendi görüş açım ve kapasitem içinde, anılarda yaşamasına yardımcı olmaya çalışırken, bir bakıma Amiralimin bana tevdi ettiği bir vasiyetini de yerine getirmiş olmanın huzurunu yaşıyorum.

Vefatından beş altı ay kadar önce, TRT, Altıncı Cumhurbaşkanı Oramiral Korutürk için bir TV programı üzerinde çalışıldığını ve benim de bu konu ile ilgili anılarımı kayd etmek istediklerini bana bildirmişti. Bu isteğe cevap vermeden önce, Oramiralimin görüş ve muvafakatlarını almam gerektiğini TRT ilgililerine bildirmiş ve sayın Oramiral Korutürk'e bunu arz etmiştim.

Bana emirleri aynen şöyle idi: "Böyle bir isteğin size yapılmış olmasından memnunum. Siz, beraber çalıştığımız dönemi en iyi ve yakından bilenlerdensiniz. Sızden ricam, bu tarihe intikal edecek bir belge olacaktır. Bu sebeble anılarınızı ve görüşlerinizi hiç bir etki altında kalmadan, bildiğiniz ve inandığınız gibi intikal ettiriniz. Ancak bu suretle en doğruyu ve hizmeti yapmış olursunuz."

Ben de, bu yazımla, Oramiralimin bana son emrini yerine getirmeye çalıştım.

Büyük Amiralime Tanrıdan Rahmet Diliyorum.

Em. Hak. Tüma. Fahri Çoker tarafından kaleme alınan anı⁴²

Bir Üstün İnsan ve Devlet Adanı

Yazan : Fahri ÇOKER

Em.Hak.Tüma

12 Ekimde fânî dünyaya gözlerini kapayan 6. Cumhurbaşkanımız Sayın Fahri S.KORUTÖRK'e ilişkin anılarım, bundan 46 yıl öncesinden başlamaktadır. 1941 yılında Hâkim Yüzbaşı olarak Donanma Komutanlığında görevli bulunduğum sırada Gökük'de subayların biraraya gelip sohbet edeceği, yemek yiyeceği tek yer, vaktiyle Yavuz gemisinin onarımı ve yüzer havuzun inşasında görev alan Türk ve Yabancı Uzmanlar için yapılab (Mahfel) olarak anılan Donanma K.Karargah Gazinosu idi. Sayın KORUTÖRK o sırada Denizaltı Filotilla Komodoru olarak Komutanı rahmetli Oramiral ALTINCAN veya arkadaşları ile ara sıra mahfela gelip otururlardı. Kendilerini ilk kez bu şekildeki gelişlerinde tanıdım. Ondan sonra 1950 de İstanbul Deniz K., Denizaltı Filosu ve Deniz Kuvvetlerinde Komutanım oldular. 1968 de Cumhuriyet Senatosu Üyesi seçilip Ankara'ya geldiklerinde temaslarımız daha da sıklaştı. 1973 de Cumhurbaşkanı seçildikten sonra beş yıl üç ay danışmanı olmak onurunu taşıdım.

Tanıdığım ilk günden itibaren Sayın KORUTÖRK'ün üstün insan meziyetlerinin hayranı olduğumu peşinen söylemeliyim. Doğruluğu, dürüstlüğü, özel ve resmi yaşamında ciddiyeti, vekarı, ağırbaşlılığı, ölçülü davranışları, etrafı düşünüp az ve öz konuşması, vardığı sonuçta kararlılığı, okuma zevki, dil bilgisi ve geniş kültürü kendisini yakından tanıyanların gözledikleri meziyetleridir.

Sayın KORUTÖRK, kayırmâ nedir bilmemiş, herkese muamelesi eşit düzeyde olmuştur. Hayatında pişmanlık diye bir sorun yoktur. Bu kelimeden hiç hoşlanmaz. Pişmanlık duyacağı söz ve hareketi söylemek ve yapmaktan kaçınır.

Sayın KORUTÖRK'e ilişkin ilk anım evlilik konusundadır:

Kendilerini yeni tanıdığım günlerde, benim 28 yaşında genç bir subay olmama rağmen evli ve çocuk sahibi olduğumu öğrenmesi kendisi için bir sürpriz olmuştu. Konuşmalarımızda özellikle karı-koca ilişkileri ve uyumu üzerinde durur, ayrı ailelerden farklı görenek ve eğitimle yetişmiş iki insanın aralarında hiç bir anlaşmazlık çıkmadan birlikte yaşamalarının sırrını çözmeye çalışırdı. Düşüncelerinde kadına saygı hâkim ilke idi. Davranışları ile eşini tedirgin etmemeyi ve incinmemeyi esas gaye olarak alıyordu. Evlilik, büyük sorumluluğu olan ve ölüme dek mutlulukla devam etmesi gereken kutsal bir müesseseye idi. Ama bu, nasıl sağlanacaktı?

Sayın KORUTÖRK, bu konuşmalarımızdan üç yıl sonra istek ve düşünceleri doğrultusunda bir evlilik yapacak, kendisine üç değerli evlat verecek tam anlamıyla bir Hanımefendi ile kırk üç yıl süren mutlu aile yaşamına kavuşacaktı.

Cumhuriyetle birlikte Teğmen rütbesiyle Deniz Kuvvetlerine katılan Sayın KORUTÖRK, 34 yıl sonra mesleğinin en yüksek makamı ve en üst rütbesine erişmiş, 27 Mayıs ihtilalinde görevlendirildiği Moskova Büyükelçiliğinde de saygın kişiliğini herkese kabul ettirmiştir. Otantik olarak öğrendiğimiz şu iki olay, bunu açıkça belirtmektedir:

ABD nin U-2 uçağı 1 Mayıs 1960 da Sovyetler Birliği topraklarında görülerek düşürülmüştür. 7 Mayıs'ta SSCB casus uçağı olarak netilediği bu uçağın Türkiye'den kalktığını ileri sürerek bir nota vermiş, Türk Hükümeti ertesi günü verdiği cevabı notada, Sovyetler Birliği toprakları üzerinde uçacak hiçbir ABD uçağına kalkış izni verilmediğini bildirmiştir. Sayın KO-

⁴² Deniz Kuvvetleri Dergisi, Ekim 1987 Eki, s.61-63

RUTÖRK, Moskova'da göreve başladığı sırada, düşürülen U-2 uçağının halka teşhir edildiğini, Sovyetlerin konuyu ABD aleyhine bir kampanya için vesile saydıklarını gözlemiştir. Kısa bir süre sonra bir davette Sayın KORUTÖRK, Parti 1. Sekreteri KRUŞÇEV'in Yunanistan Büyükelçisi CHRİSTOPOULOS'a "Böyle bir uçak Yunanistan'dan kalkacak olursa Akropolis başınıza geçiririm" dediğine biraz uzaklarından tanık olmuş, ancak KRUŞÇEV hükümetine nota verdiği Türkiye Büyükelçisine olaydan hiç bahsetmemiştir.

Yine resmi bir davette Sayın KORUTÖRK, Mısır Büyükelçisi Dr. Galip ile konuşurken "Moskova'ya gelişi nerede ise iki yıl olacak Sovyet Deniz Kuvvetleri komutanını görmek ve tanışmak mümkün olmadı demiş, kısa bir süre sonra Kremli'deki görkemli yılbaşı davetinde Sovyet Deniz Kuvvetleri Komutanı Türkiye Büyükelçisinin karşısına oturtulmuştur.

Dört yıl Moskova'da görev yaptıktan sonra merkeze dönen ve 1965 Temmuzunda da Dışişleri kadrosundan ayrılan Sayın KORUTÖRK, 7 Haziran 1968'de Cumhurbaşkanı SUNAY tarafından Cumhuriyet Senatosu Üyeliğine atanmıştır. 1971 Martında Senatör N.ERİM'in Hükümeti kurmaya memur edilmesinde boşalan kontenjan gurubu başkanlığına seçilmiş ve bu sıfatla genelkurulda özellikle bütçe ve millî savunma konularında yaptığı konuşmalar ilgi ile izlenmiştir.

Sayın KORUTÖRK'ün Cumhurbaşkanılığı dönemi, 1973 ve 1977 genel seçimlerinde hiçbir partinin tek başına iktidar olacak oyu elde edememesi nedeniyle hükümetlerin kolay kurulamadığı, zorlamalarla oluşturulan koalisyonların sorunlar yarattığı bunalımlı bir dönem olmuş, kendileri bir sohbetinde bu durumu, "Üdülümüzde soru melekleri "Dünyada ne yapın?" dediklerinde her halde "Hükümet buhranlarını çözmeye çalışmakla vakit geçirdim." diyebileceğim şekilde ifade ederek sıkıntılarını belirtmişler idi. Kendisine çok iyi bakan ve bakılan ve hiç bir kötü alışkanlığı olmayan Sayın KORUTÖRK'

ün ilk kalp rahatsızlığı da 1973 genel seçimlerinden sonraki hükümet buhranına rastlamaktadır.

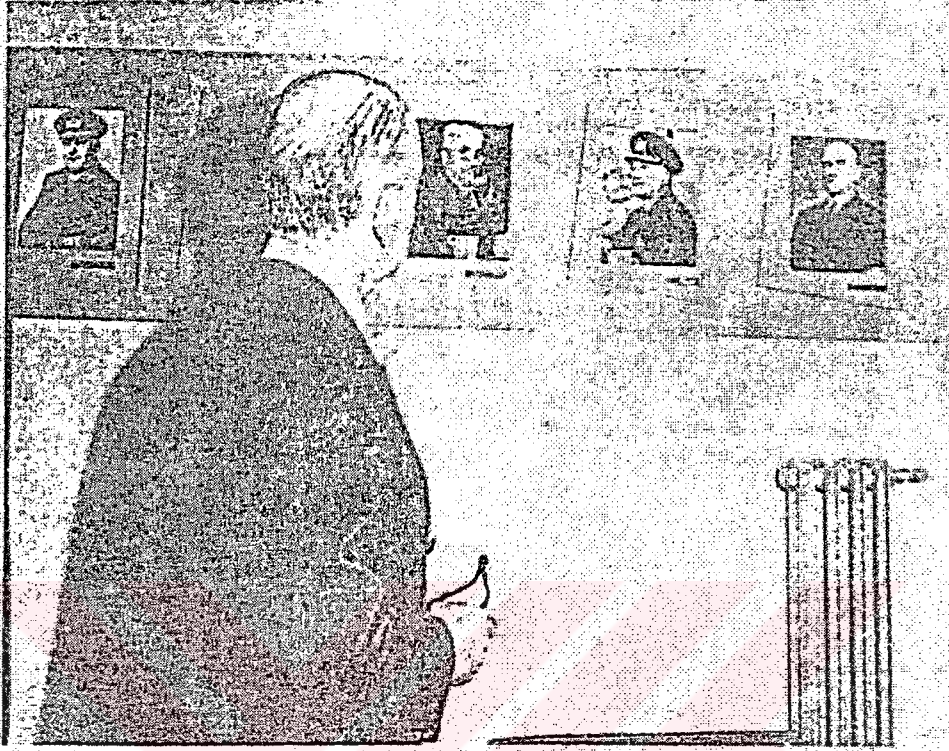
Sayın KORUTÖRK, Cumhurbaşkanı olarak göreve başladığı ilk günlerde, Üniversiteye devam eden iki çocuğunun gidip gelmesi için bir araba satın almış, çocuklar hiç bir zaman ve suretle resmi araçlardan yararlanmamışlardır. Başkaca, Köşkün üst katı ailenin ikametgâhı olmasına rağmen Hanımefendinin kabullerinde protokolün aksaması ve çocukların rahat hareket edebilmeleri için eski köşkün yan üst tarafında mevcut ve kullanılmayan iki oda onartılarak kendilerine tahsis edilmiş, çocuklar serbest saatlerini bu yerde geçirmişlerdir.

Sayın KORUTÖRK'ün görev süresi içinde hükümet ve kamu yetkililerinden özel hiç bir isteği olmamış, üstesinden iken meslekten ayrılan bir sınıf arkadaşının darda kalarak uygun bir iş için emirlerini rica eden mektubunu bize vererek "Kendi imkânlarımızla bir şey yapabilirseniz memnun olurum demiştir.

Sayın KORUTÖRK, görev süresinde bazı konuşmaları nedeniyle zaman zaman eleştirilere maruz kalmış, gerektiğinde yumruğunu masaya vurmaya istenmiştir. Eleştirilerin değerlendirilmesini tarihe bırakarak yumruk konusunda en geçerli karşılığı, Sayın KORUTÖRK'ün 4 Aralık 1973 tarihinde hükümeti kurma konusundaki istişareleri hakkında kamuoyuna yaptığı açıklamada bulmak mümkündür.

Sayın KORUTÖRK, bu konuşmasında "Vatandaşın ve kamuoyunun bugün bilmek istediği, kendisine getirilen öneriler ve bugünkü şartlar altında Devlet Başkanı olarak ne düşündüğünü ve ne yapabileceğini öğrenmek olduğunu" vurguladıktan sonra sözlerine şöyle devam etmiştir:

"Evvvelâ şunu belirteyim ki; bugün memlekette bazı kimselerin hala eski hükümdar iradelerinin geçerli olduğu günlerin silinmez etkisinden kendilerini kurtaramayıp Devlet Başkanından, kanuni yetkileri dışında bekledikleri hizmetler vardır. Bu meyanda hükümet kurulmasında da bir 'işaret' veya hiç değilse bir 'ağırlık koyma' isteğinde

Fahri S.KORUTÜRK Cumhurbaşkanlığı döneminde Donanma Komutanlığına yaptığı ziyaret sırasında.

olanlar mevcuttur. Her şeyden önce bunun aslını bilenlerin bilmiyenlere anlatmasını rica edeceğim ve ilave edeceğim ki bugünkü Devlet Başkanı, Cumhuriyetimizi kuran ve onu takiben gelen Cumhurbaşkanı gibi, başında meydan muharebelerinin zafer tacını taşıyan ve milletin makus talihini yenen ve hatta elinde Parlamentosu büyük bir siyasi çoğunluğu nufuz kudreti bulunan bir Devlet Başkanı değildir. Ben, kuvvetini sadece Anayasanın Devlet Başkanına tanıdığı yetkilerde ahyorum ve nihayet benim kuvvetim kamuoyunun, basının, siyasi partilerinin yetkili organlarının ve genel başkanlarının, düşünce mutafalarına atfedecekleri ilgi ve değerden oluşmaktadır."

Cumhurbaşkanı seçildiğinin sekizinci ayında ortaya koyduğu ve prensip, bütün görev hayatına hakim olmuş ve Sayın KORUTÜRK, demokratik yollardan seçilmiş bir Cumhurbaşkanı olarak Anayasa çizgisinde kalmaya büyük özen göstermiştir.

1961 Anayasası gerçekten hükümet bunalımlarında bir çözüm için Cumhurbaşkanına hemen hemen hiç bir hak tanımamış, Millet Meclisi seçimlerinin Cumhurbaşkanınca yenilenmesi başlıklı 108 inci maddesi, bunun için 18 aylık bir süre içinde Bakanlar Kurulunun üç defa güvensizlik oyu almasını şart koşmuştur. Bu hükümün uygulama kabiliyeti olmadığı açıktır. Onun içindir ki aylarca süren hükümet bunalımları yaşanmış, Cumhurbaşkanı bütün çabalarına rağmen soruna bir çözüm bulamamaktan şikayetçi olmuştur. 1982 Anayasasında, herhangi bir suretle 45 gün içinde yeni hükümet kurulmadığı veya kurulduğu halde güvenoyu alamadığı takdirde Cumhurbaşkanına seçimlerin yenilenmesine karar vermek hakkı tanınması gibi net bir yetki, Rahmetli KORUTÜRK'ün ne kadar haklı olduğunu açıkça göstermektedir.

Sayın KORUTÜRK, bütün gerekleriyle bir üstün insan ve devlet adamı idi. ebedi-makamında nur içinde yatsın.

MERHUM CUMHURBAŞKANIMIZ FAHRİ S. KORUTÜRK'ÜN EŞİ EMEL HANIMEFENDİ İLE YAPILAN RÖPORTAJ

Merhum Cumhurbaşkanımızın ailesinden biriyle röportaj yapmak isteğimizi ilk olarak Marmara Üniversitesi'nde görevli olan kızları Ayşe Arzık Hanımefendi'ye ilettik. Kendileri, anneleri Emel Hanımefendi ile bir görüşme ayarlayabileceklerini söylediler ve Pazar günü saat 11:00'da randevu ayarlandı. Evet tarih 11 Mayıs 2003'tü. Bu Pazar'ın bir özelliği de Anneler Günü'ne rastlamasıydı ve çok güzel bir tesadüftü bizim için. Özellikle üniformamı giydim o gün. Bir buket çiçek alarak eşimle birlikte Kadıköy Moda'daki Cimcoz Apartmanı'nın yolunu tuttuk.

Çok heyecanlıydım. Yaklaşık bir yıldır hayatını incelediğim ve araştırmalar yaptığım Merhum Cumhurbaşkanımız, Eski Deniz Kuvvetleri Komutanımız Fahri S. KORUTÜRK'ün evine misafir olacaktık ve bizi bir zamanlar Çankaya Köşkü'ne ev sahibeliği yapan Emel KORUTÜRK Hanımefendi karşılayacaktı. Apartman girişinde ilk karşılaştığımız korumalardı. Kendilerine niyetimizi anlattık ve bizi beşinci kattaki daireye çıkardılar. Kapıda bizi önce Ayşe Arzık Hanımefendi karşıladı ve içeri girdiğimizde, daha önceleri sadece bazı kitap ve gazetelerde Merhum KORUTÜRK'ün yanındayken çekilmiş fotoğraflarda gördüğüm, Emel KORUTÜRK Hanımefendi vardı karşımızda. Heyecanım büsbütün arttı. Anneler Günü'nü kutlayıp, çiçeği kendilerine verdik. Bizi görmekten son derece memnun olmuştu ve çok duygulanmıştı. Bunu gözlerinin buğulanmasından anlayabilmiştik. Belki de yıllar öncesine gitmiş ve siyah üniforması içinde Fahri KORUTÜRK'ün hayali belirivermişti gözlerinin önünde. Bizi çok sıcak ve samimi duygularla karşıladı. Özellikle Denizcileri çok sevdiğini, hepsini evlatları gibi gördüğünü ve bu Denizcilikle olan bağının Merhum KORUTÜRK'ün yanısıra ailesinden de gelmekte olduğunu söyledi ve şöyle devam etti: *"Benim annemin büyükbabası da Morali İbrahim Paşa, Bahriye Nazırı idi efendim."* Bunu ilk kez orada öğreniyordum.

İstanbul'un en eski ailelerinden birinin kızı olan Emel KORUTÜRK ilerleyen yaşına rağmen giyimi, davranışı, sadeliği ve kibarlığı ile tam bir İstanbul Hanımefendisi'ydi. Bütün davranışları gibi, sözleri, oturup kalkması hep ölçülüydü

ve çok net ve güzel bir İstanbul şivesine sahipti. Kısacası zerafet ve asilliğinden hiçbirşey kaybetmemişti Emel Hanımefendi. Kendileriyle konuşurken kelimelerimi seçmekte adeta sıkıntı yaşıyordum ve müsadeleriyle röportajımıza başladık.

Merhum Cumhurbaşkanımız KORUTÜRK ile tanışmanız nasıl gerçekleşti?

Efendim, müşterek bir arkadaşımız vasıtasıyla tanıştık. Necati Gökçen vardı. Onun karısı da bizim çok sevdiğimiz bir ahbabımızdı. O vasıtayla tanıştık. Necati Bey, en iyi arkadaşlarından biriydi Fahri'nin. Kendisi makine sınıfından denizaltıcıydı. Çok sevdiği bir insandı. Bu vasıtayla tanıştık ve kısa bir zaman sonra kendi talep etti ve evlendik.

Asker eşi ve özellikle bir Deniz Subayı eşi olmanın oldukça zor olduğu bilinir. Bir denizci eşi olarak, asker KORUTÜRK'ü ve özel hayatındaki KORUTÜRK'ü nasıl değerlendirebilirsiniz?

Bir asker olarak son derece otoriterdi fakat en ufak bir tenkidi bile büyük bir alakayla dinler ve gerekeni yapardı. Disipline çok önem verirdi. Mesela önü açık gezen bir subayı çok ayıplardı. Hatta bir gün bir tramvayda gidiyoruz. Bir subay gördük böyle üniformasının önü açık; O da sivil. Dedi ki subaya "Çok mu sıcak geliyor size", o subay da "Evet çok sıcak" dedi. Bunun üzerine büsbütün sinirlendi ama bir şey söylemedi. Ertesi gün sıhhi muayeneler oluyor, biliyorsunuz askerlerin bu çeşit muayeneleri olur, bir de bakmış ki o subay röntgenci olarak görev yapıyor. Artık zavallı çocuk bütün gün boyunca perişan olmuş. Fakat özel hayatında, evde çok hisli, çok anlayışlı bir insandı. Mesela küçük oğlum Salah, Deniz Lisesi birinci sınıftan tek ders nedeniyle ayrılmak zorunda kalmıştı. O buna hiç tepki göstermedi ve Salah'a hiç kızmadı. "Hiç sıkılma, sen nasıl olsa başka yerde başarılı olursun" dedi. Sonra da zaten küçük oğlum birinci oldu, gittiği okullarda. Çok iyi bir aile babasıydı. Gayette otoriter idi, laubali olmazdı ama dediğim gibi çok anlayışlı ve hisli bir insandı. Sevdiğini çok severdi. Çocuklarını ve ailesini çok severdi.

Dumlupınar faciası döneminde KORUTÜRK, Denizaltı Filosu Komutanı idi. Bu olaydan çok müteessir olduğunu biliyoruz. Siz bu talihsiz kazanın KORUTÜRK üzerindeki etkisi hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Son derece müteessir oldu ve hemen kalktı gitti olay mahalline. Yani ne kadar üzüntülü hatta bir haber alamıyorum ben kendisinden, başkaları vasıtasıyla durumu öğrenmeye çalıştım. Çok üzüldü, tarifsiz üzüldü, hepimiz perişan olduk yani. Hatta orada çok hisli bir konuşması vardı, Sana son defa diye... (Bu konuşmanın tamamı çalışmamızın EKLER bölümünde 9 numaralı Ek olarak sunulmuştur.) Ömrümüz boyunca bu olayın acısını hep aynı tazeliikle kalbimizde hissettik.

KORUTÜRK'ün üç yıl süren Deniz Kuvvetleri Komutanlığı döneminde sizce en büyük ideali neydi?

Çok karakterli, dürüst ve kıymetli subaylar yetiştirmek, yani en büyük tutkusuydu. Bahriyeyi, çok severdi, aşık gibi severdi. Sadık Altıncan'dan devraldı Deniz Kuvvetleri Komutanlığını. Çok bağlıydı Altıncan'a; çok sevdiği ve saydığı biriydi. Çünkü o da çok dürüst bir insandı. Sadık Paşa'nın başlattığı işleri bitirebilirsek eğer, kendimizi başarılı sayacağız derdi ve onu yaptı. Kendini göstermek için yeni şeyler değil, Sadık Paşa'nın bütün başlattığı işleri bitirdi.

1960 ihtilalinden sonra Devrim Hükümeti'nin gördüğü lüzum üzerine KORUTÜRK, Moskova büyükelçisi oldu. Moskova yıllarınız nasıldı?

Gayette görevine hakim bir şekilde herşeyin üstesinden gelmeyi başardı. Hatta ciddiyet ve vakarı karşısında Rus hükümet yetkilileri çekinirlerdi. 4 yılı aşkın bir süre Moskova'da yaşadık. Ama güç yıllardı. Özel yaşantımıza kadar her yerde gözlerinin üzerimizde olduğunun farkındaydık ve hep dikkatli olmak zorundaydık. Ardından Madrid Büyükelçiliği'ne tayin olduk. Gayette memnun gidecektik. KORUTÜRK sıhhatine, sağlığına ve düzene çok düşkün bir insandı. Çok disiplinliydi. Orada büyükelçilik yapmış bir eniştemiz vardı. "Aman, saatleri yoktur, sekizde yemeğe çağırırsınız onda gelirler." Bunlar nefret ettiği şeyler efendim. Hani saatinde olmamak falan, "Benim yapabileceğim şey değil." deyip, istifa etti. Bu

sıklařan dađınıklık ve dűzensizlik, onu son derece rahatsız ve huzursuz ediyordu. Gitmemesinin en bűyűk nedeni bunlardı.

Merhum KORUTűRK, zamanın Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay tarafından Cumhuriyet Senatosu űyeliđi'ne atanmasını nasıl karřıladı?

Hiç beklemiyordu fakat Cevdet Sunay Pařa'yı da çok severdi. O da çok seviyormuř. O tayin etti. Gayette rahatlıkla, hiçbir çekincesi olmadan, vazifesini yapmaya çalıřtı. Zaten tűm zorlukların űstesinden gelebilecek bir yapıdaydı.

KORUTűRK Cumhurbaşkanı olduđunda neler hissettiniz, duygu ve dűřűndeleriniz nasıldı?

Çok gurur verici olan bu gűrevin sorumluluk itibariyle bir o kadar da meřakkatli olacađını biliyorduk. Fakat yařayıř tarzı olarak çok uzak olduđum bir olay deđildi. Babam da çok itibarlı bir insandı. Atatűrk kendisini aratır, çağırırđı. Deniz motoru gűnderirdi babamı aldırılmak için, buraya ve Florya'ya. (Bu esnada Emel Hanımefendi bize, babasının Atatűrk ile aynı masada otururken çekilmiř bir fotografi gűsterdi.) Bu nedenle űyle çok fazla bir heyecan duymadım ben kendi adıma.

KORUTűRK'űn sıkıntılı bir Cumhurbaşkanlıđı dűnemi geçirdiđini biliyoruz. Sık sık hűkűmetlerin deđiřmesi, istikrarsız bir yűnetime sebebiyet veriyor ve kuvvet bořlukları oluřturuyordu. Memlekettin genelinde űzellikle űniversite űđrencileri arasındaki ideolojik řiddet eylemleri artmıřtı ve can gűvenliđi tehlikeye girmiřti. Bu sıkıntılar KORUTűRK'ű nasıl etkiliyordu?

İki partinin bir tűrlű anlařamamasına çok kızıyorđu. Çűnkű hiç olmazsa memleketin o zamanki durumu ařıkarak, űđrenciler arasındaki řiddet eylemleri, memleketin geneline sıçrayan ve hatta can gűvenliđinin tehlikeye girmesi, bu halde en azından bu iki partinin bir műřterekte birleřmesinin lazım olduđuna inanıyorđu. Sık sık iki lideri, Demirel ve Ecevit'i kűřke davet edip konuřuyordu. Fakat bir sonuç çıkmıyordu. Yine bu konuda dűzenlediđi demeçler dejenere olurđu bazı kesimler tarafından Çankaya hűkűmeti diye. Çok sıkılıyordu buna çok űzűlűyordu. Bu

olumsuz durum sağlığını bile ciddi şekilde etkiledi. Evet bu anlamda gerçekten zor ve sıkıntılı yıllar yaşadık.

Bir Cumhurbaşkanı olarak en büyük amacı ve ideali ne idi?

En büyük ideali demokratik, hür ve rahat bir Türkiye görmektir. Bunun içinde çok çalıştı, işte yapabildiği kadar efendim.

Merhum Cumhurbaşkanımızın giyimine çok dikkat ettiğini, ömrü boyunca en yakın arkadaşının bile kendilerini bir kez bile pijamalarıyla görmediğini biliyoruz. Bu konuda neler söyleyebilirsiniz?

Evet efendim, kendisi sabah odasından çıkarken giyinip çıkardı. Üstüne, giyimine çok önem verirdi. Çok tertipli ve düzenliydi. Hatta Ankara'dan buraya geliyoruz, benim valizlerim sıkış tıkaş. Onunkiler de böyle gayet düzenli. Kendi yapardı. Oradan çıkarken bir şey koyardım onun valizine. Aman ne kadar korkarak çıkarırdım buraya geldiğimizde. Kıyamet kopardı çünkü.

Merhum Cumhurbaşkanımız boş zamanlarını nasıl değerlendirirdi?

Boş zamanlarında çok kitap okurdu. En büyük hobisi kitap okumaktı diyebilirim. Bir de şunu söyleyeyim, çok kuvvetli bir hafızası vardı. Özellikle son zamanlarına kadar hep böyleydi. (Bu esnada konuşmaya katılan Ayşe Arzık Hanımefendi, babaları Merhum Cumhurbaşkanımız KORUTÜRK'ün yaptığı tüm konuşmaların metinlerini büyük bir özen ve titizlikle önceden kendilerinin hazırladığını söylediler ve Emel Hanımefendi de bunu doğruladı.)

Efendim, şu an aklınıza gelen bize aktabileceğiniz anılarınız varsa eğer dinlemekten büyük mutluluk duyarız.

Zaman disiplini konusunda çok titizdi. Hiç unutmam Moskova Büyükelçiliğimiz zamanında, Endonezya Cumhurbaşkanı Moskova'ya gelmişti. Büyük bir davet veriyor Endonezya Büyükelçiliği. Gittik ve uzun süre bekledik. Fakat gelmemiş, ev

sahibi o. Kruşçev'ler, bilmem prezidyum azaları falan hepsi var. Fahri çıktı ve "Gidiyoruz, bu kadar olmaz, bu artık alay etmektir." dedi. Kruşçev falan şaşırđı gitmesine, terkettik orayı. Bu kadar düşküdü her şeyin saatinde olmasına.

Yine Cumhurbaşkanlığı döneminde bir Amerikan Büyükelçisi itimatnamesini getirip verecek. O zaman muhafız alayının askerleri hazırlanıyor böyle yapılacak tören için. Benimde tam yatak odamın önünde, tül perdeden bakıyorum dışarıya. Artık geldiler, Büyükelçi mahiyetiyle geldi, selamlar derken Fahri de hazırlığını yapıp, çıktı. Amerikan Büyükelçisi, "Perişan oldum." demiş. İtimatname gelmedi. Acaba vermiş gibi yapsam da yarın getirsem olur mu? Hayır böyle bir şey kabul edemem demiş. Tekmil o askerler hepsi, kendi de geri dödü. Devlet protokol gereğine son derece bağı ve Türk'ün gururunu çok üstün tutan bir insandı. Aklıma gelmişken çok da güzel bir kahkahası vardı kendisinin. Bir gün Gölcük'te sinemadayız. Bob Hope diye bir Amerikan aktörü vardı. Kendisi gayette komikti. Ben öyle pek gülmezdim. Bir tarafımda Fahri bir tarafımda Sadık Paşa artık böyle gözlerinden yaş geldi kahkahayla gülmekten. Sadık Paşa da çok az konuşan böyle ciddi bir insandı. Fahri'ye dönüp, "Fahri ne oluyorsun" dedi. Çok komik bir ortamdı o an...

KORUTÜRK'lerin Moda'daki Cimcoz Apartmanı'nın beşinci katındaki daireleri son derece güzel bir deniz manzarasına sahipti. Pöportaj yaptığımız salonun, bu deniz manzarasını çok daha iyi gören, geniş bir balkonu vardı. Yaşamındaki en büyük tutkusu deniz olan ve ömrünün sonuna kadar da kendisine kısaca "Amiralim" denilmesini isteyen, deniz aşığı Merhum Cumhurbaşkanımız KORUTÜRK, içindeki o büyük deniz hasretini, buradan denizi ve gelip geçen gemileri seyrederek dindirmeye çalıştığını ve yine dışarı çıkmadığı zamanlarda kendi adımlarıyla bir turu on yedi adım gelen bu balkonda yürüyüşler yaptığını biliyorduk. Bu söylediklerimizi Emel KORUTÜRK Hanımefendi de tasdikledi. Ayrılmadan evvel bir de biz bakmak istedik buradan manzaraya. Gerçekten de deniz manzarası çok güzeldi. Bir zamanlar Merhum Cumhurbaşkanımızın da burada bulunmuş olduğunu düşünerek duygulandık. Yeterince kalmıştık artık. Emel KORUTÜRK Hanımefendi'ye ve kızlarına bize göstermiş oldukları ilgi ve alakalarından ötürü teşekkürlerimizi arz ettik ve müsadelerini isteyip ayrıldık.

RESİMLER

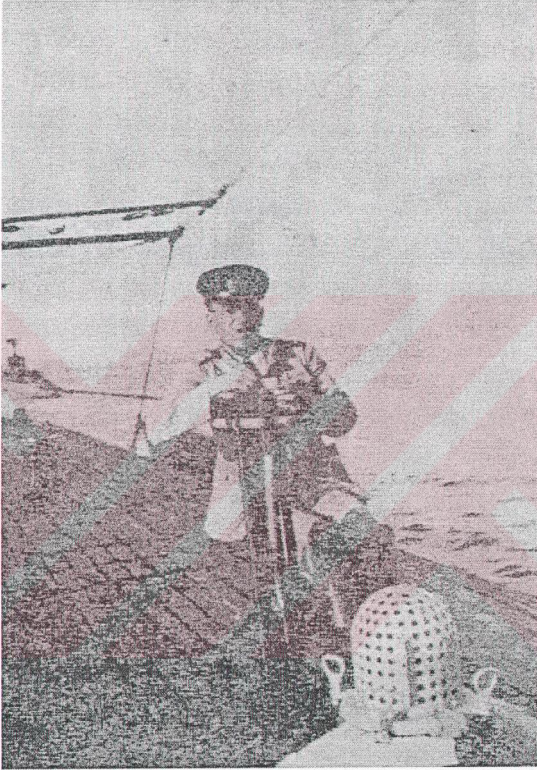
Resim 1. Fahri Sabit, Mektebi Furunu Bahriye-i Şahane öğrencisi¹

¹ Deniz Kuvvetleri Dergisi, Ekim 1987 Eki, s.4

Resim 2. Yüzbaşı Fahri Sabit²

² Deniz Kuvvetleri Dergisi, Ekim 1987 Eki, s.6

Resim 3. Dumlupınar I. Zabiti, Fahri Sabit³

³ Deniz Kuvvetleri Dergisi, Ekim 1987 Eki, s.6

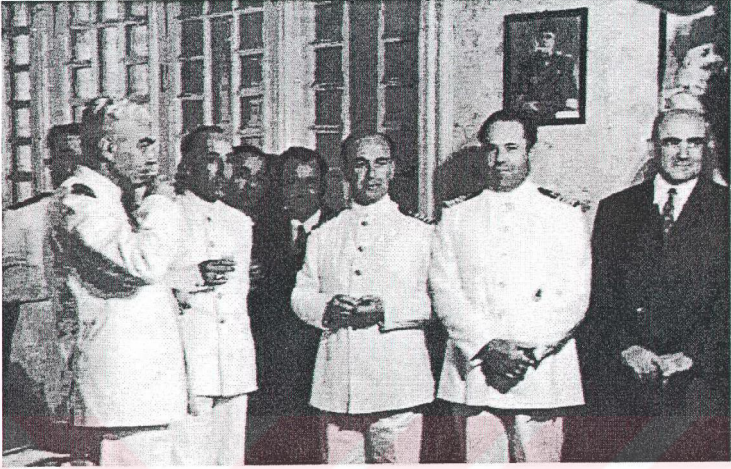
Resim 4. KORUTÜRK Berlin'de⁴

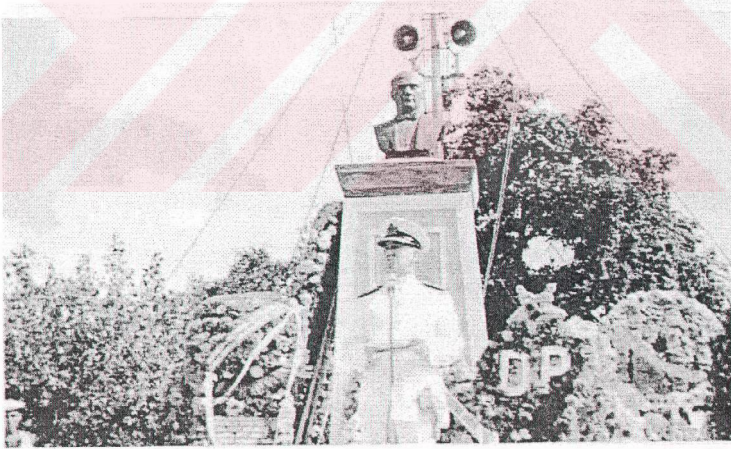
Resim 5. Emel Cimcoz Hanımefendi, KORUTÜRK ile evlendiği günlerde⁵

⁴ Deniz Kuvvetleri Dergisi, Ekim 1987 Eki, s.8

⁵ a.g.e., s.8

Resim 6. Albay KORUTÜRK bir resepsiyonda, 14 Temmuz 1949⁶

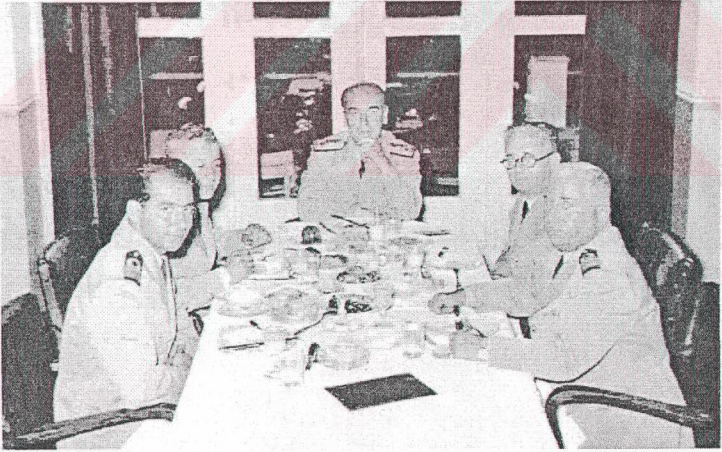
Resim 7. Tuğamiral KORUTÜRK Gölcük'te merasim esnasında,30 Ağustos 1951⁷

⁶ Aile Arşivinden

⁷ Aile Arşivinden

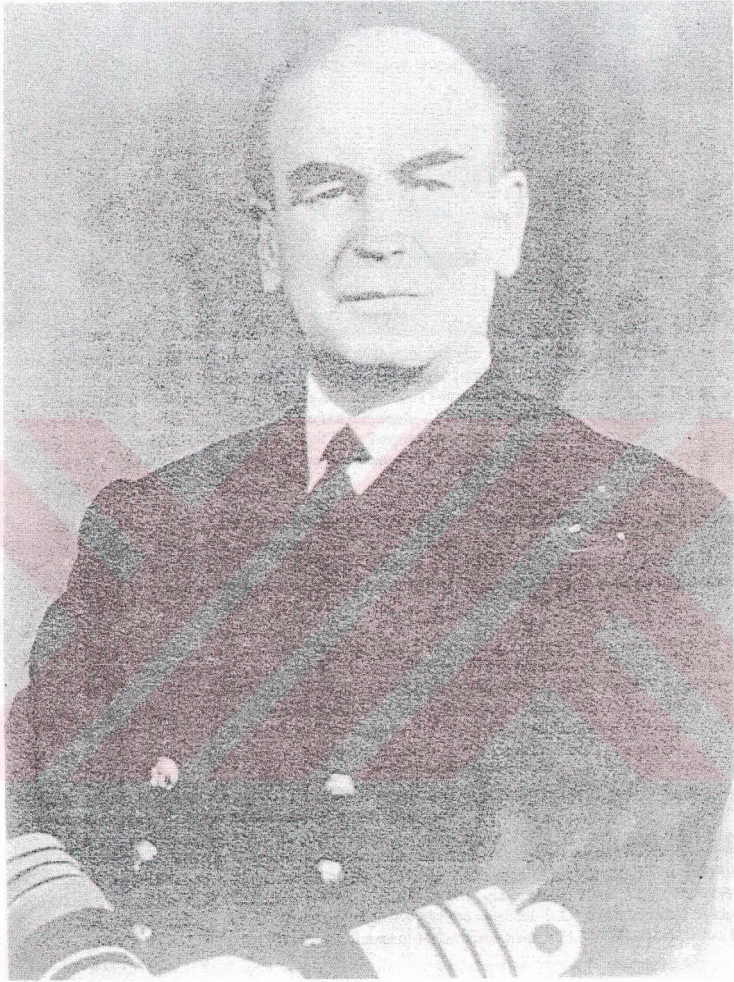
Resim 8. Denizaltı Filosu Komutanı KORUTÜRK, TCG Kurtaran gemisinde⁸

Resim 9. Denizaltı Filosu Komutanı KORUTÜRK, filo ayrılış-katılış yemeğinde⁹

⁸ Aile Arşivinden

⁹ Aile Arşivinden

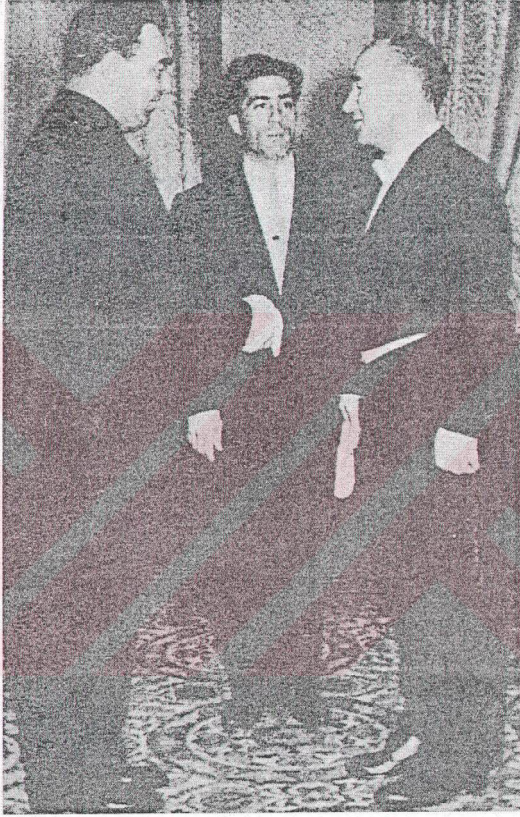
Resim 10. Oramiral Fahri S. KORUTÜRK, Deniz Kuvvetleri Komutanı¹⁰

¹⁰ Çoker, *Deniz Harp Okulumuz-1773*, s.III-7

Resim 11. Oramiral Fahri S. KORUTÜRK, Deniz Kuvvetleri Komutanı¹¹

¹¹ Deniz Kuvvetleri Dergisi, Ekim 1987 Eki, s.10

Resim 12. KORUTÜRK, T.C. Büyükelçisi olarak L. Brejnev ile birlikte¹²

**T.C. YÖKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

¹² Deniz Kuvvetleri Dergisi, Ekim 1987 Eki, s.11

Resim 13. Cumhurbaşkanı Fahri S. KORUTÜRK Çankaya Köşkü'ndeki çalışma odasında¹³

¹³ Deniz Kuvvetleri Dergisi, Ekim 1987 Eki

Resim 14. Cumhurbaşkanı Fahri S.KORUTÜRK, Sanatçılara verdiği resmi kabulde¹⁴

¹⁴ Deniz Kuvvetleri Dergisi, Ekim 1987 Eki, s.13

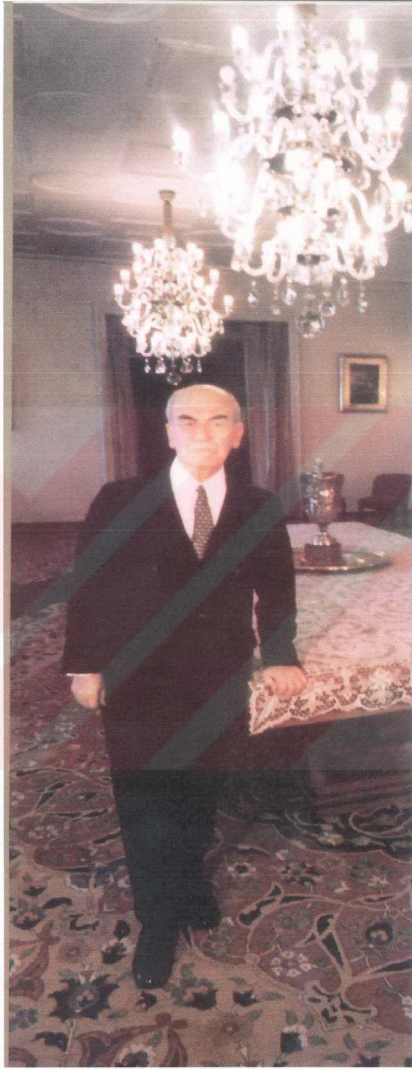
Resim 15. KORUTÜRK Ailesi Çankaya Köşkü'nde: (Sağdan sola) Cumhurbaşkanı KORUTÜRK, kızları Ayşe, küçük oğulları Salah, eşleri Emel Hanımefendi, büyük oğulları Osman ve gelinleri¹⁵

¹⁵ Evliyagil, ÇANKAYA, s.91

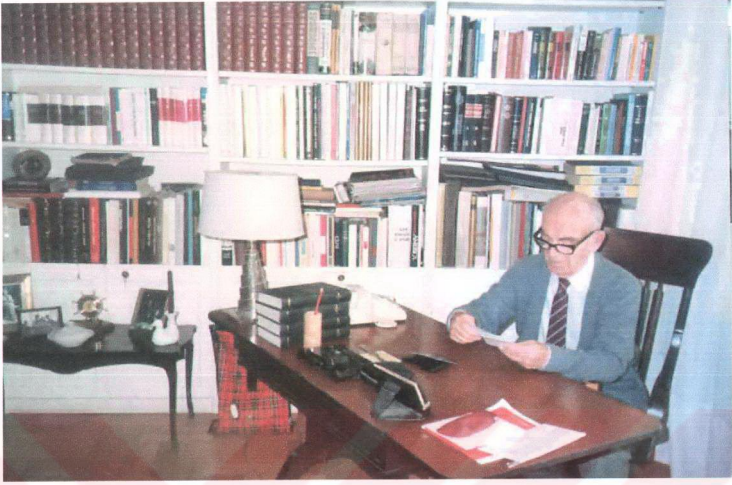
Resim 16. KORUTÖRK Çankaya Köşkü'nde eşi Emel Hanımefendi ile¹⁶

¹⁶ Aile Arşivinden

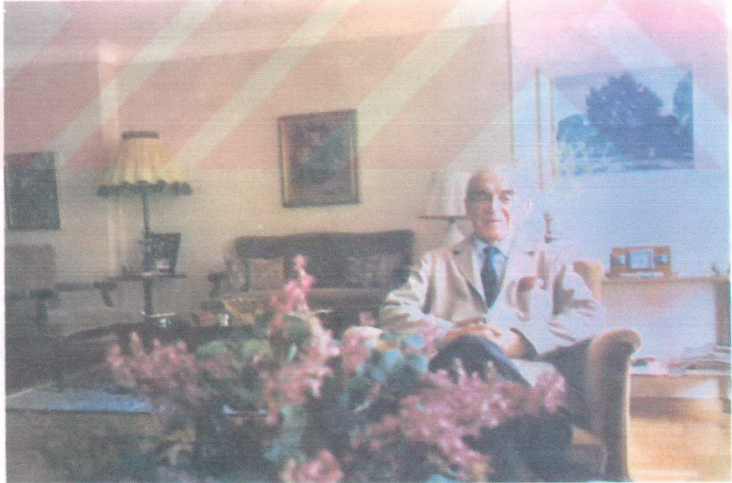

Resim 17. Cumhurbaşkanı KORUTÜRK Çankaya Köşkü'nde¹⁷

¹⁷ Evliyagil, ÇANKAYA, s.93

Resim 18. VI. Cumhurbaşkanı KORUTÜRK, görevi sona erdikten sonraki yaşantısını sürdürdüğü İstanbul Moda'daki evinde, çalışma odasında¹⁸

Resim 19. KORUTÜRK, Moda'daki evinde bir söyleşi esnasında¹⁹

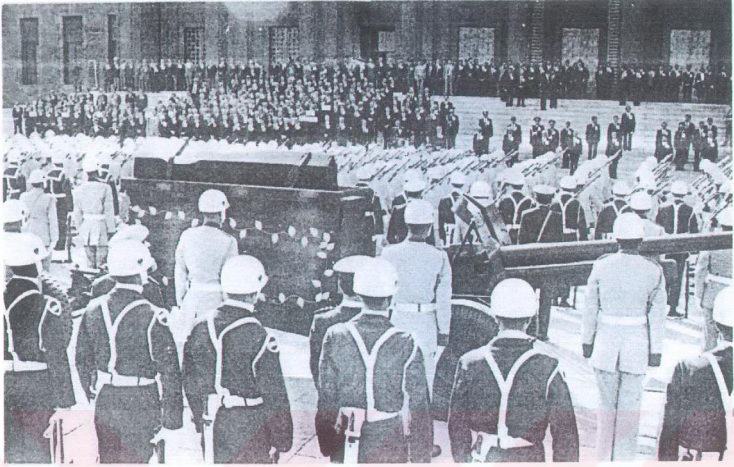
¹⁸ Aile Arşivinden

¹⁹ Deniz Kuvvetleri Dergisi, Ekim 1987 Eki, s.14

Resim 20. Türkiye'nin VI. Cumhurbaşkanı Fahri S. KORUTÜRK'ün naaşı TBMM'deki katafalkta²⁰

²⁰ Deniz Kuvvetleri Dergisi, Ekim 1987 Eki, s.15

Resim 21. Türkiye'nin VI. Cumhurbaşkanı Fahri S. KORUTÜRK'ün naaşı, TBMM'deki katafalkta alınarak Maltepe Camiine götürülmek üzere top arabasına konuldu ²¹

Resim 22. Türkiye'nin VI. Cumhurbaşkanı Fahri S. KORUTÜRK'ün naaşı, Maltepe Camiinde ²²

²¹ Parlamento Dergisi, Ekim 1987 Sayı 36, s.2

²² Deniz Kuvvetleri Dergisi, Ekim 1987 Eki, s.17

Resim 23. KORUTÜRK'ün naaşı, Ankara Atatürk Orman Çiftliği'ndeki Devlet Mezarlığı'nda toprağa verilirken²³

²³ Deniz Kuvvetleri Dergisi, Ekim 1987 Eki, s.17

Resim 24. Emel KORUTÜRK Hanımefendi ile Moda'daki evlerinde yapılan röportaj anısına. Emel KORUTÜRK ve kızları Ayşe Arzık (Oturanlar). Dz.Ütğm. Derya Köse ve eşi Banu Köse (Ayaktakiler).²⁴

Resim 25. Ütğm. Köse, Emel KORUTÜRK Hanımefendi ile²⁵

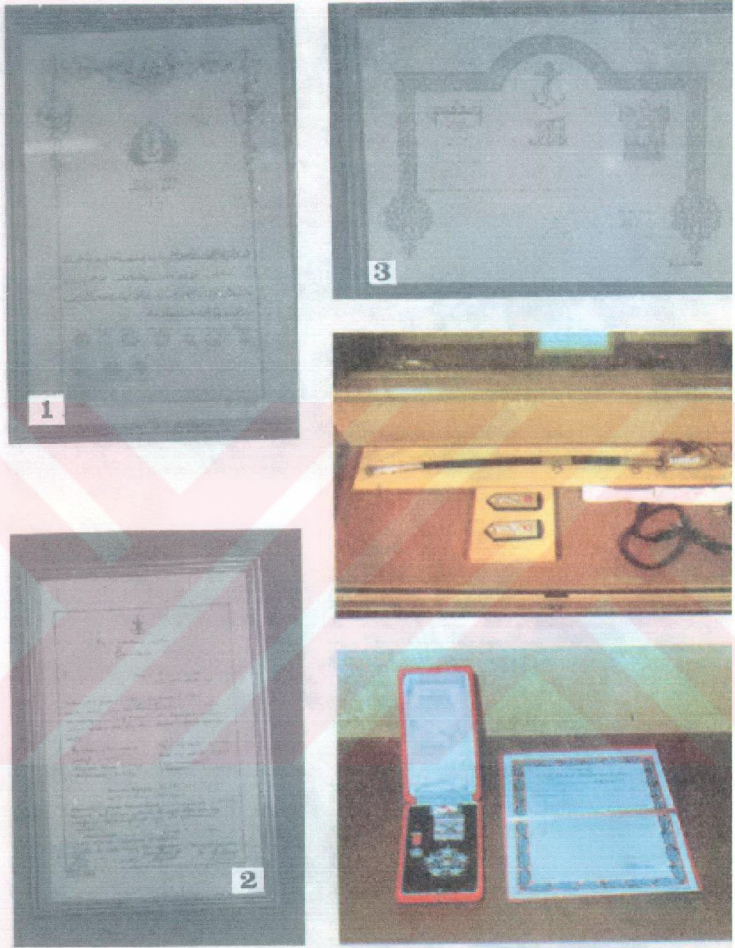
²⁴ Yazarın Albümünden, 11 Mayıs 2003

²⁵ Yazarın Albümünden, 11 Mayıs 2003

Resim 26. Ütğm. Köse ve eşi, Emel KORUTÜRK Hanımefendi ile Moda'daki evlerinin balkonunda.²⁶

²⁶ Yazarın Albümünden, 11 Mayıs 2003

Resim 27. KORUTÜRK'ün, İstanbul Deniz Müzesi Komutanlığı'ndaki Köşesi²⁷

1. Mekteb-i Bahriye-i Şahane Tarafından Verilen Şahadetname
2. Topçu Birliklerine Mahsus Şahadetname
3. Deniz Harp Akademisi Diploması
4. Oramiral Apoleti ve Kılıcı
5. Silahlı Kuvvetler Şeref Madalyası ve Berati

²⁷ Deniz Kuvvetleri Dergisi, Ekim 1987 Eki, s.18

Resim 28. KORUTÜRK'ün, İstanbul Deniz Müzesi Komutanlığı'ndaki Köşesi²⁸

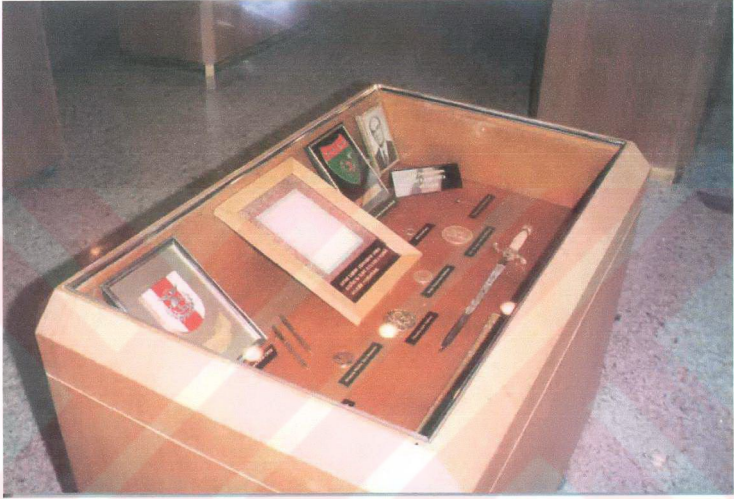
1. İtalyan Cumhuriyeti Liyakat Nişanı
2. Yugoslav Devlet Nişanı
3. Yugoslav I. Derece Askeri Deniz Nişanı ve Beratı / USN Legion Of MERIT Commander Nişanı ve Beratı / İtalyan Nişanı ve Beratı
4. Finlandiya Büyük Kordon Nişanı
5. İran Pehleve Liyakat Nişanı

²⁸ Deniz Kuvvetleri Dergisi, Ekim 1987 Eki, s.19

Resim 29. KORUTÜRK'ün, Ankara Devlet Mezarlığı Müzesi'ndeki Köşesi²⁹

²⁹ Yazarın Albümünden, 19 Mayıs 2003

Resim 30. KORUTÜRK'ün bazı özel eşyalarının sergilendiği Ankara Devlet Mezarlığı Müzesi'ndeki bölüm³⁰

³⁰ Yazarın Albümünden, 19 Mayıs 2003

Resim 31. Dz.Ütğm. Derya Köse, VI.Cumhurbaşkanımız Merhum Fahri Sabit KORUTÜRK'ün, Ankara Devlet Mezarlığı'ndaki manevi huzurlarında saygı duruşunda³¹

³¹ Yazarın Albümünden, 19 Mayıs 2003

ÖZGEÇMİŞ

10 Mayıs 1976 tarihinde İstanbul'da doğan Derya KÖSE, ilk ve orta öğrenimini İstanbul'da tamamlamıştır. 1990 yılında Deniz Lisesi'ne girmiş, 1994 yılında mezuniyeti müteakip, Deniz Harp Okulu öğrencisi olmuştur. 1998 yılında Teğmen rütbesiyle Harp Okulu'ndan mezun olduktan sonra sırasıyla TCG Karadeniz ve TCG Zafer'de makine subaylığı görevlerinde bulunmuştur. Daha sonra kursiyer olmaya hak kazandığı Kara Havacılık Okulu, Ankara'daki, helikopter pilot subay temel kursunu bitirerek, 2001 yılında Deniz Hava Üs Komutanlığı Cengiz Topel/Kocaeli'de helikopter pilotu olarak göreve başlamıştır.

2001-2002 eğitim-öğretim döneminde, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı'nda açılan sınavları kazanarak Yönetim Bilimleri programında, kendi imkanları ile Yüksek Lisans öğrenimine başlamıştır. 2002-2003 öğrenim yılında eğitimini tamamlayarak, "VI. Cumhurbaşkanı Fahri S. KORUTÜRK" konu başlıklı tezi hazırlamıştır.

Halen Deniz Kuvvetleri'ndeki görevine, Deniz Hava Üs Komutanlığı Cengiz Topel/Kocaeli'de devam eden Üsteğmen KÖSE, evli ve bir kız çocuk babasıdır, İngilizce bilmektedir.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMAN TABYON MERKEZİ